

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

**НАУКА, ОСВІТА, СУСПІЛЬСТВО:
ІНСТРУМЕНТИ І МЕХАНІЗМИ СУЧАСНОГО
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**

МАТЕРІАЛИ
VI Міжнародної науково-практичної конференції

***27–28 березня 2020 р.
м. Київ***

Київ
Інститут інноваційної освіти
2020

УДК 001(063):378.4 (Укр)
ББК 72я43
НЗ4

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

НЗ4 **Наука, освіта, суспільство: інструменти і механізми сучасного
інноваційного розвитку:** Матеріали VI Міжнародної науково-практичної
конференції (м. Київ, 27–28 березня 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»;
Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО
«Інститут інноваційної освіти», 2020. – 204 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам
вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма
Коректор: П.А. Нємкова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

© Усі права авторів застережені, 2020
© Інститут інноваційної освіти, 2020
© Друк ФОП Москвін А.А., 2020

Підписано до друку 02.04.2020. Формат 60х84/16.

Віддруковано з готового оригінал-макету.

Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Charter. Ум. друк. арк. 11,86.

Зам. № 0204/20-6. Тираж 100 прим. Ціна договірна. Виходить змішаними мовами: укр., англ.

Виготівник. ФОП Москвін А.А. Цифрова друкарня «Copy Art».

69095, Запоріжжя, просп. Соборний, 109. Тел.: (061) 708-08-80

Інститут інноваційної освіти: e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

**Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40.**

¹ Відповідає п. 12 Порядку присудження наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567; п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. № 882 «Про питання стипендіального забезпечення»

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

УДК 37.02

А.В. Гейна,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

науковий керівник: **О.В. Швець,**

старший викладач, кандидат педагогічних наук

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА МЕТОДИКОЮ М. МОНТЕССОРІ

Анотація. У статті розглядаються особливості сенсорного виховання дітей дошкільного віку за методикою М. Монтессорі. Автор наголошує, що актуальним та педагогічно доцільним буде застосовувати цю методику з дітьми від 3 до 6 років, сприяючи збагаченню їхнього чуттєвого досвіду.

Ключові слова: сенсорне виховання, методика Марії Монтессорі, сенсорні еталони, дитина дошкільного віку.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується пошуком нових підходів у педагогічній теорії та практиці. Особливої уваги наразі потребує розвиток дитини як особистості, яка формується, засвоєння нею всього розмаїття досягнень суспільства та здатності використовувати набуті знання, уміння та навички в самостійній пізнавальній і творчій діяльності в межах закладу дошкільної освіти та дому. Цьому активно сприяє застосування методики сенсорного виховання дошкільнят за методикою Марії Монтессорі.

Зауважмо, що саме в дошкільному віці відбувається пізнання дитиною навколишнього світу за допомогою відчуттів і сприймання створює необхідні передумови для виникнення складніших пізнавальних процесів (мислення, пам'ять, уява). Розвинена сенсорика – основа для удосконалення практичної діяльності дитини дошкільного віку. В результаті того, що дошкільник оволодіває новими діями сприймання, спрямованими на обстеження предметів і явищ дійсності, їх різноманітних властивостей і відношень відбуваються позитивні зрушення в організмі дитини, вона

зростає не лише фізично, а й інтелектуально. Свідченням цього є також і те, що у дитини виникає бажання розібратися у формах, порівняти, у чому їх схожість і відмінність з відомими їй предметами, тому вона активно перетворює навколишнє середовище і предмети у ньому: переставляє, ламає, перекидає, видозмінює певні речі тощо.

Стан дослідження. Учені (Л. Венгер, О. Запорожець, М. Монтессорі, Є. Тихеева) наголошують, що сенсорне виховання є одним з головних завдань дошкільної освіти, яке впливає на успішність подальшої соціалізації й навчання дитини. Саме перерід дошкільного дитинства є найбільш сприятливим для вдосконалення діяльності органів чуття, що забезпечують повноцінні й різнобічні уявлення дошкільника про оточуюче довкілля. Одним із центральних аспектів розвитку сприймання науковці виокремлюють засвоєння і використання дітьми дошкільного віку сенсорних еталонів (В. Аванесова, Н. Ветлугіна, Л. Журова, О. Запорожець, В. Зінченко, Г. Кислюк, Є. Корзакова, Л. Пен'євська, М. Подд'яков, А. Рузька, Н. Сакуліна, І. Дичківська та ін.) [1; 3; 5; 7; 10].

У діючих програмах розвитку дітей дошкільного віку реалізація завдань сенсорного виховання інтегровані в освітніх лініях, тому зазвичай відбувається стихійно і не систематизовано в окремих напрямках роботи вихователів дітей дошкільного віку, спрямованих на розумовий розвиток дитини, розвиток мовлення, ознайомлення з довкіллям. Усе це переконливо доводить необхідність вивчення особливості організації сенсорного виховання дошкільнят за методикою М. Монтессорі.

Виклад основного матеріалу. Сенсорне виховання – це система педагогічних впливів, спрямованих на формування способів чуттєвого пізнання і вдосконалення відчуттів і сприймань [7, с. 203]. Головні завдання сенсорного виховання:

- формування у дітей системи перцептивних дій;
- системи сенсорних еталонів;
- уміння самостійно їх застосовувати у власній діяльності [8, с. 120].

Сенсорне виховання спрямоване на формування і розвиток у дітей сенсорних процесів (відчуттів, сприймання, уявлень), за допомогою яких вони набувають досвіду орієнтування у зовнішніх властивостях предметів і явищ. Його завдання – навчити дошкільників точно, повно і розчленовано сприймати предмети, їх властивості і відношення (колір, форма, величина, розміщення у просторі, висота звуків тощо).

Сенсорні еталони – вироблені людством уявлення про основні властивості і відношення предметів і явищ навколишньої дійсності. Ці еталони функціонують як загальноприйнятий зразок властивостей і відношень предметів. Наприклад, при сприйнятті форми сенсорними еталонами є геометричні фігури (круг, квадрат, трикутник, овал, циліндр тощо), кольору – сім кольорів спектра, а також білий та чорний [9, с. 209].

Оволодіння сенсорними еталонами дає змогу дитині дошкільного віку сприймати навколишній світ крізь призму суспільного досвіду, розуміти особливості кожного із предметів, що її оточують і вміти пояснити свої враження від того, що оточує її. Отже, дитина привчається бачити властивості предметів як різновиди або поєднання відомих зразків, що зазвичай її дуже дивує та надихає на експериментування з предметами.

Наголосимо, що саме дорослі повинні забезпечити засвоєння дитиною сенсорних еталонів, тобто сформувані в неї уявлення про основні різновиди кожної властивості предмета: колір, величину, форма тощо. Засвоїти сенсорні еталони дитина зможе, якщо її навчити обстежувати предмети, розповідати, якому зразку відповідає властивість певного предмета, з яким вона має справу – у грі, на занятті, у процесі спостережень, розваг. Всім названим способам дитину дошкільного віку потрібно вчити спеціально, щоденно закріплювати навички в повсякденних видах діяльності, і найголовніше – під час гри.

Система сенсорного виховання М. Монтесорі включала поняття «сенсорна культура дитини». Вона розглядає сенсорний розвиток як важливу складову частину і основу формування особистості: без розвинутих органів чуття не може бути інтелекту і вихованої людини. Чуттєве сприймання є основою розумового і морального життя. Метод М. Монтесорі не просто вказує дитині на якості предметів і явищ навколишнього світу, а дає можливість самостійно набувати знання і відкривати свій внутрішній світ, що значно важливіше, ніж повідомлення з боку дорослих [2; 3; 10].

У процесі виховання важливо організувати педагогічне «підготовче середовище», щоб дитина дошкільного віку могла виявити можливості власного розвитку через самостійну діяльність. Одним із головних чинників цього середовища виступає *дидактичний матеріал* для розвитку фізичних і психічних функцій дитини. Матеріал, розроблений М. Монтесорі, побудований таким чином, щоб розвивати окремі сфери відчуттів, вчити слухати тишу і звуки, розрізняти кольори, форму, вагу та інше. Цей різноманітний, точно зроблений матеріал, фіксує дитячу увагу на певній ізольованій властивості предмета, наприклад:

- для об'єму – це циліндри, куби і призми;
- для довжини – палиці, поділені на дециметри;
- для кольорів – шматочки шовку;
- для шумів – циліндричні коробочки із різним вмістом тощо [8, с. 207].

Спеціально підібрані матеріали стимулювали особистісне становлення дитини через активізацію розвитку моторики й сенсорики. М. Монтесорі наголошувала, що шляхом неодноразового повторення різноманітних сенсорних вправ для окремих органів чуття у дітей дошкільного віку розвивається вміння розрізняти, порівнювати, класифікувати предмети за їх властивостями: розміром, формою, кольором, температурою, смаком,

звуком та іншими. Це відіграє важливу роль при розумінні взаємозв'язків між предметами у сенсорному середовищі, що оточує дитину.

Зауважмо, що М. Монтессорі вважала, що ознайомлюватися з властивостями предметів діти повинні ще з раннього віку, але слід дорослому робити це методично правильно і систематично задля психічного і фізичного розвитку дитини. Саме під час активної взаємодії дитини із зовнішнім світом, вона набуває сенсорного досвіду, у неї формується уявлення й абстрактні поняття, що закладають передумови всебічного та гармонійного розвитку її як особистості.

Дидактичний матеріал М. Монтессорі не лише розвиває органи чуття дитини, а й спонукає до розумових дій, вчить розрізняти, впорядковувати враження з навколишнього світу, крім того дає дитині можливість повторити вправи, посилені для її віку. Залучення дошкільників у віці від 3 до 6 років є найефективнішим періодом для вправлянь, оскільки вправи з дидактичним матеріалом сприяють також розвитку самовиховання, бо містять у собі контроль можливих помилок: вправляючись, дитина швидко починає помічати свої помилки і, бажаючи їх виправити, досягає правильного вирішення поставленого завдання, а у подальшому вчиться їх попереджати [4, с. 223].

Висновки. Отже, сенсорне виховання за Марією Монтессорі мають свої переваги над традиційною системою сенсорного виховання дошкільнят завдяки тому, що дидактичний матеріал у запропонованій системі – не самоціль, а засіб розвитку дитини дошкільного віку у зазначеному напрямку.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Поніманська Т.І. М. Монтессорі: теорія і технологія. – К.: Видавничий дім «Слово», 2006. – 304 с.
2. Марія Монтессорі: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mamata-to.com.ua/article/a-223.html>
3. Методика Марії Монтессорі: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://shirgazy.com/metodika-marii-montessori.html>
4. Монтессори М. Помоги мне сделать это самому / Сост., вступ. статья М.В. Богуславский, Г.Б. Корнетов. (Педагогика детства) Научный редактор С.В. Лыков. М.: Изд. дом «Карапуз», 2000. 272 с, ил.
5. Монтессори М. Впитывающий разум ребенка. – СПб.: Благотвор. фонд «Волонтеры», 2009. 320 с.
6. Монтессори М. Дети – другие. М.: Карапуз, 2004. 336 с.
7. Монтессори М. Дом ребенка: метод научной педагогики / Пер. с итал. С.Г. Займовского. М.: Астрель: АСТ, 2005. 269 с.
8. Монтессори М. Мой метод: начальное обучение / Пер. с фр. Л.Б. Печатникова. М.: Астрель: АСТ, 2006. 349 с.
9. Монтессори М. Помоги мне сделать это самому. М.: Карапуз, 2004. 272 с.
10. Педагогіка Марії Монтессорі: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://doshkolenok.kiev.ua/metodiki-razvitija-rebenka/>

І.І. Гузенко,

старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

ОСВІТНІ ПРОФЕСІЙНІ ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ДЛЯ СПОРТСМЕНА

Анотація. Визначено нову освітню парадигму, яка зорієнтована на особистісний підхід у навчанні студентів-спортсменів. Розглянуто наявні професійні етичні стандарти і окреслено їхню роль у навчально-виховному процесі вищої школи.

Ключові слова: особистість, викладач, студент, спортсмен, етика, професійна етика, естетика, вміння, суспільні норми, знання, навички.

Загальна суть проблеми. Майбутній фахівець у галузі спорту, здоров'я людини, професійний спортсмен, тренер, суддя, педагог досягне успіху у власній справі, поєднуючи свої професійні досягнення з основами професійної етики спорту. У професійній підготовці студентів-спортсменів серед загальнообов'язкових дисциплін професійна етика присутня. Спорт та спортивна поведінка ґрунтуються на етичних ідеях чесності, справедливості, толерантності. Однак дослідження етичних стандартів спортсмена та еволюцію цих стандартів науковці галузі не досліджували. У статті висвітлено професійні норми поведінки, які формують етичні стандарти спортсмена.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У галузі фізичної культури і спорту широко висвітлюється тема становлення особистості спортсмена. Мистецтво навчальної і виховної дії досліджувала І. Зязюн [1], виховні завдання у загальній системі освіти – В. Маслов, Н. Зволинська [2], національне виховання та його складові – В. Ортинський [3], питання підготовки студентів-спортсменів – Т. Ольхова [4], В. Приходько [5], В. Фідельський [6], ціннісні орієнтири студентської молоді – В. Береза [7], світоглядні орієнтири, емпіричний підхід у навчанні спортсменів – Т. Круцевич [8], про засвоєння компонентів професійної діяльності (дисциплін навчального плану), а не професії [9] та принцип розвивального навчання – Б. Шиян [10], критеріїв викладацької діяльності – М. Данилко [11], А. Ліненко – [12], творчу педагогічну діяльність – С. Сисоева [13], Ю. Бабанський педагогічні та морально-етичні аспекти – А. Абдуллаєв, І. Ребар, А. Нестеров [14]. З огляду на перелік напрямів досліджень освітні професійні етичні стандарти для спортсменів окремо у публікаціях науковців не досліджувалися.

Мета статті – у наукових дослідженнях згаданих вище авторів звернуто увагу на моральному, виховному напрямках у підготовці спортсменів. Нами зроблена спроба окреслити сучасні уявлення про проблему підготовки студента, зокрема проаналізувати діючі освітні професійні етичні стандарти для спортсменів.

Виклад основного матеріалу. Професійна етика у вищій школі вивчає суспільну мораль, суспільні норми поведінки, звичаї. Її доповнює естетика, яка чуттєво пізнає світ. Сучасне розуміння викладання професійної етики задекларовано у новій концепції викладання предметів. Особливу увагу викладачеві варто звертати на виховання мотиваційних і поведінкових якостей студента, його соціальну активність та постійне оздоровлення [15], [16]. Ці суспільні норми поведінки студент вивчає на заняттях з професійної етики. Основними моральними обов'язками спортсмена є відкритість до соціуму та значущість поваги до суперника.

Глобалізація навчання робить пріоритетними індивідуальні цінності у поєднанні із загальнолюдськими, виховання комунікативності, сприйняття розмаїття культур, розуміння та відчуття особистості. Одним із авторів цієї концепції є американський вчений Р. Хенві. Заняття з професійної етики розкривають індивідуальні особливості студентів, їхні інтереси, здібності, можливості, професійні навички [17].

Естетичне виховання транслює національний досвід, традиції, нові підходи. Метою вищої освіти є розвиток особистості майбутнього фахівця фізичної культури, його талантів, розумових і фізичних здібностей, моральних цінностей, здатності до суспільного вибору, збагачення інтелектуального, культурного, творчого потенціалу, підвищення освітнього рівня [18].

Студент вишу засвоює нові теоретичні знання на трьох рівнях. На емпіричному він отримує наукові знання; на аналітичному – самостійно доповнює наукові знання новим змістом; на прогностичному – використовує їх у різних наукових дисциплінах.

Науковці розглядають соціокультурний напрям вдосконалення вищої освіти в Україні та підготовка фахівців. Освіта має відповідати соціально-економічним показникам ринкової економіки, враховувати політичні тенденції, стратегії, ресурси держави, освітянські програми [19].

І. Зязюн пропонує навчати студентів професійній спортивній етиці, яка має притаманні їй суспільні норми поведінки.

Студент-спортсмен, засвоївши етичні професійні норми, отримує вміння керувати власною професійною поведінкою та застосовувати вплив. Його професійна поведінка проявляється у міміці, пантоміміці, емоціях, настрої, увазі, уяві, голосі, дикції. Він володіє вміннями впливу, такими як: дидактичні, організаційні, конструктивні, комунікативні, прийоми керівництва, результативного спілкування [20].

На думку В. Мижерикова і М. Єрмоленко, технікою результативного спілкування є правильний тон і стиль спілкування; керування увагою; відчуття темпу; володіння словом, дикцією, диханням, мімікою, жестикуляцією із застосуванням розвиненої культури мовлення; м'язевий тонус; інтонація для вираження почуттів; володіння увагою

співрозмовника; образне відтворення інформації [21].

Професійно значущими якостями є емпатія, такт, толерантність, уміння знайти позитивне в людині, доброзичливість, справедливість, мобільність, комунікабельність.

Пізнавальна гармонія є прагненням зрозуміти, проникнути в сутність явища, подолати протиріччя у власних міркуваннях. Пізнавальну гармонію виникає завдяки гностичним емоціям [22].

Курси та тренінги з практикою етичних навиків розвивають, формують організаційні, комунікативні, професійні якості [23].

С. Сисоева говорить про педагогічну креативність викладача. Цим вмінням викладач навчає і студента. Педагогічна креативність – це спосіб здійснити щось нове; прийняти нове вирішення проблеми, новий метод, інструмент. Педагогічну креативність забезпечують: висока свідомість, якісне мислення, інтелектуально-логічні здібності, проблемне бачення, творча уява, особистісні якості, мотиви, комунікативні здібності, самоуправління, висока культура [24].

Педагогічна креативність розвиває особистісні якості: сміливість, інтелектуально-логічні здібності, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм. Також педагогічна креативність проявляється у таких мотивах, як: реалізація власного «я», бажання визнання, творче зацікавлення, прагнення результативності. Педагогічна креативність розвиває й інтелектуально-логічні здібності (аналіз, обґрунтування, тлумачення, акценти).

Давньогрецькі філософи Сократ і Арістотель пропонували здобувати знання у процесі гри. Ділову гру як форму навчання пропонував Платон. Метод ділової гри вивчали українські вчені: А. Деркач, П. Нечепоренко, В. Платов, В. Рибальський, О. Хоменко, С. Щербак, П. Щербань [25].

Гра є одним із способів набуття естетичних вмінь. Ділова гра імітує реальне життя, реальну професійну діяльність. Її учасники експериментують, перевіряють різні способи поведінки, нові побудови навчальних занять, і, навіть, роблять помилки, що допомагає зрозуміти, як їх уникнути в реальності [26].

Ідеї П. Наторпа синтезують вчення про суспільство та про виховання. Результатом справжнього навчання і виховання є розуміння сутності предметів або явищ, а не прийняття на віру чужих поглядів. Так, П. Наторп пропонує програму соціально-педагогічної діяльності, в якій «естетичне суспільство» є ідеальною формою соціального середовища, створеного у результаті виховання свідомості та волі усіх членів суспільства. Центральною ідеєю тут виступає проблема впливу соціального середовища на виховання та формування особистості, суспільної зумовленості виховання, а також зворотного впливу виховання і освіти на суспільне життя [27].

На думку О. Петуніна, фахівець фізичного виховання у комплексі набуває спортивних, навчальних й педагогічних вмінь [28]. А. Цьось доповнює перелік вмінь: спортивні, організаційні, методичні, конструктивні, комунікативні й пізнавальні [29]. Н. Ничкало вважає, що професійна підготовка студента має відповідати потребам ринку, розвивати творче мислення, національну свідомість, дослідницьку активність [30]. Творча особистість вміє творити, управляти, пропонувати нові теорії, технології, нестандартні рішення [31].

Психолого-педагогічна підготовка майбутнього фахівця здійснює такі функції: 1. Вироблення стилю управління, особистісної позиції. 2. Формування аналітичного та проектно-конструктивного мислення у динаміці. 3. Набуття стилю комунікаційної та інтелектуальної діяльності, нових способів соціальних та міжособистісних контактів. 4. Прогнозування особистісного розвитку. 5. Розвиток особистісних якостей [32].

Головним у становленні особистості є формування свідомості. Ми підтримуємо думку тих дослідників, котрі вважають, що свідомість є проявом духовної життєдіяльності людини у поєднанні із пізнанням. Суспільство впливає на особистість за умови її активності. «Той, хто отримує, у свою чергу, стає тим, хто пробуджує, тобто дає. У цьому секрет того, що, навчаючи, ми вчимося, виховуючи, самі виховуємося» [33].

Професійні уміння майбутнього фахівця М. Болдирев розподіляє таким чином: уміння встановлювати ділові стосунки; інформаційно-комунікативні вміння та навички; дидактичні, мовленнєві вміння (вміння яскраво, виразно, логічно викладати свої думки).

Процес викладання та навчання є спільною діяльністю викладача та студента, при якій у процесі навчання розвивається студент, а викладач удосконалює професійні навички [34].

Найкращі історично сформовані та сучасні соціокультурні надбання стають педагогічними умовами естетичного виховання [35]. Досвід навчально-виховної діяльності вишів переконує, що питання підготовки майбутніх фахівців ефективно вирішується за активної участі у цьому процесі студентів.

Професійне самовдосконалення естетичних вмінь розвиває професійну компетенцію студентів, їхні значущі для соціуму якості. Професійне самовдосконалення настає при постійній самоосвіті і самовихованні. Самоосвіта дає нові знання, уміння і навички. Через самовиховання студент шукає сенс життя, самореалізовує потенційні можливості, природні здібності та самоутверджується.

Ефективне самовдосконалення та естетичний саморозвиток спортсменів триває через активну співпрацю студентів і викладачів кафедри гуманітарних дисциплін ЛДУФК імені Івана Боберського. Самовдосконалення дає шанс набути високий професіоналізм,

інноваційність і гнучкість мислення, творчу спрямованість, емпатію, мотиваційність, духовно-моральні переконання; відповідальність, комунікативність, діловитість, діджиталізованість [36].

У вихованні етичних засад студента застосовують евристично-пошукову модель. Евристика – термін, яким позначають галузь знання про творчу діяльність, пов'язану з пошуками шляхів відкриття нового в судженнях, ідеях. Таке розуміння евристики формує людину відповідальну, спроможну виконувати складні завдання.

Ділові якості студентів у трудовій діяльності проявляються у здатності знаходити найкращий підхід до розв'язання ситуацій і найкоротший шлях досягнення мети, самостійного мислення й оперативного прийняття обґрунтованих рішень, послідовного й ініціативного забезпечення виконання. Більшість провідних компаній у країнах з ринковою економікою розробляє і приймає кодекси ділової етики. Ділова етика фахівця є сукупністю принципів, правил і норм поведінки [37].

Застосування інтегрального підходу в освіті означає, що викладач підходить до розуміння освіти студента, як до сфери, в якій проявляють усі якості його особистості і навички з усіх дотичних для нього сфер. Інтегральність освіти студента проявляється у прагненні працювати за фахом, застосуванні знань, умінь, навичок, а також у його цілеспрямованості щодо переконань, поглядів, взаємин, мотивів, почуттів, вольових та інтелектуальних якостей.

Висновки. Отже, гуманітаризація виховного процесу, справді, є потребою часу. Гуманітарна педагогічна освіта базується на єдності інтелекту і моралі, на збереженні цілісності і гармонії внутрішнього світу людини, її духовних цінностей, культури.

Освіченість проявляється через інформованість і професійну компетентність, і, насамперед, в індивідуальних функціях людини як суб'єкта суспільного процесу та особистого життя. Людина, отримуючи освіту, транслює фрагменти культури, які отримує у виші, через призму власного Я, співвідносить продукти досвіду викладачів з власним, осмислює їх.

Студент в результаті виробленої системи навичок набуває умінь – адаптуватися до економічних змін, до гнучкості професійних вимог і професійного навантаження, дбайливо ставитися до довкілля. Через практикування навичок студент пізнає себе, відкриває свій потенціал, досягає вищого рівня саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення. Ці умінь, вироблені під час навчання, стають ресурсом для випускника і стимулом до професійного і кар'єрного зросту.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. Педагогічна майстерність – мистецтво навчальної і виховної дії / Зязюн І. // Гуманітарні науки. – 2002. – № 1. – С. 6–14.

2. Маслов В., Зволинская Н. Многоуровневая структура физкультурного образования – очередной указ или особая общественная необходимость / Маслов В., Зволинская Н. // Теория и практика физической культуры. – 1994. – № 12. – С. 2–8.
3. Ортинський В. Педагогіка вищої школи: Навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів / Ортинський В. – К.: Центр учб. літерат., 2009. – С. 328–329.
4. Ольхова Т. Теория и технология интегративного подхода к спортивно-гуманистическому воспитанию студентов / Ольхова Т. // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2002. – № 1. – С. 45–48.
5. Приходько В. Креативна валеологія: Концепція і педагогічна технологія формування студентів технічних і гуманітарних спеціальностей як будівників власного здоров'я: Навч. посібн. для студ. вищ. навч. закладів / Приходько В.; За ред. і передм. А. Чічкова. – Д.: НГУ, 2004. – 230 с.
6. Фидельский В. Теория и практика подготовки будущих учителей к физическому воспитанию учащихся: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Фидельский В. / ГЦОЛИФК. – М., 1993. – 40 с.
7. Береза В. Формування ціннісних орієнтацій у студентської молоді як одна з важливих умов розвитку критичного мислення / Береза В. // Вісник Черкаського університету: Зб. наук. ст. – Вип. 146. Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. — Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 110–115.
8. Круцевич Т. Предмет і зміст теорії і методики фізичного виховання: Лекція для студентів, аспірантів та слухачів підвищення кваліфікації, викладачів фізичного виховання / Круцевич Т. – К.: НУФВС, 2001.
9. Шиян Б. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Шиян Б. – К., 1997. – С. 41.
10. Шиян Б. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Шиян Б. – К., 1997. – 50 с.
11. Данилко М. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури: Автореф. дис. ... канд. пед. наук з фіз. виховання та спорту: 24.00.02 / Данилко М. // Волинський державний ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2000. – 19 с.
12. Ліненко А. Готовність майбутніх вчителів до педагогічної діяльності / А. Ліненко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1. – С. 125–133.
13. Сисоєва С. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Сисоєва С. – К., 1997. – 428 с.
14. Абдуллаєв А.К., Ребар І.Р., Нестеров А.С. Педагогічні та морально-етичні аспекти фізичної культури і спорту: Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Вип. LXIX. – Том 3. – Херсон: Херсонський державний університет, 2016. – С. 123–127.
15. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) (896а-93-п).
16. Концепція фізичного виховання в системі освіти України // Фізичне виховання в школі. – 1998. – № 2. – С. 2–7.
17. Крупський. Я. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій: Словн. / Я. Крупський. – Вінниця: ВНТУ. – 2010. – 72 с.
18. Національна програма патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.1999 р. N 1697

(1697-99-п).

19. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Освіта України. – 2002. – 23 квіт.
20. Зязюн І. Педагогічна майстерність – мистецтво навчальної і виховної дії / Зязюн І. // Гуманітарні науки. – 2002. – № 1. – С.6-14.
21. Мижериков В., Ермоленко М. Введение в педагогическую профессию: Учеб. пособ. для студентов пед. учебн. завед / Мижериков В., Ермоленко М. – М.: Пед. общество России, 1999. – 288 с.
22. Ліненко А. Готовність майбутніх вчителів до педагогічної діяльності / А. Ліненко // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1.
23. Ніколаєв Ю. Довузівська підготовка майбутнього вчителя фізичної культури / Ніколаєв Ю. / Навч.-метод. посібн. – Луцьк: Надстир'я, 1994. – 59 с.
24. Сисоєва С. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Сисоєва С. – К., 1997. – 428 с.
25. Щербань П. Навчально-педагогічні ігри: Навч. посібн. / Щербань П. – К.: Вища школа, 1993. – 112 с.
26. Платов В. Деловые игры: разработка, организация и проведение: Учебн. / Платов В. – М.: Профиздат, 1991. – 240 с.
27. Олійник М., Кудіненко В., Габзовська М., Гіль М., Прокопенко О. // Психолого-педагогічні, соціологічні та філософські аспекти Фкі / Олійник М., Кудіненко В., Габзовська М., Гіль М., Прокопенко О. – Вип. 10. – Харків, 2006. – С. 206-208.
28. Завацька Л., Янченко Т. Соціально-педагогічні принципи теорії виховання П. Наторпа / Завацька Л., Янченко Т. // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наук. праць. – Вип. 8. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – С. 62–66.
29. Петунин О. Теоретические основы подготовки студентов к профессиональной деятельности учителя физической культуры: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Петунин О. – М., 1993. – 36 с.
30. Цьось А. Традиції фізичного виховання в Україні / Цьось А. // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 3. – С. 182–188.
31. Ничкало Н. Професійно-технічній освіті – державну політику та науково-педагогічне забезпечення / Ничкало Н. // Нові технології навчання: Наук.-метод. збірн. – К.: ІСДО, 1995. – Вип. 15. – С. 9–18.
32. Ортинський В. Педагогіка вищої школи: Навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів Ортинський В. – К.: Центр учб. літерат., 2009. – С. 331.
33. Матушанский Г., Цвенгер Ю. Основные характеристики психолого-педагогической подготовки и переподготовки преподавателя высшей школы на современном этапе / Матушанский Г., Цвенгер Ю. // Психологическая наука и образование. – 2001. – № 2.
34. Завацька Л., Янченко Т. Соціально-педагогічні принципи теорії виховання П. Наторпа / Завацька Л., Янченко Т. // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: Зб. наук. праць. – Вип. 8. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – С. 62–66.
35. Маслов В., Зволинская Н. Многоуровневая структура физкультурного образования – очередной указ или особая общественная необходимость / Маслов В., Зволинская Н. // Теория и практика физической культуры. – 1994. – № 12.

36. Холоденко О. Педагогічні умови виховання молодого покоління у сучасному соціокультурному середовищі / Холоденко О. // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 11. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління: 36. наук. праць. – Вип. 8. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – С. 74–79.
37. Ортинський В. Педагогіка вищої школи: Навч. посібн. для студентів вищих навчальних закладів / Ортинський В. – К.: Центр учб. літерат., 2009. – С. 332.
38. Матушанский Г., Цвенгер Ю. Основные характеристики психолого-педагогической подготовки и переподготовки преподавателя высшей школы на современном этапе / Матушанский Г., Цвенгер Ю. // Психологическая наука и образование. – 2001. – № 2.

Б.Ю. Гурський,

здобувач вищої освіти ступеня магістра,
Навчально-науковий інститут неперервної освіти
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
науковий керівник: **І.А. Твердохліб,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

СУЧАСНІ ОПЕРАЦІЙНІ СИСТЕМИ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

Анотація. У статті розглядаються сучасні операційні системи; вивчення операційних систем в шкільному курсі інформатики; наведені різновиди операційних систем та компоненти з яких вони складаються.

Ключові слова: операційна система, ядро, однозадачні операційні системи, багатозадачні операційні системи, шкільний курс інформатики.

Сучасні електронні пристрої являються власне дуже складними апаратно-програмними комплексами, які складаються з апаратної частини (hardware) і програмного забезпечення (software), серед якого можна виокремити системну і прикладну компоненти. Системне програмне забезпечення – операційна система, засіб керування обчислювальними ресурсами. Прикладне програмне забезпечення – засоби для вирішення задач користувача (текстові редактори, електронні таблиці, бази даних, графічні редактори та інше).

Програми користувача, які створюються для сучасних обчислювальних пристроїв, завжди передбачають можливість передачі керування іншій програмі. Даною програмою являється операційна система, а конкретніше її складова, що дає можливість керування програмами.

Операційна система (далі – ОС) – поєднання програмних засобів і даних, які дають можливість керувати роботою апаратної та програмної складових обчислювальної системи, узгоджують їхню взаємодію, забезпечують

виконання ролі передачі команд і даних між користувачем і комп'ютером [1].

Найперші операційні системи беруть початок з 50-х років та являли собою системи пакетної обробки. Дані системи здійснювали чергове виконання програм у пакетному режимі (без здатності взаємодіяння з користувачем). В деякому моменті часу в пам'яті могла бути всього одна програма (системи були однозадачними), всі програми здійснювалися на процесорі від початку до кінця. В такому разі ОС розглядали всього як набір стандартних служб, потрібних прикладним програмам та користувачам.

Другою стадією стала підтримка багатозадачності. У багатозадачних системах у пам'ять комп'ютера почали завантажувати декілька програм, що виконувалися на процесорі поперемінно. Разом з цим здійснювали розвиток два напрямки: багатозадачна пакетна обробка та розподіл часу. У багатозадачній пакетній обробці завантажені програми, так само, мали виконання у пакетному режимі. В режимі розподілу часу із системою мали можливість працювати в один час декілька користувачів, де всі могли використовувати пристрій, що складається із клавіатури і дисплея [2].

Операційну систему допускається розглядати як сукупність функціональних компонентів, де будь-який з них може відповідати за виконання відповідної функції системи.

Кожна складна система має поділитися на частини – модулі, що мають абсолютно готове функціональне призначення з точно обумовленими правилами взаємодії. Чітке розуміння призначення кожного окремого модуля суттєво полегшує роботу по модифікації і розвитку системи.

Найзагальнішим підходом до формування операційної системи являється розподіл всіх її модулів на дві групи:

- ядро – модулі, на які покладена основна функція ОС;
- модулі, для виконання допоміжних функцій ОС.

Ядро – головна складова частина операційної системи, яка здійснює контроль за всіма подіями, що проходять в обчислювальній системі та організовує спільне використання можливостей виконуваними програмами.

Драйвери пристроїв дозволяють керувати апаратними пристроями комп'ютера, які виконують обмін даними між процесором і периферійним обладнанням через базову систему введення/виведення. В різних ОС застосовуються спеціальні драйвери пристроїв, що реалізуються у вигляді модулів, бібліотек ядра та завантажуються разом із запуском системи або після звернення до визначеного пристрою (див. рис. 1) [1].

В залежності від задач, які вирішуються за допомогою обчислювальної системи, обирається тип операційної системи. Відомо багато ознак різновидів операційних систем, але найбільш розповсюджені операційні системи класифікуються за:

- цільовим пристроєм;

- кількістю програм, що виконуються одночасно;
- типом користувацького інтерфейсу;
- кількістю розрядів даних, що обробляються одночасно;
- кількістю одночасно працюючих користувачів;
- областю застосування (див. рис. 2).

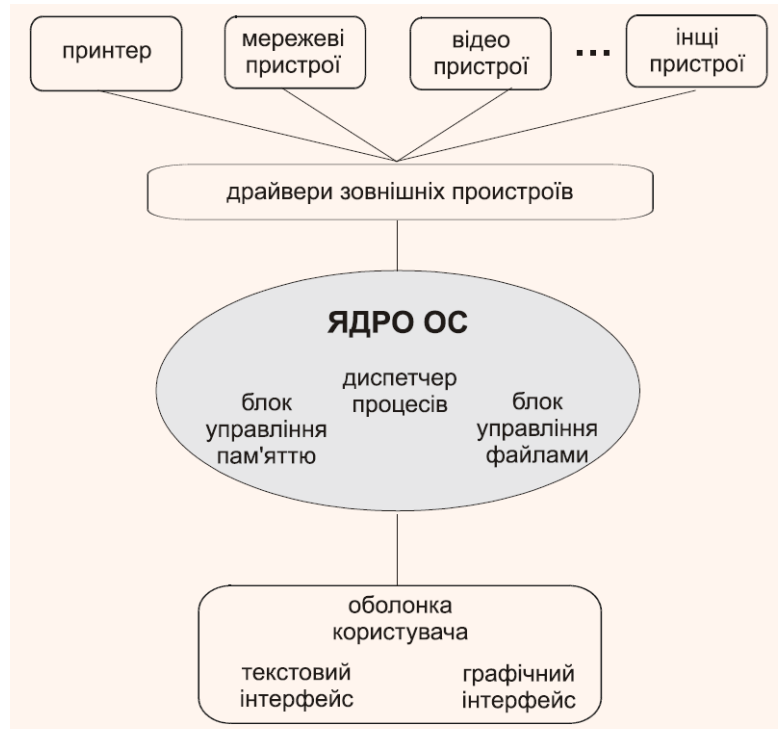

Рис. 1. Складові компоненти ОС

Рис. 2. Класифікація операційних систем

Наведемо короткий огляд сучасних операційних систем для пристроїв, які на сьогоднішній день набули найбільшого поширення.

Операційні системи для персональних комп'ютерів. Операційні системи для ПК дають можливість користуватися зручним і зрозумілим інтерфейсом для кожного користувача. Хоч в різних ОС інтерфейс має різний вигляд, але функцію та концепцію вони мають однакову. Даними системами користувачі в основному користуються для роботи з текстовими документами, електронними таблицями і базами даних, доступу до Інтернету та спілкування за допомогою соціальних мереж. Найпоширеніші комп'ютерні ОС від компанії Microsoft – це Windows 2000, Windows XP, Windows 7, Windows 10, також MacOS від компанії Apple та Linux. Такий вид операційних систем як Linux переважає в серверних і суперкомп'ютерних секторах. У дійсності чимало людей навіть не здогадуються, що існують інші види операційних систем, відмінних від тієї, яку використовують вони [3].

Операційні системи для мобільних пристроїв. Достатня кількість користувачів мобільних пристроїв мають доволі багато знань про мобільні телефони та компанії, де вони виготовляються, але мало хто з них володіє якоюсь інформацією про операційні системи. Потрібно знати про те, які використовуються мобільні ОС виробниками, та що приховує різнокольоровий сенсор вашого смартфона. Явним є те, що ОС Android від компанії Google сьогодні лідер по популярності серед мобільних операційних систем, випередивши навіть бувших лідерів IOS і Symbian. Хоча можемо спостерігати, що IOS від Apple успішно продовжує конкурувати з Android. Різниця між ними полягає в тому, що платформа IOS є закритою на відміну від Android, для якої розроблювачами створено багато додатків. Коли з'явилися на ринку смартфони і планшети на Android, дана ОС здобула популярність дякуючи своїй зовнішній оболонці й ефективній роботі. Apple більше зосереджується на продуктивності, а не зовнішньому вигляді.

Вивчення інформатики в середніх та вищих закладах освіти та глобальна інформатизація суспільства відіграє велику роль для освіти і суспільства в цілому. Знання інформатики формують основи інформаційної культури та інформаційних компетентностей, за допомогою яких учень, а в майбутньому фахівець зможе легко вирішувати завдання своєї діяльності використовуючи обчислювальну техніку.

При швидких темпах розвитку інформаційних технологій, зупинятись на конкретному змісту вивчення інформатики складно, тим більше взявши за основу вивчення апаратних та програмних складових [4].

Проаналізувавши зміст курсу інформатики основної школи, можна побачити, що знайомлять учнів з операційними системами в 5 класі. Вивчаються такі питання як: апаратна і програмна складові інформаційної системи; операційна система та її інтерфейс; файли, папки та операції над

ними. На цьому етапі учнів знайомлять з елементами ОС та формують навички роботи з операційними системами.

В 9 класі при вивченні теми «Програмне забезпечення та інформаційна безпека» частково знайомлять з елементами теорії операційних систем, а саме: класифікація програмного забезпечення; операційні системи, їхні різновиди; драйвери; ліцензії на програмне забезпечення.

В змісті курсу інформатики старшої школи вивчати елементи теорії операційних систем пропонують у вигляді факультативних гуртків та дисциплін за вибором.

Отже, можна зробити висновок, що операційні системи в шкільному курсі інформатики вивчаються достатньо поверхнево. Основна увага приділяється користувацькому підходу, а теоретичні основи функціонування операційних систем не вивчаються.

Список використаних джерел

1. Лапінський В.В. Основи операційних систем / В.В. Лапінський, Н.Я. Бачинська, В.Ю. Габрусев. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 80 с.
2. Таненбаум Э., Бос Х. Современные операционные системы. 4-е изд. — СПб.: Питер, 2015. – 1120 с.: ил. – (Серия «Классика computer science»).
3. Операційні системи та системи програмування: навч. посіб / В.П. Харченко, Є.А. Знаковська, В.А. Бородін. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2012. – 360 с.
4. Морзе Н.В. Методика навчання інформатики: Навч. посіб.: У 3 ч. / За ред. акад. М.І. Жалдака. – К.: Навчальна книга, 2004. – Ч. 1: Загальна методика навчання інформатики. – 256 с.

УДК 378.018.8:004-05162(043.3)

Р.В. Жалій,

завідувач кафедри фізичного виховання,
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ГОТОВНІСТЬ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОГО ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлюються теоретичні й практичні аспекти формування готовності до застосування здоров'язбережувальної компетентності в професійній діяльності майбутніх фахівців гіподинамічних професій в освітній діяльності сучасного технічного закладу вищої освіти.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, представники гіподинамічних професій.

Проблема здоров'язбереження сучасної молоді залишаються актуальною й до сьогодні. Значне погіршення здоров'я, «омолодження» низки захворювань викликають занепокоєння в медиків, психологів, педагогів. Тому в статті ми висвітлимо теоретичні й практичні аспекти формування готовності до застосування здоров'язбережувальної компетентності в професійній діяльності майбутніх фахівців гіподинамічних професій в освітній діяльності сучасного технічного закладу вищої освіти.

У низці своїх публікацій ми виявили педагогічні умови, розробили модель та методику формування готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності [2–3]. Для підтвердження гіпотези дослідження, яка ґрунтується на припущенні, що професійна підготовка майбутніх інженерів буде ефективнішою, якщо на основі виявленої структури здоров'язбережувальної компетентності представників гіподинамічних професій, обґрунтованих етапів і технології методичного забезпечення буде розроблено і впроваджено педагогічні умови її формування та використання у подальшій професійній діяльності.

Мета експерименту полягала в такому: експериментально перевірити результативність педагогічних умов формування формування готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності.

На її формування впливають: рівень професійних знань; ступінь сформованості професійних умінь і навичок; логічне мислення; володіння особливості характеру особистості; розвиток мотивації та її спрямованість на зміст майбутньої професійної діяльності. Незалежні змінні: педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності. Залежна змінна: рівень сформованості формування готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності.

Педагогічний експеримент проводився в три етапи (констатувальний, формувальний та контрольний) на базі Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Запорізького національного технічного університету, Кременчуцького національного університеті імені Михайла Остроградського, Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Дослідженням було охоплено 164 майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії (з них контрольна група – 81 особа, експериментальна – 83 особи).

Для експериментального дослідження ми обрали вищезазначені заклади освіти тому, що в них відбувається підготовка майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії спеціальності 123 «Комп'ютерна інженерія», в яких

викладаються обрані навчальні дисципліни, забезпечені однакові умови проведення педагогічного експерименту.

Експеримент передбачав використання методики об'єктивних розрахунків. У процесі наукового дослідження ми отримували результати за різними методами: тестування; анкетування; опитування студентів; аналіз журналів академічної успішності; аналіз виконання модульних контрольних робіт; спостереження; аналіз виконання виробничих завдань та лабораторних робіт тощо.

Розглянемо методики діагностування сформованості готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності.

Ціннісно-мотиваційний критерій.

1. Анкетування студентів проводилось з метою дослідження ставлення до навчання в закладі вищої освіти загалом та до окремих видів діяльності, зокрема до вивчення навчальних дисциплін «Охорона праці в ІТ-сфері», «Безпека життєдіяльності в ІТ-сфері», «Фізичне виховання».

2. Бесіди зі студентами з метою визначення їхнього ставлення до запропонованих нами методів формуального впливу в процесі освітньої діяльності.

3. У процесі проведення експерименту здійснювалося спостереження за виробничою діяльністю студентів протягом усього експериментального дослідження.

Інноваційно-когнітивний критерій.

1. Тестування студентів з метою виявлення рівнів засвоєння знань щодо опанування програм навчальних дисциплін «Охорона праці в ІТ-сфері», «Безпека життєдіяльності в ІТ-сфері», «Фізичне виховання».

2. Аналіз успішності студентів та виконання тестів їхньої фізичної підготовленості.

Операційно-діяльнісний критерій.

1. Аналіз звітної документації щодо підготовки та проведення комплексів гімнастичних вправ для очей, фізкультхвилинок, проведення змагань.

2. Аналіз результатів виконання практичних завдань опанування навчальних дисциплін «Охорона праці в ІТ-сфері», «Безпека життєдіяльності в ІТ-сфері».

3. Спостереження з метою з'ясування вмінь студентів щодо вибору форм і методів здоров'язбережувальної діяльності.

Комунікативний критерій.

1. Тест В. Ряховського «Рівень комунікабельності» .

2. Оцінювання комунікативних і організаторських схильностей (В. Синявський, Б. Федоришин).

3. Тест комунікативних умінь Л. Міхельсона з адаптацією Ю. Гільбуха.

З метою з'ясування рівнів сформованості готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності, а саме: авторські анкети ; методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича (модифікована); методика «Діагностика особистості на мотивацію до успіху» (Т. Елерс); тестові завдання; виробничі завдання; тест «рівень комунікабельності» (тест В. Ряховського); оцінювання комунікативних і організаторських схильностей (В. Синявський, Б. Федоришин); тест комунікативних умінь Л. Міхельсона з адаптацією Ю. Гільбуха.

Дослідження проводилось протягом 2014-2018 навчальних років і охоплювало три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Усі етапи експерименту взаємозалежні, взаємопов'язані та мають спільну мету. Педагогічний експеримент показав ефективність запропонованої моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки, що підтверджено статистичними методами на рівні значущості 0,05.

Таким чином, гіпотеза дослідження, яка ґрунтувалася на припущенні, що професійна підготовка майбутніх інженерів буде ефективнішою, якщо на основі виявленої структури спеціальної валеологічної компетентності, обґрунтованих етапів і технології методичного забезпечення буде розроблено і впроваджено педагогічні умови формування спеціальної валеологічної компетентності майбутніх фахівців, експериментально підтверджена. А тому у теорії й практиці сучасного закладу вищої освіти описана модель повинна бути впроваджена з метою не простого прищеплення любові до рухової активності, занять фізичною культурою й спортом, а використання таких потреб, навичок і вмінь в подальшій професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Башавець Н.А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Наталія Андріївна Башавець. – Одеса, 2012. – 555 с.
2. Жалій Р.В. Формування готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності в умовах технічного ЗВО // Вісник Луганського національного університету. – 2019. – №3. – С. 123–129.
3. Жалій Т.В., Лесковець В.І. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів у процесі професійної діяльності // Вісник Луганського національного університету. – 2019. – №3. – С. 130–137.
4. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

Т.В. Жалій,

кандидат історичних наук, доцент, начальник юридичної служби
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлюються особливості правового регулювання впровадження здоров'язбережувальних технологій в освітній процес сучасних закладів вищої освіти. Проводиться аналіз основних нормативно-правових документів, які визначають цей процес.

Ключові слова: здоров'язбережувальні технології, освітній процес, учасники освітнього процесу.

У сучасних умовах значного погіршення стану здоров'я молоді, зниження зацікавленості до рухової активності, особливо актуальними видаються питання про популяризацію таких напрямків діяльності серед здобувачів освіти. Тому в статті розглянемо особливості правового регулювання популяризації впровадження здоров'язбережувальних технологій в умовах сучасних закладів вищої освіти.

Вкажемо, що Конституція України в ред. від 21.02.2019 р. закріплює обов'язок держави щодо розвитку фізичної культури та спорту. Так, норми ч. 4 ст. 49 визначають: «Держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя» [5]. У ст. 26 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 р. в ред. від 16.07.2019 р. передбачається, що «Органи державної влади та органи місцевого самоврядування сприяють розвитку фізичної культури в навчальних закладах. Фізична культура у сфері освіти має на меті забезпечити розвиток фізичного здоров'я учнів та студентів, комплексний підхід до формування розумових і фізичних здібностей особистості, вдосконалення фізичної та психологічної підготовки до активного життя, професійної діяльності на принципах індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів та форм фізичного виховання і масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя» [6].

Важливою, на нашу думку, є норма вказаного закону про те, що «Фізична культура шляхом проведення обов'язкових занять у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах здійснюється відповідно до навчальних програм, затверджених у встановленому порядку» [6]. У загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах уроки з фізичної культури є обов'язковими і проводяться не менше трьох разів на тиждень. Місцеві державні

адміністрації та органи місцевого самоврядування можуть приймати рішення щодо запровадження додаткових уроків з фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах за умови наявності коштів у відповідних бюджетах. У цих документах чітко визначається, що керівники навчальних закладів зобов'язані забезпечувати створення сприятливих умов для належної рухової активності учнів та студентів.

Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. в редакції 18.03.2020 р. відкрив нові горизонти для реалізації ініціатив у сфері фізичної культури, спрямованих на підвищення якості вищої освіти, невід'ємними складовими якої є розвинений студентський спорт, культура рухової активності та навички здоров'язбереження. Так, ст. 26 «Основні завдання закладу вищої освіти» передбачає налагодження міжнародних зв'язків та провадження міжнародної діяльності в галузі освіти, науки, спорту, мистецтва і культури; а ст. 34 закріплює, що керівник закладу вищої освіти сприяє формуванню здорового способу життя у здобувачів вищої освіти, зміцненню спортивно-оздоровчої бази закладу вищої освіти, створює належні умови для занять масовим спортом [4]. Стаття 62 «Права осіб, які навчаються у закладах вищої освіти» містить норми про безоплатне користування бібліотеками, інформаційними фондами, навчальною, науковою та спортивною базами закладу вищої освіти; участь у заходах з освітньої, наукової, науково-дослідної, спортивної, мистецької, громадської діяльності, що проводяться в Україні та за кордоном, у встановленому законодавством порядку; моральне та/або матеріальне заохочення за успіхи у навчанні, науково-дослідній і громадській роботі, за мистецькі та спортивні досягнення тощо.

Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», схвалена Указом Президента України від 9 лютого 2016 р. №42/2016 передбачає, що рухова активність значною мірою сприяє дотриманню людиною здорового способу життя, а також в окремих випадках зменшенню негативного впливу на організм людини шкідливих звичок, підвищенню стресостійкості та відволікає від асоціальної поведінки; є генеруючим та стимулюючим чинником у системі здорового способу життя, має важливе значення для вдосконалення фізичного розвитку і підготовленості особи, профілактики надмірної маси тіла та ожиріння, а також сприяє зменшенню ризику виникнення серцево-судинних захворювань, діабету, остеопорозу, окремих онкологічних захворювань та депресії; сприяє розвитку економіки і суспільства загалом. За інформацією Всесвітньої організації охорони здоров'я, відсутність належної рухової активності призводить до економічних збитків у розмірі 150–300 євро на одну особу за рік.

В Україні діє «Державна цільова соціальна програма розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року», затверджена Постановою КМ

України від 1 березня 2017 р. № 115, виконання якої дасть можливість: підвищувати щороку рівень охоплення населення руховою активністю на 1-2 відсотки; створити умови для соціальної адаптації та реабілітації інвалідів і осіб з обмеженими фізичними можливостями; підвищити рівень готовності молоді до служби у Збройних Силах та інших військових формуваннях, утворених відповідно до законів, правоохоронних органах, рятувальних та інших спеціальних службах з метою захисту суверенітету та незалежності держави та ін.

У Постанові Верховної Ради України «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади» від 19 жовтня 2016 р. забезпечує підтримку розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації. А в «Рекомендаціях щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах», викладених у листі МОН від 25.09.2015 р. №1/9-454 «Щодо організації фізичного виховання у вищих навчальних закладах» запропоновані для закладів вищої освіти моделі фізичного виховання в сучасних умовах. Тому з метою забезпечення викладання фізичного виховання у вищих навчальних закладах на належному рівні можуть бути запропоновані такі базові моделі для вирішення цього питання (без претензії на вичерпність) або різні форми їх поєднання: секційна, професійно орієнтована, традиційна, індивідуальна. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.01.2006 р. №4 втратило чинність, тому ми його не використовуємо для регулювання відповідних правовідносин.

Отже, сьогодні правова база для регулювання діяльності закладу освіти щодо впровадження здоров'язберезувальних технологій є широкою, однак вимагає доповнення широкою основою локальних правових актів для забезпечення реалізації принципу автономії закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Жалій Т.В. Гуманітарна підготовка майбутніх фахівців першого й другого рівнів вищої освіти в Україні: альтернативи, диспозитивність, пріоритети // Фізична реабілітації та здоров'язберігаючі технології: реалії і перспективи: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 9 листопада, 2017 р. [гол. ред. Л.М. Рибалко]. – Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка – С. 23–24.
2. Жалій Т.В. Формування правової компетентності майбутніх учителів в контексті новел освітнього законодавства Дидаскал : часопис / А. Бойко (гол. ред.) ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка, каф. заг. педагогіки та андрагогіки. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. – Вип. 16 : присвячено матеріалам всеукраїнської науково-практичної конференції “Упровадження основних положень Закону України «Про вищу освіту» як засіб забезпечення європейського рівня діяльності вищої школи”, 17 листоп. 2015 р. – С. 108–112.

3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
5. Конституція України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

Т.В. Зайцева,

викладач, Дніпровський педагогічний коледж
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Сьогодні вітчизняна вища освіта перебудовується, орієнтуючись на актуальні цінності суспільства. Активізація євроінтеграційних процесів, ускладнення економічної ситуації в світі потребує нових підходів до підготовки фахівців, що наголошується як науковцями, так і освітянами. Освіта все частіше розглядається як поле для впровадження інновацій, ефективність яких вимірюється з точки зору ділових стосунків працедавців і підлеглих фахівців. Всупереч прагматичному підходу сучасна освіта не відкидає принципів гуманізації, гуманітаризації, демократичності, варіативності. Прагматична складова сьогодні планомірно втілюється у принципах фундаменталізації, стандартизації, посиленні ролі менеджменту у всіх освітніх сферах.

Від сучасного фахівця потребується мобільність, здатність адаптуватися до постійно змінюваних умов професійної діяльності. Це викликає необхідність розробки нових ефективних моделей управління навчальним процесом. Тому сьогодні великим є зацікавлення освітян питаннями педагогічних технологій з точки зору їх інноваційного потенціалу.

Фундаментальне висвітлення проблем педагогічних технологій знаходимо в працях педагогів В. Боголюбова, М. Горчакової-Сибірської, В. Гузєєва, І. Зязюна, О. Пехоти, Г. Селевка, В. Сластьоніна та ін. Педагогічні технології у вищій освіті розглядаються В. Безпальком, Г. Бородовським, В. Євдокимовим, О. Коваленко та ін.

Активнішого впровадження інноваційних педагогічних технологій потребує процес фахової підготовки учителів музики. Оскільки в художньо-естетичній сфері технологічність має свою специфіку, звернемося до роз'яснення терміну «педагогічна технологія».

Хоча складові мають давньогрецьке походження, у широкий науковий обіг термін було введено у 1886 р. англійським психологом Дж. Саллі. Паралельно у зарубіжній науковій літературі використовувався «технологія освіти», який наголошував на активізації навчального процесу завдяки впровадженню обчислювальної техніки і різних технічних засобів.

У нашій роботі педагогічна технологія розуміється як «вивчення, розробка і системне використання принципів організації навчального процесу на основі новітніх досягнень педагогіки, психології, теорії управління та менеджменту, інформатики, соціології тощо для розробки засобів навчання, здатних підвищити ефективність навчального процесу» [4, с. 5]. Об'єктами педагогічної технології виступають учасники навчання, теорії і концепції навчання, освітні програми, засоби і методи організації навчання.

Не всі технології можна вважати інноваційними. «Інновація» орієнтує на суттєву зміну організації навчального процесу з опорою на його внутрішні ресурси. Відповідно, "інноваційні педагогічні технології" ми розуміємо як цілеспрямований набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до отримання результатів [1, с. 48].

Інноваційна діяльність учителя музики виявляється у завчасному моделюванні навчально-виховного процесу (визначення мети, завдань, змісту та конкретних технологій навчання музиці, добір конкретного художнього матеріалу, репертуару для слухання та виконання учнями). Завдяки інноваційним педагогічним технологіям учитель музики осмислює сучасні тенденції в сфері музичного виховання, поєднує їх з традиціями, та на цій основі поступово виробляє власний педагогічний стиль. Робота учителя музики вимагає врахування і оптимального поєднання зовнішніх факторів (розподілу годин, програмних і репертуарних вимог, якісних і кількісних характеристик класу, з яким проводиться робота тощо) і факторів внутрішніх (добір певних засобів і форм роботи, емоційність, стиль педагогічного спілкування тощо). Усвідомлення цього дозволяє студенту, що обрав майбутньою професією учителя музики, підвищити рівень особистісної та фахової мотивації, здійснювати самоаналіз та самовдосконалення.

Щодо окреслення головних теоретичних аспектів впровадження інноваційних педагогічних технологій у процес фахової підготовки учителів музики для нас важливим є дослідження К. Завалко [3]. Процес фахової підготовки дослідниця пов'язує з формуванням готовності студентів до інноваційної діяльності. К. Завалко розуміє педагогічні інновації як результат інноваційної діяльності, що оновлює педагогічну теорію і практику через ефективність досягнення актуальної для даного суспільства освітньої мети. Інноваційна діяльність проявляється у постановці нових

цілей і завдань, оновленні змісту, методів, засобів, форм навчання і виховання, способів організації спільної діяльності учасників навчально-виховного процесу.

Дослідниця здійснює аналіз провідних авторських концепцій музичного виховання і в якості найбільш інноваційних виділяє концепції Е. Жак-Далькроза, К. Орфа, З. Кодая, Ш. Сузукі, Г. Зілвея. Спільною рисою для всіх зазначених концепцій є розуміння музики як засобу формування духовності дитини, сприяння гармонійному всебічному розвитку, виховання емоційної чуйності взагалі та музичних здібностей зокрема. Принципові відмінності концепцій музичного виховання ґрунтуються на визначенні провідного виду музичної діяльності. Так, К. Орф зосереджується на елементарному музикуванні на дитячих інструментах, Е. Жак-Далькроз – на ритмічному русі, З. Кодай – на хоровому співі за релятивною ладовою системою, Ш. Сузукі та Г. Зілвей – на грі на скрипці [2].

Роз'яснимо інноваційний потенціал концепції Г. Зілвея. Г. Зілвей – угорський педагог-скрипаль сучасності. Його концепція має назву "Кольорові струни" і пропонує залучення до скрипкової гри з найменшого віку в будь-яких освітніх закладах [2]. Головною інноваційною рисою концепції вважаємо синтетичність, оскільки методи інструментального навчання тут поєднуються з положеннями релятивної ладової системи З. Кодая, первинно орієнтованої на хоровий спів. Технологічність концепції проявляється у її чіткій структурованості, послідовності. Педагог пропонує три етапи навчання – підготовчий (призначений для дошкільників), навчання гри на скрипці засобами релятивної системи З. Кодая, навчання гри на скрипці на основі абсолютної системи.

Г. Зілвей ретельно прописує цілі, завдання, дидактичний і методичний матеріал до кожного модулю етапу, що притаманно педагогічній технології. Педагогом створено низку збірок відповідно до завдань курсу: від мотиваційних до вузькопрофільних.

Релятивне сольфеджіо – чинник, що об'єднує концепції Г. Зілвея і З. Кодая. Відмітимо глибоку вкоріненість обох в угорський фольклор. Релятивне сольфеджіо виступає основою другого етапу навчання на скрипці за Г. Зілвеєм. Головною новацією тут виступає візуалізація звукових об'єктів (струн), що дозволяє дитині легше запам'ятовувати звучання і пов'язувати в уяві слухові та зорові відчуття. Таким чином, технологія Г. Зілвея є інтегративною. Візуалізуються не тільки струни, а і звуковисотність, тривалості, інтервальні співвідношення. Для підготовки майбутніх учителів музики є важливим наголосити доступність навчання, що є необхідним для ефективного педагогічного впливу на дітей молодшого віку.

Інноваційність концепції Г. Зілвея виявляється в її універсальності. Окрім гри на скрипці, вона сприяє формуванню синестезійних асоціативних

уявлень, навичок читання з аркуша, створення власної дитячої музики, форм її запису, транспонування мелодій, імпровізації, хорового співу.

Ознайомлення майбутнього учителя музики з концепцією Г. Зілвея сьогодні є не менш важливим, ніж опанування методик попередників. Фахові орієнтири тут чітко визначено завдяки етапності процесу навчання, настанові на якісне опанування скрипкової техніки за принципом поступового ускладнення. Концепція Г. Зілвея буде цікавою не лише студентам-скрипалям, оскільки налаштовує на виявлення творчого підходу до викладання музики, бачення її в зв'язках із іншими видами мистецтва. Технологія, запропонована угорським педагогом, спрямовується на розвиток музикальності дитини, незалежно від її подальшого вибору способів музикування. Також ця технологія сприяє розвитку загальних здібностей, пов'язаних із вмінням зосереджуватися, запам'ятовувати, узгоджувати рухи, спілкуватися з різними учасниками навчального процесу тощо.

Отже, фахова підготовка учителів музики потребує опанування інноваційних технологій, у тому числі закладених визначними педагогами-музикантами. Робота з вивчення і аналізу технологій сприяє активізації навчання, стимулюючи особистісну мотивацію, здатність до пошуково-дослідницької діяльності, критичність і самостійність мислення у вирішенні проблем. Опанування інноваційних технологій в їх сукупності дозволить учителям музики заглибитися в зміст музичних творів, пізнати методичні засади залучення школярів до мистецтва, знайти творчі шляхи вирішення фахових проблем.

Список використаних джерел

1. Герлянд Т. М. Використання інноваційних технологій навчання у загальноосвітній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників аграрних ПТНЗ. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 1 (40). С. 48–50.
2. Завалко К. В. Дитяча скрипкова педагогіка: інноваційний підхід : монографія. – Черкаси : ЦТНІ, 2011. 324 с.
3. Завалко К. В. Організація та зміст процесу формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2013. № 8 (1). С. 43–50.
4. Кремень В. Г. Дистанційна освіта – перспективний шлях розв'язання сучасних проблем професійної освіти. Вісник Академії дистанційної освіти. 2003. № 1. С. 4–11.

С.Г. Зуза,
майстер виробничого навчання
Державного навчального закладу
«Донецький центр професійно-технічної освіти державної служби зайнятості»

АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ ДОДАТКОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Дорослі люди, обтяжені сім'ями, дітьми, роботами, вважають, що дистанційна освіта (ДО) – єдино можливий спосіб придбати нові знання і навички, так необхідні на стрімко еволюціонуючому ринку праці. Люди, які страждають фізичними недугами, котрі не дозволяють їм відвідувати заняття очно, більше не відлучені від освіти. Сучасні технології ДО дозволяють їм вивчати будь-який предмет не покидаючи власної кімнати. Тепер їм не обов'язково витрачати гроші і сили на своє транспортування, на інший кінець земної кулі – комп'ютер і вихід в Internet вирішують цю проблему в лічені хвилини. Як бачимо, у наявності всі передумови до того, щоб використати світовий досвід організації дистанційного навчання.

В освітньому співтоваристві усвідомлено, що у дистанційного навчання хороші перспективи, пов'язані з реалізацією навчання через все життя. І від розуміння цього, залежать стратегія і тактика реалізації ДО, а відповідно, і підготовка викладачів до роботи.

Розглянемо алгоритм дії викладача та методичні питання, пов'язані з організацією дистанційної навчальної роботи.

По-перше потрібно визначитися, як буде проводитися дистанційне навчання: а) зустрічі в режимі реального часу; або б) дистанційне навчання через інтерактивні навчальні матеріали.

Організувати навчальну роботу дистанційно – означає допомогти слухачеві самостійно розібратися з тим, що він не знає і не вміє. А для цього в слухача повинні бути навчальні матеріали та завдання, посилені для тієї вікової групи, з якою ви працюєте. Тобто відбувається постійне спілкування з педагогом (консультації по телефону та Internet, лекції, семінари та відео конференції в режимі online – Facebook Live, Skype, Viber, Instagram Live тощо). Ці та інші сервіси, за допомогою яких організовано онлайн-урок в режимі реального часу забезпечують для слухача: постійний контакт з тьютором (викладачем), оперативне обговорення виникаючих питань; навчання за місцем проживання або роботи, отже, розподілений характер освітнього процесу, можливість організації дискусій (група може складатися як з компактно проживаючих в одній місцевості слухачів, так і бути розподіленою). При цьому здобувачі освіти також контактують з викладачем (тьютором) за допомогою телекомунікацій; передача теоретичних матеріалів слухачам у вигляді друкованих або електронних навчальних

посібників. Створення навчального матеріалу через документ Google і надання доступу слухачам. Кожен з них робить копію для себе, надає доступ викладачеві з правом коментування та працює індивідуально або спільно з кимось (залежить від завдання). Зручно таким чином і моніторити роботу слухачів, і направляти їх.

По-друге – потрібно спланувати роботу. План роботи для слухачів може містити рекомендовану дату і час для початку роботи над завданням, терміни виконання завдань, певний час для онлайн зв'язку з тьютором, посилання на навчальні матеріали (якщо ви відразу можете їх надати) або платформу (наприклад Moodle, Google Classroom, Google Sites, Блог), де буде йти робота.

По-третє – тести для самоконтролю. Тут в нагоді стануть такі сервіси, як: Kubbu, LearningApps і платформа H5P.

Четверта позиція – моніторинг. Наразі під моніторингом мається на увазі процес оцінювання. Classtime платформа для створення інтерактивного матеріалу різних типів (вікторина, істина / неправда, класифікація, сортування, виділення тексту) і моніторингу навчального процесу, а інструмент формуючого оцінювання Formative дозволяє в режимі реального часу відслідковувати процес роботи слухачів, в будь-який момент коментувати їх роботи і залишати конструктивний зворотний зв'язок.

Ще один важливий аспект – ціла низка типових психолого-педагогічних проблем, які доводиться вирішувати викладачеві і слухачам курсу ДО: 1) труднощі з встановленням міжособистісних контактів між учасниками процесу навчання (різновікова категорія слухачів); 2) проблеми формування ефективних малих навчальних груп при навчанні в співробітництві; 3) визначення індивідуальних особливостей сприйняття інформації у слухачів і стилів навчання для більш ефективної організації навчального процесу; 4) актуалізація та підтримання мотивації навчання; 5) адекватність поведінки самого тьютора (викладача) в обрані для дистанційного навчання методики і педагогічної технології.

При організації дистанційної освіти величезну роль відіграють всі учасники цього процесу, як слухачі, так і тьютори. Всі вони використовують можливості Internet для вирішення конкретних педагогічних завдань. Крім цього слід зазначити виникнення можливих психологічних труднощів у викладача, пов'язаних з відсутністю або відкладення за часом зворотного зв'язку зі слухачем під час проведення вебінарів [1, с. 103].

Ось чому від викладачів і кураторів потрібні певні вміння по організації роботи слухачів в телекомунікаційному середовищі в межах поставлених дидактичних завдань:

- а) працювати з електронною поштою, телекомунікаціями, мережевими інформаційними службами;
- б) відбирати і обробляти інформацію, отриману по мережі;

- в) проводити пошук інформації по мережі;
- г) готувати інформацію до передачі по мережі з використанням текстового редактора, графічного редактора і необхідних утиліт;
- д) організувати, розробити і провести мережевий навчальний проект, тематичну телеконференцію.

А базові знання тьюторів при організації дистанційного навчання повинні включати:

- знання призначення, особливостей будови і функціонування телекомунікаційного середовища;
- знання умов зберігання і передачі інформації всередині мережі;
- знання основних мережевих інформаційних ресурсів і особливостей роботи з ними;
- знання особливостей організації та проведення телекомунікаційних проектів;
- знання особливостей організації та проведення тематичних телеконференцій;
- знання методичних основ організації роботи викладача і учнів в мережі;
- знання основних правил поведінки користувачів в мережі, основ телекомунікаційного етикету.

Андрагогу завжди необхідно пам'ятати, що незалежно від віку, освіти, професійного і життєвого досвіду можна виділити основну особливість навчання дорослих – побудова заняття на принципах демократичного спілкування.

Аналіз же поглядів дослідників [2, с. 68] і практиків ДО дозволяє сказати, що ДО – це форма навчання, що надає комплекс освітніх послуг широким верствам населення в країні за допомогою спеціалізованого інформаційно-освітнього середовища на будь-якій відстані від освітніх установ.

Загалом, можна зробити висновок, що дистанційна освіта безумовно має цілу низку переваг і цей напрямок варто розвивати і вдосконалювати. Тому при виборі навчальної програми здобувачам освіти слід оцінювати своє бажання вчитися і здатність до самостійної роботи заради отримання нових знань, які і є запорукою успішного отримання освіти.

Список використаних джерел

1. Сандирова М. Н., Сивашова Е. С. (2015) Анализ готовности преподавателей к дистанционному обучению.
2. Караваева К.В. (2015) Влияние возрастных особенностей обучающихся на их отношение к дистанционному образованию.

Л.А. Кареліна,
методист, викладач вищої категорії
Полтавської школи мистецтв
(Малої академії мистецтв) імені Р.О. Кириченко

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

*Щоб бути хорошим викладачем, потрібно любити те,
що викладаєш, та любити тих, кому викладаєш.
(В. Ключевський)*

Мистецтво відіграє значну роль у житті суспільства та має досить потужний вплив на формування особистості дитини в процесі розвитку людини. Виступаючи художнім відображенням дійсності, воно формує почуття, думки, моральність і життєві принципи. Залучення до мистецтва є необхідним і досить актуальним питанням в наш час.

Класичне мистецтво, як зазначають фахівці, від свого початку формувалося за принципами відображення кращих рис навколишнього світу. Ґрунтуючись на відображенні прекрасного, воно виховує глядача, читача й слухача в дусі гуманізму, патріотизму та інших вагомих моральних і духовних принципів. Класичне мистецтво не містить в собі агресії, а навпаки – заспокоює думки людини, розвиває почуття любові, спонукає до здійснення добрих вчинків.

Залучати дітей до мистецтва потрібно від самого народження. Вже в дошкільному віці вони здатні свідомо сприймати різні види мистецтв. Саме на цій стадії розвитку важливо починати формувати в них любов до класичного мистецтва. В рамках даної публікації ми пропонуємо зосередити увагу на одному з видів мистецтв, а саме образотворчому, враховуючи його специфіку – зображальність, візуальність, статичність, просторовість та наявність багатого наочного мистецького матеріалу, що важливо і необхідно для виховного та навчального процесу.

В процесі навчання образотворчому мистецтву в школах мистецтв вирішуються такі завдання, як формування в учнів вміння вчитися та самостійно організовувати власну творчу діяльність. В процесі виконання навчально-виховних завдань з образотворчого мистецтва спостерігається позитивна динаміка в особистісному розвитку учнів: зростає рівень їх активності та розвитку, вдосконалюються емоційні та пізнавальні процеси, формуються навички саморегуляції, розвиваються механізми соціалізації.

Образотворче мистецтво відіграє важливу роль у процесі розвитку особистості учнів, оскільки, опановуючи його, особистість дитини зазнає ряд позитивно значущих змін:

- формуються естетичні смаки;
- вдосконалюється дрібна моторика рук;
- виникає прагнення до першості, бажання виконати творчу роботу якнайкраще;
- розвивається увага, спостережливість, терпіння, наполегливість.

Формування гармонійної, всебічно розвиненої творчої особистості – одне з важливих завдань мистецької освіти. Заняття образотворчим мистецтвом формують в учнів сферу духовних інтересів, погляди на розуміння художніх творів. Кожне завдання з образотворчого мистецтва покликане ознайомлювати учнів з зразками професійного мистецтва та декоративно-прикладного. Заняття сприяють розвиткові зорової культури, аналітичного мислення, просторових уявлень, фантазії, сприйманню кольорів, окоміру, розширенню сенсорного досвіду учнів. До того ж в процесі навчання образотворчому мистецтву діти успішно опановують основи його теорії: закони світла й тіні, поєднання кольорів та їх класифікації, правила перспективи, композиції, оптичні закони, пропорції тіл і предметів.

Розглядаючи процес впливу образотворчого мистецтва на особистість зазначимо, що останнім часом всі процеси в суспільстві прискорюються. Культура спілкування молодого покоління стає дедалі прагматичнішою, і цьому сприяють тенденції розвитку цифрового світу. У цьому присутні як і позитивні, так і негативні моменти. Сучасне покоління звикло до динамічних образів (телебачення, інтернет), під впливом яких уява та свідомість майже не розвиваються. Для того, щоб здійснювати естетичне виховання, спираючись на сучасні тенденції, необхідно постійно викликати в учнів інтерес до предметів образотворчого мистецтва а також постійно утримувати їх увагу. Поряд з цим специфіка викладання образотворчого мистецтва в сучасних умовах потребує від викладача впровадження деяких нетрадиційних методів, прийомів та засобів навчання, серед яких: особистісно зорієнтовані, колективні, ігрові, інтегративні, творчостимулюючі, емоційно-регулюючі, проблемно-моделюючі, електронно-інформативні, поліекранні. Спираючись на власний педагогічний досвід зазначимо, що на заняттях дуже доречним є постійне використання особистісно-орієнтованого підходу, оскільки досить часто творчі завдання вимагають індивідуального рішення, й виникає необхідність працювати з кожним учнем індивідуально.

Під час планування навчальних занять нами враховуються наступні види мотивації: соціальна, прагматична, змістова.

Суть соціальної мотивації полягає в тому, що не слід жаліти похвали для учнів за успішно виконане завдання. Доречна та коректна похвала за вдало виконане завдання сприяє ставленню авторитету дитини, утвердженню її позитивного соціального статусу.

Прагматична мотивація має на меті посилення уваги до образотворчого мистецтва як до навчального предмета, оскільки завжди певна частина учнів має на меті вступати до навчальних закладів, основним професійним напрямком яких є мистецтво й продовжувати там здобувати освіту.

Змістова мотивація передбачає те, що під час роботи з сильними обдарованими дітьми необхідно робити основний акцент на змістове наповнення занять, на високу концентрацію теоретичного матеріалу та підбір відповідних завдань для практичного виконання.

Спираючись на власний багаторічний досвід практичної роботи з учнями в школі мистецтв, зазначимо, що велике значення має вдалий підбір навчального матеріалу викладачем. Важливу роль в цьому процесі слід надавати врахуванню вікових особливостей учнів, їх готовності до сприйняття навчального матеріалу, використанню зрозумілої лексики, опору на власний життєвий досвід. Підвищенню результату засвоєння знань сприяє введення в зміст занять пізнавальних дискусій. Важливим є стимулювання допитливості й пізнавального інтересу учнів до саморозвитку. Індивідуальний підхід дозволяє приділити увагу кожному учневі, з'ясувати його нахили, обговорити тему творчого задуму. Досить важливим під час навчання образотворчому мистецтву є збереження, так би мовити, внутрішнього бачення учня, тобто збереження його власних вподобань щодо використання у своїх роботах певного спектра кольорів та їх відтінків. Існують наукові дослідження стосовно функцій кольору. Сакральний зміст семантики кольору є важливим аспектом дослідження його дії і впливу. Кожна людина має свій цілісний власний колорит, тобто ключовий тон, як візитну картку. Власний колорит присутній у кожній роботі юного чи досвідченого автора. Тому, при навчанні образотворчому мистецтві, потрібно зберігати внутрішнє бачення учня, але при цьому пояснювати, що колір – це свідомо зорове відчуття, що виникає в результаті впливу світла на око. Різноманітність кольорів залежить від властивостей різних фарб, пігментів, поверхонь відбивати одні кольори світла і поглинати інші (помідор поглинає сині й зелені кольори, а відбиває червоні; банан – поглинає сині, відбиває червоні та зелені). Забарвлення предмета – це той колір, який ми спостерігаємо при найсприятливішому освітленні. Забарвлення – це постійна оптична властивість предмета, яка не змінюється до того часу, поки не змінюється сам предмет і не залежить від умов освітлення.

Відчуття й розуміння кольору вчимо набувати шляхами наполегливої праці й тривалого вивчення образотворчого мистецтва. Учні люблять придумувати власні твори на вільну тему, чи задану. Ми знаємо, що композиція є провідною категорією в методології художнього процесу. Головним у побудові композиційного твору є єдність змісту й форми. Композиційна структура твору охоплює наступні категорії:

- формально-естетичні (супідрядність, масштабність, пропорційність, ритмічність);
- образно-семантичні (абстрактність, асоціативність, символізм, типовість).

Складники побудови художньої композиції утворюють цілісну змістоформу. При цьому, оперують наступними засобами гармонізації:

- формально-естетичними (статика – динаміка, симетрія – асиметрія, контраст – нюанс, рівновага – дисбаланс, головне – другорядне, важкість – легкість, поліхромія – монохромія).
- образно-семантичними (сюжет – фабула, новизна – стандарт, загальне – індивідуальне, реалізм – фантазія, полісемія – моносемія, необхідне – випадкове).

Слід пам'ятати також, що результативним є використання в ході занять з образотворчого мистецтва спільного детального оцінювання дітьми власних творчих робіт.

Основними напрямками в розвитку образотворчої діяльності учнів є роботи з об'ємними матеріалами (ліплення) та на площині (графіка, живопис). Формування образотворчих навичок здійснюється за принципом від простого до складного, від елементарної вправи до складної композиції.

У процесі занять з образотворчого мистецтва вирішуються наступні види завдань:

1. Розвиток сенсорних і розумових здібностей (образне сприймання та логічне мислення):

- формування і розвиток цілеспрямованого аналітичного сприйняття, зосередження уваги на характерних елементах, послідовне їх осмислення та об'єднання в цілісний художній образ;
- виявлення подібностей та відмінностей предметів і явищ;
- вивчення головного і другорядного (основне і підпорядковане) в художніх образах творів мистецтва і навколишньому світі;
- формування відчуття залежності зображуваних елементів, пов'язаних між собою композиційною логікою, відчуття композиційної рівноваги та гармонії (узгодженості зображення й простору), симетричності, асиметричності, ритмічності, статичності та динамічності, відповідності колірною вирішення;
- вдосконалення сенсорних умінь і навичок з метою розвитку функціональних можливостей органів чуття, підвищення їх загальної чутливості на основі диференційованого аналізу об'єктів і явищ навколишньої дійсності – розвиток зорового аналізатора, тактильних і кінестетичних відчуттів, уміння розрізняти й визначати форму, фактуру, забарвлення, розташування предметів у реальному просторі та у творах мистецтва; відчуття єдності форми і колірною вирішення образу залежно від засобів передачі настрою і стану предметів, що зображуються;

- розвиток предметно- й понятійно-образного мислення, різних видів пам'яті, уяви, фантазії, оригінальності, креативності мислення, здатності аналізувати й синтезувати в художній образ реальні предмети та явища на базі зіставлення, пошуків аналогій;

- розвиток активного емоційного ставлення до прекрасного й потворного в житті, побуті, звичаях, інтересу до художньої творчої діяльності;

- систематичне та цілеспрямоване формування образотворчих навичок роботи в різних техніках та матеріалах;

2. Формування елементів навчальної діяльності: розуміння завдання, поставленого викладачем; виконання вказівок і порад, що визначають шляхи сприймання та способи дії; виховання потреби удосконалювати навички і вміння в галузі образотворчої діяльності.

3. Ознайомлення учнів із доступними художніми техніками та матеріалами, їх пластичними можливостями та особливостями художньо-образної мови (залежність між пластичними можливостями матеріалу та технікою втілення образу).

4. Виховання працелюбності, уваги, наполегливості, допитливості та самостійності в досягненні мети, вміння працювати в колективі та самостійно.

Основою викладання образного мистецтва є оптимальне сполучення різних типів репродуктивної (відтворюючої) і продуктивної (творчої) діяльності, а також органічне поєднання навчального та виховного процесів.

У програмі навчання слід передбачати навчальні завдання: спостереження, сприймання, вивчення навколишнього світу, зображення на площині та в об'ємі, які сприятимуть розвитку діяльності зорової системи та навичок практичної діяльності спостереження, сприймання і вивчення навколишнього світу. Все це є важливими компонентами, що впливають на успішне засвоєння поставлених викладачем навчальних завдань. Практична робота ставить за мету розкрити перед учнями багатогранність художніх можливостей відображення дійсності. Основою образотворчої діяльності учнів є рисунок – це графічне відображення соціального досвіду на основі візуальних уявлень. Він розвивається за певними етапами: від карлючок, символів, схем до реального зображення.

У молодших класах шкіл мистецтв вирішальне значення належить вихованню зорової культури учнів, умінню сприймати й аналізувати характерні елементи форми, об'єднувати їх у цілісний художній образ. Однак ефективність занять з образотворчого мистецтва залежить від фахової підготовки викладача, дидактичного та матеріального забезпечення уроку. Враховують також вікові особливості психічного розвитку учнів, зацікавленість та активне ставлення учнів до сприймання та процесу творення художніх образів.

Успішність розвитку образотворчої грамоти значною мірою залежить від моделей, раціональний добір яких повинен базуватися на наступних принципах: художньо узагальнені моделі доступніші для зображення форми, ніж натуралістичні; блискучі поверхні з яскраво вираженими світлотінями доступніші для відтворення об'єму, ніж матові та гіпсові. Не слід добирати симетричні та геометричні моделі. Вони віддаляють учнів від сприймання живих форм. Це слід враховувати на початкових етапах розвитку образотворчої діяльності. Виділяються такі основні навчальні проблеми: розвиток почуття гармонії, композиції, пропорцій і форми, сприймання кольору, простору, об'єму та технічне виконання, навички. Зображення на площині охоплює основні проблеми, включаючи зображення з натури, по пам'яті, за уявою, ілюстрування літературних творів створення просторових композицій. Ліплення (зображення в об'ємі) знайомить з формою, об'ємом, формує просторові уявлення.

В процесі вивчення окремих законів композиції необхідно розвивати почуття гармонії, рівноваги, доцільності та краси, дати учням відомості про відкрите й обмежене розміщення елементів у просторі, організацію зображення відносно горизонталі, вертикалі, про ритмічне розміщення елементів, спонукати учнів до вільного виявлення своїх творчих можливостей.

У розвитку технічних навичок враховують особливості мислення і сприймання учнів, короткочасність, елементарність, і фрагментарність цих навичок, вміло користуватися індуктивністю їх. Спрямовуючи увагу на характер форми й переключаючи увагу з одного фрагмента на інший, можна досягти цілісного сприймання загальної форми об'єкта.

Розвиток колірної сприймання та відображення доцільніше розпочинати гуашевими фарбами на кольорових і тонованих контрастах з поступовим переходом до локальних кольорів, їх тонових градацій.

Необхідною умовою і засобом активації творчого самовираження особистості є забезпечення умов перенесення графічних навичок і умінь на роботу в різних художніх техніках та матеріалах. Намагаючись втілити зорові уявлення в художній образ у повному матеріалі або техніці, учні зустрічаються з потребою розв'язання творчих проблем формотворення, об'єму, композиції, ознайомлюються з пластичними можливостями матеріалу.

Основними вимогами до знань та умінь учнів є наступні:

- назви та відмінні особливості основних видів образотворчого мистецтва;
- назви та призначення художніх матеріалів, інструментів, обладнання, вимоги до композиції зображення на площині (гармонія, зорова рівновага, горизонтальна та вертикальна композиція);
- вибір сюжету для створення художнього образу на задану тему;

- поглиблення і розширення поняття і знання про основні види образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, про їх зображальні та виражальні можливості, виховання розуміння залежності між змістом твору і його художнім рішенням;

- поглиблення знань законів лінійної перспективи; засвоєння основних засобів передачі об'єму: світло, тінь, півтінь, рефлекс;

- прийоми для передачі об'єму в будь-якій техніці виконання: знати основні принципи передачі об'ємної форми предметів кольорами: темні, світлі тони, контрастні кольори (холодні, теплі);

- застосовувати знання та вміння роботи з формою предмета, розуміти стильову єдність всього декоративного оформлення предмета;

- навчити бачити й передавати явища перспективи, засвоєння поняття точки зору, про зображення предмета залежно від його положення відносно лінії горизонту;

- поглиблення поняття про колір (локальний колір предмета і його зміни на світлі і в тіні, відтінки кольору за насиченістю), бачення співвідношення кольорів у naturі, їх гармонійний взаємозв'язок;

- вміння застосовувати закони перспективи, композиційні прийоми, знаходити виразні рішення теми;

- зображення фігури людини в русі;

- мати уявлення про художнє конструювання;

- знати основні жанри живопису, скульптури й інших видів образотворчого мистецтва.

Викладачеві надається можливість самому планувати послідовність занять, вибирати їх поєднання та порядок. Відхилення від пропорцій навчального часу залежить від профілю занять та успішності засвоєння матеріалу учнями (учнем). Творчі завдання не виносяться за рамки навчального процесу, як окремий вид діяльності. Вони є результатом цілісної навчально-виховної підготовки учнів до знань. Особливу увагу приділяти учню, який виявив бажання готуватися до вступу в художні навчальні заклади. Викладачеві надається можливість в індивідуальному порядку змінювати кількість завдань і їх спрямовувати відповідно до характеру художнього навчального закладу з врахуванням специфіки й профілю подальшого навчання образотворчого мистецтва.

Список використаних джерел

1. Кириченко М.А. Основи образотворчої грамоти / М.А. Кириченко, І.М. Кириченко. – К.: Вища школа. – 2002. 190 с.
2. Любарська Л. Уроки образотворчого мистецтва / Л. Любарська // Початкова школа. – 2002. – №9. – С. 50–55.
3. Муштаев В.П. Уроки искусства / В.П. Муштаев. – М. : Педагогика – 1990. – 140 с.

4. Орловський Г.И. О художественном образовании учителя рисования / Г.И. Орловський. – Л. : Наука. 1961. – 268с.
5. Калініна Є. Інтегровані уроки з образотворчого мистецтва / Є. Калініна // Рідна школа. – 2002. – №2. – С. 37–38.
6. Кареліна Л.А. Цикл лекцій з історії мистецтв: рисунок, живопис. Інноваційні підходи до навчання образотворчому мистецтву : метод. посіб. / Лідія Анатоліївна Кареліна. – К. : Типографія Вольф, 2015. – 120 с.

УДК 378:81'177

С.І. Куца,

викладач-методист циклової комісії гуманітарних дисциплін
ВП НУБіП України “Бережанський агротехнічний коледж”

Т.В. Гальчак,

кандидат педагогічних наук, викладач циклової комісії гуманітарних дисциплін
ВП НУБіП України “Бережанський агротехнічний коледж”

ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМФОРТНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття розкриває сутність педагогічної взаємодії викладача і студентів в умовах освітньо-виховного середовища ЗВО. У статті аналізуються особливості педагогічного спілкування; висвітлюються проблеми соціально-психологічної взаємодії між викладачем та студентами. Також у статті розглянуті комунікативні прийоми для створення оптимального педагогічного спілкування.

Ключові слова: педагогічна взаємодія, педагогічне спілкування, гуманістична педагогіка, комунікативні прийоми.

Постановка проблеми. На педагога сучасної вищої школи покладаються функції підтримки студентів у досягненні успіху в комунікативній сфері, особистісного становлення у навчально-виховному процесі та майбутній професійній діяльності. Зміна ставлення до процесу виховання у ЗВО в цілому обумовлює спрямованість функцій викладача, підвищення його фахового, духовного та культурного рівня, якісного вдосконалення педагогічної комунікації, і відповідно до цієї мети – технології організації паритетної взаємодії. З метою підвищення ефективності якості освіти, головним завданням якої є формування майбутнього фахівця, забезпечення сприятливих умов для його особистісного зростання й професійного становлення, важливо активізувати розвивальний потенціал психолого-педагогічної взаємодії викладач – студент.

Стан дослідження. Проблемам комунікативної педагогічної взаємодії присвячено велику кількість досліджень як психологів так і педагогів: теоретико-методологічні основи професійного спілкування (А. Киричук, С.

Максименко, Л. Орбан, Л. Савенкова, А. Синиця та ін.); проблеми педагогічної взаємодії (Г. Бал, В. Власенко, Л. Кондрашова, Л. Нечаєва); формування комунікативних вмінь і навичок (З. Білоусова, І. Кирилова, М. Васильєва, В. Каплинський, Н. Косова та ін.); культура педагогічного спілкування (Ф. Байкін, В. Грехньов, Т. Гриценко та ін.).

В останні роки активно досліджуються питання організації педагогічної взаємодії у ЗВО, які знайшли своє відображення в роботах О. Абдулліної, І. Бежа, М. Боритка, С. Вітцицької, О. Горбунової, А. Деркача, О. Дубасенюк, М. Євтуха, С. Кашлева, О. Кучерявого, Т. Ольхової, С. Савченка, Е. Тихомирової, Д. Тирсікова та ін.

Виклад основного матеріалу. Оскільки головними учасниками навчального процесу у ЗВО є викладачі та студенти, то і взаємини, які формуються в результаті їх співпраці заслуговують особливої уваги. Тому необхідно враховувати, що педагогічна взаємодія учасників освітнього процесу неможлива без цілісного взаємозв'язку особистостей викладача і студента, навчальної діяльності, впроваджених педагогічних умов, ситуацій навчально-професійної комунікації і визначених критеріїв, які й показують рівень її ефективності.

В процесі навчання між викладачем та студентами встановлюються як ділові, так і міжособистісні взаємини. Їх співробітництво в реальних міжособистісних контактах і є тим соціальним середовищем, в якому відбувається становлення особистості майбутнього фахівця і подальший професійний розвиток викладача [6, с. 78]. Спілкування викладача й студентів є специфічним, оскільки за статусом вони виступають з різних позицій: викладач організовує взаємодію; студент, сприймаючи дії викладача, долучається до неї. Таке спілкування дає змогу йому стати активним суб'єктом педагогічного процесу, реалізувати свої потенційні можливості [2, с. 67].

Педагогічне спілкування як професійно-етичний феномен вимагає від викладача спеціальної підготовки не лише щодо технології взаємодії, а й морального досвіду, педагогічної мудрості в організації взаємин зі студентами. За своїм змістом і сферою функціонування воно може бути професійним і непрофесійним.

На даний час особливого значення набувають ідеї гуманістичної педагогіки і психології, мета яких полягає в тому, що кожен здобувач освіти має стати повноцінним суб'єктом діяльності, самодостатньою особистістю [5, с. 24]. З самого початку гуманістична психологія займалася вивченням таких здібностей і можливостей людини як любов, взаємоповага, розвиток, творчість, реалізація здібностей. Гуманістичний підхід пов'язаний з іменами Маслоу, Фромма та особливе місце серед них посідають ідеї Карла Роджерса. Педагогічна концепція Роджерса є найбільш ефективною для розкриття особистості здобувачів освіти. На противагу йому біхевіористична педагогіка

вважає важливим є лише зовнішній світ, об'єктивні умови, знання і навички, яких потрібно набути, відсутність свободи і жорсткий контроль. Гуманістична педагогіка акцентується на внутрішньому світі особистості, властиво йому прагнення інтереси і цілі, тобто суб'єктивні умови навчального процесу відсутність зовнішнього оцінювання їй надання свободи. Схожість біхевіоризму і гуманістичної педагогіки полягає в тому, що ними обома визнається важливість таких понять як емпатія, прагнення до самоактуалізації, локус контролю, самооцінка, пізнання емоцій. Роджерс вважає, що педагог є не лідером чи авторитетом, а одним із учасників навчального процесу [5, с. 83].

На його думку здобуття освіти не має полягати лише в “накачуванні” інформацією, а має дати можливість студентам самостійно її вишукувати і стимулювати самостійний пошук інформації. В сучасному світі, якому властиві постійні змінами, необхідно перенести акцент в процесі здобуття освіти з викладання на навчання, організовувати викладання не як трансляцію інформації, а як фасилітацію осмисленого навчання, тобто створити інтелектуальну і емоційної обстановку в аудиторії, атмосферу психологічної і педагогічної підтримки. В такому середовищі навчання стає поглибленішим, воно відбувається швидше і здійснює більший вплив на життя і поведінку здобувача освіти, ніж навчання яке відбувається в традиційних умовах. Власне перехід викладача у позицію фасилітатора сприяє досягненню цієї мети.

Для викладача-фасилітатора важливими є 3 головних установки:

1. Конгруентність – справжність або істинність. Це перш за все здатність людини контактувати з власними відчуттями і щиро їх висловлювати. Викладач має бути саме таким, яким він є насправді. У взаєминах зі студентами він має виступати реальною людиною. Він може відчувати ентузіазм, нудьгу, співпереживання, роздратування. Викладачу потрібно прийняти власні відчуття як природні і нормальні і вміти виразити їх в неприпинній для студентів формі.

2. Безумовне “прийняття” студента, безумовне позитивне ставлення. Цю установку можна охарактеризувати терміном “довіра”. Це внутрішня впевненість педагога в можливостях і здібностях кожного студента, сприймання іншої людини як автономної особистості. Багато в чому ця установка співпадає з тим, що називають “педагогічним оптимізмом”, опорою на позитивні якості вихованця. Ключова ідея – схвалення і прийняття недосконалості студента.

3. Емпатія – емпатичне розуміння. Тобто бачення педагогом внутрішнього світу і поведінки кожного студента з погляду його внутрішньої позиції, так би мовити його очима. Коли педагог здатний внутрішньо зрозуміти реакції студента, коли він відчуває як навчальний процес сприймається учнем, то можливість успішного навчання значно зростає.

Окрім того, оптимальне педагогічне спілкування залежить від деяких комунікативних прийомів, зокрема:

-прийоми зняття блокуючого комунікативного афекту (незручності, невпевненості, скутості). Створення відчуття захищеності, схвалення і цінування спроби відповісти та готовності до діалогу; схвалення спроби студента звернутись за допомогою до викладача; схвалення відповідей з власної ініціативи; створення сприятливих умов під час відповіді студентів з вираженою комунікативною загальмованістю;

-прийоми надання комунікативної підтримки в процесі спілкування: допомога в підборі адекватної лексики; пояснення значення комунікативних норм в конкретній ситуації; навчання комунікативним прийомам, техніці публічних виступів і спілкування; позитивна критика поведінки студента в діалозі з викладачем; демонстрація вербальними і невербальними засобами зацікавленої уваги до студента; підтримка їх прагнення до участі в діалозі з викладачем; дати студентам можливість зорієнтуватись в ситуації, зібратись з думками.

-прийом ініціювання зустрічної навчально-пізнавальної діяльності студентів: спонукання студентів до активної взаємодії з викладачем під час заняття; мотивоване заохочення студента перед групою; критика власних помилок з метою навчання правильного ставлення до них, ігрова провокація.

Висновки. Отже, сучасна психолого-педагогічна наука розглядає педагогічну взаємодію як професійне спілкування викладача та студента на заняттях та після них, яке спрямоване на створення сприятливого, здорового психологічного клімату, на оптимізацію навчальної діяльності та відносин між викладачем та студентом. Для того, щоб педагогічна взаємодія між викладачем і студентами була успішною, потрібно створити інтелектуальну і емоційної обстановку в аудиторії, атмосферу психологічної і педагогічної підтримки.

Список використаних джерел

1. Богуш В. Теоретичні аспекти підтримки здорового психологічного клімату в системі «викладач-студент». Електронний ресурс. – Режим доступу: oldconf.neasmo.org.ua/node/1130.
2. Булах І.С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів : навчально-методичний посібник / І.С. Булах, Л.В. Долинська. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 114 с.
3. Голярдик Н.А. Педагогічне спілкування як фактор взаємодії викладача і студентів у вищих навчальних закладах / Н.А. Голярдик, Л.Л. Дика // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. – Сер.: Педагогічні та психологічні науки. – 2014. – No 2. – С. 64–73.

4. Повар А. Співробітництво викладача і студента в умовах інтеграції сучасних педагогічних технологій / А. Повар // Проблеми дидактики історії. – 2015. – Вип. 6. – С. 89–94.
5. Роджерс К., Фрейберг Д. Свобода учиться. – М.:Смысл, 2002. – 527 с.
6. Старовойтенко Н. До проблеми педагогічної комунікативної взаємодії викладача зі студентами в умовах навчально-виховного процесу вищого навчального закладу / Н. Старовойтенко, О. Лещинський, Т. Рига // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія і педагогіка. – 2014. – Вип. 27. – С. 141–144.

УДК 371.3:811.111

М.І. Левріну,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

ОЗНАКИ Й ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У США

Анотація. У статті розкрито основоположні ознаки й принципи системи підготовки вчителів іноземних мов у США. З'ясовано, що систему іншомовної педагогічної освіти характеризують диверсифікованість, інклюзивність, неперервність, багаторівневність, персоналізація, індивідуалізація й диференціація, стандартизація, фундаменталізація, інформатизація і технізація, колаборація і партнерство, а також принципи інституційної автономії і демократії, академічної свободи, академічної мобільності, конкурентності й економічної доцільності.

Ключові слова: система підготовки вчителів іноземних мов, ознаки, принципи, університет, освітня програма, іншомовна освіта, США.

Постановка проблеми. В умовах розбудови вітчизняної освітньої галузі особливого значення набувають компаративні студії, присвячені вивченню зарубіжного досвіду як джерела інноваційних ідей. Важливим осередком конструктивних рішень щодо реформування системи вищої освіти в Україні є система підготовки вчителів-філологів у США.

Стан дослідження. Аналіз дослідженості проблеми іншомовної педагогічної освіти у США виявив, що окремі питання вивчалися Зіноватною О., Іконніковою М., Литовченко І., Кошмановою Т., Стойкою О., Шандрук С., Шихненко К. та ін. Серед американських дослідників цю проблему студіюють Дарлінг-Геммонд Л., Джонсон К., Кауфман Д., Кренделл Дж., Кумарадівелу Б., Фрімен Д. та ін. Водночас, зважаючи на швидкоплинність освітніх процесів сьогодення, постає необхідність перегляду й узагальнення наявного науково-практичного доробку та подальшого опрацювання виділеної проблеми.

Мета статті полягає у виявленні ознак і принципів, закладених в основу системи підготовки вчителів іноземних мов у США.

Виклад основного матеріалу. Системі підготовки вчителів іноземних мов (СПВІМ) у США притаманною є низка інтеграційних, взаємозв'язаних ознак, що визначають її самобутність на тлі глобалізаційних освітніх і лінгвальних явищ.

Диверсифікованість й інклюзивність є одним із ключових орієнтирів розбудови національної системи педагогічної освіти, що передбачає рівноправне забезпечення умов здобуття вищої освіти всіма членами суспільства незалежно від етнічної й расової належності, соціального статусу або стану здоров'я. Місією Департаменту освіти США є сприяння конкурентноспроможності студентської молоді до викликів глобалізації шляхом забезпечення доступу до вищої освіти всіх громадян. Одним із шляхів реалізації вищеназваної стратегічної мети є створення необхідних умов для залучення представників різних суспільних верств до навчання в університетах та їхня підтримка на різних етапах професійного становлення [7].

Засуджуючи расистську політику та ексклюзивність, які домінували в світоглядній позиції американців протягом тривалого часу, сучасна науково-освітня й широка громадськість вживає рішучих заходів до встановлення справедливих умов доступу до вищої освіти всіх громадян. Так, на урядовому рівні адміністрацією президента Обама Б. було створено Цільову групу «Вартовий мого брата» («My Brother's Keeper» Task Force), завданням якої є адресація проблем забезпечення рівноцінного доступу до університетської системи освіти представників знедолених суспільних верств. На підставі федеральної ініціативи Департаментом освіти США було ініційовано низку освітніх програм, а саме Ініціативу Білого Дому щодо забезпечення якісної освіти американців африканського походження, іспанського походження, а також для індіанців і місцевих мешканців Аляски [7, с. 9].

За підтримки федерального уряду Департаментом освіти США розробляються рекомендації щодо реалізації диверсифікації й інклюзивності в освітньому процесі ЗВО, надається технічна й значна матеріальна допомога у вигляді грантів. Утвердженню диверсифікації й інклюзивності в освіті сприяє широка суспільна зацікавленість проблемою: десятки організацій займаються вивченням перебігу впровадження доступу до вищої освіти менш привілейованої молоді [7, с. 6–7]. З іншого боку диверсифікація СПВІМ виявляється у наявності розгалуженої мережі навчальних закладів, розмаїтті освітніх програм, послуг, спеціальностей, інституційних форм здобуття вищої освіти (очна, заочна, дистанційно-мережева, комбінована), варіативності й елективності змісту навчальних програм, міждисциплінарності (дуальні, білінгвальні освітні програми).

Заснована на концепції ціложиттєвого навчання, характерною ознакою СПВІМ є неперервність, поділена на наступні етапи: 1) профорієнтація й допрофесійна підготовка; 2) базова педагогічна освіта, що здійснюється закладами вищої освіти і дає можливість отримання диплома бакалавра, магістра; 3) входження у професію початкуючого вчителя (teacher induction); 4) професійний розвиток у системі підвищення кваліфікації та самоосвіта вчителів.

Наразі у термінологічний інструментарій американської психолого-педагогічної науки увійшло узагальнене поняття «неперервний професійний розвиток учителя» (continuous professional development), потіснивши вужчі за змістом поняття підвищення кваліфікації на курсах за місцем роботи (in-service training) та стажування на робочому місці (on-the-job training) [1].

Багаторівневість системи педагогічної освіти виявляється у ступеневій формі організації освітнього процесу за трьома рівнями: бакалаврат, магістратура, докторантура. Здобувачам педагогічної освіти надається право вибору освітньої моделі, тобто студенти факультетів лінгвістики можуть обирати між вивченням фахових лінгводидактичних і психолого-педагогічних дисциплін на рівні бакалаврату за паралельної моделі або у магістратурі за послідовної моделі, причому кредитне навантаження залишається незмінним.

Властивими ознаками СПВІМ у США є *персоналізація* та споріднені їй *індивідуалізація* й *диференціація*. Під персоналізованим навчанням американські вчені розуміють планування освітнього процесу із урахуванням сильних сторін, потреб та інтересів студентів, надаючи їм право вибору змісту навчання, способів, темпів і часу, таким чином забезпечуючи гнучкість освітнього процесу й підтримку заради розкриття особистого потенціалу кожного студента [6].

Диференціація й індивідуалізація навчання є вужчими поняттями. Диференціація передбачає врахування потреб і цілей студентів в організації навчального процесу. Формування змісту відбувається вибірково з урахуванням інтересів і здібностей учасників освітнього процесу. Індивідуалізація базується на врахуванні тільки індивідуальних темпів опрацювання навчального матеріалу, причому зміст і цілі залишаються однаковими для навчальної групи.

Диференціація й індивідуалізація представляються в узагальненій формі у концепті персоналізованого навчання. Водночас, персоналізація відображає не тільки потреби, інтереси і темп навчання студентів, а й самоменеджмент, більш самокерований, автономний процес організації власної навчальної діяльності. Студенти виступають у ролі співавторів навчального процесу, визначаючи разом із викладачами зміст і способи опрацювання матеріалу для розкриття особистісного потенціалу.

Персоналізація у навчання набула широкого розповсюдження в освітній системі США, отримавши підтримку федерального уряду шляхом упровадження законодавчих ініціатив і матеріальних асигнувань. Так, у 2015 році було прийнято Закон «Кожен студент досягне успіху» (Every Student Succeeds Act), у тексті якого є посилення на важливість імплементації персоналізованого навчання в освітній процес, а також надання освітнім спільнотам і установам права вживати дидактичні заходи, які відповідають принципу персоналізації, такі як реконцептуалізація академічної успішності, створення інноваційних проектів із оцінювання навчальної успішності, співпраця між освітніми громадами, спрямована на адаптацію освітньої системи до викликів сучасності. Компетентнісно-базоване навчання також належить до парадигми персоналізованого навчання [4, с. 1–5].

Стандартизація. В американській СПВІМ відбувається активний перехід на стандартно-базовану освіту. Поштовхом до розгортання кампанії із запровадження освітніх стандартів стало прийняття урядової Постанови «Не залишимо жодної дитини без уваги (2001), націленої на підвищення рівня освіченості американських громадян шляхом запровадження системи підзвітності. Стандарти в педагогічній освіті регламентують вимоги до фахової підготовки й розвитку вчителів, а також є інструментом контролю за якістю педагогічної освіти. Здійснений нами аналіз змісту фахових навчальних програм (25 програм з методики викладання ІМ) виявив їхню значну зорієнтованість на ознайомлення майбутніх учителів ІМ із стандартами вивчення ІМ та формування готовності до побудови навчального процесу із урахуванням стандартів іншомовної освіти.

Фундаменталізація, що отримує значне висвітлення в американському науковому дискурсі, передбачає зближення теоретичних і практичних компонентів у СПВІМ, забезпечуючи плавність транзиту від навчальної до професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя. Зокрема у США практикується систематична підтримка початкуючих учителів (teacher induction), спрямована на оптимізацію адаптації педагога до реалій професійної діяльності та зменшення показників звільнень.

Рух за фундаменталізацію педагогічної освіти покликаний зменшити розрив між освітньою теорією і практикою викладання. Освітня теорія розглядається як ідеалізована, абстрактна філософія, яка значно відрізняється від шкільних умов і педагогічної діяльності [3, с. XI]. Як наслідок, випускники педагогічних ЗВО виявляються неготовими до виконання професійних обов'язків, вважаючи фахову підготовку нерелевантною. Водночас, згідно з міркуваннями американських дослідників, СПВІМ у цьому питанні відрізняється від загальної системи педагогічної освіти, оскільки її теоретико-емпірична база укладається здебільшого власне практикуючими педагогічними працівниками, які у

своїх роботах порушують важливі питання із власного професійного досвіду, що надає теоретичному оформленню галузі більшої релевантності і практичної зорієнтованості [5, с. 1]. Відтак, основним принципом укладання теоретичних основ галузі підготовки вчителів ІМ є рух від практики до теорії, за рахунок чого досягається більший ступінь когерентності порівняно із загальною системою педагогічної освіти США.

Засадничою ознакою СПВІМ у США є *інформатизація і технізація*, зв'язані із стрімким розвитком інформаційних технологій та їхнім розповсюдженням застосуванням для освітніх цілей. У ході аналізу джерельної бази з'ясовано, що формування компетентності із організації освітнього процесу із застосуванням інформаційних технологій регламентується як нормативними документами стандартів підготовки вчителів ІМ, так і знаходить відображення у різноплановій навчально-методичній документації ЗВО. На сучасному етапі навчання ІМ і підготовка вчителів-лінгвістів неможливі без масового застосування технологічних засобів і спеціалізованого програмного забезпечення. Функціонування СПВІМ спирається на інформаційно-технологічні ресурси: навчально-методична, науково-емпірична, організаційно-управлінська, нормативно-правова фахова література в повному обсязі розміщується на сайтах університетів. На початку семестру детальна інформація з кожної дисципліни, включаючи дидактичний супровід, вимоги, завдання для студентів, дати проведення занять та інших заходів, стає доступною у віртуальному середовищі ЗВО.

Колаборація у СПВІМ передбачає організацію освітніх процесів на засадах співпраці і партнерства між її учасниками, досягнення загальних освітніх цілей засобами колективних дій, розв'язання проблем спільними зусиллями. Саме така організаційна форма сприяє гармонізації функціонування американської освітньої системи.

Розглянемо основні *принципи*, на які спирається сучасна система педагогічної освіти США, а саме принципи автономії і демократії, академічної свободи, академічної мобільності, конкурентності та економічної доцільності.

Принцип *інституційної автономії і демократії* полягає у самостійності й відповідальності установ вищої освіти у провадженні освітньої діяльності та уповноваженості у прийнятті управлінських рішень. Американські ЗВО функціонують незалежно від федерального уряду і відзначаються високим рівнем децентралізованості.

Принцип *академічної свободи* полягає у наданні прав суб'єктам освітнього простору здійснювати професійно-педагогічну, науково-дослідну, творчо-пошукову та навчальну діяльність на засадах свободи думки, слова, толерантності, взаємоповаги, інклюзії і т. і. Американська система освіти забезпечує майбутніх учителів можливостями вибору індивідуальної

навчальної траєкторії, пропонуючи широкий діапазон освітніх моделей, спеціальностей, спеціалізацій, навчальних курсів, типів освітніх установ, темпів здобуття вищої освіти тощо.

Сучасний стан СПВІМ характеризує значна *академічна мобільність* студентів і професорсько-викладацького складу, передбачаючи перспективи оптації освітніх закладів із урахуванням індивідуальних преференцій. Останнім часом у США набула поширеності горизонтальна мобільність, тобто перехід студентів з одного навчального закладу до іншого або одночасне навчання у двох або більше освітніх установах [2]. Упровадження означеного принципу супроводжується розробленням й удосконаленням кредитно-трансферної системи зарахування навчальних годин.

Принцип *конкурентності* та *економічної доцільності*, закладені в основу функціонування системи педагогічної освіти США, є дієвим чинником підвищення якості освітніх послуг і продуктивності освітніх процесів. У США інструментарієм регулювання матеріальних уливів та фінансової підтримки як непрямих засобів впливу з боку держави на ефективність функціонування освітньої системи є формування різномірних рейтингів і проведення конкурсів.

Висновки. Самобутність американської системи підготовки вчителів ІМ визначає низка інтеграційних ознак, таких як диверсифікованість й інклюзивність, неперервність, багаторівневість, персоналізація, індивідуалізація й диференціація, стандартизація, фундаменталізація, інформатизація і технізація, колаборація і партнерство. Основними принципами, закладеними в основу педагогічної освіти є принцип інституційної автономії і демократії, академічної свободи, академічної мобільності, конкурентності й економічної доцільності.

Список використаних джерел

1. Кривоніс, М. (2012). Форми і засоби неперервного професійного розвитку вчителів у США. *Порівняльно-педагогічні студії*, №2, URL: pps.udpu.ua/article/download
2. Стойка, О. Я. (2014). Управління процесом академічної мобільності студентів в США. *Вісник Черкаського університету*, 13 (306), 97–100.
3. Gordon, M., & O'Brien, T. (Eds.). (2007). *Bridging theory and practice in teacher education*. Rotterdam: Sense Publishers.
4. Gross, B., Tuchman, S., Patrick, S. (2018). *A National Landscape Scan of Personalized Learning in K-12 Education in the United States*. iNACOL, Vienna, Virginia.
5. Johnston, B., Irujo, S. (Eds.). (2001). *Research and practice in language teacher education: Voices from the field. Selected papers from the First International Conference on Language Teacher Education*. Minneapolis: University of Minnesota, Center for Advanced Research on Language Acquisition. Retrieved from www.carla.umn.edu/resources/working-papers/
6. Patrick, S., Kennedy, K., & Powell, A. (2013). *Mean What You Say: Defining and integrating personalized, blended and competency education*. Vienna, VA: iNACOL.

7. U.S. Department of Education. Office of Planning, Evaluation and Policy Development and Office of the Under Secretary (2016). *Advancing Diversity and Inclusion in Higher Education*. Washington, D.C. Retrieved from: <http://www2.ed.gov/rschstat/research/pubs/advancing-diversity-inclusion.pdf>.

А.А. Лежавська,

викладач другої категорії

Бердянського економіко-гуманітарного коледжу

Бердянського державного педагогічного університету

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ОСВІТИ З ЗАЛУЧЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПТНЗ

В сучасному світі рушійною силою є формування та реалізація трудового потенціалу отриманого відповідними знаннями і вміннями від ефективного функціонування сфери освіти. Професійно-технічна освіта особливо пов'язана із суспільним виробництвом і працею на відтворення робітничих кадрів, а з іншого боку отриманні знань та вмінь відтворюються у галузях виробництва та сфері послуг. З роками потенціал кваліфікованих робітників в Україні знизився. Не виявлені потреби в кадрах значно вплинули на відсутність найпростіших але най актуальніших робітничих професій. В подальшому суб'єктів господарювання не втішає якість підготовки робітничих кадрів, що пов'язано із застарілою матеріально-технічною базою, недосконалістю кваліфікаційних характеристик на професії та види робіт, державних стандартів професійно-технічної освіти, недостатнім рівнем підготовки педагогічних працівників.

Освіта самостійно може використовувати інновації і залучати до змін важливі фактори попиту на професії зі сторони підприємств. Основною ланкою залишаються взаємодія і співпраця з обізнаними, креативними та новаторськими інноваційними особистостями. Для отримання найкращої освіти, необхідно постійно вводити інновації, брати найкраще з традиційних методів навчання та знайомитися з новітніми розробками та новаціями сьогодення.

Основним важелем інновацій є співпраця. Інновація – це нове явище, новаторство або будь-яка зміна, яка вноситься суб'єктом господарювання у власну діяльність із метою підвищення своєї конкурентоспроможності, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках[1, с. 20]. А нововведення – це інновація, яка впроваджена в господарську практику і якісно відмінна від попереднього аналога. Інновації — це не впровадження однієї людини, а результат роботи цілої команди. Поодинці інновації не створиш. Кожен всесвіті має бути, та повинен внести свою лепту.

При творенні інновацій важливо не зациклюватися на тому, чого ви вже досягнули. Також не потрібно забувати про те як ви досягли сьогоdnішнього успіху. Потрібно шукайте нові шляхи, пробувати щось нове, щоб залишатися успішними в майбутньому. Необхідно зосередитись на ринку праці, та попиту на професії. Він може дати вам нові ідеї, які стануть для вашого закладу каталізатором інновацій.

Підготовка кваліфікованих робітників проводиться згідно з типовими навчальними планами, розробленими відповідно до Державних стандартів професійно-технічної освіти. У професійно-технічній освіті використовуються інноваційні педагогічні технології, у тому числі інформаційно-комунікаційні, які позитивно впливають на ефективність навчання майбутніх працівників. Але актуальними залишаються такі проблеми: зокрема Закону України «Про професійно-технічну освіту», нагальність прийняття нового закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту»; застарілість законодавчих актів і нормативних документів, які врегульовують діяльність професійно-технічної освіти, що відповідатиме закону «Про освіту»; низький рівень професійної мобільності робітників всіх сфери; неконкурентоспроможність заробітної плати педагогічних працівників і працівників сфери обслуговування; недосконалість порядку формування державного та регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів у системі професійно-технічної освіти, значний нічим не виправданий перекис на користь вищої освіти, що призводить до дефіциту робітничих кадрів; невідповідність професійної підготовки робітників у ПТНЗ вимогам ринку праці та технологічним змінам, які відбуваються в усіх галузях економіки; відсутність сучасного обладнання та виробничої бази у більшості ПТНЗ; недостатня взаємодія професійно-технічних навчальних закладів із роботодавцями і соціальними партнерами, пасивність роботодавців щодо розроблення і вдосконалення Державних стандартів професійно-технічної освіти; недостатнє використання кращого вітчизняного і зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Одним із ключових чинників стимулювання освіти, є «перезавантаження», підведення до рівня, який змусить, забезпечити зростання та інновації, та залучення підприємств до її формування. Актуальнішим є залучення підприємств до розробки навчальних програм і планів, щоб навчальні заклади ПТНЗ з перших уст дізнавалися про актуальні потреби тієї чи іншої галузі, і, таким чином, готували відповідних спеціалістів. Інакше освіта й надалі не встигатиме за інноваціями, тенденціями і ринком праці.

Список використаних джерел

1. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: [монографія] / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К.: КНЕУ, 2003. – 394 с.

УДК 81.24

Л.С. Молявчик,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

науковий керівник: **О.В. Швець,**

старший викладач, кандидат педагогічних наук

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

Анотація. Мовлення є невичерпним засобом існування людей, на розвиток якого чітко впливає зміна середовища особистості. У старшому дошкільному віці особливо актуалізується проблема формування комунікативної готовності дітей до навчання в школі, як передумова успішної навчальної діяльності молодшого школяра в Новій українській школі.

Ключові слова: діти старшого дошкільного віку, комунікативна готовність, навчання в школі, спілкування, взаємодія, діяльність, гра.

Постановка проблеми. У старшому дошкільному віці пріоритетною проблемою стає їхня підготовка до школи. Пояснюється це тим, що розвиток особистості дошкільника залежить від формування ставлення до правильного майбутнього навчання, готовності прийняти нове середовище, опанування елементарними комунікативними навичками, уміння поводити себе в соціумі тощо. Формування комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі є доволі складною й актуальною проблемою, для вирішення якої необхідно здійснити підтвердження та реалізацію організаційно-педагогічних умов.

Стан дослідження. Кожна дитина, досягаючи певного віку, стає членом соціального кола, що відображається на рівні розвитку її мовлення. Проблеми формування комунікативних умінь як компоненту комунікативної готовності старших дошкільників досліджували: Л. Артемова, Н. Бібік, А. Богуш, Г. Ватаманюк, М. Вашуленко, Н. Кудикіна, С. Ладивір, Н. Луцан, Т. Піроженко, О. Проскура, Ф. Сохін, Н. Шиліна та ін.

Теоретико-методичні основи формування комунікативної готовності дітей до навчання в школі висвітлені в роботах Л. Айдарової, А. Арушанової, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Гавриш, Д. Ельконіна, Л. Журова, Л. Калмикової,

Ф. Сохіна, Н. Шиліної та ін. Враховуючи наявні дослідження з обраної проблеми, що підтверджують її актуальність та своєчасність, окреслимо окремі аспекти формування комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у школі.

Виклад основного матеріалу. Успішний розвиток особистості, ефективність навчання дитини залежать від рівня підготовки її до школи. Загалом, готовність дошкільника до навчання у школі позначається на формуванні особистісних компетентностей, центральне місце серед яких займає комунікативна.

У Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні в освітній лінії «Мовлення дитини» передбачається формування у дітей комунікативної компетенції, що являє собою застосування мовних і немовних засобів з метою комунікації, спілкування в певних і конкретних ситуаціях, уміння орієнтуватися в ситуації спілкування, стримуватися під час комунікації, використовувати культуру мовлення [1, с. 20].

Так, А. Богуш зазначає, що мовленнєва підготовка дітей до школи включає «оволодіння практичними мовленнєвими навичками, вдосконалення комунікативних форм і функцій мовленнєвої дійсності, формування її усвідомлення» [2].

За К. Крутій, «мовленнєва підготовка дітей до школи» – це комплексне застосування дитиною мовних і немовних засобів із метою використання одиниць мови для мислення, спілкування й усвідомлення власної особистості в процесі життєдіяльності [5]. Мовленнєво-комунікативна готовність охоплює в собі достатній запас слів, правильну звуковимову, вміння володіти граматичною будовою мовлення та навичками спілкування, використання різноманітних форм спілкування, вміння знаходити контакт з оточуючими. Це такий рівень мовного розвитку, який дозволяє особистості в різних життєвих ситуаціях вільно використовувати свої знання про мову, дотримуючись загальної культури мовлення. Вона включає в себе всі компоненти та елементи поведінки особистості та ступінь сприймання людей [4, с. 65]. Тільки так вже майбутні молодші школярі зможуть з легкістю оволодівати навчальним матеріалом та використовувати його у повсякденному житті.

Комунікативна готовність старших дошкільників до школи розглядається як результат певного рівня розвитку спілкування з однолітками і дорослими. Вона визначається, як характеристика та формування взаємодій у групі та процесі провідної діяльності [3]. Здебільшого комунікативна готовність проявляється у здатності використовувати нові форми спілкування до оточуючого світу і передбачає навчання мови, що проявляється у всіх видах діяльності дитини [5].

Зауважимо, що Т. Піроженко зазначає, що мовлення дитини є комплексною системою утворювальною характеристикою, яка проявляється

через емоційні, когнітивні, лінгвістичні досягнення, які в свою чергу дають змогу відобразити цілісний підхід до оцінки розвитку самої дитини [7]. Дослідниця розглядає мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку як важливу складову особистісного зростання та виділяє такі завдання розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь дитини:

1. формування та забезпечення цілісності комунікативних зв'язків, в яких бере участь дитина: «дитина – дорослий», «діти – дорослий», «дитина – дитина», «дитина – діти»;
2. розвиток у дітей дошкільного віку форм та засобів спілкування;
3. розвиток та різноманітність почуттів у дітей, які є важливою ланкою ціннісних орієнтацій, пов'язаних з оточуючими й об'єктами спілкування;
4. розвиток діяльності дошкільників, формування в них пізнання довкілля;
5. формування креативного ставлення до діяльності та комунікації, розвиток мовленнєвих здібностей під час соціально-побутових ситуацій [6].

Важливою педагогічною умовою досягнення позитивних результатів у формуванні комунікативної готовності є врахування вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку, їх індивідуальних рис характеру, потреб і здібностей.

Комунікативна готовність дитини до школи складається з трьох компонентів:

1. когнітивного (можливість спілкуватися, спостерігати поведінку оточуючих, наслідувати їх, сприймати людей);
2. емоційного (відчуття позитивного та негативного, вміння співпереживати, реагувати на сказане);
3. поведінкового (постановка мети спілкування, адекватність у спілкуванні, контроль думок) [8].

Розвиток комунікативної готовності старших дошкільників відбувається за таких умов: постійне спілкування дорослих (батьків, вихователя дітей раннього та дошкільного віку) з дитиною, наявність вимог до спілкування між дитиною та дорослим (вміння будувати діалог, монолог, ставити запитання, вживання ввічливих слів тощо), організація спеціальних мовленнєвих ігор та вправ з поступовим ускладненням мовленнєвого спілкування.

Розвиток мовлення в старших дошкільників має недостатній рівень, тому це впливає на забезпечення успішності у взаємодії з дорослими й однолітками. Слід зважати і на особливості оточуючого середовища дитини: якщо її оточує негатив, який результативно не відобразиться на її знаннях, то варто прикласти зусиль для якісної зміни оточення.

Дорослий має підтримувати ініціативу, мотивувати дітей, зацікавлювати, створювати ігрові ситуації, які дошкільникам потрібно реалізувати у повсякденність. Варто зазначити, що не менш важливим є

рівень складності на певному віковому етапі. Слід знати, як саме поставити перед дитиною старшого дошкільного віку завдання, скільки часу виділити на його розв'язання, як забезпечити допомогу, оцінити докладені дитиною зусилля та одержаний результат діяльності.

Оскільки мовлення дітей, які йдуть до школи, розвинуто недостатньо і вони час від часу використовують слова, не усвідомлюючи при цьому їхнього значення, дуже важливо подбати про збагачення, розширення словника дошкільнят та подальший розвиток їхнього зв'язного мовлення засобами художньої літератури. Крім цього, не менш важливим у роботі з дітьми старшого дошкільного віку є використання дидактичних ігор: вони повинні спонукати їх до висловлення своїх думок, вражень та переживань. В основі таких ігор – мовні ситуації, які діти мають розв'язати самостійно.

Висновки. Комунікативна готовність виражається в умінні знаходити контакт з іншими людьми, дотримуватися етичних правил поведінки, взаємодіяти з оточуючими людьми з задоволенням, довірою, емоційною відкритістю, впевненістю в собі, сформованою самооцінкою та вмінням володіти самим собою. Важливо також виправляти зроблені помилки, відпустити страх зробити щось невірно та контролювати свої думки, почуття та вчинки.

Дорослі мають підготувати старшого дошкільника до школи аби йому було легко пристосуватися до зовсім нового середовища, а також мати той обсяг компетенцій, які йому потрібні для навчання у школі.

Джерелом формування комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі є людські взаємини та спільна діяльність зі значимими іншими (дорослими, однолітками, молодшими та старшими дітьми). Вони пов'язані з одного боку з розвитком у дітей чітких та зрозумілих уявлень про різні комунікації, з іншого – формування емоційної чутливості, здатності відгукуватись на різні ситуації.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник : А. М. Богуш. К. : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика. Запоріжжя : Просвіта, 2008. 230 с.
3. Гуткіна Н. І. Психологічна готовність до школи. 4-е видання. СПб. : Питер, 2006. 208 с.
4. Калмикова Л. О. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: [монографія]. К. : Вид-во «ПП Медведєв», 2007. 304 с
5. Крутій К. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2005. 208 с.
6. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини: Монографія: ТОВ «Норапрінт», 2002. 309 с.
7. Піроженко Т. О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 152 с.

8. Поліщук О. В. Формування комунікативної готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі. Використання педагогічних ідей В. О. Сухомлинського в закладах дошкільної освіти: зб. наук. Хмельницький : ХГПА, 2018. С. 111–115.

О.І. Муц,

кандидат історичних наук

Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного

І.М. Вінчук,

вчитель Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного

Ю.П. Самсон,

вчитель Олімпійського коледжу імені Івана Піддубного

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Україна, реформуючи класичну освіту в неklasичну, вирішує завдання ренаціоналізації системи освіти в контексті інформаційно-культурної цивілізації. Освіта, тестуючи комп'ютерну компетентність учнів, здійснює їхню інформаційну стратифікацію за ступенем одержання текстової та аудіовізуальної інформації з різних просторово віддалених баз даних та інформаційних джерел. Знання стає найважливішим ресурсом суспільного розвитку, до того ж таким, який у процесі використання відтворюється та збільшується. Учні сьогодні зростають у цифровому світі і для них цілком природним є цифрове середовище, яке вони використовують для отримання та обміну інформацією. На базі персональних комп'ютерів, індустрії знання та мереж колективного користування формується цілісний інформаційно – культурний простір. Сучасний Інтернет має дуже багато соціальних та культурних аспектів. Він є універсальним середовищем для спілкування, розваг та навчання. Теорія мереж перетворилася на основний метод досліджень в сфері інформаційних технологій, а також поширену тему для досліджень та дискусій [1].

Широке поширення в Internet одержали системи дистанційного навчання. Інтелектуальні навчальні системи, зокрема інформаційно-пошукові та розрахунково-логічні, забезпечують ефективний пошук адекватної інформації, а також її формально-логічне аналізування та синтезування за межами людського мозку. У навчальному процесі вони виконують роль інтелектуального помічника, який бере на себе рутинні інтелектуальні функції пошуку інформації, її класифікації та систематизації, проведення розрахунків тощо [4]. Уже сьогодні навчальні системи забезпечують широке поле варіантів вивчення дисциплін, у тому числі теоретичні знання, прикладні дослідження, моделі, алгоритми, ділові ігри

тощо. Функціонування в освіті інтелектуальних навчальних систем зумовлює нові стандарти, згідно з якими типовими рисами освіченої людини є комп'ютерна компетентність та комп'ютерна - термінологічна культура. Комп'ютерна компетентність включає знання архітектури персонального комп'ютера, усвідомлення змісту програмного забезпечення та його предметного призначення, навички практичної роботи з комп'ютером, опанування спеціальною термінологією, вміння завантажувати й використовувати комплекси програм та периферійні пристрої. Окрім знання загальних принципів функціонування комп'ютера та оволодіння практичними навичками його застосування, комп'ютерна компетентність включає і вміння користуватися глобальною мережею Internet та локальними мережами. Можливість зберегти дані в мережі, а потім отримати до них доступ з будь-якого куточка світу - це одна з кращих речей, подарованих нам хмарними обчисленнями[2].

Сучасні автоматизовані методи системного аналізування інформації потребують нових технологій та сучасних стандартів, необхідних для гармонізації міжмовних, міжнаціональних зв'язків. Мультимедійні технології є одним з найбільш перспективних і популярних напрямків в освіті, які мають на меті створення продукту, що містить колекції зображень, текстів і даних, що супроводжуються звуком, відео, анімацією й іншими візуальними ефектами. В освіті, мультимедіа використовується, щоб створювати комп'ютерні курси навчання й довідники подібно енциклопедіям і альманахам. Такі курси дозволяють учневі проходити через серії подань, тексти зі специфічних тем, і пов'язані з ними ілюстрації в різних інформаційних форматах. Edutainment – відносно новий англійський термін, що використовується, щоб описати освіту об'єднану з розвагами, особливо мультимедійними розвагами. Якщо ж учень має можливість сприймати цей матеріал візуально, то частка матеріалу, що залишився в пам'яті, підвищується до однієї третини. При комбінованому впливі (через зір і слух) частка засвоєного матеріалу досягає половини, а якщо залучити учня до активних дій в процесі вивчення, наприклад, за допомогою інтерактивних навчальних програм типу додатків мультимедіа, то частка засвоєного може скласти 75%. Основною й сполучною ланкою всіх цих технологій стануть інформаційні технології, зокрема технології мультимедіа, але ситуацію з ними складно пророчити. Ясно одне, що вже найближчим часом технології мультимедіа стануть невід'ємною частиною повсякденного життя кожної людини. Однією із особливостей Інтернету є можливість передавати файли в будь-який куточок світу використовуючи файлові сховища. Файлові сховища або файловий хостинг — сервіс, що надає користувачу місце під його файли і цілодобовий доступ до них через веб-інтерфейс, як правило за протоколом HTTP. Такий сервіс дозволяє зручно «обмінюватися» файлами. Завдяки файловим хостингам вдалося вирішити проблему перевантаження

для ряду ресурсів, а також надати для звичайного користувача можливість передавання файлу. Популярні файлові сховища: FEX.NET сервіс збереження та передачі даних; Rapidshare (<http://rapidshare.com>), DepositFiles (<http://depositfiles.com>); Letitbit (<http://letitbit.net>), Fileshare.in.ua підтримують завантаження файлів за FTP протоколом, завантаження через браузер, віддалене завантаження; (<http://fileshare.in.ua>) — український файловий хостинг. Зручний сервіс для розміщення файлів, що призначені для ресурсів з великим трафіком з України. У категорію «Обмін файлами» увійшли клієнти популярних файлообмінних мереж — BitTorrent, eDonkey, Direct Connect, Shareaza а також інші засоби обміну файлами. Shareaza — безкоштовна програма для обміну файлами через різні файлообмінні мережі (eDonkey2000, BitTorrent, Gnutella, Gnutella2 (G2) а також через власну систему Shareaza) [3].

На сьогоднішній день українські онлайн-платформи: Edera, Prometheus, ВУМonline, винайшла рішення та запропонували усім школам України безкоштовне користування платформою для навчання (онлайн-курси), на період карантину. Вже понад 1000 шкіл з усієї країни розпочали дистанційне навчання із GIOS. Крім цього – заняття побудовані в інтерактивній формі, що дозволяє учням засвоювати навчальний матеріал більш ефективною. Увесь навчальний матеріал викладено в уроках, розроблених учителями. В уроках є тексти, відео, аудіо, багато інтерактивних ігор і дуже цікаві 3Д-моделі. Кожен урок закінчується контрольними питаннями (які перевіряють якість засвоєння матеріалу), після проходження яких урок вважається засвоєним. Учень виконує всі завдання і тести, письмові роботи (фотографує або сканує), записує на відео усні відповіді тощо та прикріплює файл у спеціальну форму на сайті. Зараз у відкритому безкоштовному доступі чимало онлайн-тренажерів, які допоможуть учневі перевірити завдання та себе. Якщо говорити про українську мову – гарним тренажером буде WebPen.com.ua. З березня 2020 року Google запустив українську версію ресурсу «Навчайте з дому» – головний центр інформації, підказок, тренінгів та інструментів з ресурсу Google for Education, який допоможе вчителям продовжувати викладати, навіть якщо вони фізично не перебувають у класі. Можна використати ментальну карту в Mindomo, на якій детально розписати етапи дистанційного навчання. На сьогоднішній день для дистанційного навчання використовують платформу ClassDojo – закрита освітня соцмережа, розроблена британськими вчителями та ІТ-технологами, яка має високий ступінь захисту особистих даних. Принцип роботи простий і зручний: вчитель реєструється на платформі, створює свій «Клас», додає учнів та розсилає їм посилання на «Клас». Безкоштовний сервіс – Google Classroom яким може скористатися кожен, хто має обліковий запис у Google. Вчитель входить у систему та створює свій «Клас», де кожен вчитель-предметник буде публікувати навчальні матеріали, давати завдання учням

та спілкуватися з ними. Якщо діти користуватимуться платформою з телефону, мають завантажити на мобільний однойменний застосунок. Будь-які письмові роботи дітям зручно буде здавати у формі Google-документа. Творча робота — роботи пересилаються у формі Google-презентації. Зокрема, вчителі можуть проводити уроки через Skype (має бути Premium пакет Skype, він дозволяє підключати до 30 осіб, а також мати зв'язок хорошої якості) та мають досвід роботи з різними навчальними платформами. Наприклад, Ahoot, Quizzz, IDroo, Miro та інші. Навчання на базі платформи SMLS відбувається завдяки входженню у свій акаунт, де учень бачить усі завдання та рекомендації від вчителів, а також оцінки та коментар — зворотний зв'язок. Робота з цією платформою платна, а також потребує часу для опанування. Щоб краще організувати навчання вдома, існує безліч платформ та YouTube-каналів для вивчення тих чи інших предметів. На YouTube є канали які ведуться українською мовою, як Вшколе, Топ-школа, Цікава наука, та інші. Там цікаво і легко розповідається про фізику, хімію, історію, біологію, українську мову та інші шкільні предмети. Також у цьому допоможуть різні навчальні платформи: студія онлайн-освіти для школярів — EdEra; гейміфікована платформа для підготовки до ЗНО — iLearn; безкоштовна підготовка до ЗНО — Be smart; онлайн-курси для школярів, студентів і дорослих — Prometheus. Досвід спілкування у Viber чи Facebook показує, що з учнями вони спілкуються найчастіше у Viber-групах. Тому кожен вчитель-предметник може взяти в класного керівника контакти дітей (у батьківській групі буде доречно дописати, що викладачі просять надати ці контакти) і створити групу. Ще один чудовий тренажер – disted.edu.vn.ua. Це розробка вчителів із Вінниці, яка містить зручну дистанційну систему навчання для всіх предметів з 5-го по 11-й клас. Якщо вчитель напише координатору (контакти є на сайті), спеціально під вас створять окремий клас (і дадуть доступ для його адміністрування) і ви зможете побачити, як школярі виконують ті чи ті завдання. Система learningapps.org з можливістю автоматичної перевірки системою. А ще вчитель може створити свої вправи за допомогою цієї платформи, якщо готових йому не вистачило. Найбільш зручною та багатофункціональною для контролю й перевірки знань онлайн для є безкоштовний тестовий сервіс ClassTime, де вчитель може використати 9 абсолютно різних і нестандартних типів запитань. Є відкриті запитання, запитання на встановлення відповідності, можливість дати розлогу відповідь на запитання. На закріплення знань учням можна давати контрольний тест через цю платформу. Якщо діти готуються до ЗНО — найкращим рішенням буде, це реєстрація на онлайн-платформі для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання iLearn. Помічними ресурсами в онлайн-навчанні стануть і EdTed та edpuzzle.com. У цих додатках вчитель може брати готові відео та накладати на них запитання, відео- чи аудіокоментарі. Ще одна

цікава онлайн-платформа GIOS на час карантину надає безкоштовний доступ до всіх онлайн-курсів з математики з 5-го по 9-й клас для всіх вчителів і учнів.

Щоб залишатися конкурентоспроможними в умовах прогресивного еволюційного ринку, що швидко змінюються, поряд з новими застосуваннями вже наявних технологій і рішень організаціям нашої країни необхідно використовувати всі переваги новітніх технологій. Сучасний період розвитку суспільства характеризується кардинальними змінами у різних сферах його життєдіяльності. Основним засобом вирішення цих завдань є інформаційні технології.

Список використаних джерел

1. Берко А.Ю. Моделі інтеграції даних у відкритих інформаційних системах / А.Ю. Берко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №10. – 148 с
2. Бабійчук О. Електронний словник PolyDic / Олександр Бабійчук, Андрій Василевський // Проблеми української термінології : Зб. наук. праць — 2004. – С. 41–44.
3. Глушков В.М. Кибернетика. Вычислительная техника. Информатика: в 3 т. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 30–162.
4. Вінічук І.М. Інтернет-технології та ресурси навчально-методичний посібник / Вінічук І.М. – К., Редакційно-видавничий відділ НАКККіМ, 2014. – 172 с.

В.О. Надтока,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ТА КУРСІВ В ГІМНАЗІЇ В РОЗРІЗІ МІЖНАРОДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ PISA

Напевно найбільш різке явище в сучасному суспільстві є глобалізація, що проникає у всі сфери життя суспільства і освіта не є виключенням. В різних країнах постійно зароджуються освітні тренди, які дуже швидко стають популярними по всьому світу і, поступово, переростають у певні стандартизовані системи. Саме таким трендом сьогодні являється і міжнародне дослідження PISA, воно, фактично, опосередковано ілюструє якість освітньої системи.

З одного боку, дослідження PISA спрямоване на визначення рівня сформованості читацької, математичної та природничо-наукової грамотності 15-річних підлітків, але воно не перевіряє того, чи засвоїли учні зміст освітніх програм із читання, математики чи природничо-наукових дисциплін, воно оцінює те, наскільки 15-річні підлітки здатні використовувати здобуті в процесі навчання в закладах освіти знання,

уміння, навички, ставлення для подолання труднощів і викликів у незнайомих обставинах — як у межах освітнього простору, так і поза ним [1]. Тобто, завдання у цьому дослідженні є не тільки максимально практико-орієнтовані, а спрямовані на виявлення здібностей в учнів, що дозволяють генерувати нові знання для вирішення життєвих ситуацій.

З іншого боку, дослідження дає можливість порівняти свою освітню систему з системами країн, що за розмірами, економічним потенціалом та історичним досвідом подібні до України та співвіднести свої результати з середніми результатами по країнах ОЕСР [1]. Тому освітня система України, прямо чи опосередковано, зазнає змін та модернізації в розрізі досліджень PISA.

Якщо говорити безпосередньо про місце природничих дисциплін у міжнародному дослідженні PISA, то можна помітити, що цьому напрямку відповідає оцінювання природничо-наукової грамотності. Стосовно неї можна визначити два важливих аспекти.

По-перше, у системі дослідження виділяється три компетентності, специфічні для цієї галузі: можливість надавати пояснення щодо природних явищ, технічних артефактів і технологій, а також щодо їхніх наслідків для суспільства; компетентне використання знань і розуміння наукового дослідження для визначення питань, на які можуть відповісти наукові дослідження, для визначення того, чи були використані відповідні процедури, і для того, щоб запропонувати шляхи вирішення таких питань; вміння науково обґрунтовувати й оцінювати дані та докази, а також визначати надійність зроблених висновків [3]. Вимоги є спільними для усіх природничих дисциплін, тобто, вимагає, щоб всі природничо-наукові знання розглядалися в комплексі. По-друге, природнича галузь в національній українській системі освіти складається з багатьох дисциплін та курсів, наприклад, географія, біологія, фізика, хімія, екологія тощо.

Беручи до уваги вище викладені аспекти можна зауважити, що природничо-науковий блок української системи освіти, на даний момент, розвивається в певному дисонансі відносно до освітніх трендів у світі, де помітно зближуються природничі дисципліни. Зважаючи на те, що дослідження PISA, як у світі так і в Україні, має високий авторитет і задає тренди освітньої політики, то поступово формується тенденція до синхронізації змістової частини природничих предметів та курсів. Це добре помітно, проаналізувавши запропоновані варіанти завдань природничо-наукового циклу у відповідній літературі [3], де завдання потребують бути компетентним у декількох природничих науках одночасно.

В ході дослідження PISA завдання мають своєрідну структурну специфіку, де як складові компетентностей природничо-наукової грамотності виділяють три форми знань: знання змісту (запам'ятовування пояснювальних наукових теорій і фактів, користування ними [3]),

процедурне (форми й процедури, що використовують у науковому дослідженні для отримання розуміння того, яким чином виникло таке знання, а також розуміння рівня надійності, із якою ми можемо покладатися на конкретні наукові твердження [3]) та епістемне (розуміти роль і функцію процедур в обґрунтуванні науково отриманих знань висновки про відповідність і про обґрунтованість наукових тверджень, що з них випливають [3]). Зважаючи на специфіку завдань, основне місце приділяється процедурним та епістемним формам знань, тому змістова форма знань розглядається як засіб для прояву більш вищих форм знань та, відповідно, компетентностей.

З іншого боку, більшість освітніх програм курсів природничого циклу (географії, біології, хімії, фізики тощо) в українській системі освіти насичені, за специфікацією досліджень PISA, саме знаннями змісту і, зважаючи на розподіл часу, значно менша увага приділяється іншим формам знань. Тому можна виокремити наступну тенденцію, що у своїх працях виокремлює О. Савченко: виклики та запити суспільства стимулювали переорієнтацію вектору основної школи від навчання, орієнтованого на знання, до формування компетентностей. Це передбачає перехід від «навчання усіх усього» до оволодіння кожним учнем навчальними досягненнями на такому рівні, який дає змогу йому вчитися далі [2]. Тому, самі знання змісту, що зібрані у освітніх програмах починають мати все менше значення без інших форм знання.

Отже, PISA-ефект не промайне для української національної системи освіти непомітно. В наслідок появи на теренах української освіти такого явища як PISA, на мій погляд, у вивченні природничих дисциплін будуть помітні наступні тенденції: змістова синхронізація предметів та курсів природничого циклу, що призведе до переорієнтації на комплексний погляд на природні процеси та явища; зниження значення знаннєвого компонента і зростання значення діяльнісного та ціннісного компонентів.

Список використаних джерел

1. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 / кол. авт.: М. Мазорчук (осн. автор), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.; Український центр оцінювання якості освіти. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.
2. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти [Електронний ресурс] / О. Я. Савченко // Рідна школа. – 2011. – № 8–9. – С. 4–8. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_8-9_4
3. PISA: природничо-наукова грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, С. А. Новікова; перекл. К. Є. Шумова. – К.: УЦОЯО, 2018. – 119 с.

А.О. Ремеш,

студентка Маріупольського державного університету

ФОРМУВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті розкриваються питання, щодо формування гуманності у старших дошкільників. Детально описані складові гуманного поведінку та наведена класифікація моральних почуттів.

Ключові слова: гуманність, гуманні почуття, гуманні відносини, співчуття, гуманна поведінка, старший дошкільний вік.

Постановка проблеми. Однією з найбільш актуальних проблем сучасної дошкільної педагогіки є моральне виховання дітей в дитячому садку. Стрижнем і показником моральної вихованості людини є характер її ставлення до людей, до природи, до самої себе. З точки зору гуманізму це ставлення виражається в співчутті, чуйності, співпереживання, доброті. Дослідження показують, що всі ці прояви можуть спостерігатися у дітей вже в дошкільному віці. В основі їх формування лежить вміння розуміти іншого, переносити переживання іншого на себе.

Стан дослідження. Проблема виховання гуманних почуттів і відносин вивчалася у дошкільній педагогіці досить докладно і з різних позицій. Значний внесок у розробку проблеми внесли дослідження А. Виноградової, І. Дьоміної, Л. Князевої, Л. Стрілецької, А. Кошелевої, Т. Черник та ін. Окремі ідеї гуманістичної спрямованості освітнього середовища у закладі дошкільної освіти означені у працях Г. Балла, І. Бежа, А. Богуш, О. Кононко, Т. Поніманської та ін. Проблема морального розвитку та формування гуманних стосунків представлена у сучасних дослідженнях через поняття милосердя (І. Княжин), співчуття, толерантності (Н. Скрипник), гуманних почуттів, взаємин (С. Ладивір, О. Долинна, В. Котирло, С. Кулачківська, О. Вовчик-Блакитна, Ю. Приходько), гуманної поведінки (Л. Врочинська).

Виклад основного матеріалу. Гуманні почуття входять до складу вищих почуттів, за своєю природою вони є моральними, соціальними, духовними. При всій динамічності, плинності почуттів у певних умовах вони можуть набувати більш постійний, стійкий характер. Якщо в житті людини відбувається повторення подібних обставин, які сприяють виникненню однорідних почуттів, на цій основі проходить закріплення зв'язків між певною групою подразників і відповідною емоційною реакцією – таким чином формується ставлення.

Відомі філософи С. Берман, Л. Мисливченко, С. Попов, М. Петросян та ін. розглядають гуманізм як категорію світосприйняття, до структури якої входять: піклування про благополуччя людей, про створення сприятливих умов для всебічного розвитку особистості, повага та захист гідності прав людини, боротьба з будь-якою експлуатацією і злом. А також гуманізм – це принцип моральності, в основі якого лежить переконання в безмежності можливості людини і її здатності до вдосконалення, ідея про право людини на щастя і про те, що задоволення її потреб та інтересів повинне стати основною метою суспільства [6].

У дослідженнях Л.А. Абрамян, І.Д. Бежа, О.Б. Буракової, Р.С. Буре, Л.С. Виготського, М.В. Воробйової, А.Д. Кошелевої, М.І. Лісіної, Є.Є. Шишлової, гуманне ставлення розглядається як багатокomпонентне поняття, кожен елемент якого залежить від відповідного йому гуманного почуття, підкріпленого умінням людини діяти певним чином. Дослідниця О.Б. Буракова, визначає наступні складові гуманного ставлення до людини, пов'язані із відповідними почуттями:

- доброзичливе ставлення, яке виявляється в умінні доставити приємне, радість іншим, надати послугу, побудоване на доброті людини, почутті любові до ближнього як до самого себе;
- чуйне ставлення, що виявляється в умінні розділити радість і горе інших, відгукуватися на прохання, допомогти подолати негативне переживання, засноване на розвитку співпереживання і співчуття;
- уважне ставлення, що виявляється в умінні помітити і зрозуміти переживання інших (не яскраво виражені), підтримати позитивні, полегшити негативні, що залежить від розвиненості почуття жалю;
- дбайливе ставлення, що виявляється в умінні надати допомогу і підтримку іншого в необхідній ситуації, що залежить від розвиненості почуття любові до ближнього і співчуття;
- справедливе ставлення, що виявляється в умінні визнати рівні права в будь-якій діяльності всіх учасників, засноване на почутті справедливості, повазі до інших [1].

Аналіз наукової літератури дозволяє говорити про те, що поняття «гуманні почуття» тісно пов'язано з поняттям «моральні почуття», що позначається на існуванні достатньо близьких класифікацій означених понять. Так, учена О. Кононко вказує на те, що нині не існує системи чіткої класифікації моральних почуттів й надає власний їх перелік, а саме почуття:

- ✓ правди;
- ✓ довіри (заґрунтоване на довірі, сумлінності, доброзичливості, взаєморозумінні);
- ✓ справедливості;
- ✓ емпатії (здатність розуміти переживання інших, співчуття, чуйність);

- ✓ прихильності;
- ✓ гідності та ряд інших почуттів [5].

Формування гуманних почуттів у старших дошкільнят відбувається поступово – звичка надходити добре і робити добро переростає у них в почуття турботи про іншу людину, стає їх природною потребою. Отже, до старшого дошкільного віку пробуджується одне з перших гуманних почуттів – співчуття, яке виражається в активній, безкорисливій допомозі іншій людині, в турботі про нього, відмову від свого особистого на користь іншої людини. Таким чином, до кінця дошкільного віку діти вчаться вмінню співпереживати, радіти за іншого, не заздрити і роблять це щиро і охоче. Відомо, що старший дошкільний вік найбільш сензитивний для становлення відносин з оточуючими людьми.

Наявність у дітей умінь помічати засмучення однолітків, розуміти їхній емоційний стан (образу, тривогу, незадоволеність від відмови партнерів прийняти пропозицію), ділитися, оцінювати доцільність ради або пропонувати допомогу сприяє підтримці інтересу дошкільників до спільної діяльності, створення в групі позитивного мікроклімату. Стійкість спільної діяльності залежить не тільки від наявності у дошкільнят відповідних навичок, а й від сформування способів співпраці, тобто тактовного впливу один на одного, умінь прийти до спільної згоди, підтримувати пропозиції однолітків, переконати в доцільності своєї пропозиції або поступитися.

Особливу роль у формуванні гуманного ставлення до інших людей мають «розумні» емоції, що є своєрідною єдністю «афекту й інтелекту» (за Л. Виготським) і виконують роль «емоційної уяви», передчуття ситуації, яка може виникнути внаслідок дій дитини і оцінки значення цих наслідків для себе і для інших людей [3].

Динаміка спілкування упродовж дошкільного віку проходить кілька етапів: від потреби малюка у вчасному догляді, увазі і доброзичливості оточуючих (ранній вік) до усвідомленості потреби в повазі дорослих (молодший дошкільний вік) та до потреби у взаєморозумінні (старші дошкільники). Задоволення цих потреб є основою взаєморозуміння та формування гуманних взаємин. Такі стосунки ґрунтуються на любові, яка не передбачає вседозволеність. Любов не терпить зневажливого ставлення, але одночасно є такою сильною, що дає змогу дітям робити помилки і вчитися на них [2].

У спілкуванні з дорослим дитина здобуває перший досвід гуманної поведінки. Це аж ніяк не означає, що дорослих формує її за власним задумом чи зразком. Малюк розвивається лише тоді, коли сам активно діє. Мистецтво вихователя виявляється у пробудженні і спрямуванні активності дитини на самовиховання [4].

Висновки. Таким чином, звичка гуманної поведінки визначається як складний спосіб поведінки, здійснення якого набуває для дітей характеру

потреби діяти узгоджено, домовлятися, поважати колективний задум, підкорятися загальним правилам, вміти співпереживати, проявляти дружелюбність і взаємодопомогу, співчуття, вміти надавати допомогу, послугу. Рівень засвоєння гуманних почуттів і якостей (співчуття, милосердя, любові до близьких тощо) свідчить про моральний розвиток дитини.

Особливим етапом у формуванні комунікативних навичок вважається старший дошкільний вік, бо саме в цей період діти активно долучаються до соціальної взаємодії. Саме тому, важливо в цей період створити сприятливі умови для ефективного формування гуманності.

Список використаних джерел

1. Буракова О.Б. Подготовка студентов педагогического колледжа к воспитанию у дошкольников гуманных чувств и отношений : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Дошкольная педагогика» / Буракова Ольга Борисовна. – М., 2005. – 183 с.
2. Врочинська Л. Теоретико-методичні засади виховання гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку / Л. Врочинська // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія : зб. наук. пр. – К.: Видавництво НПУ ім. Драгоманова, 2011. – 2011. – Вип. 17. – С. 43–49.
3. Выготский Л. Педагогическая психология / Л. Выготский // под. ред. В. В. Давыдова. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.
4. Коваленко О. Чинники, що сприяють формуванню моральних цінностей дітей дошкільного віку / О. Коваленко, С. Говрас. – Електронний ресурс . – Режим доступу: <http://wire/getdt.ru/docs/126/index-25245-6.html>
5. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. для вищ. навч. закладів / О. Л. Кононко. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
6. Петросян М.И. Гуманизм: Основы философско-этического и социального исследования проблемы / М. И. Петросян. – М.: Мысль, 1964. – 335 с.

УДК 378.5

І.В. Соколова,

доктор педагогічних наук, професор кафедри організації вищої освіти, охорони здоров'я
Донецького національного медичного університету, м. Маріуполь

СПІЛЬНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ

Анотація. В історичному ракурсі розглянуто етапи розвитку Європейського підходу до забезпечення якості спільних освітніх програм; визначено принципи, основні підходи до формування освітніх програм, описано параметри і процедури якості.

Ключові слова: європейський підхід, забезпечення якості, параметри якості, спільні освітні програми.

Постановка проблеми. Європейська концепція забезпечення якості вищої освіти базується на основних принципах (розвиток взаємної довіри, підвищенні мобільності та справедливого визнання кваліфікацій і періодів навчання), які сприймаються європейською освітньою спільнотою як головні, суттєві постулати щодо забезпечення якості. У третій декаді ХХІ століття на порядку денному – активне запровадження Європейського підходу до забезпечення якості спільних програм (the European Approach to the Quality Assurance of Joint Programmes), ще однієї стратегії розвитку Європейського освітнього і наукового простору.

Стан дослідження. Європейській підхід пропонують як таку форму забезпечення якості, що відповідає потребам споживачам освітніх послуг та базуються на встановлених стандартах якості (appropriate), є ефективною (effective) для досягнення бажаного результату при найбільш економічному використанні ресурсів (efficient) [7, с. 14]. Аналіз джерельної бази свідчить про багатовекторність досліджень з питань забезпечення якості вищої освіти в українському контексті (І. Калашнікова, В. Ковтунець, В. Луговий, В. Захарченко, Ю. Рашкевич, Ж. Таланова). Теоретичних досліджень щодо запровадження Європейського підходу до забезпечення якості спільних програм у вітчизняну практику нами не виявлено. Відтак, означена проблема є актуальною і перспективною.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку спільних освітніх програм дуже повільно тягнеться протягом 10 років. На Міністерській Бухарестській конференції та Третьому Болонському Форумі з питань освітньої політики (2012, Румунія), у контексті обговорення майбутнього Європейського простору вищої освіти, порушили питання про можливість «визнавати рішення агенцій, зареєстрованих EQAR, щодо забезпечення якості за програмами спільних (joint degree) і подвійних (double degree) дипломів».

На Бухарестській зустрічі (2012 р.) міністри погодилися «заохочувати вищі заклади освіти й надалі розвивати спільні програми та ступені як складову більш широкого підходу ЄПВО, ... як шлях усунення перешкод до співпраці і мобільності, вбудованих у національному контексті» [5].

Протягом 2012–2015 років Група супроводу Болонського процесу (BFUG) працювала над розробкою «Політичної пропозиції щодо конкретного європейського підходу до акредитації спільних програм [6]. У 2015 році на Єреванській Конференції міністрів було схвалено Європейській підхід до забезпечення якості (QA) спільних програм; затверджено вимоги щодо застосування Європейського підходу в різних системах зовнішнього QA, Стандарти забезпечення якості спільних програм у ЄПВО, а також процедури зовнішнього забезпечення якості спільних програм у ЄПВО.

«Спільна програма» розуміється як інтегрована навчальна програма, що координується і спільно пропонується різними вищими закладами освіти з

країн ЄПВО та веде до здобуття подвійного (double) / кількох окремих ступенів (multiple) або спільного (joint) ступеня [8]. «Спільні ступеневі програми є ознакою ЄПВО. Вони створені для підвищення мобільності студентів та персоналу, для сприяння взаємному навчанню та співпраці, а також для створення програм досконалості; пропонують студентам справжній європейський досвід навчання» [4].

В основі Європейського підходу до забезпечення якості спільних програм зазначено такі принципи: зосередження уваги на спільності, спрямованості на залучення до розробки і реалізації програми всіх партнерів по консорціуму, а також національні організації з акредитації; індивідуальний підхід до оцінювання кожної програми та визначення ефективності процедур якості [3].

Акцентуємо на основних підходах щодо формування спільних програм. По-перше, *додана вартість програми*, яка може відрізнятися на інституційному і програмному рівнях, але має бути зрозумілою для всіх, хто бере участь у програмі для її розвитку та покращення. Інституційна додана вартість може стосуватися, наприклад, визначених стратегій інтернаціоналізації, побудови репутації ЗВО та моделей стратегічних мереж (strategic networking). Додана вартість на рівні програми може стосуватися цілей інтернаціоналізації, якщо ЗВО визначає різні перспективи, пропонує різні форми науково-дослідної співпраці, розширює вікна мобільності (mobility windows) [1, с. 14].

По-друге, прозорість результатів навчання, які є актуальними, адекватними цілям і завданням програми (що підтверджують випускники, професійна спільнота, роботодавці); дозволяють зрозуміти, що студент повинен знати, розуміти та вміти після успішного виконання навчальної програми [2]. По-третє, розподілена відповідальність між суб'єктами забезпечення якості і координація інституційних процедур внутрішнього забезпечення якості. По-четверте, послідовність, надійність та простота забезпечення якості; консорціум може створити спеціальну внутрішню систему забезпечення якості, постійно аналізуючи ефективність («ми знаємо, коли справи йдуть не так») і спрямовуючі дії на її постійне вдосконалення («ми діємо, коли справи йдуть не так») [1, с. 17–18].

Стандарти забезпечення якості спільних програм у ЄПВО узгоджено із ESG 2015. Зазначимо їх: 1. Правомочність (правовий статус, відповідність національному законодавству; наявність угоди про співробітництво між ЗВО). 2. Результати навчання (відповідно до рівня освіти і галузі знань, кореспондуючись із ЄРК (FQ-EHEA), а також національними рамками кваліфікацій; окремі умови навчання для регульованих професій, визначені Директивою ЄС 2005/36/ЄС. 3. Навчальна програма (навчальний план, кредитне навантаження). 4. Доступ та визнання кваліфікацій та попереднього навчання згідно із Лісабонською конвенцією. 5. Навчання,

викладання та оцінювання. 6. Підтримка студентів. 7. Ресурси (рівень компетентності та міжнародний досвід) для виконання програми навчання; засоби навчання, які повинні бути доступними та достатніми з огляду на заплановані результати навчання. 8. Прозорість та документація. 9. Забезпечення якості (спільні внутрішні процеси забезпечення якості відповідно до Ч. I. ESG 2015) [4, с. 3–4].

Процедура забезпечення якості спільних програм у форматі Європейського підходу передбачає проведення різними суб'єктами низки дій: підготовка звіту про самооцінювання програми; формування експертної групи; відвідування закладів вищої освіти, які забезпечують програму; підготовка звіту про огляд процедури забезпечення якості; оголошення офіційних результатів та рішення експертів; звернення (апеляція) за необхідності; підготовка звітності; супроводження\нагляд за виконанням умов.

Висновки. Поняття «якість» стосовно вищої освіти застосовується у широкому інтегрованому контексті «оцінювання \ забезпечення \ підтримка якості спільних програм. Спільні програми мають «додану ціннісну вартість»: комплементарність (пропонування курсів, які неспроможна запропонувати одна установа, і які доповнюють навчальні програми партнерів); підвищення європейської ідентичності шляхом підвищення впливу на різні системи вищої освіти; інтернаціоналізація вищої освіти і персоналу; просування мультикультуралізму та багатомовності у різних соціальних середовищах.

Список використаних джерел

1. Aerden Axel. (2014). Joint Programme Checklist: inspired by quality assurance. European Consortium for Accreditation in higher education. ECA OCCASIONAL PAPER. 32 p.
2. Bologna Working Group on Qualifications Frameworks. A framework of qualifications of the European higher education area. (2005). Copenhagen: Ministry of Science, Technology and Innovation. Available from: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/050218_QF_EHEA.pdf.
3. Bosch, Patrick Van den, Winkel, Roel Vande. (2019) A first exploration of the 'European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes'. 2019 EQAF. Berlin. Available from: www.europeanapproach.be
4. EHEA Ministers. (2015). European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes. Available from: https://www.eqar.eu/fileadmin/documents/bologna/02_European_Approach_QA_of_Joint_Programmes_v1_0.pdf
5. EHEA Ministerial conference. (2012). Making the Most of Our Potential: Consolidating the European Higher Education Area. Bucharest Communiqué. Bucharest, on 26 and 27 April 2012. Available from: [http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique\(2012\).pdf](http://www.edupolicy.org.ua/files/Bucharest_Communique(2012).pdf)
6. ENQA. (2014). European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes. Available from: <https://enqa.eu/index.php/about-enqa/>
7. European Commission /EACEA/ Eurydice. (2018). The European Higher Education Area

in 2018: Bologna Process Implementation Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

8. Joint Programme Portal. Available from: http://ecahe.eu/w/index.php/Joint_programme_terminology

О.П. Цехановська,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

науковий керівник: **В.В. Єфименко,**

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теоретичних основ інформатики

Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНУ ОСВІТУ

Сьогодні важливою складовою професійної компетенції викладача є використання в роботі інформаційно-комунікаційних технологій. Особливо гостро це питання постало у зв'язку з необхідністю забезпечення дистанційного навчання в екстремальних умовах. Практично всі фахівці з освіти визнають величезний потенціал комп'ютера, його використання як навчального інструменту, однак ще не кожному вчителю комп'ютер став надійним помічником, яким вчитель може користуватися під час проведення своїх уроків. Тому дослідження щодо використання комп'ютерів у процесі навчання мають велике практичне значення для формування навчального процесу, адекватного цілям та завданням освіти.

Важливо, щоб освітяни відзначили всі переваги комп'ютеризованого навчання, швидко відреагували на ситуацію і забезпечили свій формат ефективного віддаленого навчання в некомфортних для них умовах. Автори науково-методичного збірника «Нові інформаційні технології в освіті в українських навчальних закладах» А. Кужель та Т. Коваль відзначають наступні переваги комп'ютеризованого навчання: навчальний матеріал краще сприймається та легше запам'ятовується учнями; економне використання навчального часу; індивідуалізація навчання, визначення глибини послідовності засвоєння, темпу роботи; зменшення діяльності, що викликає втому; використання різного наочного та динамічного викладу матеріалу; розгалуження послідовності навчання на основі аналізу помилок учнів; адаптація існуючих навчальних матеріалів у комп'ютеризованих середовищах навчання; створення комфортного навчального середовища; здійснення експериментальних досліджень; активізація навчальної діяльності студентів; активізація навчання та підвищення рівня мотивації; формування самооцінки учнів та створення умов для самостійної роботи [1].

Важливим є те, що процес впровадження комп'ютерів у сферу освіти потребує значних витрат на організацію навчання порівняно з традиційними технологіями, що пов'язано з необхідністю використання значної кількості технічного (комп'ютери, модеми тощо), програмного забезпечення (підтримка технологій навчання), а також підготовка додаткових організаційно-методичних посібників (спеціальних інструкцій для тих, хто навчається, та для вчителів), нових підручників та навчальних посібників [2].

Комп'ютерні технології активно впливають на процес навчання та навчання учнів, оскільки вони змінюють схему передачі знань та методи навчання. Водночас впровадження комп'ютерних технологій у систему освіти не лише впливає на освітні технології, але й впроваджує нові в навчальний процес. Вони пов'язані з використанням комп'ютерів і телекомунікацій, системами обробки інформації. Вони також пов'язані зі створенням нових засобів навчання та збереження знань, до яких належать електронні підручники та мультимедіа; електронні бібліотеки та архіви, глобальні та локальні освітні мережі; пошук інформації та інформаційно-довідкові системи.

В освіті важливою умовою успішної інтеграції технологій є підготовка вчителів та спеціалістів, які керують системами та інструментами нової інтегрованої технології навчання. Кожен учасник навчання на базі інформаційних технологій освіти, включаючи адміністрацію навчальних закладів, повинен мати необхідну інформаційну грамотність та розуміння у використанні технологій [2].

Аналізуючи проблеми використання комп'ютерних технологій в освіті, необхідно насамперед активізувати процес впровадження комп'ютерних технологій у систему освіти, забезпечення навчальних закладів комп'ютерною технікою, розвиток телекомунікаційних, глобальних та локальних освітніх мереж.

Список використаних джерел

1. Ігнатенко О.І. Інформаційні технології навчання у вищій школі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
2. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. / Т.І. Коваль. – К. : Вид. центр НЛУ, 2009. – 380 с.
3. Краліна Г.С. Технології мультимедіа в освітньому процесі: переваги, недоліки, перспективи використання [Електронний ресурс] / Г.С. Краліна // Молодий вчений. – 2019. – No 9(1). – С. 1–5. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2019_9%281%29__3

4. Ставицька І.В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті. НТУУ«КПІ»[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1103>

І.П. Циган,

викладачка фізики

ВП НУБіП України “Бережанський агротехнічний коледж”

НЕТРАДИЦІЙНІ УРОКИ ФІЗИКИ

Зміни, що відбуваються в розвитку людства, вражають. Буквально на очах одного-двох поколінь технічний і навіть побутовий ландшафт нашого буття змінився кардинально, що цілком спирається на відкриття в науці.

Фізика відіграє важливу роль в житті суспільства, впливає на розвиток техніки, в той же час власний розвиток фізики знаходиться в прямій залежності від потреб суспільного виробництва, рівня розвитку техніки і від світогляду її творців.

Будь-яка наука сама по собі представляє перш за все певну систему ідей, понять, категорій та законів, які більш чи менш адекватно відображають дійсність, дають достовірні дані про існування суб'єктивного світу.

Проте на сьогоднішній день фізика займає одне з останніх місць у рейтингу серед усіх шкільних предметів за рівнем зацікавленості учнів у її вивченні. Значну частину школярів фізика не цікавить взагалі.

Формування мотивації до вивчення фізики в осіб шкільного віку можна назвати однією з головних проблем сучасної школи. В даний час на першому місці стоїть питання про пошук нових шляхів підвищення ефективності фізичної освіти.

Фізика як навчальний предмет відіграє важливу роль в освіті. Водночас, вивчення точних наук дається дітям важче, ніж гуманітарних.

Учні любитимуть предмет, вчитимуть його, захоплюватимуться ним лише тоді, коли їм буде цікаво. А зацікавити школярів – це обов'язок кожного вчителя. Ще А. Ейнштейн писав: “... якщо учитель поширює навколо себе подих нудьги, то в такому оточенні все зачахне; зуміє навчити той, хто навчає цікаво”.

Вчителям фізики потрібно докладати багато зусиль для застосування різноманітних способів індивідуального підходу як до самих учнів, так і до предмету фізики.

На нашу думку, перспективними є ті форми взаємодії між вихователями і вихованцями, які активізують процес підвищення виховної ініціативи у дитини. Особисте відношення до того, що вона робить, змінює її стан із стану «Я мушу» до стану «Я хочу». Науковець І.Подласий підкреслює, що сучасність

вимагає виховання вільної особи, здатної самостійно ухвалювати рішення і відповідати за її наслідки. Вчений зазначає, що необхідно виховувати уміння думати раніше, ніж діяти, і діяти завжди без зовнішнього примушення. Цей конструкт базується на таких принципах, як: природовідповідність, індивідуалізація, задоволення інтересів і потреб учнів в різноманітних видах діяльності, виховання, принцип взаємної підтримки, креативності ціннісно-сміслової і практичної спрямованості [4].

Отже, вищевикладене дозволяє говорити про вибудову особистісно-орієнтованої моделі виховання учнів у процесі фізичної діяльності, основою якої є урок фізики. В полі зору вчителя має знаходитись учень як особистість, а весь навчально-виховний процес повинен будуватися з урахуванням його інтересів, потреб, мотивів і здібностей. Тобто завдання учителя фізики полягає у допомозі, створенні умов дитині для її самовизначення, самореалізації, саморозвитку та самовиховання.

Процес навчання вимагає нової моделі, де індивідуальність учня буде основою виховного процесу, і кожна особистість сприйматиметься як творча індивідуальність.

Відомо, що основною характеристикою традиційної системи освіти є конкретно-практичні знання, викладені у вигляді готових зразків. Традиційна методика викладання предметів спрямована здебільшого на запам'ятовування програмового матеріалу і відтворення його. Нині у школах потрібно змінювати пріоритети цілей навчання: на перший план доцільно висувати його розвиваючу функцію, культ самостійності і нестандартності думок.

Проведення нетрадиційних уроків та позакласних заходів дає можливість значно доповнити і поглибити знання учнів, розвинути інтерес до предмету, формувати науковий світогляд учнів [1]. Саме нетрадиційні уроки з фізики дозволяють детально і послідовно вирішувати проблему розвитку розумових здібностей та психічних особливостей учнів для того, щоб вдосконалити розвивальну мету кожного уроку. Надзвичайно важливими з огляду на становлення особистості школярів є теми курсу, що сприяють ознайомленню зі способами самовивчення, самопостереження, формування адекватної самооцінки, ознайомленню учнів з прийомами спілкування, розвитку уміння знаходити моральний вихід з суперечливих ситуацій, формуванню в учнів прагнення оцінювати інших, виходячи з їх моральних та людських якостей.

Ставлення дітей до таких уроків є надзвичайно позитивним. Діти з радістю, із задоволенням та азартом працюють над логічними задачами, вправляються в розвитку уваги, пам'яті, творчості, уяви. Цей азарт діти переносять і в сім'ї, залучаючи до інтелектуальної праці батьків.

Проведення нетрадиційних уроків з фізики створюють умови для кращого пізнання дітьми фізики, себе і людей, взаємодії людини з

навколишнім світом, усвідомлення зв'язків з природою, визначення поведінки в життєвих ситуаціях.

Нетрадиційні уроки дають можливість доповнити й поглибити знання учнів, розвинути інтерес до предмета, формувати у них компетенції, яких потребує сучасне життя. До таких, на нашу думку, належать:

1. соціальні – брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень;
2. комунікативні – вміння спілкуватися з вчителями, колегами, висловлювати свою думку;
3. інформаційні – навички здобувати, критично осмислювати й використовувати інформацію;
4. саморозвитку та самоосвіти – вміння самостійно здобувати освіту. Варто зауважити, що в сучасному світі ця компетенція вважається найціннішою, адже лише знання, отримані в результаті індивідуальної праці над собою, є тим надбанням людини, яке ніхто у світі не здатен і не може забрати;
5. продуктивної діяльності – здатність самостійно організовувати власний час, зосереджуватися винятково на важливій інформації;
6. творчої діяльності – вміння креативно підходити до вирішення поставлених задач.

Вартує зауважити, що в умовах високотехнологічного розвитку суспільства, технічного прогресу, активного розвитку інформаційних технологій ця компетенція особливо ціниться на ринку праці; роботодавці готові платити чималу винагороду тим молодим особам, які здатні творчо підходити до вирішення нетривіальних, технічно складних завдань. Відтак, приділення вчителем належної уваги для розвитку вказаної компетенції в учня під час нетрадиційних занять буде неоціненним вкладом у забезпечення формування молодого покоління, здатного й надалі забезпечити активний технологічний процес, і допоможе майбутнім молодим фахівцям стати конкурентноспроможними на ринку праці після завершення навчання.

Проаналізувавши методичну та педагогічну літературу, ми робимо висновок, що проведення нестандартних уроків сприятиме підвищенню ефективності запам'ятовування і зацікавленості учнів до вивчення фізики. Адже, ці уроки поживляють навчання, сприяють розвитку пізнавальних інтересів учнів. У процесі гри учні вільно оволодівають знаннями. Часто те, що учень не зрозумів на звичайному уроці і йому здавалось недосяжним, дуже легко стає йому зрозумілим під час уроку – гри.

На нашу думку, використання вище названих шляхів сприятиме підвищенню мотивації учнів до вивчення фізики.

До того ж, можна зробити висновок, що активні форми навчання дозволяють розвивати чимало позитивних якостей в учнів. Серед таких,

зокрема: 1) пізнавальні навички і здатність до самоосвіти; 2) здатність орієнтуватися в сучасному інформаційному просторі; 3) цілеспрямованість і наполегливість; 4) здатність взяти на себе ініціативу і відповідальність; 5) критичність мислення, здатність до аналізу та узагальненню інформації; 6) комунікабельність.

Список використаних джерел

1. Демидюк О.В., Ткаченко О.К., Федьович М.В. Нетрадиційні уроки фізики в школі: Навчальний посібник для фізичних спеціальностей. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 318 с.
2. Ануфрієв А.Ф. Как преодолеть трудности в обучении? / А.Ф.Ануфрієв, С.Н. Костромина. – М. : Просвещение, 1997. – 204с.
3. Бронштейн Е.М., Гареева Л.Р., Закирова Г.Ф. // Материалы научно технической конференции «Новые информационные технологии в университетском образовании». – Новосибирск: НГУ. – 1996. – 300 с.
4. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студ. пед. вузов: В 2-х кн. / И.П.Подласый. – М.: Гуманит. изд. центр «Владос», 2000. – Кн. 2: Процесс воспитания. – 420 с.
5. Козлов О.А. Некоторые аспекты создания и применения компьютеризированного ученика / Козлов О.А., Солодова Е.А., Холодюз Е.Н. // Информатика и образование. – 1995. – п.3. – С. 97–99.
6. Ланина И.Я. 100 игр по физике : Кн. для учителя / И. Я. Ланина. — М.: Просвещение, 1995. – 224 с.

І.І. Чайка,

вчитель основ здоров'я

Рахнівсько-Лісової середньої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
Шаргородського району Вінницької області

УРОК – ТРЕНІНГ ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ТА КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я

*«Якщо ми навчатимемо
сьогодні так, як ми навчали вчора,
ми вкрадемо у дітей завтра».*
Джон Дьюї

Учительська професія вимагає особливої чутливості до постійно оновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття потреб суспільства і відповідного коригування своєї роботи.

Впровадження в освітній простір України інноваційних змін Нової Української школи, що спрямовані на наближення до освітніх стандартів Європейського Союзу, гуманізацією та гармонізацією суспільства в цілому, є

розвиток компетентностей. Замислюючись над тим, як навчати, заради чого, як формувати особистість, який він учень XXI століття. Я вибираю методику навчання дітей мислити активно, діяти у будь-якій життєвій ситуації крокуючи у ногу з часом. Визначила для себе педагогічну ідею: формування здорового способу життя та безпечної поведінки у повсякденні на основі розвитку творчих навиків та здобутті компетентностей.

Предмет «Основи здоров'я» – унікальне досягнення сучасної української школи. Він дає дітям шанс запрограмувати своє майбутнє на успіх. Адже в наш час недостатньо бути лише хорошим фахівцем. Треба набути багатьох навичок, які знадобляться не лише у роботі, а й в особистому житті: толерантність, здатність до співчуття, уміння домовлятися, уникати непорозумінь, конструктивно розв'язувати конфлікти, вести здоровий спосіб життя – це ті важливі життєві уміння, які допоможуть зберегти дітям здоров'я, гармонійно розвиватись і в майбутньому стати успішними, стійкими до викликів сучасного світу.

Досягти цього можна лише за умови ефективного навчання, що приносить задоволення дітям. Саме тому багато уваги надаю проведенню тренінгів, які дають можливість набути навичок і вмінь, що необхідні у світі швидких змін. Тренінгова форма навчання розкриває приховані здібності школяра. Саме на тренінгах школяр у безпечних умовах програє складні життєві ситуації, набуває певного життєвого досвіду у штучній атмосфері.

Зауважу, що окрім тренінгів використовую при викладанні предмету «Основи здоров'я» інтерактивних технологій навчання. У моєму пріоритеті є мозковий штурм, спрямовані дискусії, урок-гра, перегляд відеофільмів, різноманітні творчі завдання, робота над проектами – це забезпечує творчу співпрацю між мною та учнями.

В умовах швидких змін у суспільстві молода людина, яка здатна самостійно мислити, генерувати ідеї, та нестандартно, використовувати здобуті знання й уміння у різних сферах, має більші можливості адаптуватись до нових соціальних умов. Отже, проблема розвитку творчої особистості набуває особливої актуальності в сучасних умовах. Актуальним в межах проблеми видається наступне визначення „творчості”. За визначенням В. Андреева, творчість — це один з видів людської діяльності, що спрямована на вирішення проблеми, протиріччя (розв'язування творчого завдання), для здійснення якої є необхідними об'єктивні (соціальні, матеріальні) та суб'єктивні (особистісні) умови (знання, уміння, творчі здібності). Результат такої діяльності має такі характеристики як новизна і оригінальність, особиста та соціальна значимість, а також прогресивність [1, с. 36].

Приймаючи зазначене визначення творчості необхідно уточнити, як розуміти здібності людини і які фактори впливають на їх формування. Сучасна психологічна наука визначає здібності як яскравий прояв будь-якої

характеристики особистості, що обумовлена вродженими задатками [4, с. 98]. Б. Теплов розглядає здібності як індивідуальні особливості особистості, які необхідні для успішної діяльності. Розвиток творчих здібностей молоді вимагає створення відповідних умов.

Провідним завданням педагога є створення відповідних психолого-педагогічних умов, адже сутність творчості учня полягає у мисленні і можливості аналізувати та узагальнювати результати власної діяльності.

Під час проведення занять, які сприяють розвитку творчих здібностей молоді, реалізації її творчого потенціалу, доцільно створити атмосферу, що сприяє комфортному спілкуванню. Учні, як правило, відчують себе психологічно комфортно на такому занятті, де панує атмосфера відкритості, сприйняття та розуміння.

Моніторинг індивідуальних якостей учнів, що сприяють творчій діяльності, наявного рівня необхідних знань і умінь дозволяє учителю враховувати отримані дані у побудові навчально-виховного процесу. Зокрема, у ході розв'язання творчих завдань можливо оцінювати учнів за наступними показниками:

- рівень інтересу до змісту задачі, процесу її розв'язування;
- широта варіантів розв'язування, число невірних спроб (ходів) при розв'язуванні і характер реагування на власні помилки;
- швидкість перебирання можливих варіантів розв'язання;
- ступінь самостійності (частота проявів бажання отримати допомогу зі сторони);
- впевненість в адекватності створеної конструкції.

Водночас метод уроків-тренінгів сприяє застосування компетентісно-орієнтованого підходу в процесі навчання та виховання. На зміну знанням, вмінням та навичкам приходить поняття компетентності.

Компетентність – це відповідність до пред'явлених вимог, критеріїв та стандартів в певній сфері діяльності для вирішення певних задач, володіння необхідними знаннями, здатністю отримувати результати та володіти ситуацією.

Навчальні заклади мають впроваджувати освітні технології, які сприятимуть розвитку таких необхідних компетентностей молоді, як пізнавальна, самоосвітня, особистісна, інформаційна, соціальна, полікультурна та комунікативна. Розвиток цих компетентностей тісно пов'язаний з формуванням в учнів цілої низки вмінь таких як:

- займатись самоосвітою;
- знаходити інформацію;
- працювати з різними джерелами інформації та документацією;
- вміння вирішувати проблеми, використовуючи власний досвід;
- оцінювати життєві ситуації;
- розуміти та поважати погляди інших людей;

- співпрацювати та організовувати як власну роботу, так і роботу колективу;

- приймати рішення та нести відповідальність за них.

Для того, щоб сформувані ці вміння, діяльність учителя має бути спрямована на:

- проведення нестандартних уроків;

- використання у своїй роботі інтерактивних технологій;

- стимулювання учнів до самоосвіти;

- пропонування завдань, які потребують використання додаткових джерел інформації;

- проведення консультацій щодо пошуку необхідної інформації;

- навчання написанню конспектів, складання планів, вмінню виділяти головне, аналізувати інформацію та робити висновки;

- підготовку завдань творчого напрямлення;

- стимулювати висловлювання особистої думки;

- розробку завдань різного рівня складності;

- створення проблемних ситуацій;

- організацію як індивідуальної роботи так і роботи в парах та групах.

Схема класного партнерства використовує можливості взаємонавчання. Особисто я часто намагаюсь практикувати роботу на уроках в парах, трійках, мікрогрупах. Оскільки останнім часом партнерські стосунки дедалі ширше упроваджуються і в усіх типах європейських навчальних закладах. Партнерські моделі навчальних закладів виявляються найдоцільнішими.

Окремо хочу зазначити, що при вивченні предмету «Основи здоров'я» надзвичайно важливо розвивати в учнів критичне мислення: модель, за якою навчаються найефективніше.

Сьогодні світ стає все складнішим, що вимагає вміння вирішувати складні

проблеми, критично ставитися до обставин, порівнювати альтернативні точки

зору та приймати зважені рішення. Здатність мислити критично є навичкою, яку треба формувати, розвивати в процесі навчання та виховання учнів.

Також хочеться зупинитись на потребі сьогодення: навчальні заклади повинні навчати молодь вчитися, планувати свою працю, вчитися самотійно, самому шукати шляхи власного розвитку. Тобто йдеться не про те, щоб напхати учня новими даними про новітні відкриття і забезпечити науковий підхід до змісту освіти, а про розвиток навичок самотійного навчання, здатності до самоорганізації і планування часу, відповідальність, комунікабельність, уміння працювати в команді – те, що в наших дітей дуже слабо розвинене.

Для мене є важливо навчити учнів, як отримані знання використовувати. Тому на перший план виходить набуття навичок, освоєння певних особистісних технік, розвиток здатності діяти, використовуючи всі наявні ресурси. Учень не повинен поглинати "готові" знання – він їх має виробити сам і сам зрозуміти, чого йому не вистачає, щоб домогтися успіху. Набуває значення пошук рішення – не саме рішення, а шлях, який веде до нього.

Але для цього він повинен щось робити самостійно. Якщо говорити про критерії європейської освіти, то один з її показників є показник уміння самостійно навчатися. Якщо школа не вчить учня самостійно вчитися, цю освіту якісною назвати не можна.

Отож, сьогодні на своїх уроках я деколи поступаюсь своєю власною активністю на користь активності учня. Моє завдання створити умови для їх ініціативи, важливо навчити своїх учнів працювати свідомо і самостійно і для них я та рука, яка допомагає долати перешкоди, приводить до власних відкриттів.

Висновок. Втрата частиною учнів мотивації до навчання, зацікавленості у результатах – камінь спотикання на шляху до якісної освіти.

І викладачу потрібно не примушувати учня вчитися, а заохочувати.

Сучасні учні досить розумні та чутливі. Якщо вони бачать щире бажання навчати, вогонь в очах, ентузіазм учителя – вони загоряються також цікавістю та допитливістю. Тим більше, що предмет «Основи здоров'я» дуже цікавий, яскравий, всеохоплюючий, сприяє розвитку як ерудиції так і допомагає поліпшувати якість особистого життя. І саме використання тренінгової форми викладання сприяє формуванню необхідних елементів якісної сучасної освіти і розвитку соціально-психологічних компетентностей учнів. Українські діти особливо потребують цього через складну політичну, соціально-економічну, епідемічну, екологічну та демографічну ситуацію у країні [3, с. 29].

Отож, кожен вчитель повинен постійно розвивати свій дивовижно розмаїтий, багатовимірний і щедрий у невичерпному джерелі любові до дітей творчий талант педагога. Через його діяльність реалізується і державна політика, спрямована на зміцнення інтелектуального та духовного потенціалу нації, і формується особистість, світ якої відбивається у веселках незрівнянного блиску своєї неповторності.

Список використаних джерел

1. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности. – Казань, 1988. – 228 с.
2. Бігма Н.М. «Уроки – тренінги як засіб активізації навчальної діяльності учнів» – Дніпропетровськ, 2013.
3. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С. та інші «Вчимося жити разом» посібник для

- вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа) – К.: «Алатон», 2017.
4. Ильин Е.П. Психология: Учебное пособие. – Санкт-Петербург: «ПИТЕР», 2004. – С. 97–112.
 5. Освітні технології: Навчально-методичний посібник. / за загальною ред. доктора пед. наук О.М. Пехоти. – К., 2001.
 6. Роменець В.А. Психологія творчості: Навчальний посібник. – К.: «ЛИБІДЬ», 2004. – 286 с.

С.В. Чиркіна,

викладач фортепіано відділу музично-теоретичних дисциплін
Канівського коледжу культури і мистецтв

А.М. Матінова,

викладач фортепіано відділу музично-теоретичних дисциплін
Канівського коледжу культури і мистецтв

ОСНОВНІ БАР'ЄРИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Реформування системи освіти в Україні по ставили нові завдання перед освітньою системою, вирішення яких вимагає підвищення рівня професійної підготовки учителів. Новим вектором реформи серед ключових компетентностей є здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації власного і колективного освітнього процесу. Результативність освітньої діяльності визначається безліччю умов, серед яких великого значення набувають уміння долати бар'єри на шляху досягнення мети.

Особливий погляд на бар'єр як джерело розвитку особистості представлений в працях Р. Шакурова. Під бар'єром розуміється будь-яка перешкода зовнішня або внутрішня, що заважає суб'єкту задовільнити його потреби. Вони відіграють головну роль в динамізації і структуруванні діяльності. Саме вони дають імпульс до руху діяльності [1, с. 18].

Поняття «педагогічний бар'єр» обґрунтовано як складне педагогічне явище, що викликане чинниками внутрішнього й зовнішнього характеру та притаманне всім суб'єктам освітнього процесу, яке в результаті перешкоджає, стримує, знижує ефективність і успішність цього процесу [2, с. 16].

Уточнюючи визначення «педагогічний бар'єр», І. Глазкова обґрунтовує його бінарну суть, відокремлюючи не лише його негативні функції (перешкоджання, стримування, зниження ефективності й успішності педагогічного процесу), а й підкреслюючи позитивні функції (стимулювання, спонукання, підвищення ефективності діяльності суб'єктів

освітнього процесу) за умови його подолання у процесі організації пізнавальної діяльності [3, с. 53].

Пізнавально-центрична концепція виникнення бар'єрів навчальної діяльності вказує на пізнавальні бар'єри в освітньому процесі як появи мотиваційних бар'єрів та контролю оцінки, оскільки усвідомлення пізнавального бар'єру, який у навчальній діяльності є зовнішнім бар'єром, спричиняє появу іншої внутрішньої перешкоди. Дослідники тлумачать поняття «пізнавальний бар'єр» неоднозначно- невірне розуміння, засвоєння, і відтворення й використання фрагментів навчального матеріалу [3, с. 53]. Позитивними функціями є: захисна – спрямована на стабілізацію особистості; розвивальна – сприяє розвитку і формуванню особистості й індивідуальності людини; адаптивна – встановлює відповідність між потребами індивіда і його можливостями з урахуванням конкретних умов; формувальна – забезпечує формування вмінь долати перешкоди; стабілізувальна – сприяє стабілізації емоційних і фізичних станів людини; творча – спрямована на подолання перешкод, стимулює творчу активність; емоційна – формує уміння усвідомлювати свої психічні стани і причини, що їх викликають; стимулювальна – активізує діяльність; мобілізаційна – готує внутрішні ресурси організму для їх активності, навчальна – формує уміння долати перешкоди.

Негативними функціями є: гальмівна, деструктивна, консервативна, стримуюча, руйнівна, блокуюча. Певні функції, що розглядаються як негативні, можуть за певних обставин трансформуватися в позитивні, і навпаки.

Класифікація пізнавальних бар'єрів поділяється на об'єктивні, інформаційні та суб'єктивні.

Основними причинами появи пізнавальних бар'єрів за ознакою суперечності між навчальною проблемою та відсутністю внутрішніх резервів для її подолання є педагогічні причини.

Основою підготовки майбутніх учителів до застосування пізнавальних бар'єрів у професійній діяльності є особистість, духовне та професійне зростання. Вивчення уявлень про застосування пізнавальних бар'єрів у професійній діяльності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей показало, що ідеї, покладені в основу гуманістичної парадигми освіти, зумовлюють нові підходи до вирішення складних проблем фахової підготовки вчителів.

Набуття досвіду застосування пізнавальних бар'єрів у професійній діяльності майбутніми учителями передається через зміст освіти.

Особливого значення проблема якісної підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до застосування пізнавальних бар'єрів у професійній діяльності набуває у зв'язку з їхньою майбутньою

багатофункціональною діяльністю щодо формування духовності, наукового світогляду, культури, активної громадянської позиції тощо.

Важливою складовою підготовки майбутніх учителів до застосування пізнавальних бар'єрів у професійній діяльності є формування в них умінь і навичок практичного застосування набутих знань із дисциплін професійно-педагогічного й соціально-гуманітарного циклів.

Отже, на підставі аналізу науково-педагогічних праць визначено суть підготовки майбутніх учителів до застосування пізнавальних бар'єрів у професійній діяльності як цілеспрямований процес оволодіння професією, кінцевою метою якого є фахівець з набутих високим рівнем знань, соціального досвіду та компетентностей відповідно до поставлених вимог модернізації фахової освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Шакуров Р.Х. (2001). Барьер как категория и его роль в деятельности.
2. Ярославська Л.І. (2010), Харків. Дидактичні умови подолання педагогічних бар'єрів у процесі навчального співробітництва викладачів і студентів.
3. Глазкова І.Я. (2013). Компетентність майбутнього вчителя у запобіганні та подоланні педагогічних бар'єрів.

А.В. Чорі,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
ВП НУБіП України «Мукачівський аграрний коледж»

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ МАЙСТЕРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ

У системі освіти відбувається гуманізація навчання і шкільного життя загалом. Цей процес визначено як мету і стратегію діяльності школи. Як альтернативу авторитетному стилю педагогічного керівництва вчителі сприйняли ідеї педагогіки співробітництва, організації навчання на особистісно гуманній основі спілкування з учнями. Сутність цих ідей полягає у створенні тісної педагогічної взаємодії навчання та виховання.

Термін «педагогічна взаємодія» як поняття в науковій літературі трактується неоднозначно. У філософії взаємодія розглядається як категорія, що відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємообумовленість, взаємоперехід, зміну стану (О.О. Бодальов, Л.П. Буєва, Б.Ф. Ломов, Б.Д. Паригін).

У психології термін «міжособистісна взаємодія» розуміється як сукупність зв'язків і взаємовпливів людей, що відбуваються в процесі спільної діяльності. В.А. Кан-Калік і Н.Д. Нікандров, вивчаючи соціально-

психологічну взаємодію, розглядають її як механізм спілкування і ототожнюють її з процесом співтворчості. Вони вважають, що педагогічне спілкування – це соціально-психологічна взаємодія, в процесі якої відбувається ефект взаємозараження. Його основою є педагогічне співпереживання, емоційна спільність переживання педагога і дитини.

Взаємна активність вихователів і вихованців у педагогіці позначається термінами педагогічна взаємодія, педагогічне співробітництво, педагогічне партнерство. Взаємодія — це своєрідне втілення зв'язків, взаємин між людьми, котрі, вирішуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного і досягають успіху в розв'язанні поставлених завдань.

Педагогічний процес — це динамічна взаємодія вихователів і вихованців, спрямована на досягнення поставленої виховної мети. Педагогічна взаємодія своєрідна: її зміст та способи визначаються завданнями виховання і навчання людей. Завдання заздалегідь передбачають зміну стану, перетворення властивостей і якостей вихованців. Тому можна констатувати, що педагогічний процес є процесом, у якому соціальні ідеї перетворюються в якості особистості.

Педагогічна взаємодія набуває дієвості, якщо технічні прийоми, які використовує вчитель, сповнені високих прагнень гуманістичного відношення до школярів і спрямовані на розвиток їхньої особистості. Визначаючи у свій час навчально-виховний процес як «багатогранний процес постійного духовного збагачення й оновлення», В.О. Сухомлинський підкреслював, що не можна зводити педагогічний процес лише до педагогічного впливу вчителя на учнів.

Педагогічна взаємодія є необхідною умовою ефективності педагогічного процесу.

Педагогічна взаємодія розглядається у різних аспектах освітнього процесу. Це і педагогічна взаємодія у спілкуванні, педагогічна взаємодія у навчанні, у процесі індивідуальної бесіди тощо.

Розглянемо психолого-педагогічні умови майстерної взаємодії в педагогічному спілкуванні.

Педагогічне спілкування — система соціально-психологічної взаємодії між учителем та учнем, спрямована на створення оптимальних соціально-психологічних умов для обопільної діяльності.

Інтегральною характеристикою здатності педагога здійснювати професійне спілкування є комунікативність.

Рівень комунікативності залежить від соціальних установок учителя.

Серед якостей, необхідних вчителю для ефективного спілкування, виокремлюють і такі: аутентичність (природність у стосунках), відкритість (готовність відкрити іншим свій внутрішній світ, щирість), конкретність (відмова від загальних міркувань, уміння говорити про свої конкретні

переживання, думки, дії), ініціативність (схильність до діяльної позиції у стосунках з людьми).

Усі якості й становлять той внутрішній, глибинний пласт взаємодії, підґрунтя ефективного спілкування, забезпечуючи привабливість учителя та його дій для учнів.

Ефективна педагогічна взаємодія передбачає три сторони спілкування – перцептивну, комунікативну, інтерактивну.

Основним критерієм перцептивної сторони педагогічного спілкування є увага і уява вчителя.

Увага є інструментом встановлення педагогічного контакту, адже зосередженість на інтересах учнів, вияв уваги до них сприяє розвиткові гарних стосунків. Увага, яка є комунікативним дзеркалом вчителя, дає змогу орієнтуватися в атмосфері взаємодії, тримати руку на психологічному пульсі класу або співрозмовника.

Соціально-перцептивний бік педагогічної взаємодії потребує розвиненої уяви вчителя у спілкуванні – вміння ставити себе на місце іншої людини й бачити світ, працю, себе, все, що відбувається, її очима. Уява дає можливість передбачити результати своєї діяльності, стає інструментом зміни позиції вчителя, даючи змогу подивитися на себе з позиції партнера, яким він нас бачить; уявити дії, мотиви поведінки партнера з позиції його інтересів.

Спілкування – складна форма людської діяльності. Щоб педагогічний вплив не зашкодив дитині, а сприяв її розвиткові, вчитель, організовуючи його, мусить бути і психологом, і психотерапевтом.

Стратегія взаємодії педагога зумовлена тим, яку парадигму виховання він обирає: примусу чи ненасилля. Примус виявляється в формулі: «Роби так, інакше будеш покараний».

Інша парадигма виховання – педагогіка ненасилля. Її формула: «Ти можеш і не робити того, чого я хочу, ти вільний у своєму рішенні, я не маю наміру карати тебе за невиконання, але ти матимеш нагороду за виконання». Педагогіка ненасилля орієнтована на «виращування» власних думок, а не насаджування уявлень вчителя. Результат педагогіки ненасилля: поведінка учнів набуває властивостей вільної, а не вимушеної дії, перетворюючись на засіб самореалізації, посилюється позитивна мотивація, виникає позитивне ставлення до вчителя (повага, вдячність), дитина не потребує жорсткого нагляду з боку дорослого, не боїться висловити власну думку, виявити творчість.

Сучасна школа, декларуючи необхідність демократизації й гуманізації, повільно і важко переходить на гуманістичні принципи організації навчально-виховного процесу, насильницьке подолання міжособистісних суперечностей у стосунках «вчитель – учень». Не завжди легко відмовитися від використання традиційної системи педагогічних санкцій у ситуаціях

неслухняності, непокори, протистояння, опору, а подеколи й протиборства учнів. Однак виявлення гуманістичного потенціалу дитини, виховання її відповідно до принципів загальнолюдської моралі передбачає неухильне подолання психологічного насилля, якого все ще зазнають більшою мірою важкі, непокірні, несхильні до компромісу, а меншою – слухняні, благополучні, старанні школярі.

Список використаних джерел

1. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: В 8 т. – Т. 4.
2. Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. 1999. – №3–4.
3. Основы педагогического мастерства / Под ред. И.А. Зязюна. – К., 1987.
4. Педагогічна майстерність: Підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф.Кривонос та ін.; За ред. І.А.Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям / / Вибр. твори: В 5 т. – Т. 2.

І.В. Шеремет,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри медико-біологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

М.С. Челнокова,

старший викладач кафедри медико-біологічних
та валеологічних основ охорони життя і здоров'я,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

К.С. Василенко,

аспірант кафедри теорії та методики початкового навчання,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

А.С. Лишафай,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра
спеціальності «Середня освіта (Здоров'я людини)»,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ САНІТАРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до особистості, індивідуальності кожної людини. Адже кожна людина, дитина має свої особливості. Через певні фактори можуть виникати різні порушення розвитку дитини. У цьому випадку ми говоримо, що дитина має особливі потреби. У випадку, коли дитина навчається у закладі освіти, ми говоримо, що дитина має особливі освітні потреби. Згідно з Законом України «Про освіту», дитина з ООП – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту. Сьогодні в Україні набирає потужних обертів освітня реформа,

невід'ємною частиною якої є інклюзивна складова. І обраний нашою державою напрям на створення гідних умов навчання для дітей з особливими освітніми потребами є кроком до впровадження європейських принципів та стандартів життя. Доступність якісної освіти є вагомою складовою та передумовою забезпечення прав та рівних можливостей у житті кожної дитини, а відтак і однією з базових цінностей.

Саме тому не менш важливим є питання якісної санітарно-просвітницької роботи з батьками дітей з особливими освітніми потребами. Ця проблема має не тільки медичний, але й вагомий соціальний аспект.

Виховання здорової дитини можливо лише при здійсненні єдиних вимог вихователя в сім'ї та в дошкільному закладі. Мета санітарної освіти батьків – створення в родині оптимального режиму 17 життя дитини. Ще до вступу дитини в дошкільний заклад лікар, медична сестра і вихователь проводять інструктаж і знайомлять батьків з правилами та вимогами, які необхідно виконувати по догляду за дитиною, з основами раціонального харчування відповідно до його віку, засобами загартування, заходами профілактики інфекційних захворювань, з режимом життя в яслах і садках. У бесіді слід підкреслити обов'язковість дотримання також режиму і вдома, вказувати на необхідність закріплення будинку гігієнічних навичок і звичок, які дитина набуває в дошкільному закладі. Санітарна освіта має йти паралельно з гігієнічним вихованням дитини в дошкільному закладі. Такі паралельні дії у сім'ї і дошкільному закладі допоможе дитині освоїти нові навички і полегшити закріплення гігієнічних знань. Широко використовується індивідуальні співбесіди з батьками, на яких з урахуванням особливостей розвитку конкретної дитини, стану його здоров'я даються рекомендації розроблені лікарем та фахівцями. Ефективність санітарно-освітньої роботи з батьками підвищиться, якщо у вестибюлі дошкільного закладу оформити «Куточок для батьків», де повішають тематичні бюлетені, плакати, стінні газети, дошки питань і відповідей з порадами педагога, лікаря, психолога, логопеда, дефектолога, реабілітолога, психіатра.

Підтримка батьків може здійснюватись у вигляді надання наступних послуг:

- діагностика рівня розвитку дитини;
- консультація спеціалістів: психолога, логопеда, медичної сестри, валеолога та ін.;
- інформування про ефективні способи розвитку і умовах розвитку дитини, про освітні та медичні заклади міста, сприяння в отриманні родиною послуг у цих установах;
- отримання освіти (загальноосвітні та індивідуальні заняття);
- навчання батьків способам ефективної взаємодії з дитиною;
- оцінка і допомога в організації розвиваючого простору: ігротека, дитяча бібліотека, матеріали для продуктивної діяльності.

Основними формами групової роботи з батьками щодо санітарно-просвітницької роботи можуть бути семінари, консультації, лекції, збори тощо. Одночасно взаємодія може організовуватись і в індивідуальній формі (індивідуальні бесіди та індивідуальне консультування).

Також ефективними є тренінги для батьків. Наприклад, тренінг під назвою «Здоров'я батьків – запорука здоров'я дітей».

Таким чином, необхідними при роботі з дітьми з особливими потребами є організація проведення лікувально-профілактичних заходів, здійснення контролю за якістю харчування дітей, комплексом заходів із фізичного виховання дітей, виконанням санітарно-гігієнічного режиму.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. К.: «Самміт-Книга», 2009. 272 с.
3. Челнокова, М. С. Особливості корекції негативних психоемоційних станів як наслідків конфліктів у навчально-виховному процесі засобами кінезіології / М. С. Челнокова, І. В. Шеремет, К. С. Василенко // Професійна освіта: методологія, теорія та технології: зб. наук. праць / [ред. колегія: Доброскок І. І. (голов. ред) [та ін.]. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». 2018. Вип. 7/1. С. 243-258.
4. Bilyk, V. Science preparation of future psychologists in higher education institutions: comparative analysis of Spanish and Ukrainian experience // Web of Scholar. 2018. №2. P. 33-41.
5. Sheremet, I., Vasylenko, K. The model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders // Social and Economic Aspects of Education in Modern Society: Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference, March 22, 2019. Warsaw: RS Global Sp. z O.O., 2019. P. 29-34.

І.В. Шеремет,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри медико-біологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

М.С. Челнокова,

старший викладач кафедри медико-біологічних
та валеологічних основ охорони життя і здоров'я,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

К.С. Василенко,

аспірант кафедри теорії та методики початкового навчання,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Н.В. Текінташ,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра
спеціальності «Середня освіта (Здоров'я людини)»,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ТРИВОЖНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ РОСЛИННИХ АНТОЦΙΑНІВ

З одного боку погіршення стану здоров'я дітей та молоді в Україні, а з іншого загострення екологічної кризи вимагають більш досконалих методів донозологічно діагностики здоров'я, профілактики його психологічних порушень, які б базувались на використанні дешевої природної сировини. В цьому напрямку використання рослинних антоціанів для профілактики тривожності людини є актуальним питанням сьогодення.

Саме тому не менш важливим є питання якісної підготовки майбутніх вчителів у ЗВО, здатних володіти фаховими знаннями, вміннями та навичками, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів і творчо підходити до вирішення неординарних питань, тобто компетентних фахівців, які глибоко розуміють і знають свою роль у суспільстві, вміють творчо використовувати набуті знання на практиці [3–5].

Рядом авторів, таких як В.Ю. Цубер, В.М. Вілянський, О.В. Мартишок, В.Н. Меженський було доведено, що виділення адреналіну активує ферментативну активність слюни, зокрема альфа-амілази і каталази, що веде до підвищення окисника кислотності рН слюни.

Антоціани містяться майже у всіх рослинних тканинах в самих різних частинах рослин: у пелюстках, плодах, листі. Вони зазвичай фарбують квітки і плоди в фіолетовий колір. У листі антоціани замасковані хлорофілом і проявляються лише при його руйнуванні. Цим і пояснюється червоний, жовтий і оранжевий колір осіннього листя. На колір антоціанів впливає не

тільки кислотність середовища, але і його елементний склад. Наприклад, для прояву синього кольору необхідна наявність в клітинах рослини комплексної сполуки антоціанів з магнієм, алюмінієм, оловом, а також білками і цукром. Різноманітність антоціанових забарвлень рослин визначається внутрішніми біохімічними процесами і поєднанням різних антоціанів та їх похідних. Тому в суцвіттях медунки лікарської можна одночасно знайти напіврозпущені квітки з рожевим віночком, розквітлі мають пурпурне забарвлення а ті, що вже відцвітають - синього кольору. Це обумовлено тим, що в бутонах клітинний сік має кислу реакцію, яка в міру розпускання квіток переходить в нейтральну, а потім і в лужну. Подібні зміни забарвлення пелюсток спостерігаються у багатьох рослин, наприклад у герані. Зміна кольору пелюсток герані в міру старіння можна пояснити індикаторними властивостями антоціанів.

Дані останніх років свідчать, що фарбувальні речовини рослин мають різноманітні лікувальні ефекти і благотворно впливають на організм людини. Антоціани мають величезне біохімічне значення. Вони є потужними антиоксидантами, які сильніші в 50 разів від вітаміну С. Утворюючи комплекси з радіоактивними елементами, які згубно діють на наш організм, антоціани сприяють швидкому виведенню їх з організмів.

Таким чином, антоціани є гарантами довгого і здорового життя клітин. Вони надають захисну дію на судини, зменшуючи їх ламкість, допомагають знизити рівень цукру в крові, покращують пам'ять. Поступаючи в організм людини з фруктами і овочами, антоціани проявляють дію, схожу з вітаміном Р, вони підтримують нормальний стан кров'яного тиску і судин, попереджаючи внутрішні крововиливи. Антоціани мають унікальні властивості пригнічувати ріст пухлин. Так, наприклад, останні дослідження показали, що вживання антоціанів в їжу допомагає скоротити ризик захворювання раком стравоходу і прямої кишки.

Приготовані з рослин, що містять антоціани, водні та підкислені настої протягом декількох годин знищували бактерії дизентерії та черевного тифу. Тому овочі і фрукти яскравих кольорів вважаються корисними для організм.

У рамках нашого дослідження зі школярами було проведено тест Спілбергера-Ханіна і тест шкільної тривожності Філіпса. Потім їх попросили прополоскати рот і внести слину на чашку Петрі. Кислотність їх слини виміряли спершу індикаторними папірцями, а потім обробили антоціановмісним соком.

Саліводіагностика за допомогою антоціановмісного тесту дає змогу зробити нам наступні висновки:

1. За Спілбергером-Ханіним реактивна тривожність в межах 45–60 балів супроводжується рожевим забарвленням антоціанового тесту, в межах 40–45 балів рожево-фіолетовим відтінком, а в межах менше 40 колір антоціанового тесту стає фіолетовим або синім.

2. За тестом шкільної тривожності Філіпса було виявлено кореляцію між показниками тривожності та типом забарвлення. Яскраво-рожеве забарвлення відповідає тривожності в межах 100-80%, слабко-рожеве забарвлення відповідає тривожності в межах 80-50%, менше 50% супроводжується фіолетовим кольором антоціановмісного тесту.

Таким чином, згідно результатів проведеного нами дослідження, антоціановмісний тест на основі композиції соків *Vitis vinifera*, *Beta vulgaris* та *Brassica oleracea*, може бути використаний для профілактики рівня тривожності в якості хромогенного компоненту.

Список використаних джерел

1. Меженский В. Н. (2004). Растения-индикаторы. М.: АСТ, Донецк: Сталкер, 2004. 76 с.
2. Страшко С. В. (2009). Біологія: підручник для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. / С. В. Страшко, Л. Г. Горяна, В. Г. Білик, С. А. Ігнатенко. Київ: Грамота, 2009. 296 с.
3. Цубер В. Ю. (2011). Слинна альфа-амілаза як маркер реакції організму на психоемоційне напруження // Медична хімія. 2011. Т.13, 2 (47). С. 48-51.
4. Челнокова, М. С. (2018). Особливості корекції негативних психоемоційних станів як наслідків конфліктів у навчально-виховному процесі засобами кінезіології / М. С. Челнокова, І. В. Шеремет, К. С. Василенко // Професійна освіта: методологія, теорія та технології: зб. наук. праць / [ред. колегія: Доброскок І. І. (голов. ред) [та ін.]. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». Вип. 7/1. С. 243-258.
5. Bilyk, V. (2018). Science preparation of future psychologists in higher education institutions: comparative analysis of Spanish and Ukrainian experience // Web of Scholar. №2. P. 33-41.
6. Sheremet, I., Vasylenko, K. (2019). The model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders // Social and Economic Aspects of Education in Modern Society: Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference, March 22, 2019. Warsaw: RS Global Sp. z O.O., 2019. P. 29-34.

І.В. Шеремет,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри медико-біологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

М.С. Челнокова,

старший викладач кафедри медико-біологічних
та валеологічних основ охорони життя і здоров'я,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

К.С. Василенко,

аспірант кафедри теорії та методики початкового навчання,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Т.В. Турчин,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра
спеціальності «Середня освіта (Здоров'я людини)»,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО РОБОТИ З ОСОБАМИ, ЩО МАЮТЬ ВЕРТЕБРОГЕННУ ПАТОЛОГІЮ В СТАДІЇ РЕМІСІЇ

Хронічний біль у спині є однією з найгостріших медико-соціальних проблем, що завдають величезних економічних збитків суспільству. Біль у спині, або дорсалгія – клінічний синдром, зумовлений різноманітними причинами, найчастішими з яких є дистрофічні ураження хребта (остеохондроз з ушкодженням міжхребцевих дисків і прилеглих до них поверхонь тіл хребців; спондилоартрози міжхребцевих і/або фасеточних суглобів), м'язовий біль та інше) [2, с. 128]. Больовий синдром спини – важлива ланка неврологічної патології та одна з найбільш частих скарг у загальномедичній практиці. Біль у спині зустрічається приблизно у 40-80% популяції [1, с. 60].

Саме тому не менш важливим є питання якісної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації у ЗВО, здатних володіти фаховими знаннями, вміннями та навичками, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності, ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів і творчо підходити до вирішення неординарних питань, тобто компетентних фахівців, які глибоко розуміють і знають свою роль у суспільстві, вміють творчо використовувати набуті знання на практиці [3-5].

Ця проблема має не тільки медичний, але й вагомий соціально-економічний аспект, оскільки найчастіше виникає у людей працездатного віку, що зумовлює значні економічні витрати, пов'язані з лікуванням, а також з погіршенням якості життя даного контингенту хворих. Необхідно підкреслити, що, незважаючи на те, що у близько 70 % пацієнтів біль під

впливом лікування проходить у відносно короткі терміни – від кількох тижнів до місяця, у хворих працездатного віку він набуває, як правило, хронічного рецидивуючого перебігу. Надзвичайна висока розповсюдженість вертеброгенних больових синдромів, що за даними експертів ВООЗ, досягла епідемічних розмірів, в більшості випадків пов'язується зі збільшеними інформаційними і стресовими навантаженнями на людину, а також гіпокінезією.

В останні роки приділяється велика увага розробці немедикаментозних методів лікування хворих із вертеброгенними захворюваннями, спрямованих на підвищення резервних можливостей організму, стійкості досягнутих ефектів, поліпшення мікроциркуляції в тканинах, відновлення нормальної рухливості в хребетно-рухових сегментах (ХРС). У вітчизняній і зарубіжній науково-методичній літературі описані численні програми із поєднанням фізичних вправ, масажу, різних фізіотерапевтичних процедур, механотерапії при вертеброгенній патології різних рівнів, на різних етапах відновлення, при консервативному та хірургічному лікуванні. Однак статистика розповсюдженості даних патологій свідчить про те, що проблема реабілітації тематичного контингенту хворих та досягнення в них стійкого терапевтичного ефекту є далекою від остаточного вирішення. Також слід зазначити, що значна кількість робіт вітчизняних і зарубіжних авторів присвячена вивченню та лікуванню уражень шийного і поперекового відділів хребта, в той час як вертеброгенні торакалгії вивчені недостатньо повно.

В останні роки все частіше стали застосовуватися комбінації засобів і методів фізичної реабілітації та оздоровчого фітнесу для інтенсифікації відновного процесу та якнайшвидшого повернення до трудової діяльності. Правильно підібрані види фітнесу, такі як функціональний тренінг, силові навантаження в тренажерному залі тощо та індивідуальне їх застосування сприяють зміцненню м'язів, поліпшенню кровообігу, формуванню правильного рухового стереотипу, поліпшенню функції внутрішніх органів, зміцненню дихальної та серцево-судинної систем, що веде до зменшення інтенсивності проявів вертеброгенної патології.

Як відомо, протягом тривалого часу пацієнти з хронічним болем обмежують фізичну активність. Хоча існують деякі суперечності щодо ролі зниження фізичної активності при хронічному болю, пацієнти, які потрапляють на програму з управління болем, демонструють більш низьку фізичну активність, що зазначається в цілому серед хворих.

Біль вважається хронічним тільки тоді, коли він зберігається як мінімум протягом 3 місяців. Однак багато людей з постійною симптоматикою, ймовірно, будуть працювати і зберігати фізичну активність, яку можна порівняти з такою у відносно благополучній частині населення, яке все більше веде малорухомий спосіб життя. Через зниження рівня фізичної

активності пацієнти з хронічним болем частіше мають надмірну вагу, ніж здорові люди.

Цілеспрямоване застосування фізичних вправ сприяє відновленню порушеної рівноваги між основними процесами центральної нервової системи (збудженням і гальмуванням), створенню правильних кортико-вісцеральних взаємовідносин. Утворення під впливом фізичних вправ нового динамічного стереотипу гальмує патологічний корковий стереотип, що приводить до відновлення порушених нервових регуляцій і встановлення нормальних взаємозв'язків між усіма системами і органами. В результаті систематичного тренування створюється вогнище збудження в центральному відділі рухового аналізатора, який скоро займає домінуюче положення в корі головного мозку і за законом негативної індукції пригнічує патологічний осередок (патологічну домінанту), поступово нормалізує патологічно змінені функції.

Вплив вправ не обмежується областю їх безпосереднього застосування. Реакція організму на фізичні вправи носить загальний характер і визначається функціональним зв'язком різних органів, що забезпечується діяльністю нервової системи. Особливо інтенсивний вплив надають фізичні вправи на опорно-руховий апарат.

Функціональні зрушення, що відбуваються під час виконання вправ, стимулюють подальші процеси відновлення і адаптації. Незважаючи на це, фізичні вправи можуть по-різному змінювати стан організму. Застосування їх – це завжди педагогічний, освітній процес. Якість його залежить від того, наскільки методист опанував педагогічною майстерністю і знаннями. Тому всі закони і правила загальної педагогіки, а також теорії та методики фізичної культури надзвичайно важливі в діяльності фахівця з фізичної реабілітації.

Неправильний вибір або неграмотне виконання фізичних вправ можуть призвести до негативного ефекту. Більш того, навіть правильно вибрані і грамотно виконані фізичні вправи можуть не дати ефекту при неправильному дозуванні. Саме тому не можна приступати до вправ, не ознайомившись з їх дією на організм і особливостями виконання. Слід також постійно збільшувати фізичне навантаження; враховувати можливості пацієнта; поступово готувати організм хворого до майбутнього фізичного навантаження; поступово переходити від легких вправ до більш складних; вправи виконувати плавно, без різких рухів, в середньому темпі, рівномірно збільшувати амплітуду, але, не доводячи її до максимальної; не виконувати вправи через силу, з великим напруженням, а також при наявності або появі болю в області хребта і після заняття проводити заходи для розвантаження і відпочинку хребта.

Список використаних джерел

1. Боженко, Н. Л. (2015). Біль у спині: деякі аспекти діагностики та лікування // Ліки України. 2015. № 4 (190). С. 58-65.
2. Пшик, С. С. (2017). Деякі аспекти патогенетичної терапії болю спини / С. С. Пшик, Н. Л. Боженко, Р. С. Пшик, М. І. Боженко // Семейная медицина. 2017. № 1. С. 127-134.
3. Челнокова, М. С. (2018). Особливості корекції негативних психоемоційних станів як наслідків конфліктів у навчально-виховному процесі засобами кінезіології / М. С. Челнокова, І. В. Шеремет, К. С. Василенко // Професійна освіта: методологія, теорія та технології: зб. наук. праць / [ред. колегія: Доброскок І. І. (голов. ред) [та ін.]. Переяслав-Хмельницький: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди». Вип. 7/1. С. 243-258.
4. Bilyk, V. (2018). Science preparation of future psychologists in higher education institutions: comparative analysis of Spanish and Ukrainian experience // Web of Scholar. №2. P. 33-41.
5. Sheremet, I., Vasylenko, K. (2019). The model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders // Social and Economic Aspects of Education in Modern Society: Proceedings of the XI International Scientific and Practical Conference, March 22, 2019. Warsaw: RS Global Sp. z O.O., 2019. P. 29-34.

UDC 001.38:327:005.94

Dr. Oleksandr Yurov,

Head of the Department of International Public Events of the National Center

«Junior Academy of Sciences of Ukraine»,

Ph.D., corresponding member of the Academy of Technological Sciences of Ukraine

THE MULTILATERAL STUDY OF THE BEST NATIONAL PRACTICE OF THE STUDENT'S SELECTION, TRAINING AND PARTICIPATION IN EUCYS – BeStude-2019

Abstract. In order to find the best approach for preparation of the Ukrainian team to participate in the European Union Contest of Young Scientists (EUCYS), the author has initiated a multilateral study of the best national practice of the student's selection, training and participation in EUCYS – «The multilateral study of the best national practice of the student's selection, training and participation in EUCYS» – BeStude-2019. As of December 1, 2019, the experts from European Union (EU), as well as Canada, Tunisia, Georgia and Switzerland participated in the study. The information which they have provided has been analyzed and summarized. This material is supplemented by the analysis of the certain aspects of EUCYS's results which were achieved during the years of the competition. On the basis of this, conclusions were drawn.

Keywords. European Union Contest of Young Scientists (EUCYS); national selection of participants; analysis of EUCYS results.

Actuality of the theme. The article presents the results of the study, summarized on December 1, 2019, of the national practices of some EU and other countries regarding the selection, training and participation of young people in EUCYS, as well as some conclusions.

The competition is considered to be the traditional measure of the quality of knowledge. Today, there are many national and international competitions in the field of science and education that attract the attention of scientists, educators, entrepreneurs and the general population. The European Union Contest of Young Scientist (EUCYS) is one of the most prestigious, respected and traditionally highest level of representative competition requirements. The multilateral study of the best national practice in the selection, training and participation of young people in EUCYS has been initiated in order to study overseas experience in EUCYS preparation and participation – BeStude-2019. As of December 1, 2019, experts from EU countries as well as Canada, Tunisia, Georgia and Switzerland participated in the study. The information which they have provided has been analyzed and summarized. This material is supplemented by the analysis of the certain aspects of EUCYS's results which were achieved during the years of the competition. On the basis of this, conclusions were drawn [1].

On the first stage of the BeStude-2019 study, the analysis of the main factors ratio that determine the processes of the national selection and preparation of participants for EUCYS 2017, 2018 and 2019, was conducted.

As a result, we can see the following indicators (for BeStude-2019 participating countries):

- the existence of the special contest organized at the national stage for selection of the students to EUCYS – 92%;

- Institutions responsible for conducting the contest: Ministries of Education and Science – 30%; National Academies of Sciences – 15%; Nongovernmental organizations – 48%; Alliance of governmental and non-governmental organizations – 7%;

- what are the prizes for winners of the national contest?

- recommendation to participate in EUCYS – 100%; state monetary award (special scholarships) – 23%; nonstate monetary awards – 46%; nonstate grant for university education (free of charge education) – 15%; non-monetary awards – 62%;

- whether the annual National Olympiads for main subjects are considered as the national stage of EUCYS?

- biology – 8%; chemistry – 8%; computer science – 15%; ecology – 0%; engineering – 0%; materials science – 0%; mathematics – 15%; medicine – 0%; physics – 8%; social sciences – 0%;

- what are the objectives of the EUCYS at the national stage: control of the knowledge of the selected students by the jury – 69%; review of the competition

works in a written form by the jury – 77%; final assessment on the basis of contestant`s interviews and discussions with the jury – 85%;

- are there plans for further development of the existing national selection system?

YES – 54%; NO – 46%;

- is there a special training program for selected students before their departure to EUCYS?

YES – 38%; NO – 62%;

In the context of the study about the increase of the effectiveness of national team participation in EUCYS, it should be considered that according to the EUCYS`s Regulation, each participating state may submit up to three competitive works representing maximum six competitors, up to three persons per one work. Countries can send only winners of the national stage of EUCYS.

Particular attention of the article`s author was focused to the study of the ratio of individual / teamwork of the national teams «TOP-10» (the first ten) countries-winners of EUCYS. In this case, the overall place of the participating country was determined by the results of participation during all years of EUCYS existence – from 1989 to 2019; and the ratio was taken for the last three years of the Contest. In particular, the following results were obtained:

1st place – Germany (total - 81 awards), teamwork = 33%;

II – Austria (42 awards in total), teamwork = 76%;

III – Ireland (41 awards in total), teamwork = 46%;

III – Spain (41 awards in total), teamwork = 81%;

IV – France (total – 38 awards), teamwork = 72%;

IV – United Kingdom (total – 38 awards), teamwork = 44%;

V – Poland (35 awards in total), teamwork = 30%;

VI – Switzerland (30 awards in total), teamwork = 33%;

VII – Hungary (26 awards in total), teamwork = 17%;

VIII – Denmark (20 awards in total), teamwork = 7%;

IX – Netherlands (18 awards in total), teamwork = 50%;

X – Italy (total – 17 awards), collective works = 30%;

The average percentage of TOP-10 teamwork results is about 43%, which is a significant contribution to the success of the national teams and could be an evidence of the considerable attention paid by EUCYS`s leading countries to preparation of teamworks.

Conclusions. The success of the national team in EUCYS is largely achieved due to the overall level of the scientific and technological development of the country, the efficiency and perfection of the selection system and preparation of the members of the team. The level of competition requirements, conditions and organization of the national stage of the EU Contest of Young Scientists has a primary importance in the selection process. At the same time, optimization of the preparation process for EUCYS, in particular, the improvement of the national

system of student`s selection and preparation for the competition, can be considered as one of the important factors of an innovative component of the knowledge management of modern science, popularization of the knowledge among the youth and the general population.

Preparation for participation in the most prestigious European competition of young scientists attracts the considerable attention by the leading developed countries of the world. Such approach is already noticed at the stage of the participant`s selection and is reflected by the factors, which were described in the article demonstrating the attention of the states to the national education and science development, to activate the youth`s interest in science and training of the generation of the young researchers. Different approaches are applied to encourage the participation of the young people in the educational and research process.

The requirements for the selection of applicants for EUCYS (basic knowledge control, written examination and interviews and discussions with jury members) generally reflect the approach of the most of BeStude-2019 participant countries and could be a sign of the universal approach.

Participating countries of the European Union Contest of Young Scientists, which are the members of the TOP-10 in the context of achievements at EUCYS, actively use the competition works prepared by the young scientists teams (countries such as Austria, Spain and France – received most of the awards for collective works).

Taking into consideration the large percentage of countries that, despite their considerable success in EUCYS, have indicated intentions to improve the national participants selection systems, it would be useful, in general, to exchange experience and share knowledge with the mentioned EUCYS participant states to ensure the further development of EUCYS. At the same time, considering the quarantine and other restrictions associated with global measures to counteract the coronavirus spread and fight against COVID 19, it is advisable to take advantage of the opportunity of remote or virtual events. In the mean time, the study BeStude 2019 could be prolonged and sheared with the new participants.

References

1. O.G. Yurov Optimization of participation in international youth competitions as an innovative component of modern knowledge management science. // Proceedings of the III-rd International Scientific and Practical Conference «The Role of Innovation in Transformation of the Modern Science Image», 2019, Scientific-educational center of applied informatics of NAS of Ukraine, Kyiv, NGO «The Institute for Innovative Education», p. 96-101 (in Ukrainian), URL: https://novaosvita.com/wp-content/uploads/2020/03/InnTrImModSc-Kyiv-Dec2019_v2.pdf

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

Н.А. Григорук,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

КРАЇНИ СКАНДИНАВІЇ В XVII СТ.

У середині XVII ст. на півночі Європи існувало два великих державних утворення Швецьке і Датсько-Норвезьке королівства. До складу Швеції входили давно завойована Фінляндія, значні володіння в Східній Прибалтиці, в тому числі території Естонії і більшої частини Латвії з м. Рига, і в Північній Німеччині так звана Передня Померанія з островом Рюген. Володіння датської династії Ольденбургів займали величезні простори і включали крім власне Данії, Норвегію, Ісландію, Гренландією і Фарерські острови і північно-німецькі герцогства Шлезвіг і Гольштейн. В обох державах панували феодальні відносини, сильніші в Данії та герцогствах, менш сильні – у Швеції і в підвладній датській короні Норвегії, де значна частина селян не знала кріпацтва. Тут селяни були в більшості особисто вільними, піддаючись феодальній експлуатації лише у формі державних податків і повинностей. У північних країнах питома вага дворянства була одним з найнижчих в Європі – менше 0,5%. У Норвегії дворянство майже зникло до XVII ст.

У Скандинавських країнах з середини XVII ст. йшов постійний приріст населення. У Швеції в середині XVII ст. проживало близько 1 млн. чоловік, на межі XVIII–XIX ст. – більше 3 млн., включаючи 830 тис. населення Фінляндії. Власне в Данії до середини XVII ст. було теж близько 1 млн. жителів, число їх дещо зменшилося протягом двох століть через часткову втрату території, однак до XVIII ст. чисельність населення знов досягла майже одного мільйона. Населення зростало і в Норвегії: середина XVII ст. – близько 450 тис., кінець XVIII ст. – 880 тис. чоловік.

З другої половини XVII ст., багато в чому завдяки економічним зв'язкам з найбільш розвиненими країнами Європи – Англією та Голландією, у Швеції та Данії та Норвегії формувався капіталістичний уклад. Тут з'явилися вже торговельні та мануфактурні підприємства. Відбувалися і відповідні зрушення в соціально-політичній структурі.

Спочатку в Данії та Норвегії (1660–1661), а потім і в Швеції (1680) встановився абсолютизм. У Датсько-Норвезькому королівстві це сталося після нищівних поразок у війнах зі Швецією 1658–1660 рр., коли виріс авторитет короля Фредеріка III (1648–1670), який особисто керував обороною взятого шведами Копенгагена. Вплив датської знаті різко ослаб. Присутні восени 1660 р. в Копенгагені представники станів прийняли рішення про встановлення в королівстві спадкової влади, а на початку 1661 р. Фредерік III змусив їх підписати акт про встановлення в країні абсолютизму. Через кілька років абсолютизм в Данії та Норвегії отримав конституційне оформлення: в 1665 р. король підписав “Королівський закон”, що закріплював за ним практично необмежену владу. Самодержавний політичний лад протримався в Данії до 1848 р., в Норвегії – до 1814 р., коли вона перейшла під владу шведської династії.

У Швеції абсолютизм встановився після війни з Данією (1675–1679) . У 1680 р. молодий король Карл XI (1660–1697), спираючись на нижче дворянство і податкові стани, зумів усунути від влади правлячу аристократичну олігархію, відібрати в неї значну частину привласнених нею земель, посилити свою владу за рахунок державної ради і риксдагу, провести військову реформу. У 1682 р. королю була передана законодавча влада, а в 1693 р. він був оголошений “самодержавним монархом милістю божою”. На відміну від Данії абсолютизм у Швеції не був довгим в результаті дискредитації його королем-полководцем Карлом XII (1697–1718), потерпілим нищівної поразки в Північній війні (1700–1721).

У другій половині XVII ст. у відносинах між Швецією і Данією проявлялися дві протилежні тенденції. Данія не могла миритися з втратою своїх володінь, і звідси відбувалися постійні сутички між двома державами. Одночасно виявилось прагнення спільно захистити свою морську торгівлю від нескінченних воєн в Європі. На рубежі XVII–XVIII ст. датський король Фредерік IV (1699–1730) спільно з Росією і Саксонією брав участь у Північній війні проти Швеції, що призвела до втрати Швецією положення великої держави і більшості володінь у Прибалтиці. Данія фактично нічого не придбала.

Список використаних джерел

1. Андреев И. (2005). Петр I и Карл XII – два портрета в интерьере истории. *Наука и жизнь*.
2. Даниельсен Р. (2003). История Норвегии.

3. Мелин Я., Юханссон А., Хеденберг С. (2002). История Швеции.
4. Эрикссон П. (2009). Шведские историки о Карле XII и великой Северной войне. *Новая и новейшая история*.

Л.В. Костюк,

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

ТЕХНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИЛИМАРСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – СЕРЕДИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

На сучасному етапі розвитку нашої держави все більше у суспільстві виникає зацікавленість етнокультурною спадщиною українського народу. Це зумовлено пожвавленням певних суспільно-національних процесів, котрі активізують ґрунтовне пізнання всіх аспектів традиційної народної культури, відродження архаїчних промислів з метою актуалізації цих видів діяльності, простежити їхню перспективність в умовах сьогодення. Особливе місце в дослідженнях українських етнографів посідає вивчення зовсім забутих і цілковито недосліджених ділянок українського народного мистецтва, таких, як галицьке килимарство.

Українські етнографи виділяють декілька видів галицьких килимів, котрі розрізнялися переважно через призначення: ліжники (килими з грубих вовняних ниток, зазвичай гладкі або мереживні); полавочники (вузькі та довгі килими з поперечним або поздовжнім орнаментом); скатертини (гладко ткані куски полотна – білі або з незначним оздобленням у вигляді кількох кольорових смужок); килими на стіну; коци (стрижені килими); сумки; гобелени (стінний односторонній безворсовий килим із сюжетною або орнаментальною композицією) [6, с. 35]; покривала (верети, плахти); облямівка (декоративна смужка, що проходить по краю полотна і відрізняється від нього кольором або візерунком); торочки (тасьма з ниток або бахрома) [11, с. 167].

Першим етапом ткання килимів вважали підготовку матеріалу. По-суті фарбування пряжі було одним з найвідповідальніших процесів у виготовленні килимів галичанами, бо наприкінці ХІХ ст. використовували природні барвники, але згодом (з розвитком хімічної промисловості) почали застосовувати анілінові фарби (прикметно, що майстриням було відомо понад 130 відтінків основних кольорів) [12, с. 134].

На Східній Галичині були відомі чотири основні техніки ткання килимових виробів: безворсові (гребінчасте ткання або “рахункове”), ворсові, комбіновані та гобеленні. При виготовленні двобічних безворсових килимів на Східній Галичині (м. Глиняни, Золочівський район, Львівська

область) особливого поширення набула техніка “вільної нитки”, де нитки збивалися для щільності молоточком “гребінкою” [7, с. 267]. Крім безворсових одношарових двобічних килимів галичани початку ХХ століття почали виготовляти ворсові килимові вироби, при яких майстрині використовували три системи ниток [5, с. 49] та виготовляли предмети побуту на вертикальних верстатах (“кроснах”) [14, с. 35]. Також в 30-х роках ХХ століття при тканні килимів на Східній Галичині починають застосовувати комбіновану техніку (полотняним переплетенням, закладним ворсовим тканням, круглянням).

Наприкінці ХІХ – середині ХХ століття у більшості районів Східної Галичини створюються килимарські майстерні та невеликі фабрики. Так, у м. Глиняни (Золочівський район, Львівська область) 1889 р. на базі домашньої ткацької майстерні було створено “Ткацьке товариство” та невеличку фабрику, а 1894 р. – школу народного промислу (очолював поляк Юрайда) [8, с. 100]. У Львівському історичному архіві збереглися відомості про вчителів, котрі працювали у цій школі. Практично всі вони були за національністю поляками, до того ж не із місцевого населення, а запрошені з інших регіонів. Майстрів-учителів забезпечували житлом та призначали для них пристойну оплату [1, арк. 9].

Слід відзначити, що ткацька фабрика свої вироби реалізувала у м. Глиняни (Золочівський район, Львівська область) і в навколишніх містечках на ярмарках і тижневих торгах. Виробництво було досить прибутковим до 1906 року, а згодом почало занепадати. Втім з 1913 р. фабрика почала відновлювати свою діяльність, оновила асортимент виробів, які навіть демонстрували на крайовій виставці у м. Львові [3, с. 43].

Найбільшою проблемою збуту килимових виробів була їхня ціна, бо придбати їх могли лише заможні люди. Саме тому, до початку Першої світової війни фабрика знову стала збитковою. Щодо державної ткацької школи, то її продукція була під протекцією держави. За сприяння уряду школа уклала торговельні угоди з відомими на той час фірмами, котрі реалізували килимові вироби [9, арк. 21]. Зберігся цікавий архівний документ – лист міського голови м. Глиняни Андрія Балтаровича до Миколи Костомарова з проханням допомогти дістати для глинянської ткацької фабрики болгарські візерунки килимів. Варто зауважити, що Андрій Балтарович був зятем о. Филимона Решетилевича, тому теж активно долучався до розвитку килимарства [10, арк. 2].

Розвиток ткацтва у м. Глиняни (Золочівського району Львівської області) завдяки старанням о. Филимона Решетилевича поступово перейшов із навчального процесу у виробничий. Через застарілість обладнання фабрики вироби місцевих ткачів не витримували конкуренції з продукцією Лодзьких фабрик. Це стало поштовхом до започаткування килимарської справи.

У 1920 р. на аукціоні ткацьку фабрику було продано за сплату боргів М. Хамулі, котрий реорганізував виробництво та сам розвозив товар по містах Східної Галичини [13, с. 87]. Одночасно власником при фабриці було створено курси килимарства, котрі своїм випускницям постачали давали верстати додому, забезпечували сировиною для виготовлення килимів шириною 1–2 м [3, с. 44]. Таким чином, у 1939 р. на 360 верстатах працювало 500 робітників, 12 чоловік у адміністрації фабрики, 18 продавців, 4 художники. Візерунки для виготовлення килимів привозили з Мистецької Академії м. Кракова, “Промислової школи” м. Львова, або розробляли місцеві художники (Д. Бутович, В. Дядинюк).

Разом з тим, килимові вироби фабрики М. Хамули експонувалися на міжнародних виставках м. Праги, Відня, Мілану, Варшави. На “Регіональній виставці” в м. Тернополі продукція здобула срібну медаль, а на “Крайовій виставці” в м. Познані (1929 р.) глинянські килими були удостоєні найвищої нагороди – золотої медалі [2, с. 59].

Сировину для виготовлення килимів М. Хамула привозив з Австрії та Аргентини через посередництво торговельної фірми Блох і Бегрек. У 1930 р. польська влада видала указ, згідно якого кожен підприємець, котрий заковує імпорту вовну, змушений закупити 10% вовни місцевого виробництва по державній ціні. Місцеві виробники, знаючи про цей закон, постачали вовну непряну, з домішками. Вона не надавалася для виготовлення килимів, а йшла на виробництво ковдр або грубих сукон. Придбана у місцевих селян сировина на Глинянській фабриці спочатку йшла до механічної прядильні, де було дві машини, що розскубують вовну. Перша машина розпушувала вовну і робила з неї рівні прямокутники, подібних до вати на коври. Згодом ці прямокутники потрапляли до другої машини, котра ділила вовну по товщині пасма та скручувала їх. Готові нитки змотували в мотки і відправляли на фарбування. Основу для виготовлення килимів робили з лляних ниток, котрі купували у селян і машиною скручували втрое.

У праці Б. Волошина зустрічаємо опис самого процесу виготовлення килимів. Так, основу закладали відразу для виготовлення декількох килимів. Майстрині закладали нитки у вічка “ліц”, переправляли їх через гребінь, потім зв’язували кінці основи, натягували на товстий дріт, пришивали до грубого полотна і прикріплювали на нижньому валу через “стак”. Сполучивши вали, нитки основи натягували в міру потреби [4, с. 23].

Малюнки килимів були в основному складної геометричної форми, але поряд з тим виготовляли килими з національним орнаментом, також збереглися зображення краєвидів, квітів, тварин і навіть людських портретів. Так, у краєзнавчому музеї м. Червонограда (Львівської області) досьогодні експонують килимові церковні хоругви, виткані на Глинянській фабриці.

Верстати для виготовлення галицьких (глинянських) килимів використовували горизонтальні. Візерунки ткали на всю ширину виробу, внаслідок чого вони набирали прямолінійних східчастих образів. Така техніка виконання найбільш придатна для геометричних мотивів. Рослинні візерунки, виткані на горизонтальних верстатах, дещо геометризуються [8, с. 27].

Отже, технологія виготовлення килимових виробів досить складна і потребує зусиль багатьох людей. Це праця прядильників, фарбувальників, художників. Тогочасні верстати були механічними, тому продуктивність праці не була високою, проте модернізація виробництва та попит на все натуральне, природне робить цей вид діяльності актуальним, тим паче, що існує гостра потреба розробки бізнесу в цьому регіоні, апробації нових видів діяльності з урахуванням добрих традицій килимарства та відсутності конкуренції.

Список використаних джерел

1. Анкетні дані вчителів і службовців ткацької школи в Глинянах. ЦДІА у м. Львові. Ф. 179. (Промислові школи Галичини). Оп. 4 а. Од. зб. 67. 15 арк.
2. Богдан Я. (1997). Золочівщина. Природа і господарство. Львів.
3. Волошин Б. (1996). Глиняни – стародавнє містечко на Львівщині (частина перша). Глянини.
4. Волошин Б. (1996). Глиняни – стародавнє містечко на Львівщині (частина друга). Глянини.
5. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальній майстерності (1991). Методичний посібник.
6. Кусько Г. (1985). Біля джерела українського гобелена.
7. Народні художні промисли УРСР (1986). Довідник.
8. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва (1968) / За ред. Г. Блох.
9. Протоколи, звіти, листування та інші документи про продаж ткацького школою килимів. ЦДІА у м. Львові. Ф. 179. (Промислові школи Галичини). Оп. 4. Од. зб. 1948. 50 арк.
10. Прохання допомогти у придбанні болгарських килимів узорів. ЦДІА у м. Львові. Ф. 663. (Листування М. Драгоманова). Оп. 2. Од. зб. 72. 64 арк.
11. Стельмашук Г. В'язання, мереживо (1986) / Народні художні промисли УРСР.
12. Таранушенко С. (2012). Українські килими. Харків.
13. Хамула М. (1963). Глиняни – місто моїх килимів. Нью-Йорк.
14. Яковець І. (2008). II триїналі художнього текстилю в контексті сучасного професійного мистецтва. *Вісник ХДАДМ*.

О.В. Мазніченко,
доцент кафедри рисунка та живопису
Київського національного університету технологій та дизайну
В.Н. Бистрякова,
доцент кафедри рисунка та живопису
Київського національного університету технологій та дизайну
О.А. Пільгук,
старший викладач кафедри рисунка та живопису
Київський національний університет технологій та дизайну

ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИКИ АНДЕГРАУНДНОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОЮ РОЗРОБКИ ФІРМОВОГО СТИЛЮ

Фірмовий стиль практично будь-якої установи, продукту чи послуги формується в рамках цілого комплексу робіт із брендингу, у тому числі й на основі грамотного медіапланування й інформаційного просування всього проекту. Першочергово у рамках розробки фірмового стилю більша частка зусиль зосереджена на дослідницьких роботах: аналіз потенціалу, конкурентного середовища, позиціонування в ЗМІ, пошук комунікаційного забезпечення бренда, розробка медійної стратегії. Робота над фірмовим стилем має на увазі під собою в остаточному підсумку створення повноцінного брендбука – посібника з його використання із конкретними прикладами, що містять візуальні ідентифікатори. Таким чином, ще на етапі генерування символів, добору шрифтів і кольорів необхідно закласти яскраві елементи, що запам'ятовуються, які моментально привернуть увагу глядача.

Сьогодні ми майже щохвилини стикаємося з різними логотипами та торговими марками, що стали неодмінною складовою фірмових стилів. Ступінь їхньої пізнаваності залежить від багатьох факторів, для ідентифікації одних досить глянути мигцем, для інших необхідне детальне вивчення графічного відповідника, та так було не завжди.

Фірмовий стиль має розглядатися у вітчизняних компаніях як єдина комплексна конструкція, що є художнім рішенням системостворюючих елементів корпоративного й особистісного іміджу, які дозволяють ідентифікувати дану організацію. У фірмовому стилі повинні інтегруватися візуальні і вербальні складові, за якими про неї дізнається громадськість і складається репутація. Відповідно до передового іноземного досвіду фірмовий стиль має бути набором кольорових, графічних, дизайнерських постійних елементів (констант), які забезпечують візуальну і значеннєву єдність товарів (послуг), усієї інформації про фірму, її внутрішнього і зовнішнього оформлення.

Формування фірмового стилю як сфери матеріальної культури було складним процесом, що спочатку знаходився «на відстані» від традицій нонконформізму й андеграунду, але орієнтовно із кінця ХХ століття почав

переймати їх окремі елементи.

Формування особливостей мистецтва андеграунду в світі здійснюється під впливом вагомих суспільних та культурних факторів. До перших слід віднести наростання протестних настроїв у сучасному суспільстві, ідеологічну кризу на всіх громадських рівнях, намагання освічених прошарків населення протистояти офіційній, нав'язаній культурі й мистецтву. В центрі неофіційних течій мистецтва знаходиться ціннісне явище свободи, звідки брали корені інші аксіологічні поняття – індивідуалізм, право на власну думку, переконання, а також його мистецьке відображення.

Проблематика культурно-мистецького андеграунду знайшла порівняно незначне висвітлення на сторінках вітчизняних наукових праць. Андеграунд є терміном-синонімом нонконформізму, але тільки у найбільш загальних рисах. Як і нонконформізм, течії андеграунду протистоять існуючим культурним трендам, суперечать мистецькому «мейнстріму», прийнятому у певній державі, суспільстві та соціальній групі. Андеграунд сприймається не лише як культурне, але й як суспільно-політичне та ідеологічне явище. Він діє поза межами заборон, а подекуди і моральних пересторог, і саме тому в певні періоди може бути особливо привабливим для молодого покоління.

Втім у цього поняття є і ряд відмінностей з явищем нонконформізму. Андеграунд видається нам більш різкішим, значно протестнішим і категоричнішим, в його основі більшою мірою ніж в нонконформізмі знаходяться бунтарство та епатаж публіки. Виходячи з англomовної назви «андеграунду», стає зрозуміло, що цей термін зародився у Сполучених Штатах.

До андеграундних течій може бути характерним і агресивний виклик всьому суспільству, його нормам, як це виявляється у численних стилях мистецтва: треш-метал, блек-метал, хардкор хіп-хоп тощо. В образотворчому мистецтві андеграундовим можуть вважатися графітіта подібні йому стилі. Фактично повторенням терміну андеграунду є явище «контркультури».

Серед характеризуючих рис різних шкіл андеграунду наприкінці ХХ століття слід виділити:

- поєднання традицій народного мистецтва з новою естетикою (протест неофіційного мистецтва);
- передання драматизму та самотності, ідеалізм;
- колажність, абстракціонізм форм і фігур;
- поєднання простоти виконання з майстерністю;
- переважання урбаністичних тем та мотивів.

Характеризуючими рисами різних напрямів художнього андеграунду на початку ХХІ століття стали [3, с. 99–102]:

- віддання переваги камерним жанрам (портрет, натюрморт, пейзаж);

- переважання модерністських, постконцептуалістських і трансавангардистських тенденцій;
- еклектика стилів (переплетіння власне нонконформістських напрямів з офіційними канонами);
- звернення до чуттєвих начал, природного та щиросердого, вживання абстрактних форм;
- поєднання архаїчних художніх елементів з естетикою постмодернізму, постконцептуалізму та інших подібних течій.

Складовими підстилями андеграунду в дизайні і фірмовому стилі можна вважати: абстрактне мистецтво (ліричне, експресіоністичне й геометричне), мінімалізм, споглядальний живопис, неоміфологізм та фольклоризм.

Отже, в основі мистецтва і стилю андеграунду – аксіологічне поняття свободи, в яке митці вкладають своє право на свободу зборів, об'єднань, експозицій, друку, реалізації та широкого розповсюдження своїх творів на проблематику, яка відрізнялася від офіційних канонів. Інтелектуалізація та естетизація у неофіційному мистецтві повертали образотворенню право на елітарність, ускладненість образної структури живопису.

Водночас вітчизняне мистецтво андеграунду істотно відрізняється від аналогічних шкіл на Заході меншою епатажністю, меншим зверненням до табуйованих (заборонених) тем, відсутністю екстремістських проявів, і водночас – більшою камерністю, актуалізацією національних архетипів та символів, сформованою системою естетичних цінностей. Можна сказати, що нонконформізм й андеграунд був явищем елітарним, в основному незрозумілим широким народним масам. Цей напрям підживлювався за рахунок своєї значної популярності в середовищі творчої інтелігенції, людей науки й освіти. Водночас багато відомих нонконформістів розпочинали свою творчість цілком в руслі офіційних трендів, і лише з часом звернулися до позаконформної проблематики.

Основною прикметною рисою українських шкіл андеграунду став глибоко національний характер, а також налаштованість до діалогу з західним неофіційним мистецтвом (участь у міжнародних виставках та інші форми зв'язків із закордоном).

Найбільш масштабною в Україні можна вважати одеську школу андеграунду, де відзначається функціонування найбільшої кількості художніх неофіційних мистецьких напрямів – імпресіонізм, андеграунд, фігуративний живопис, неоміфологізм, фольклоризм, сюрреалізм, абстракціонізм, конструктивізм, концептуалізм. Водночас найбільш політизованими слід вочевидь розглядати київську та львівську школи, оскільки Київ традиційно був центром неформального мистецтва у всій Україні, а Львів концентрував навколо себе національно свідомі кадри.

Говорячи про імовірність застосування напрямів андеграунду для оформлення фірмового стилю, це можливо, на нашу думку, у таких

структурах і організаціях: арт-заклади харчування, заклади розваг, центри креативного розвитку та ін.

Список використаних джерел

1. Закалюжна Л. В. Основні тенденції розвитку торгової марки в сучасній Україні. Використання національних мотивів. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. Харків, 2005. Вип. 10. С. 13-19.
2. Котова О.О. Нонконформістський рух у світовому культурному контексті: до історії питання. *Київське музикознавство: культурологія та мистецтвознавство*: зб. статей. Київ: Наук. видання Київ. держ. вищ. муз. училища ім. Р.М. Глієра, 2005. № 18. С. 33-43.
3. Котова О. О. Мистецький нонконформізм Одеси в україно-російському культурному контексті 60-80-х рр. XX ст. *Культура і сучасність*: альманах. Київ : ДАКККиМ. 2005. №1. С. 99-106.
4. Нариси з історії образотворчого мистецтва України XX ст. Кн. 2 / Ред.-упоряд. В. Сидоренко. Київ : Інтертехнологія, 2006. 656 с.
5. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: розвиток візуального мистецтва України XX-XXI століття; Акад. мистец. України, Ін-т пробл. сучас. мистец. Київ : ВХ [студіо], 2008. 188 с.
6. Смирна С. В. Український нонконформізм: історичний і світоглядний вимір / С. В. Смирна. *Нариси з історії образотворчого мистецтва України XX ст.* Кн. 2 / Ред.-упоряд. В. Сидоренко. Київ : Інтертехнологія, 2006. С. 5-76.
7. Чупріна Н.В., Струмінська Т.В. Сучасні технології дизайн-діяльності. Київ : КНУДТ, 2017. 415 с.

М.В. Назарук,

здобувач наукового ступеня доктора філософії

Національного університету водного господарства та природокористування

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЗАЛІЗНИЦЬ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ

У XIX ст. одна частина України відносилася до Російської імперії, інша – до Австро-Угорської імперії. Обидві імперії прагнули якнайшвидше стати на рейки індустріалізації та розвиненого капіталізму. Досліджувана автором Волинська губернія відносилася до Російської імперії, яка була абсолютною монархією. Вся влада зосереджувалася в руках царя.

У 1840-1842 рр. в Австро-Угорській імперії почали розробку проекту Галицької залізниці – гілки Бохня – Перемишль – Львів із продовженням до Чернівців [2, с. 258]. Спочатку дану залізницю мало будувати Привілейоване товариство Північної залізниці ім. Цісаря Фердинанда [2, с. 258]. Згодом будівництво залізничної гілки Перемишль – Львів взяло на себе Привілейоване товариство Галицьких залізниць ім. Карла Людвіга [2, с. 259]. Таким чином у 1861 р. була відкрита залізнична гілка Перемишль – Львів,

яка вважається першою залізницею на території України [3, с. 13-14]. Згодом у 1866 р. була відкрита залізнична гілка Львів – Чернівці [2, с. 257].

Варто відзначити те, що станом на 1854 р. Австро-Угорська імперія вже мала розгалужену мережу залізниць [2, с. 258]. Згодом Товариство ім. Карла Людвіга організувало будівництво двох залізничних гілок, що підходили до кордону із Російською імперією: до Бродів (1869) та до Підволочиська (1871) [3, с. 135]. Це були прикордонні населені пункти в Австро-Угорській імперії, тому вони відігравали важливу роль. Проведенням даних залізничних гілок очікувалося, що із іншого боку кордону Російська імперія теж підведе залізницю, створивши можливість перевозити товари між двома імперіями. Невдовзі так і сталося – першою залізницею, яка пройшла через територію Волинської губернії гілка Гречани – Тернопіль (1871 р.), а згодом гілка Київ – Брест із відгалуженням до Радзивилова (1873) [2, с. 153].

Кількісні показники мережі залізниць у різних державах зображено на рис. 1.

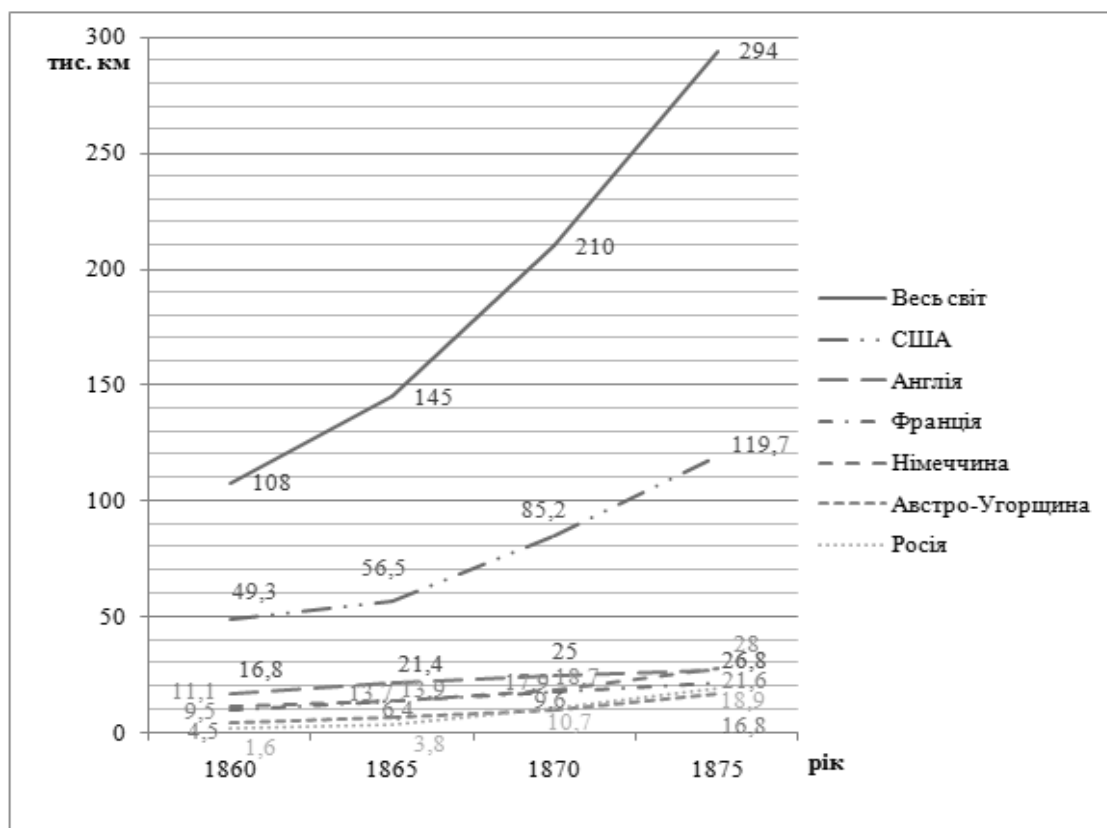

Рис. 1. Розвиток світової мережі залізниць із 1860 по 1875 р. [1, с. 83]

У Російській імперії, в першій половині XIX ст., серед впливових на той час людей, одним з першочергових питань було будівництво залізниць [1, с. 88].

Першою залізницею загального користування, збудованою в Російській імперії стала колія Санкт-Петербург – Царське Село із продовженням до Павловська (1837 р.).

У 1838 р. польські капіталісти звернулися до російської влади з проханням збудувати залізничну колію Варшава – Відень [2, с. 100]. Таким чином, через десятиліття, у 1848 р. було відкрито залізничне сполучення Варшава – Відень [3, с. 94]. Паралельно будували залізницю між Санкт-Петербургом і Москвою, яка була відкрита в 1851 р. Це була двохколійна залізниця із шириною колії – 1524 мм, яка згодом стала стандартом майже для всіх залізниць, які будувалися в Російській імперії [2, с. 103].

В 40-х – на початку 50-х рр. XIX ст. було розглянуто багато пропозицій щодо з'єднання залізницею Москву із великими портовими містами поблизу Чорного моря (Одеса, Керч, Феодосія, Севастополь, Євпаторія та ін.), однак, вони були відхилені [2, с. 110–113]. Лише під час Кримської війни уряд Російської імперії переглянув дані пропозиції та в 1854 р. розпочалося вишукування залізничних сполучень Москва – Одеса, Харків – Феодосія із відгалуженням на Донбас та Генічеськ – Севастополь [2, с. 114]. Пізніше, у 1861 р. було відкрито залізничне сполучення Рига – Дінабург [3, с. 94].

Після поразки Росії в Кримській війні в середині XIX ст. політика держави була спрямована на запровадження науково-технічних досягнень у різних сферах народного господарства, зокрема у військовій [3, с. 94]. Розвиток військової галузі вимагав покращення технічної оснащеності, швидкого сполучення між населеними пунктами і т. д. Це було одним із головних факторів, що сприяли стрімкому будівництву залізниць на території Волинської губернії у другій половині XIX ст.

Іншим важливим фактором появи залізниць на території Волинської губернії був економічний [3, с. 94]. Сільськогосподарську продукцію, якою багата Україна, зокрема Волинь, потрібно було вивозити [3, с. 94]. Залізниця давала змогу одночасно перевозити велику кількість вантажів, на відміну від гужового транспорту, який був поширеним на той час.

У 60-х рр. XIX ст. влада Російської імперії провела ряд реформ, після яких було відмінено кріпацтво [4, с. 4]. Тоді ж досить гостро стояло питання будівництва розгалуженої мережі залізниць у Російській губернії, яку потребувала держава. Впливові люди (буржуазія, влада, поміщики і т. д.) писали листи царю із проханням створити мережу залізниць у Російській імперії задля збільшення експорту товарів [1, с. 88]. Таким чином, головнокомандуючий шляхами сполучення та громадськими будівлями генерал-лейтенант П. П. Мельников організував розробку проекту будівництва «сети главных линий железных дорог Европейской России» [1, с. 89], де були окреслені три основні напрямки:

- 1) Південний: Москва - Севастополь;
- 2) Східний: Орел – Саратов;

- 3) Західний: Орел – Дінабург;
- 4) Південно-західний: Одеса – Київ;
- 5) Південно-східний: Катеринослав – Грушівка [2, с. 121].

Згодом розпочали втілення проекту П. П. Мельникова із Південного напрямку. Одеса вже в ті часи мала велике торгово-економічне значення для всієї держави, тому що це було портове місто. У 1863 р. розпочалося будівництво залізничної гілки Одеса – Балта, яка у 1865 р. була відкрита [1, с. 91]. Паралельно будувалися залізничні гілки Одеса – Бендери [1, с. 91], яка була відкрита в 1867 р. [2, с. 153] та Москва – Курськ, відкрита у 1968 р. [1, с. 92]. Дані залізниці будувалися за кошти з казни, що на думку дослідниці історії залізничного транспорту А. М. Соловйової було «малорезультативним и нерентабельным» [1, с. 95].

У 60-х рр. XIX ст. будівництво залізниць було одним з пріоритетів розвитку народного господарства Російської імперії. У 1865 р. було введено новий порядок надання концесій, згідно з яким держава пропонувала акціонерам інвестувати кошти в будівництво залізниць гарантуючи їм прибуток [3, с. 94]. Розпочалася «концесійна гарячка»: бажаючих стати акціонерами на вигідних умовах було багато [3, с. 94]. Таким чином був зрушений процес будівництва мережі залізниць за рахунок приватного капіталу і були збудовані залізничні гілки Курськ – Київ (1868) та Київ – Одеса (1870) [2, с. 156–158].

Згодом була збудована залізнична гілка (1871 р.) [2, с. 153]. Вона, з'єднавши залізницею Російську імперію із Австро-Угорською імперією, стала першою колією на території Волинської губернії.

Промисловість у Волинській губернії в період другої половини XIX – початку XX ст. була не наскільки розвиненою як в інших губерніях Російської імперії. На противагу цьому південь Волині має родючі чорноземи і тому багатий на сільськогосподарську продукцію. Південь Волині був багатий хлібом, м'ясом та цукром [3, с. 95].

У 1857 р. збудоване шосе Київ – Брест, яке згодом вирішили «продублювати» залізницею Київ – Брест [3, с. 95]. У 1970 р. було створене товариство Києво-Брестської залізниці, яка мала проходити через Волинську губернію [2, с. 163]. Концесію на будівництво даної залізниці спершу було видано п. Рябініну, згодом значну частину акцій викупив І. Бліох [3, с. 95]. Таким чином 15 серпня 1873 р. була відкрита лінія Київ-Брест із відгалуженням до Радзивилова [2, с. 280].

Висновки. З'ясовано, що в середині XIX ст. виникла необхідність створити розгалужену мережу залізниць в Російській імперії. Основним фактором появи залізниць на території Волинської губернії був економічний, іншим важливим фактором був стратегічний.

Список використаних джерел

1. Соловьева А. М. Железнодорожный транспорт России во второй половине XIX в. М. : Наука, 1975. 309 с.
2. Кірпа Г. М., Пшінько О. М., Агієнко І. В. Залізничі України. Історичний нарис. Дніпропетровськ : Арт- Прес, 2001. 328 с.
3. Львівська залізниця. Історія і сучасність / Гранкін П. Е., Лазечко П. В., Сьомочкін І. В., Шрамко Г. І. Львів : Центр Європи, 1996. 175 с.
4. Прищепя О. П. Міста Волині у другій пол. XIX – на початку XX ст. Рівне : ПП ДМ, 2010. 287 с.

В.С. Шувалов,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Тернопільської вищої духовної семінарії імені Патріарха Йосипа Сліпого

САМОПІЗНАННЯ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ Г. СКОВОРОДИ

У період духовної кризи та морального занепаду все частіше дослідники повертаються до питань морального вдосконалення, розкриття внутрішнього потенціалу людини та реалізації власного покликання. У християнській культурі і не тільки одним із шляхів самопізнання вважається аскетична практика, яка вимагає зовнішньої і внутрішньої боротьби із світом матеріальної природи [1, с. 4–5].

До такого способу життя заохочував, вважаючи його цілком природним та необхідним для мудреця, філософ Г. Сковорода. «Шукай у собі самому. Пізнай себе, і живи життям, тобі властивим...» – одна із його настанов [2, с. 223]. За Сковородою, найважливішою аскетичною складовою є духовна робота, праця в богошуканні та богопізнанні, яке, безумовно, переплітається із процесом самопізнання. Такі погляди мислителя не є лише теоретичними засадами, але черпають своє джерело у власних переживаннях автора. Життєві обставини дають нагоду Сковороді провести час у певному усамітненні. Так, 1760 р., коли закінчився термін викладання на посаді професора поетики, а продовження було можливим лише за умови прийняття Сковородою чернечого стану, довелося робити вибір. Біограф філософа М. Ковалинський описує це таким чином: «Гервасій почав доводити Сковороді, говорячи про бажання архієрея, переваги цього становища, яке передбачало честь, славу, достаток усього, пошанування і, на його думку, щасливе життя. [...] Він, вислухавши це, постав за істиною і сказав Гервасію: «Невже ви хочете, щоб і я примножив число фарисеїв? Їжте жирно, пийте солодко, одягайтесь мяко і ченцюйте! А Сковорода визнає чернецтво в житті незажерливому, при малому достатку, повстриманості, позбавленості всього непотрібного для того, щоб набути найпотрібніше, в

запереченні всіх забаганок, щоб зберегти себе самого в цілісності, в приборканні самолюбства, щоб краще виконувати заповідь любові до ближнього, в шуканні слави Божої, а не слави людської!..» [3, с. 223].

Після цього Любомудр вирушив в село Старицю, де він усамітнися, присвятившись праці внутрішній та письменницькій діяльності [4, с. 137]. В цей час, як подає В. Шинкарук, він пише низку недатованих поезій, які згодом були включені ним до збірника «Сад божественних пісень» [5, с. 26]. Як стверджує М. Ковалинський, Сковорода «повністю зосередився на виробленні в собі вміння володіти чуттями своїми і навчити серце своє не пробувати панувати над порядком Божого провидіння, а підкорятися йому з усією смиренністю» [3, с. 224].

Такі моменти в біографії Григорія Савича заслуговують уваги, оскільки, можна простежити, що, як правило, після кожного так би мовити удару долі Сковорода мав звичку усамітнюватися. Це до певної міри свідчить про те, що Сковорода був людиною з твердим переконанням власної винятковості, а також ексклюзивності кожної людини зокрема, оскільки прекрасно розумів про відповідальність кожної особи за власний статус, який був даний Богом. В його творах кардинально відчуються якщо не прямі, то принаймні інтуїтивні посилення до біблійної антропології. Як відомо, основою всієї християнської антропології є визнання людини *ανθρωπος* вершиною проекту Божої креатології. Саме тому він на образи і приниження реагував доволі гостро, через що поняття свободи в нього неодноразово займало перше місце. Проте, на нашу думку, приписування Сковороді гордині та самолюбства є недоречним, оскільки він вмів упокорятися, лише для цього завжди потрібно було відшукати відповідну аргументацію, а емоційний сплеск слід віднести радше до темпераменту. Про способи усамітнення Сковороди Михайло Ковалинський пише так: «Подолати нудьгу, проклятий виплід невдоволеності, захопити розум і серце достатніми вправами є справою тільки мудрого, царя всамітненого, який володіє собою, священика Божого, який розуміє всюдисущність і всесильність духу Господнього й поклоняється йому духом. Сковорода, проводячи там дні свої бадьорістю духу, веселістю, безжурністю, певністю, часто казав тим, хто відвідував його: “О свобода! О наука!”» [3, с. 224].

Саме цей час для Сковороди є, судячи з його власних споминів, найбільш благодатним і щасливим, про що в «Пісні 12» зазначає: «Не піду я до багатого міста – буду жити на полях, / Буду свій вік вікувати там, де тихо час іде. [...] Нічого не хочу і наук нових, окрім здорового розуму, / Окрім наук Христових, в котрих солодиться душа. / О діброво...» [6, с. 33]. В цьому творі знаходимо відображення того внутрішнього стану, в якому перебував автор у згаданий період життя. Він акцентує увагу на власних життєвих пріоритетах, на цінностях, які цікавлять його, на моментах своєї персональної самореалізації.

Доцільно зазначити, що усамітнення Сковороди не є виявом дистанціювання від людей, а лише шляхом для досягнення такого спілкування, в якому є можливим відкривати людям абсолютне і вічне. Так були написані його праці у формі діалогу, в яких митець знову ж повертається до питань самопізнання, людського щастя та «сродної» праці [7, с. 5–32]. Пізнання себе, усвідомлення свого місця у системі світобудови та віднайдення зв'язку із Богом Сковорода розглядає як основні складові для досягнення людиною власного призначення та повноти щастя.

Список використаних джерел

1. Жадан В. Б. Гедонізм та аскетизм у динаміці культури: Автореф. дис. канд. філос. наук: 17.00.01 / В. Б. Жадан ; Харк. держ. акад. культури. Х., 2006. 20 с.
2. Шевчук В. Григорій Сковорода : роман. Київ : Рад. письменник, 1960. 317 с.
3. Сковорода Г. Сочинение в двух томах. Т. 1 . Москва: Мысль. 1973. 480 с.
4. Шевчук В.О. Пізнаний і непізнаний Сфінкс: Григорій Сковорода сучасними очима: розмисли. К. : Пульсари, 2008. 525 с.
5. Шинкарук В. І. Філософія Григорія Сковороди. К. : Наук. думка, 1972. 311 с.
6. Сковорода Г. Вибрані твори в українських перекладах / Упоряд. текстів, передмова та примітки Л. В. Ушкалова. Х.: Вид-во «Ранок», 2009. 240 с.
7. Табачников І.А. Світоглядні основи педагогіки Г.С. Сковороди // Педагогічні ідеї Г.С. Сковороди. К.: Вища школа, 1972. 246 с.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Г.А. Буря,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра,

Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **В.О. Мисюк,**

кандидат економічних наук, асистентка кафедри фінансового аналізу та аудиту

Київського національного торговельно-економічного університету

АУДИТ НЕФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ: НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ

Інформаційні потреби бізнесу та суспільства загалом в умовах глобалізації економіки вже не можуть бути задоволені лише на основі даних, що містяться у фінансових звітах. Водночас самі суб'єкти господарювання для формування високого рейтингу, репутації та інвестиційної привабливості зацікавлені інформувати громадськість про свої соціальні ініціативи, корпоративну відповідальність та інші досягнення, які потребують спеціального формату подання.

Нині різні групи зацікавлених осіб проявляють інтерес до характеристик господарської діяльності, що відображаються значною сукупністю нефінансових показників, які групуються за певними видами нефінансових звітів щодо соціального, екологічного та економічного аспектів діяльності господарюючих суб'єктів. Особливістю таких нефінансових звітів щодо обрання їх видів, змісту, формату і набору показників є рішення самого підприємства та відсутність чіткого законодавчого регулювання в Україні.

Дані нефінансових звітів можуть бути орієнтованими на різні рівні управління та групи користувачів:

- мегарівень: для неурядових організацій та світових співтовариств;
- макрорівень: для місцевих органів та держави;
- мезорівень: для споживачів, кредиторів та інвесторів, громадських організацій, окремі соціальні групи суспільства;

- мікрорівень: для робітників компанії, менеджменту, акціонерів, бізнес-партнерів, профспілок.

На практиці ці звіти мають назви, які у певному сенсі можна вважати синонімами: «соціально відповідальна звітність», «соціальна і екологічна звітність», «звітність зі стійкого розвитку», «звітність про прогрес», «соціальна звітність», «звіт із корпоративної відповідальності», «екологічна звітність», «звіт з нефінансової діяльності» [1], хоча вимоги до них на міжнародному рівні визначаються окремими спеціальними стандартами.

Нефінансова звітність має досить широке коло користувачів, які прагнуть отримати якісну та достовірну інформацію. Соціально відповідальну місію по її перевірці і підтвердженню має виконувати незалежний аудит. Проте, нині залишаються невирішеними в Україні питання законодавчого унормування аудиту нефінансових звітів та впорядкування його методичного та організаційного забезпечення, а також визначення необхідності окремої сертифікації аудиторів нефінансових звітів або включення питань щодо особливостей підготовки та контролю таких звітів до завдань з перевірки знань у межах традиційної процедури сертифікації аудиторів в Україні, а також у цьому контексті варто передбачити спеціальну тематику удосконалення професійних знань аудиторів.

Важливим питанням є формування групи аудиторів, які будуть виконувати аудит не фінансових звітів. Погоджуємося з твердженням, що до неї «повинні входити окрім аудиторів фінансового профілю, спеціалісти зі стратегічного управління, управління персоналом, сертифіковані спеціалісти з екологічного управління, юристи, сертифіковані аудитори з соціальної відповідальності, аналітики, оцінювачі інтелектуальної власності та інтелектуального капіталу» [3].

Проведені дослідження вимог міжнародних стандартів та ініціатив щодо нефінансових звітів і безпосередньо оприлюднених звітів сталого розвитку низки корпорацій в частині їх структури, змісту та принципів підготовки дають підставу визначити основні напрями та завдання аудиту нефінансової звітності.

Серед найважливіших напрямів такого аудиту варто виокремити наступні, за якими аудитор має планувати і виконувати свої процедури контролю:

- Загальна стратегія розвитку підприємства та управління діяльністю;
- Соціальні аспекти діяльності господарюючого суб'єкта;
- Трудові відносини та права людини;
- Екологічні впливи на навколишнє середовище та відповідні заходи;
- Взаємодія з партнерами, суспільством, добросовісні ділові практики;
- Економічні показники та результати;
- Антикорупційні заходи [2].

У процесі аудиторської перевірки інформації нефінансових звітів комплексно має вирішуватись низка таких основних завдань:

- визначення кола зацікавлених користувачів нефінансових звітів, їх інтересів та принципів і рівнів взаємодії з ними підприємства, що подає звітність (існує п'ять рівнів взаємодії з суб'єктом господарювання: консультування, домовленості, навчання, співпраця, надання повноважень);
- оцінка відповідності підготовлених звітів вимогам стандартів;
- перевірка повноти і точності відображення інформації, її значущості (суттєвості) для користувачів з метою отримання адекватної уяви про суб'єкт господарювання;
- оцінка дотримання суб'єктом господарювання управлінської, облікової, договірної, податкової та інших політик (про інформування, конфлікт інтересів, корупцію, фінансову підтримку співробітників, тощо) обраних на підприємстві;
- тестування надійності систем бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю підприємства;
- контроль дотримання підприємством норм встановлених суспільством;
- оцінка доброчесності відносин з суспільством, бізнес-партнерами;
- контроль ефективності інвестицій підприємства у соціальну сферу;
- оцінка корпоративного управління, його ефективності, у тому числі системи управління ризиками та стратегії розвитку підприємства;
- аудит основних бізнес-процесів підприємства та відображення їх у звіті сталого розвитку;
- тестування надійності інформаційних технологій та спеціальних програмних продуктів, що використовуються підприємством;
- оцінка достовірності показників фінансової стійкості компанії у цілому та її структурних підрозділів;
- оцінка ефективності управління економічною, екологічною і соціальною результативністю;

Отже, зазначений вище перелік напрямів та завдань аудиту нефінансової звітності не є вичерпним і може доповнюватись та змінюватись з огляду на особливості характеристик і видів діяльності корпорації, що подає свої звіти для перевірки.

Список використаних джерел

1. Блакита А.В., Поляк Р.С. Нефінансова звітність як інструмент оцінювання соціальної відповідальності бізнесу. // «Науковий вісник Херсонського державного університету». – 2015. – Випуск 15, частина 4. – С. 126–129.
2. Боцян Т.В. Використання стандартів зі складання та оприлюднення нефінансової звітності: досвід українських підприємств. // «Економіка. Управління. Інновації». – 2014. – Випуск № 2 (12). – Електронний ресурс:

3. Баришнікова О.М. Особливості організації системи верифікації звітності сталого розвитку. // «Економічна наука». – 2016. – № 8. – С. 131–140.

А.Я. Жидачин,

студент факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «САМОСТІЙНІСТЬ» У РУСЛІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Як і переважна більшість термінології, що на даному етапі розвитку науки активно використовується дослідниками, поняття «самостійність» має зарубіжне коріння, а точніше кажучи воно бере свої витoki із екзистенційного напрямку психології, в межах якої було досить тісно пов'язано з категорією «свобода» та пов'язано з роботами В. Франкла, Е. Фромма та Р. Мей. Зокрема Е. Фромм розглядає самостійність в контексті втечі від свободи, де остання передбачає акт вибору шляху, який передбачає найменший опір. В той же час, зазначає дослідник, здобуття самостійності не є якимось певним одноразовим актом вибору, а визначається системою подібних актів протягом усього життя особистості. Саме тому, на його думку, одні виростають самостійними, а інші ні [3].

В свою чергу В. Франкл інтерпретує самостійність як особистісну якість, що пов'язана зі свободою волі. Дослідник зазначає, що людина є вільною в пошуку та реалізації сенсу власного життя, навіть якщо її свобода є обмеженою певними об'єктивними умовами – зовнішніми або внутрішніми, ставлення до яких людина обирає самостійно. На думку дослідника, самостійність співіснує з необхідністю, але в той же час, зауважує В. Франкл, вони локалізовані в різних вимірах людського буття [2]. Р. Мей аналізує самостійність крізь призму детермінізму. Науковець відмічає, що свідомість людини знаходиться у стані постійних коливань між двома різними полюсами – активного суб'єкта та пасивного об'єкта, що створює потенційну можливість вибору. Самостійність людини в даному випадку визначається її здатністю обрати один із зазначених видів існування та діалектичному русі між ними. В підсумку автор доходить висновку, що чим більше людина розвивається, тим більше вона стає самостійною. Надалі проблематика самостійності знайшла свій розвиток у руслі напрацювань Р. Харре, А. Бандури, Е. Десі, Р. Райана. Розглянемо їх детальніше. Самостійність, відповідно до міркувань Р. Харре, передбачає можливість дистанціювання від впливу оточення та принципів, на яких була побудована певна модель поведінки до теперішнього моменту. Тому самостійною можна вважати

людину, яка здатна перемикається з одних детермінант поведінки на інші [4]. В межах теорії самоефективності, автором якої є А. Бандура, самотійність розглядається як вплив людини на саму себе, що у результаті створює обумовленість поведінки не лише зовнішніми, а й внутрішніми детермінантами. В цілому, науковець вважає, що впевненість у власній самоефективності є одним із основних механізмів самотійності. Серед вітчизняних психологів вивченням поняття самотійності, його змістом та сутністю займалися такі науковці як: О.Г. Асмолов, Л.С. Виготський, Ю.М. Дмитрієва, М.Д. Левітов, Г.О. Люблінська, В.І. Моросанова, О.К. Осницький, В.А. Петровський, З.Ф. Пономарьова, С.Л. Рубінштейн, А.І. Савенков, В.О. Сиркіна, О.Л. Смірнов, Ю.П. Сокольников, В.С. Чебровська, Т.М. Філютина, Д.І. Фельдштейн, М.Г. Юсупов. Розглянемо основні положення деяких їх теорій. О.Л. Смірнов та Ю.П. Сокольников розглядають самотійність як складну якість особистості, що включає поведінку особистості, ставлення до себе та до оточуючих. Дослідники відмічають, що самотійною можна вважати ту особистість, яка має здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, усвідомлювати власні потреби та потреби інших, бачити свою позицію з боку різних життєвих ситуацій та відповідно до цього обирати цілі власної діяльності. В основі поведінки особистості, зазначають дослідники, завжди є певне підґрунтя, а тому вона не підпорядкована випадковим впливам. Певна кількість науковців, визнаючи самотійність основною якістю особистості аналізують її прояв в процесах мислення та волі. Зокрема З.Ф. Пономарьова вважає, що самотійність є проявом потреби та вміння самотійно мислити, виражати власну, незалежну від інших, точку зору. В.О. Сиркіна наголошує, що самотійність проявляється в процесі вирішення певних життєвих, розумових та практичних задач. Ю.М. Дмитрієва зауважує, що самотійність передбачає вміння використовувати накопичений масив знань на основі вольового зусилля для вирішення поставлених життєвих завдань. Дещо інакше підходить до інтерпретування поняття самотійності С.Л. Рубінштейн, зазначаючи, що остання полягає у здатності людини особисто ставити перед собою певні цілі та скеровувати діяльність щодо їх досягнення. Вітчизняний науковець М.Д. Левітов трактує самотійність дещо схоже з міркуваннями його зарубіжного колеги А. Бандури, вбачаючи в самотійності впевненість у власних силах, наполегливість, ініціативність та творчий підхід у вирішенні нагальних справ [1].

Таким чином, можна зазначити, що на сучасному етапі розвитку психологічної науки немає загальноприйнятого визначення поняття самотійності, що обумовлено розгалуженістю поглядів науковців на його природу. Тому, у межах нашої роботи ми будемо ґрунтуватись на визначені поняття, яке надав С.Л. Рубінштейн: самотійність – здатність людини особисто ставити перед собою певні цілі та скеровувати діяльність щодо їх досягнення.

Список використаних джерел

1. Левитов Н.Д. Детская и педагогическая психология / Н.Д. Левитов. – М.: Просвещение, 2000. – 478 с.
2. Франкл В. Человек в поисках смысла. / Общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева. – М.: Прогресс, 1990. – 368 с.
3. Фромм Э. Бегство от свободы / пер. с англ. Г.Ф. Швейника; общ. ред. П.С. Гуревича. – М.: Флинта: МПСИ: Прогресс, 2006. – 247 с.
4. Яковлева Ю.В. Феномен самостоятельности (на примере юношеского возраста) / Ю.В. Яковлева // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. – 2008. – Т. 14. – С. 161–165.

O.V. Kostyunik,

Ph.D., Associate Professor,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

V.V. Melnyk,

Student,
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

THE AUTOMATED FORMS OF ACCOUNTING

The perfect organization of analytical and accounting work at an enterprise depends on the usage of an effective form of accounting and its technical support. Each manager of the enterprise independently chooses the corresponding form of the accounting, and at the same time takes into a consideration processing technologies of the accounting data, specific conditions and features of economic activity. The choice of the accounting form is also determined by the possibilities of using automated data processing systems, volumes of the accounting work, their complexity, the availability of qualified accountants and the computer equipment's [3, p. 150].

The form of the accounting is a certain system of accounting records, the method and the procedure of registration and the organization of the information in them, while maintaining a common Accounting Principles [4, p. 415].

The specific of forms of accounting at an enterprise, in particular the usage of accounting records and reporting are reviewed in foreign and native references [5, p. 512]. Practical and theoretical aspects of their usage are reflected in the works of such scientists as T.M. Chepnyakova, M.S. Bril, M.O. Baranovskyi, M.M. Solovei, A.I. Chuprynai, O.V. Drozniak, and many others.

An automated form of records is used in computer-aided processing of information accounting. Such a form of accounting is not self-contained, because it either combines registers of different types of information or is based on the accounting form of one of the record forms [2, p. 832].

The automated form of accounting is characterized by simplicity of registration of economic operations, single entry of accounting information and

simultaneous display of it in the registers of analytical and synthetic accounting, as well as the possibility of receiving at any moment the accuracy of all necessary information. Organic interconnection of static, operational and accounting form is ensured in the automated form of accounting. The automated form of accounting allows conducting a large number of different operations, including salaries, amortization, cost sharing, social transfer needs, closing of the month and other operations [1, p. 19]. The automated form of accounting is provided by filling in the primary accounting documents and correspondence of accounts directly into the economic operations register.

Thus, the main advantage of this record form is the one-time input of primary information and the speed of providing users with the necessary information.

References

1. Bilukha. M. Theoretical and methodological principles of electronic accounting of economic activity / M. Bilukha, T. Mykytenko // Accounting and Auditing. – 2008. – № 12. P. 15–24.
2. Zavgorodniy V.P., Savchenko V.Y. Accounting, control and audit in market conditions. – Type 2. K.: DI-KSI firm, 2005. – 832 p. – Russ.
3. Kuznetsova S.A. Synergetic development of accounting for the formation of «knowledge economy» in Ukraine: [monograph] /S.A. Kuznetsova. – Melitopol: LLC “Vydavnychiy budynok MMD”, 2010. – 148 p.
4. Sopko V.V. Organization of accounting, economic control and analysis [Textbook] / V.V. Sopko, V.P. Zavgorodniy. – K.: KNEU, 2004. – 412 p.
5. Tkachenko N.M. Accounting at enterprises with different forms of ownership: A training manual for students of prof.-techn. educational institutions, colleges, university students and students of postgraduate education institutions. – K.: VTOV «A.S.K.», 1997. – 512 p.

Д.О. Ребріна,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ УВАГИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Як відомо, молодший шкільний вік припадає на період навчання у 1-4 класах школи, що охоплює вікові рамки 6-10 років [1].

Л. Виготський зазначає, що саме на цей період припадає досить інтенсивний процес розвитку уваги дитини, що обумовлений її входженням в нове соціальне середовище. В процесі пристосування до умов нового середовища, зазначає науковець, за допомогою різного типу агентів соціалізації – батьків, вчителів, однолітків, які використовують певні стимули та засоби, формується довільна увага [5].

Науковці зазначають, що на початку навчання у школі, дитина майже не спроможна розподіляти увагу, однак до завершення молодшого шкільного віку ця здатність розвивається та збільшується. Також, для першокласників, як зазначає Т. Марциновська, в більшій мірі властивою є нестійкість уваги, що обумовлено їх віковими особливостями розвитку – переважанням процесів збудження над здатністю до гальмування в корі півкуль, наслідком чого є швидка стомлюваність через переключення і відволікання уваги на різні об'єкти. Тому, з метою утримання уваги дітей вчителі досить часто вдаються до використання та залучення різного роду інтерактивних ігор, що перемикають першокласників з одного виду діяльності на інший. Варто також зазначити, що нестійкість уваги є одним із факторів відставання у навчанні, що може бути обумовлено низьким рівнем розумової активності, складністю засвоєння навчального матеріалу, станом здоров'я [3; 4].

На думку З. Шинтарь діти молодшого шкільного віку здатні утримувати увагу на інтелектуальних завданнях, що вимагає деяких зусиль волі й організації високої мотивації. Увага дітей молодшого шкільного віку характеризується малою стійкістю (10-15 хвилин), малим обсягом (2-3 одиниці), слабким розподілом, нерозвиненим перемиканням [2].

Здатність розподілу і перемикання уваги зростає у школярів до кінця третього класу, у результаті чого школярі можуть самостійно аналізувати змістовну наповненість занотованої в зошит інформації, перевіряти її наявність орфографічних помилок; слухають вчителя без додаткових зауважень.

Вітчизняний дослідник М. Лиля, досліджуючи розвиток різних властивостей уваги молодших школярів визначив, що увага впливає на засвоєння знань учнів.

Велике місце в навчальній роботі школярів, на думку С. Левітина займає і звичайна увага, коли учневі вдається зосередитися на нецікавій, монотонній роботі тільки в силу того, що він неодноразово займався аналогічною справою. Суттєве значення для розумового розвитку молодших школярів має правильна організація та вдосконалення їх пізнавальної діяльності. Перш за все, важливо розвивати ті психічні процеси, які пов'язані з безпосереднім пізнанням навколишнього середовища, тобто відчуття і сприйняття. У молодших школярів інтенсивно розвивається друга сигнальна система, пов'язана з абстрактним мисленням і вимовою, що створює сприятливі умови для засвоєння багатьох питань програмного матеріалу не тільки на рівні уявлень, а й на рівні теоретичних понять, особливо з різних мов і математики.

На думку І. Страхова успішна організація навчальної роботи молодших школярів вимагає постійної турботи про розвиток у них довільної уваги і

формування вольових зусиль у подоланні труднощів при оволодінні знаннями.

М. Ланге, аналізуючи вікові особливості розвитку уваги дітей молодшого шкільного віку дійшов висновку, що узагальнювати загальні закономірності її розвитку у зазначений час не можна. Науковець зазначає, що розвиток уваги молодшого школяра має індивідуальних характер розвитку: одні школярі мають стійку увагу, але низький рівень її розподілу; натомість другі легко переключають свою увагу в процесі навчальної діяльності, однак можуть відволікатися на різні сторонні предмети; натомість треті володіють високим рівнем організованості уваги, але в той же час її мізерний об'єм.

Таким чином, ми можемо зазначити, що на початку молодшого шкільного віку для уваги дітей в більшій мірі властивим є низький рівень її стійкості (10-15 хвилин), обсягу, слабкий розподіл, нерозвинене перемикання, переважанням мимовільної уваги. Однак, вже до закінчення молодшого шкільного віку, під впливом агентів соціалізації та в процесі оволодіння знаннями, усі вищезазначені властивості уваги розвиваються та починається формування довільної уваги.

Список використаних джерел

1. Апетян М.К. Психологические и возрастные особенности младшего школьника / М.К. Апетян // Молодой ученый. – 2014. – №14. – С. 243–244.
2. Васерман С.В. Особенности устойчивости, объема, распределения произвольного внимания у старших дошкольников / С.В. Васерман, А.А. Белисова, К.А. Кронштадова, Н.И. Николаева, Л.Н. Мишенева // Современные научные исследования: теория и практика: материалы Международной (заочной) научно-практической конференции. – Нефтекамск, 2018. – С. 442–447.
3. Вікова та педагогічна психологія / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
4. Волков Б.С. Психология младшего школьника / Б.С. Волков. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 128 с.
5. Выготский Л.С. Развитие высших форм внимания в детском возрасте / Л.С. Выготский. – М.: МГУ, 1976. – 224 с.

Д.О. Ребріна,

студентка факультету психології та спеціальної освіти
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Підлітковий вік вважається одним з найбільш складних, оскільки саме в цей період відбувається процес активного формування особистості. Разом з цим, це найвідповідальніший період, оскільки у цьому віці закладаються основи моральності, формуються соціальні установки, відношення до себе, до людей, до суспільства. Крім того, на даному етапі життя, стабілізуються риси характеру й основні форми міжособистісної поведінки. Ведучий вид діяльності в цьому віці – інтимно-особистісне спілкування. Тому, особливого значення набуває група однолітків, а точніше кажучи спілкування з ними. Міжособистісне спілкування з однолітками істотно відображається на розвитку особистості підлітка. Від стилю спілкування, від положення серед однолітків залежить, те наскільки підліток почуває себе спокійною, емоціонально-комфортно, задоволено, якою мірою він засвоює норми відносин з однолітками.

Як відомо, становлення та розвиток особистості відбувається під впливом середовища, в умовах якого вона перебуває, та найближчого оточення, у якості якого у підлітковому віці виступають батьки та однолітки, серед яких ключове місце відведено саме останнім.

Від моменту народження, найближчими значущими агентами соціалізації для дитини є батьки, у ході взаємодії з якими, дитина спостерігає, вбирає та відтворює певні моделі поведінки, цінності, норми та інше. Однак в підлітковому віці стосунки із найбільш значущими людьми у житті кожної особистості дещо змінюються, що обумовлено віковими особливостями розвитку підлітка, зокрема появою такого новоутворення як почуття дорослості. Підліток прагне діяти та виглядати як дорослий, мати його права і можливості.

У сфері міжособистісного спілкування підлітка з дорослим відбувається зміна ставлення до останнього. Тому, здебільшого підлітки починають критичніше оцінювати їх слова та вчинки, аналізувати поведінку, стосунки, соціальну позицію. Однак вимоги підлітка до дорослого є дещо суперечливими, оскільки, з одного боку, прагнучі до самостійності, він активно намагається звільнитися від опіки та контролю дорослого, а з іншого, зіштовхуючись із проблемами, які потребують нагального вирішення – відчуває тривожність та сподівається на допомогу та підтримку з боку батьків, хоча й не завжди відверто зізнаючись у цьому [3, с. 36–41].

Тому дорослий, у найбільш складний період життя своєї дитини, а саме в період підліткового віку має стати другом-приятелем або другом-наставником, тобто встановити з дитиною найбільш оптимальний варіант міжособистісних відносин. Оскільки основне завдання дорослого, в цей час, полягає у тому, щоб допомогти дитині пізнати себе, оцінити свої здібності і можливості, знайти своє місце в світі дорослих. Тому відчувши прихильність та довіру з боку батьків, діти самі у результаті почнуть розкриватися та прагнути до діалогу з дорослими. Наявність дорослого друга є найважливішою умовою нормального розвитку, гармонійного становлення особистості у підлітковому віці. Але й бувають інші ситуації, коли батьки надто тиснуть на дитину, пред'являючи надмірні вимоги, підкреслюють допущені дитиною помилки, ще раз акцентуючи увагу на відсутності достатнього життєвого досвіду у певних сферах життєдіяльності, у результаті чого їх стосунки супроводжуються конфліктами, негативними формами поведінки, зокрема проявами грубості, впертості, протесту з боку дітей [4, с. 107–108].

Таким чином, можна зазначити, що у підлітковому віці міжособистісні взаємини між дитиною та дорослим залежать від форми та стилю їх спілкування, який транслюється останніми, оскільки у спілкуванні з дорослими підліток завжди перебуває в позиції молодшого, певною мірою підкореного. Зокрема надмірне вживання у процесі виховання авторитарного стилю спілкування може призвести до частих конфліктних ситуацій протестів та недовіри з боку дитини до батьків.

Взаємодія людини й групи має велике значення в будь-який віковий період, але особливе значення воно здобуває в підлітковому віці, коли відбувається становлення особистості й батьківський авторитет заміщається авторитетом групи.

Підліткові групи задовольняють, в першу чергу, потребу у вільному, нерегламентованому дорослими спілкуванні. Вільне спілкування — не просто спосіб проведення дозвілля, але і засіб самовираження, встановлення нових людських контактів, з яких поступово формується щось інтимне, винятково своє. Підліткове спілкування спочатку вимагає частієї зміни ситуацій і досить широкого кола учасників (приналежність до компанії підвищує впевненість підлітка в собі і дає додаткові можливості для самоствердження) [2, с. 130–136].

Також, варто зазначити, що спілкування з однолітками є одним з найбільш важливих каналів інформації, оскільки саме в процесі спілкування із однолітками підліток може знайти відповіді на питання, які він не може обговорювати з тих чи інших причин з дорослими. Наприклад, переважну більшість інформації з питань статі підліток одержує від однолітків, тому їхня відсутність може затримати його психосексуальний розвиток чи додати йому нездоровий характер. По-друге, спілкування з однолітками – це

специфічний вид міжособистісних відносин, у процесі яких підліток формує в себе необхідні навички соціальної взаємодії, уміння підкорятися колективній дисципліні, але у той же час, відстоювати свої права, співвідносити особисті інтереси із суспільними. По-третє, це специфічний вид емоційного контакту. Усвідомлення групової приналежності, солідарності, товариської взаємодопомоги не лише полегшує підлітку автономізацію від світу дорослих, але й дарує йому почуття емоційної захищеності й стабільності [1, с. 1–11].

Список використаних джерел

1. Мачуська І. Міжособистісне спілкування підлітків / І. Мачуська // Шкільний світ. – 2007. – № 17. – С. 1–11.
2. Орбан-Лембрик Л.Б. Комунікативний простір міжособистісних відносин / Л.Б. Орбан-Лембрик // Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки. – Вип. 4. – Івано-Франківськ, 2003. – С. 130–136.
3. Туріщева Л.В. Вікові аспекти виховання школяра. / Л.В. Туріщева // Виховна робота в школі. – 2006. – № 8. – С. 36–41.
4. Шулигіна Р.А. Проблема комунікативної культури у процесі виховання: психолого-педагогічний аспект / Р.А. Шулигіна // Мовна освіта в контексті Болонських реалій: Тези доповідей наукової конференції кафедри ЮНЕСКО КНЛУ, 24-25 лютого 2005 р. / Відп. ред. А.М. Чернуха. – К: Вид. центр КНЛУ, 2005. – С. 107–108.

А.А. Чуєнков,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра,

Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **В.Д. Гоцуляк,**

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансового аналізу та аудиту

Київського національного торговельно-економічного університету

АНАЛІЗ ЯКОСТІ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Кожне підприємство створюється для виконання певних завдань. Для цього підприємство повинно мати у своєму розпорядженні трудові, фінансові та матеріально-технічні ресурси.

Для забезпечення виробничого процесу підприємству необхідно мати виробничі будівлі, споруди, складські та інші приміщення. Необхідно закупити обладнання, матеріали та ін. Тобто мати основні засоби. Вони є визначальною складовою всієї виробничої діяльності підприємства.

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення

адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Вони визначають виробничу міць підприємств, характеризують їх технічну оснащеність, безпосередньо пов'язані з продуктивністю праці, механізацією, автоматизацією виробництва, собівартістю продукції, прибутком і рівнем рентабельності.

Мета економічного аналізу основних засобів полягає у визначенні ступеня забезпечення підприємства основними засобами за умови найінтенсивнішого їх використання та пошуку резервів підвищення віддачі основних засобів.

Раціональне використання основних засобів підприємства сприяє покращенню всіх техніко-економічних показників, у тому числі – збільшенню випуску продукції, зниженню її собівартості, трудомісткості виготовлення [2].

Тому, для аналізу якості та покращення використання основних засобів на підприємстві, необхідне визначення напрямів підвищення ефективності використання основних засобів та методичних підходів до оптимізації їх структури для зростання ресурсного потенціалу та зміцнення фінансової стійкості.

Дані про наявність, знос та рух основних засобів служать основним джерелом інформації для оцінки потенціалу організації. Аналіз руху основних засобів проводиться на основі наступних показників:

- коефіцієнт надходження (введення) основних засобів;
- коефіцієнт вибуття основних засобів;
- коефіцієнт придатності;
- коефіцієнт зносу.

Джерелом вихідної інформації для розрахунку показників руху основних засобів є фінансова звітність підприємства [3].

На даний момент, основні засоби на підприємствах в Україні використовуються не достатньо ефективно. Підвищення ефективності їх використання можливо досягти такими шляхами, як:

- заміна частини застарілих технологій на нові, наприклад комп'ютеризовані технології, що будуть сприяти прискоренню виробництва та підвищенню продуктивності праці;
- реконструкція тих виробничих дільниць і обладнання, які стримують можливості збільшення обсягів виробництва;
- організація навчання та перепідготовки інженерно-технічних працівників та основних виробничих робітників, які будуть вивчати нові технології та в подальшому працювати з ними.

Показники стану й ефективності використання основних засобів можна об'єднати в три групи, які характеризують :

- забезпечення підприємства основними засобами;
- стан основних засобів;
- ефективність використання основних засобів.

До показників, які характеризують забезпеченість підприємства основними засобами, належать: фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства [4].

Забезпеченість підприємства основними виробничими засобами визначається рівнем фондоозброєності праці. Збільшення рівня фондоозброєності є позитивним фактором.

Коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства визначається як відношення вартості основних виробничих засобів до вартості майна підприємства.

Якщо коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства сягає критичної позначки (0,2 – 0,3), то реальний виробничий потенціал підприємства буде низьким і треба терміново шукати кошти для виправлення становища. До показників, які характеризують ефективність використання основних засобів, належать: фондovіддача, рентабельність основних засобів, сума прибутку на одну гривню основних засобів. Найбільш загальним показником, який характеризує ефективність використання основних засобів, є фондovіддача [5].

Стан основних виробничих засобів характеризують через такі коефіцієнти: зносу основних засобів; придатності; оновлення; вибуття (приросту) основних засобів.

До узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів відносять фондovіддачу і рентабельності основних засобів, які дозволяють оцінити дві сторони економічної ефективності їх використання – кількісну і якісну. Однак кожен з них може підвищуватися або знижуватися на підприємстві за один і той же проміжок часу [6].

Висновок. Важливою умовою функціонування суб'єкта господарювання є наявність основних засобів. Від того, наскільки ефективно використовуються наявні основні засоби на підприємстві, від їх відповідності сучасному етапу розвитку, залежать і загальні результати роботи підприємства.

Саме тому виникає нагальна потреба в аналізі якості та ефективності використання основних засобів.

Щоб використання основних засобів було справді економічно вигідним та ефективним, необхідно стежити за його технічним станом; залучати фахівців при проведенні складних ремонтів; підвищувати рівень спеціалізації виробництва; усувати простої; модернізувати устаткування; поліпшувати склад, структуру й стан основних засобів; удосконалювати планування, управління й організацію праці та виробництва.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
2. Гнатенко Є. П. Алгоритм аналізу основних виробничих засобів на підприємстві. Економічний аналіз: Том 26., № 1., 2016. С. 99–105.
3. Шарманська В. М., Вітюк В. В. (2018). Аналіз забезпеченості підприємства основними засобами та ефективності їх використання.
4. Гетьман О. О. Економіка підприємства: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів: Центр навчальної літератури. К., 2006. 488 с.
5. Яшан Ю. В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/66.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/66.pdf).
6. Поддєрьогін А. М. Фінанси підприємств: Підручник 3-тє вид., перероб. та доп., 2005. 460 с.

А.А. Чуєнков,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра,

Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **В.О. Мисюк,**

кандидат економічних наук, асистентка кафедри фінансового аналізу та аудиту

Київського національного торговельно-економічного університету

ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ РОБОЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ В УКРАЇНІ

Згідно Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» аудиторська діяльність – це незалежна професійна діяльність аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, зареєстрованих у Реєстрі аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, з надання аудиторських послуг [1].

Під час аудиторської перевірки найважливішим фактором її успішного виконання є належне введення робочої документації, але це буває важко реалізувати у зв'язку з швидкою динамікою діяльності аудиторської фірми на ринку.

Аудитор зобов'язаний документувати весь хід аудиту – від планування до підготовки думки аудитора про достовірність звітності, яке, власне, і є метою аудиту [2, с. 186].

Робочі документи аудитора – документи в електронній або паперовій формі та записи в електронній або паперовій формі, зроблені аудитором під час планування, підготовки і надання аудиторських послуг, в яких міститься вся інформація, яку аудитор вважає важливою для правильного виконання перевірки, а також розкриваються використані процедури, тести, отримана

інформація і висновки, до яких дійшов аудитор у результаті проведення аудиту [1].

На даний момент всі підприємства змушені подавати звітність разом з аудиторським звітом до квітня, тому починаючи з нового року, аудиторські фірми змушені працювати в колосально швидкому режимі. У зв'язку з великою конкуренцією аудиторських фірм, бажанням встигнути зробити якомога більше заказів, виникає поспіх та дуже швидка робота на фірмі.

Одна з найголовніших проблем полягає в тому, що через вимушеність працювати протягом року в швидкому темпі, співробітники можуть належно оформлювати частину документів, які зв'язані переважно з зовнішніми користувачами, (наприклад підприємство якому роблять аудит, або експерт з оцінки нерухомості).

Проте іншу частину, яка в основному використовується всередині фірми, і яка є однією з найважливіших складових в виконанні аудиторської перевірки та складання аудиторського висновку, співробітники можуть не оформлювати належним чином, і тому ближче до кінця року, всі ці начебто дрібниці, накопичуються у сніжну груду.

Важливість питання, що розглядається, пов'язане з значними труднощами, які пов'язані з відсутністю не тільки в Україні, а й за кордоном єдиних загальноприйнятих стандартів ведення аудиторських документів, складу, форми, структури та їх змісту.

В Україні проблема ускладнюється відсутністю в аудиторів достатнього досвіду складання документів під час перевірки підприємств.

Це може стосуватися належного оформлення наказів, документів в яких зазначені ті чи інші зобов'язання працівників, аудиторські організаційно-функціональні робочі документи. Вчасне подання робочої документації.

Підписи працівників в документах, які підтверджують їх ознайомленість, (наприклад наказ на проведення чергового семінару на підвищення рівня кваліфікації, певні заходи), являються однією з розповсюджених проблем, тому що співробітник міг ознайомитися і навіть відвідати певний захід, але не підписатися у наказі та не підтвердити що він ознайомився і це в майбутньому може викликати сумніви.

І всі ці нюанси можуть викликати велику низку питань, в кінці року, коли залишається велика кількість документації, яку потрібно до заповнити, підтягнути і розібрати, що до чого відноситься і як потрібно було оформлювати тоді, коли необхідно були це зробити.

Або в гіршому випадку може наглянути контроль якості, який при першому вигляді таких документів зразу зможе зробити висновок, навіть ще, не переходячи до основних процедури, щодо якості діяльності цієї фірми.

Тому що, порядок в оформленні робочих документів та вчасне подання, безпосередньо впливають по перше на якість аудиторських перевірок, а по

друге показує кваліфікацію, компетентність та професіоналізм тією чи іншою компанією та її співробітників.

Аудиторська документація потрібна ще для багатьох додаткових цілей, включаючи такі:

- допомагати команді із завдання планувати та виконувати аудит;
- допомагати членам команди із завдання, відповідальним за нагляд, з метою керування та здійснення нагляду за аудиторською роботою, а також виконання їх обов'язків щодо огляду;
- надавати можливість команді із завдання звітувати про свою роботу;
- зберігати запис питань, що мають постійну значущість для майбутніх аудитів;
- надавати можливість проводити огляди та інспектування контролю якості відповідно до МСКЯ 13 або національних вимог, які є принаймні не менш суворими;
- уможливлювати проведення зовнішніх інспектувань відповідно до застосовних законодавчих, нормативних або інших вимог [3, с. 170].

Для того щоб поліпшити ситуацію з ведення робочої документації на фірмі, а разом із цим покращити аудиторську діяльність в цілому, аудиторська фірма повинна впровадити внутрішньо фірмові стандарти, які якраз будуть висвітлювати питання які можуть виникнути у аудиторів щодо, оформлення робочої документації, а також де буде вказано конкретні правила та інструкції, щодо оформлення тих або інших документів для різних етапів аудиторської перевірки, строки подачі документації, а також, всі нюанси на рахунок заповнення певних пунктів та реквізитів в документації.

Внутрішньо фірмові стандарти дозволять по перше, зекономити колосальну кількість часу, тому що, якщо працівники почнуть подавати документацію вчасно, належно оформлену та заповнену, згідно всім стандартам на фірмі, зменшиться час на перевірку та виправлення, зменшиться час на підготовку до перевірки контролю якості, якщо така назріває і також це значно понизить кількість роботи працівникам в кінці звітного періоду.

Зобов'язувати кожного працівника в кінці завдання, на період подання звітності керівництву, подавати повний комплект робочих документів на перевірку секретарю, помічнику або безпосередньо призначеній для цього особі.

Така перевірка, зменшить кількість витраченого часу на те, щоб перероблювати документацію або безпосередньо звіт аудитора по декілька разів. Також надасть більше впевненості керівництву у тому що,

документація належно оформлена та зроблена правильно та перевірена згідно внутрішньо фірмовим стандартам.

Проводити регулярно інструктажі, семінари, по веденню і формуванню робочої документації. Це дозволить працівникам, бути кожен раз в курсі нових змін, нововведень з оформлення робочої документації, а також детально розібрати ті чи інші питання, які по'язані безпосередньо з веденням та оформленням робочої документації в аудиторській фірмі.

Висновок. Належне оформлення та ведення робочої документації дозволяє адекватно спланувати процес планування та ефективно провести аудит; здійснити нагляд та перевірити якість аудиторської роботи; накопичити достатні аудиторські свідчення, які одержують в результаті аудиторської роботи, яка виконується з метою підтвердження думки аудитора.

А також значно зекономити час та підвищити продуктивність та якість роботи на аудиторській фірмі.

Приклади рішень проблем з ведення робочої документації, які наведенні вище, можуть допомогти з визначенням пріоритетних напрямків вдосконалення аудиторської діяльності, також сприяти подальшому впровадження аудиторської професії в господарську практику і формуванню у громадськості впевненості у високій професійній майстерності аудиторів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
2. Никонович М.О., Редько К.О. Аудит: підручник: за ред. Є.В. Мниха: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2014. – 748 с.
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016–2017 років. Частина I. № 230 «Аудиторська документація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit>

УДК 316.773:355.43

О.В. Домбровський,

майор, слухач гуманітарного інституту

Національного університету оборони України імені Івана Черняховського,
політолог

**НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ СТРАТЕГІЧНИХ
КОМУНІКАЦІЙ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ СУСПІЛЬНИХ
ВІДНОСИН (PUBLIC AFFAIRS) ЗА ДОСВІДОМ НАТО**

Анотація. З початком збройної агресії Російської Федерації [4] для української державності гостро постало питання протидії агресивній інформаційній гібридній політиці, яку провадила і надалі здійснює російська пропагандистська система.

Крім суто воєнного тиску, прогнозується застосування РФ інших форм і методів впливу на Україну, а саме: енергетичний чинник, релігійний та мовний, інформаційна війна та спеціальні заходи розвідувально-підривної діяльності. Зазначене буде спрямовано на ослаблення системи державного управління, комплексну дестабілізацію внутрішньої ситуації в Україні та створення передумов для зриву процесу європейської і євроатлантичної інтеграції, а також для дефрагментації української держави. Наріжним каменем актуалізувались питання, як їй протидіяти і що робити. Саме у напрямку протидії гібридній війні застосовується комплекс заходів, що є базисом для стратегічних комунікацій [6, с. 35].

Як нам відомо, сучасне глобальне інформаційне суспільство нівелює кордони національних держав за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Провідні країни Заходу, за висновками експертів Міністерства оборони України, залишатимуться лідерами у виробництві та поширенні інформації. Вони володітимуть потужними технічними засобами для її трансляції, а також розвиватимуть всесвітню бездротову мережу Інтернет (перш за все за рахунок космічного сегменту), яка стане доступною в будь-якій точці світу для всіх прошарків населення. У найбільш розвинених інформаційних суспільствах концентруватиметься майже вся інтелектуальна індустрія, а решта країн світу стануть споживачами інформаційної продукції. Таке домінування ще більше посилить асиметрію у інформаційному просторі і як наслідок сприятиме насадженню певного світогляду громадянам однієї країни спеціально підготовленими комунікаторами з інших країн.

Наступні десять років стануть епохою агресивних комунікативних технологій і процесів. Зростаюча значимість інформаційно-комунікаційного середовища, її потенціал

використання в цілях досягнення соціально-політичних цілей збільшує ризики антисоціальних процесів в масштабах глобального інформаційного суспільства.

Враховуючи провідну роль суб'єктів сектору безпеки та оборони України у забезпеченні національної безпеки нашої країни, беззаперечною є актуальність тематики впровадження інституту стратегічних комунікацій у діяльність, зокрема, Міністерства оборони України та Збройних Сил України. Досягнення державою стратегічних цілей потребує модернізації комунікативної роботи з цільовими аудиторіями. Підвищення ефективності у цьому напрямі можна добитися, надіславши сигнал з боку держави для пояснення стратегічної мети і залучення зацікавлених сторін. Формою такого сигналу можна вважати стратегічні комунікації, які мало досліджені українськими теоретиками і поки що не здобули належного поширення на практиці. Хоча кроки в цьому напрямі здійснюються, про що свідчить, скажімо, розвиток відносин України з НАТО у частині підписання угоди [5] щодо стратегічних комунікацій. У сфері протидії гібридній війні можливості стратегічних комунікацій ще далекі від реалізації. Однією з перешкод на цьому шляху є неузгодженість визначення цього явища. Чітке тлумачення характеристик стратегічних комунікацій сприяло б їх активнішому входженню в українську практику.

Ключові слова: стратегічні комунікації, вплив, маніпуляція, засоби масової інформації, НАТО, Збройні Сили України.

Постановка проблеми. Метою нашого наукового пошуку стануть дослідження поняття й сутності стратегічних комунікацій, виявлення функціональних характеристик моделі стратегічних комунікацій НАТО для здійснення ефективної внутрішньої та зовнішньої комунікації, а також практика її імплементації у Збройних Силах України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню поняття та механізмів використання стратегічних комунікацій присвячено наукові роботи Г. Почепцова, Є. Пашенцева, А. Баровської, О. Хайруліна, В. Циганова, І. Панаріна, Г. Корсакова, Н. Цветкової, А. Манойло, А. Фролова, А. Петренко, В. Новікова, С. Тезема, К. Йорка, Г. Брюса, Д. Мерфи, Б. Грегори, Д. Вентра, П. Корніша, К. Пола, С. Катліпа, А. Сентера, К. Ферн-Бенкса, В. Бенуа, Т. Кумбса, Т. Лібаера, Р. Улмера, Т. Селлау, М. Сиджера, Т. Келехера, Т. Хелмера, С. Кормана, М. Крейга, Дж. Ная-мол. та інших, які аналізують проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій для протидії сучасним викликам і загрозам в інформаційному просторі.

Варто одразу зазначити, що сучасних досліджень на розглядувану тему серед українських вчених доволі обмаль. Зокрема, це робота Г. Почепцова, яка присвячена стратегічним комунікаціям у бізнесі, політиці та державному управлінні [8]. Як пише дослідник, політичні, економічні та військові перемоги куються не лише у фізичному просторі, а й у свідомості людей. Без опори на громадську думку розвиток неможливий.

Сучасний український дослідник А. Боровська у своїй статті “Стратегічні комунікації: досвід НАТО” [12, с. 147–151] стверджує, що стратегічні комунікації передбачають діалог і підхід до побудови відносин на основі уважного ставлення до культурних та історичних особливостей, місцевих

способів ведення справ і виявлення місцевих лідерів думок. У військовій сфері, як правило, йдеться про гармонізацію всіх заходів у сфері публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю та (військових) інформаційних операцій. Отже, на її думку, стратегічні комунікації є одночасно і процесом (узгодження слів і справ з метою впливу та надання інформації), і результатом цього процесу.

Інший дослідник О. Хайрулін, у своїй праці “Психологія масових комунікацій” [10, с. 4] доходить висновку, що теоретики (представники наукових кіл, політикуму та спеціальних служб Російської Федерації) “гібридної війни” не розголошують методологічні та інструментальні засоби реалізації військово-політичних цілей, який останні реалізують за рахунок інформаційно-психологічного тиску на противника. Але є очевидним те, що питання вищезазначеного засобу пов'язане перед усім із феноменом “масової комунікації” і “стратегічних комунікацій”.

Дослідники Лондонського центру Chatham House П. Корніш, Дж. Ліндлі-Френч, К. Йорк, зокрема характеризують предмет нашого дослідження через основні складові [28]. Проте визначення стратегічних комунікацій у роботах не надається.

Виклад основного матеріалу. Переважна більшість наявних наукових праць та досліджень зі словом “комунікація” в своїй назві мають політичне забарвлення, стосуються філософських наук чи соціології, тощо [9, с. 27–31]. У своїх твердженнях О. Кушнір доходить висновку, що можливо, саме через брак уваги до теми стратегічних комунікацій й недослідженості її в науковій площині наша держава виявилася не спроможною вчасно відвернути від себе агресію й відповісти на сучасні загрози, зокрема на гібридні війни. Так, в указі Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” Ч. 3 п. 3.6. п.п. 2 “відсутність цілісної комунікативної політики держави та не достатній рівень медіа-культури суспільства” [13] визначено однією із загроз інформаційній безпеці України.

Позитивним фактором є введення в дію указом Президента України рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року “Про Доктрину інформаційної безпеки України” в якій чітко визначено національні інтереси України в інформаційній сфері, загрози їх реалізації, напрями і пріоритети державної політики в інформаційній сфері, а в Ч. I п. 6 п.п. 1 наведено визначення, згідно якого “стратегічні комунікації – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави” [14]. Це ж саме визначення знайшло своє відображення у інших нормативно-правових документах: Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2

вересня 2015 року “Про нову редакцію Воєнної доктрини України” від 24.09.2015 № 555/2015 та наказ міністерства оборони України “Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України” від 22.11.2017 № 612.

Відправною точкою у глибокому переосмисленні поняття та явища “стратегічних комунікацій” можна вважати події 11 вересня 2001 року, серії скоординованих терористичних атак ісламістської організації “Аль-Каїда”, яка була здійснена на території США за допомогою захоплених пасажирських літаків. На думку А. Баровської, цивілізований світ щоразу програвав комунікативну роботу терористам і повстанцям [11, с. 147–152] діючи постфактум – діяльність офіційних структур переважно вичерпувалася реакцією на пропаганду противника. З цього приводу Д. Рамсфельд (*Donald Rumsfeld*), тодішній міністр оборони США, зазначав: “*Наші вороги вміло адаптувалися до ведення воєн у сучасну медіа епоху, а ми здебільшого – ні*” [18, с. 195–207]. Уперше термін застосував В. Вітто, як керівник наукової ради для надання незалежних консультацій міністру оборони США. У своїй доповіді 2001 р. (Report of the Defense Science Board Task Force on Managed Information Dissemination) він охарактеризував можливості “складних стратегічних комунікацій” визначати порядок денний і створювати контекст, який сприятиме досягненню політичних, економічних та військових цілей [29]. Варто зауважити, що у подальших дослідженнях цих процесів означення “складні” вже не застосовуються.

Сучасні стратегічні комунікації розглядаються через трансформацію системи міжнародних відносин під впливом комунікаційного чинника, так і через з’ясування оновлених механізмів здійснення міжнародного співробітництва в умовах кризи. Зокрема, американський дослідник К. Пол визначає стратегічні комунікації, як процес підтримки зовнішньополітичної стратегії для координації дій, повідомлень, зображень та інших форм візуалізації, призначених для інформування, впливу на цільові аудиторії та для підтримки зовнішньополітичних інтересів міжнародних акторів. Він визнає істотний взаємозв’язок між національною стратегією і стратегічними комунікаціями, зазначаючи, що такий зв’язок може бути стратегічно важливим тільки тоді, коли чітко заявлені національні цілі, що містять вкладені проміжні або допоміжні цілі, включаючи весь шлях до оперативного та тактичного рівня [17].

Варто також наголосити на динамічному розвитку такого напрямку, як стратегічні комунікації, покликаному встановити взаємодію не лише між суб’єктами однієї сфери діяльності (у нашому випадку сектору безпеки та оборони), а й, зокрема, із засобами масової комунікації, громадянським суспільством. Важливим у цьому контексті є спільне розуміння мети, завдань і напрямів діяльності, формування єдиної концепції комунікативної політики та інформаційного обміну.

Стратегічні комунікації передусім є діяльністю з гармонізації тем, ідей, образів і дій. Прийнято вважати, що стратегічні комунікації це не просто питання “повідомлення”, “відправника” і “отримувача” за класичною схемою комунікативного акту. Стратегічні комунікації передбачають діалог і підхід до побудови відносин на основі уважного ставлення до культурних та історичних особливостей, місцевих способів ведення справ і виявлення місцевих лідерів думок.

У військовій сфері, як правило, йдеться про гармонізацію всіх заходів у сфері публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю та (військових) інформаційних операцій. Отже, стратегічні комунікації є одночасно і процесом (узгодження слів і справ з метою впливу та надання інформації), і результатом цього процесу.

Стратегічні комунікації спрямовані на підрив і делегітимізацію противника у спосіб набуття підтримки й визнання з боку місцевого населення, електорату своєї країни, міжнародної громадськості та всіх інших цільових груп. Сутність стратегічних комунікацій полягає в тому, що сформульовані для різних цільових аудиторій меседжі не конфліктують (не протирічають) один з одним.

Однак ключовою проблемою все ще лишаються стратегічні дезінформаційні кампанії, що реалізуються агресором із залученням усього доступного йому арсеналу прийомів та засобів ведення інформаційної війни [1, с. 43]. Останні сформовані РФ у чітку пропагандистську систему, яка спрямовується такою самою чіткою політичною волею керівництва Росії. Ключові цілі таких кампаній відомі й мало змінилися протягом цих років – дискредитація української влади, сіяння розбрату між владою та громадянами як начебто антагоністичних суб'єктів, дискредитація України на міжнародній арені, легітимація анексії Криму та терористичних утворень на Сході України, інспірування внутрішньополітичного вибуху (в т. ч. – використовуючи суперечності між Україною та деякими сусідніми державами). При цьому агресор шукає різноманітні шляхи впливу на український медіа простір, використовуючи для цього мережі агентів впливу з числа представників політичної еліти, медіа сфери, церковних структур, псевдо неурядових організацій та окремих публічних осіб. Усі вони активно задіяні у спробах протидіяти становленню України як єдиної, незалежної, суверенної держави. Слід зазначити, що пошук ефективних інструментів протидії дезінформаційним кампаніям має не лише внутрішньоукраїнський, а й більш загальний вимір. Якщо трендом холодної війни було засекречування, приховування інформації, то сучасний тренд полягає більше в розкритті та поширенні інформації. При цьому закритість лише збільшує простір для маніпуляцій, у чому дорікають, зокрема, Б. Обамі, який, не поділившись інформацією американської розвідки щодо винуватців катастрофи пасажирського літака малайзійських авіаліній рейсу “MH17”,

надав мовчазну згоду на поширення російської дезінформації та пропаганди [30]. Отже, небажання “загострювати” ситуацію чіткими та зрозумілими заявами може призводити до зростання стратегічної переваги агресора у світовому інформаційному просторі.

Ефективними вважаються такі стратегічні комунікації, що не вичерпуються прямуванням на одну конкретну цільову аудиторію, а беруть до уваги ймовірні наслідки сприйняття конкретного меседжу всіма іншими можливими цільовими аудиторіями. Проілюструвати можна на прикладі промови [15, с. 65–73] Дж. Буша з приводу терористичних атак 11 вересня. Риторика американського президента здивувала європейських партнерів і викликала глибоку тривогу в мусульманських країнах, зокрема його порівняння “війни проти терору” з хрестовими походами та зіткненням цивілізацій: “Ти або з нами, або з терористами”. Його героїчні слова були призначені для американського внутрішнього споживання, де вони дійсно були сприйняті позитивно. Але трансляція цієї промови на міжнародну аудиторію виявилася грубою помилкою стратегічних комунікацій. Це не тільки підтвердило наратив Аль-Каїди, що сіоністсько-християнський альянс спрямований на знищення ісламу, а й сформувало у багатьох поміркованих мусульман думку, що американці були залучені до боротьби з ісламом як таким. Пізніше американський уряд вжив безліч заходів і створив купу наративів, щоб уточнити, що війна з терором була “звичайно, не спрямована” на всіх мусульман, проте шкоди уже було заподіяно.

Як ми можемо бачити, ефективні стратегічні комунікації вимагають активної і стійкої взаємодії з відповідними зацікавленими сторонами. Стратегічні комунікації також визначаються як процес, призначений для координації взаємодії між учасниками різних відомств для посилення свого стратегічного впливу, що дозволяє поєднувати інформаційно-комунікаційні інструменти для формування необхідного сприйняття ініціатив різних акторів.

У 2009 році Північноатлантичний союз (НАТО) розробив першу універсальну концепцію стратегічних комунікацій “Політика стратегічних комунікацій НАТО” [23] у якій було вперше чітко окреслено визначення поняття стратегічних комунікацій, публічної дипломатії, цивільних зв’язків із громадськістю, військових зв’язків із громадськістю, інформаційних та психологічних операцій.

Даний документ подає таке трактування поняття “стратегічні комунікації” – *це скоординоване і належне використання комунікативних можливостей і діяльності Північноатлантичного альянсу – публічної дипломатії, зв’язків із громадськістю [цивільних], військових зв’язків із громадськістю, інформаційних та психологічних операцій – у разі необхідності для підтримки політики Альянсу, операцій і заходів та з метою просування цілей НАТ* [24]. На переконання досвідчених фахівців Альянсу

[21, с. 67], воно потребує перегляду, зважаючи на досвід застосування методів гібридної війни РФ проти України.

У ньому також окреслено головні принципи та цілі стратегічних комунікацій НАТО, повноваження керівних органів та особливості використання соціальних медіа. Зокрема, стратегічні комунікації НАТО, за визначенням фахівців, розглядаються як скоординоване і доцільне використання комунікативних можливостей діяльності Альянсу, а саме публічної дипломатії, цивільних зв'язків із громадськістю, військових зв'язків із громадськістю інформаційних та психологічних операцій для підтримки політики організації, операцій і заходів для просування цілей Північноатлантичного альянсу [25].

Стратегічні комунікації НАТО спрямовані, залежно від обставин і подій, на:

- позитивний та безпосередній внесок у досягнення успішної реалізації операцій, місій та заходів НАТО, шляхом залучення стратегічного планування комунікацій у всі оперативні та політичні плани;
- створенні, у тісній та тривалій координації з країнами НАТО (партнерами), широкої громадської обізнаності, розумінні та підтримці конкретної політики, операцій та інших заходів НАТО у всіх відповідних цільових аудиторіях;
- сприянні загальній обізнаності громадськості та розумінні НАТО, як частини більш широких і постійних заходів з публічної дипломатії.

У цьому контексті додамо, що НАТО визначає публічну дипломатію як цілеспрямовану комунікацію з цивільним населенням з метою підвищення обізнаності та підтримки політики, операцій та дій Альянсу. Комунікаційна підтримка військових зв'язків з громадськістю відбувається через просування військових цілей і завдань НАТО для підвищення обізнаності та розуміння військових аспектів діяльності організації, що включає планування і залучення масмедіа, внутрішні комунікації та суспільні відносини. При цьому інформаційні операції передбачають координацію військової комунікаційної діяльності для створення бажаного інформаційно-психологічного впливу на супротивників та підтримку операцій, місій і цілей НАТО. Психологічні операції розуміються, як заплановані психологічні заходи з використанням сучасних методів зв'язку та інших засобів, спрямованих на цільові аудиторії для того, щоб впливати на сприйняття, ставлення та поведінку громадськості з метою досягнення політичних і військових цілей [26].

Таким чином, серед ключових принципів стратегічних комунікацій Північноатлантичного альянсу є:

- узгодженість ключових повідомлень на всіх рівнях управління;
- активна участь в інформаційному просторі, в тому числі соціальних медіа, з акцентом на швидкість і оперативність, відповідно до узгоджених керівних принципів;

- точність, ясність і релевантність повідомлень;
- залучення всіх комунікаційних можливостей НАТО і всіх доступних комунікаційних платформ для поширення важливих повідомлень;
- проведення регулярного моніторингу громадської думки щодо сприйняття міжнародних ініціатив організації [27].

Отже, змістовим ядром стратегічних комунікацій є формування [стратегічного] нарративу – переконливої сюжетної лінії, яка може пояснити події аргументовано і з якої можна дійти висновків щодо причин перебування держави в конфлікті, значення цього становища та щодо перспектив держави в разі успішного виходу з нього. Стратегічний нарратив формується на підставі існуючих у суспільстві уявлень і цінностей.

За Л. Фрідманом [19, с. 45], стратегічні нарративи навмисно побудовані або посилені з ідей і думок, які вже циркулюють, вони пропонують інтерпретацію ситуації та підказують відповіді. Щоб бути ефективними, стратегічні нарративи мають входити в резонанс із цінностями, інтересами й забобонами цільових аудиторій. Стратегічні нарративи формулюють кінцеві стани і пропонують спосіб досягнення мети, забезпечуючи громадськість розумінням і сенсом подій, пов'язаних із застосуванням воєнної сили.

Варто зазначити, що у 2018 році представники Альянсу, проводячи огляд [22, с. 69] впливу страткому на сучасні суспільно-політичні та міжнародні процеси, визнали, що наслідки російської агресії в Україні і пришвидшили його розвиток в рамках НАТО, але все ж із запізненням зосередив увагу організації на оборонній політиці та стратегії мислення Російської Федерації.

У зв'язку з цим ними було визначено додаткові принципи СтартКому: вся діяльність має бути побудованою виключно на цінностях НАТО;

- її активність визначається дійсним станом речей, політикою та стратегією;
- достеменність фактів є життєво необхідною складовою та активом і вони мають бути відповідним чином захищені (відсутність подвійних тлумачень);
 - слова і дії мають бути узгодженими;
 - інформаційне середовище завжди має бути чітким та зрозумілим;
 - спілкування – це колективне та інтегроване зусилля;
 - орієнтоване на досягнення (і) бажаного (них) ефекту (тів) та результату (ів);
 - розширення можливостей спілкування на всіх рівнях.

Зазначимо, що наслідки поширення дезінформації про події в Україні мають суперечливий характер для НАТО, зокрема: по-перше, важко протистояти російській дезінформації про роль, характер і діяльність Альянсу в середині РФ, оскільки російське керівництво докладає зусиль, щоб запобігти або вплинути на доступ громадськості до такої інформації.

Крім того, часткова інформаційна ізоляція сприяє спотворенню даних щодо заяв іноземних лідерів; по-друге, зусилля російського політикуму спрямовані на ізоляцію населення РФ від справжньої міжнародної та внутрішньої картини подій через поширення інформації про агресивну, експансіоністську політику Заходу.

Результатом чого, стало широке визнання, принаймні публічно, версії реальності, схваленої російською державою. Одним з вагомих наслідків стала тенденція російського керівництва поширювати та вірити у власну пропаганду [16, 20]. Таким чином, активна діяльність у сфері стратегічних комунікацій РФ, що закріплена на рівні національних політичних документів, дозволяє забезпечувати систематичний контроль над зовнішніми та внутрішніми інформаційними потоками через координацію діяльності федеральних органів влади, приватних компаній та громадських організацій.

У лютому 2013 року начальник Генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації, генерал армії Валерій Герасимов опублікував у щотижневій російській газеті “Військово-промисловий кур’єр” статтю під назвою “Цінність науки в передбаченні” [2], де він на основі розробленої ще в радянському союзі тактики стратегічного управління військовою справою виклав нову теорію сучасної війни, яку західні експерти охарактеризували як “гібридна війна”.

У своїй статті Валерій Герасимов написав: *“У XXI столітті прослідковується тенденція стирання відмінностей між станом війни і миру. Війни вже не оголошуються, а почавшись, йдуть не за звичним нам шаблоном. Правила війни істотно змінились, зросла роль невоєнних засобів в досягненні політичних і стратегічних цілей, які у ряді випадків за своєю ефективністю значно перевершили силу зброї. Все це доповнюється військовими засобами прихованого характеру. Акцент методів протистояння, що використовуються сторонами конфлікту, зміщується у бік широкого вживання політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невоєнних заходів, що реалізуються із використанням протестного потенціалу населення. Сповна благополучна держава за лічені місяці і навіть дні може перетворитися на арену запеклої збройної боротьби, стати жертвою іноземної інтервенції, зануритися в пучину хаосу, гуманітарної катастрофи і громадянської війни”* [3].

Модель Герасимова описує шість стадій розвитку конфлікту: приховане зародження, загострення, початок конфліктних дій, криза, вирішення конфлікту і відновлення миру (постконфліктне врегулювання).

Як зазначає американська дослідниця та експерт з міжнародних відносин Моллі Мак’ю, підхід Валерія Герасимова із застосуванням як звичайних, так і асиметричних заходів є партизанським. Завдяки Інтернету та соціальним медіа стали можливими операції психологічного впливу, про які радянські агенти могли тільки мріяти. Розвиток інформаційного

суспільства та поява нових технологій сприяє виникненню невоєнних тактик не лише як допоміжного, а й як найкращого способу для перемоги у війні.

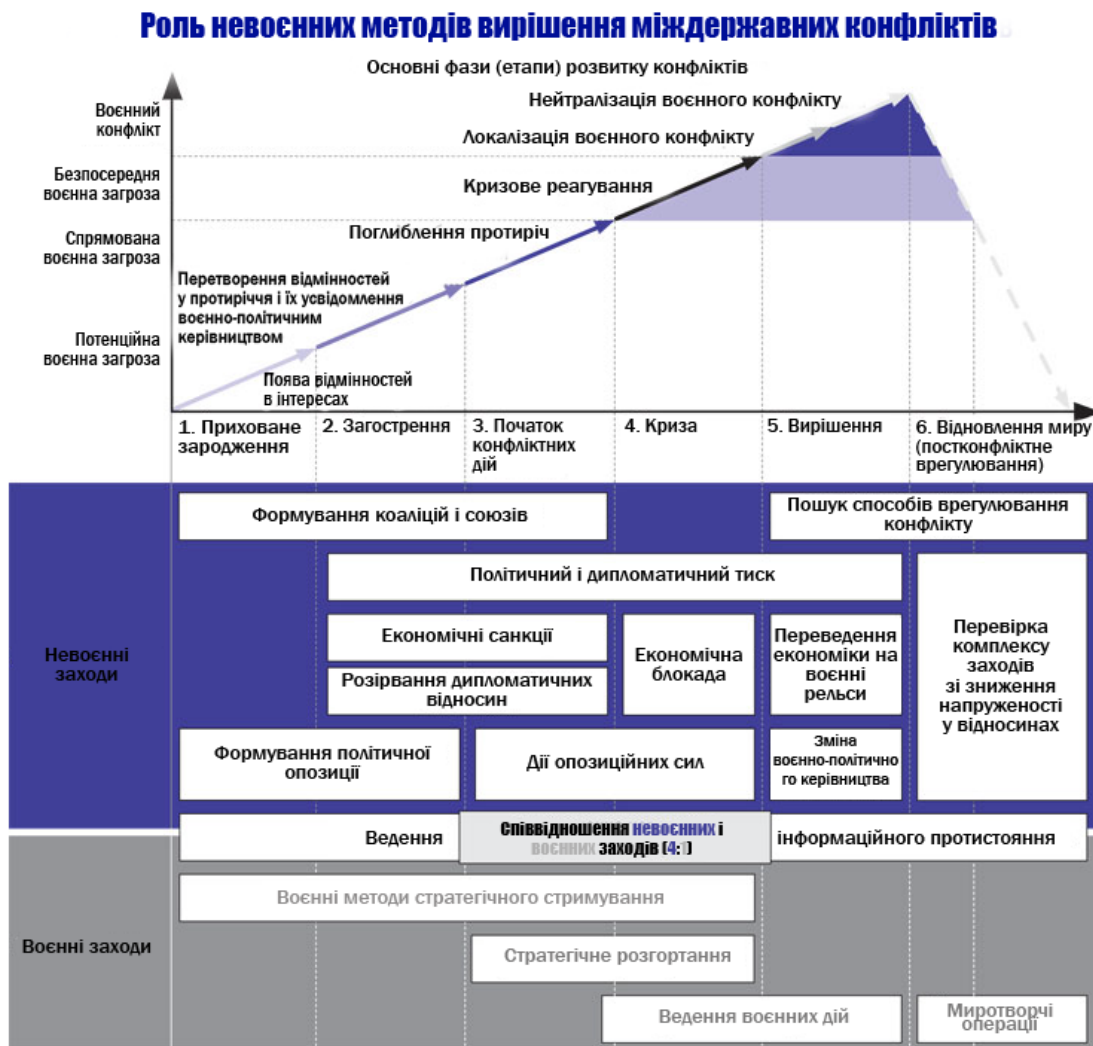

Рис. 1. Схема Валерія Герасимова
“Роль невоєнних методів вирішення міждержавних конфліктів”

Західні військові експерти відразу ж почали сприймати статтю генерала Герасимова, як проект майбутніх російських гібридних атак, направлених проти Європи. Поширення проросійських новинних ЗМІ, фінансова підтримка від європейських політиків, критика міграційної політики західних урядів, діяльність російських хакерів проти політичних кампаній і виборів – у всьому цьому американські та європейські політики побачили прояви так званої Доктрини Герасимова.

Таким чином, завдання стратегічних комунікацій в системі інформаційно-пропагандистського забезпечення Збройних Сил України набувають ваги першочергового вирішення.

З Посланням [7] президента Російської Федерації Володимира Путіна до Федеральних Зборів, яке мало місце 15 січня 2020 року, посилилась

внутрішньо-політична боротьба в середині країни та вищих державних органів влади. Очільник країни-агресора не лише не покидає планів на подальшу ескалацію конфлікту навколо України, а й буде подальші стратегіями щодо її повної окупації. І в першу чергу це буде здійснюватися через посилення ролі інформаційних ресурсів.

На сьогоднішній день є достатні підстави говорити про інтенсивне формування в Україні інституцій громадянського суспільства. Про це свідчать не лише події Революції гідності та загальне підвищення політичної активності, але перш за все поява значної кількості активних діючих громадських та волонтерських організацій, які у своїй роботі не переслідують політичних цілей. На підвищення ролі громадянського суспільства прямо вказується у преамбулі Указу Президента України “Про сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні”.

Це накладає певний відбиток на інформаційну політику державних і недержавних установ. В умовах розвитку інформаційних технологій та підвищення суспільно-політичної активності громадян інформація, яка поширюється засобами масової інформації, а особливо відомчими прес-службами та іншими підрозділами по роботі з інформацією, повинна бути більш якісною, оперативною, правдивою, чітко відповідати на запитання, які хвилюють споживача. Не слід сподіватися, що він не перевірить правдивість наданої інформації або не знайде її у сторонніх джерелах.

Без належної комунікації із засобами масової інформації та суспільством повноцінне виконання завдань будь-яким військовим формуванням чи правоохоронним органом, зокрема Збройних Сил України, фактично неможливе, особливо в умовах Операції об'єднаних сил.

Закон України “Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації” не враховує досить ефективні інструменти внутрішньої комунікації військових та правоохоронних органів, а саме газету “Народна Армія” та журнал “Військо України”, що не можуть діяти як приватизовані комерційні видання через свою специфіку та були ліквідовані. А інформаційне агенство Міністерства оборони України “АрміяInform”, яке прийшло їм на заміну – не здатне охопити велику аудиторію слухачів.

В цьому сенсі вдалим проектом можна вважати роботу військовго радіомовника “АрміяFM” але і його не достатньо. На нашу думку важливо було б створити окремий телевізійни мовник для всіх силових структур України, який мав би вести мовлення 24/7.

Висновки. У сучасному світі активне використання комунікативних технологій є невід’ємною складовою зовнішньополітичної діяльності як держав, так і міжнародних організацій. У цьому контексті НАТО є прикладом міжнародної організації, яка активно використовує можливості стратегічних комунікацій з метою інформування, координації та підтримки рішень і дій

Північноатлантичного альянсу. Модель стратегічних комунікацій НАТО передбачає скоординоване використання комунікативних технологій для підтримки політики, операцій та досягнення цілей організації. До головних функціональних характеристик даної моделі належить активна участь НАТО в інформаційному просторі, з використанням соціальних медіа і доступних комунікаційних платформах, для поширення важливих повідомлень та оцінки громадської думки і моніторингу мас-медіа. Центр передового досвіду з питань стратегічних комунікацій НАТО виступає актором, що сприяє зміцненню співпраці та розвитку потенціалу НАТО в сфері стратегічних комунікацій. При цьому Україна виступила ініціатором підписання Дорожньої карти партнерства у сфері стратегічних комунікацій з метою удосконалення власної інформаційної політики в умовах ведення гібридної війни.

На сьогоднішній день співробітники підрозділів Міністерства оборони України та Збройних Сил України, які відповідають за зв'язки зі ЗМІ та громадськістю або ж за випуск відомчих ЗМІ, беруть на озброєння принципи роботи зарубіжних колег. Але як складова сектору безпеки та оборони України Міністерство оборони України не всі питання може вирішити виключно в рамках власної компетенції. Це має стати справою державної ваги і опікування найвищих ешелонів влади.

Список використаних джерел

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році”. – К. : НІСД, 2018. – С. 43.
2. Валерій Герасимов (2013-02-27). Ценность науки в предвидении. Еженедельник “Военно-промышленный курьер”. 2013. № 8 (476). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.vpk-news.ru/articles/14632>.
3. Там само.
4. Закон України “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях” від 18.01.2018 № 2268-VIII.
5. Закон України “Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Організацією Північноатлантичного договору про статус Представництва НАТО в Україні” від 04.02.2016 № 989-VIII.
6. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2015. № 3 (19). С. 35.
7. Послание Федеральному собранию Российской Федерации. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kremlin.ru/events/president/news/62582>
8. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації вполітиці, бізнесі та державному управлінні / Г. Г. Почепцов. – К.: Альтерпрес, 2008. – 216 с.
9. Право і суспільство, № 6/2015. С. 27-31.
10. Психологія масових комунікацій: навч. посіб. / В.І. Осьодло, О.М. Хайрулін. – К.: НУОУ, 2018 – С. 4.
11. Стратегічні пріоритети, № 1 (34), 2015 С. 147-152.
12. Стратегічні пріоритети, № 1 (34). 2015. С. 147–151.

13. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” від 26.05.2015 № 287/2015.
14. Указ Президента України “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року “Про Доктрину інформаційної безпеки України” від 25.02.2017 № 47/2017.
15. Address to the Joint Session of the 107th Congress // SELECTED SPEECHES OF PRESIDENT *GEORGE W. BUSH*. 2001 – 2008. TABLE OF CONTENTS. 2001. The First Inaugural Address. URL: https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/infocus/bushrecord/documents/Selected_Speeches_George_W_Bush.pdf. P. 65-73.
16. Analysis of Russia’s information campaign against Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stratcomcoe.org/analysis-russias-information-campaign-against-ukraine-1>
17. Cornish P. Strategic Communications and National Strategy / P. Cornish, J. Lindley – French, C. Yorke // A Chatham House Report – September 2011 URL: <https://www.chathamhouse.org/publications/papers/view/178465>
18. *Dimitriu G. R.* Winning the story war: Strategic communication and the conflict in Afghanistan / *G. R. Dimitriu* // Public Relations Review. – 2012. – Vol. 38; Is. 2. – P. 195–207.
19. *Freedman L.* The Transformation of Strategic Affairs / Lawrence Freedman // The Adelphi Papers. – 2006. – Vol. 45; Is. 379.
20. Giles K. Handbook of Russian Information Warfare [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=995>
21. NATO and Strategic Communications. The Three Swords Magazine. – 33/2018. URL: http://www.jwc.nato.int/images/stories/threeswords/NATO_STRATCOM_2018.pdf. – P. 67.
22. NATO and Strategic Communications. The Three Swords Magazine. – 33/2018. URL: http://www.jwc.nato.int/images/stories/threeswords/NATO_STRATCOM_2018.pdf. – P. 69.
23. NATO Strategic Communications Policy URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>
24. NATO Strategic Communications Policy URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>
25. NATO Strategic Communications Policy URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>
26. NATO Strategic Communications Policy URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>
27. NATO Strategic Communications Policy URL: <https://info.publicintelligence.net/NATO-STRATCOM-Policy.pdf>
28. Paul Cornish, Julian Lindley – French and Claire Yorke. Strategic Communications and National Strategy. A Chatham House Report September 2011 / P. Cornish, J. Lindley – French, C. Yorke. – Chatham House, 2011.
29. Report of the Defense Science Board Task Force on Managed Information Dissemination [Електронний ресурс]. – Access mode: <https://www.hsdl.org/?abstract&did=439736>.
30. The Top Secret Scandal Behind the Kremlin’s MH17 Massacre URL: <http://observer.com/2018/05/kremlin-responds-to-netherlands-australia-blame-russia-for-mh17-crash/>

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

О.Б. Гаврилець,
правознавець, адвокат

УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Стан забезпечення національних інтересів країни на пряму залежить від стану забезпечення національних інтересів кожної з її складових, а саме регіону, який представляє собою адміністративно-територіальну одиницю обласного рівня, що залишилася нам у спадок з часів Радянського Союзу і у поєднанні з іншими елементами системи державного управління була спрямована у більшості своїх напрямків лише на здійснення контролю за фінансовими потоками систем нижчого рівня (місто, селище, село), ключові аспекти фінансування яких замикалися на центральному апараті країни, позбавляючи тим самим регіон стану автономності у прийнятті рішень, у тому числі і економічного характеру.

Наявність даної форми зв'язку між «регіонами» і «центром» свідчить про неподоланність залишків адміністративно-командного способу управління людськими і матеріальними ресурсами, що у свою чергу гальмує майже усі процеси державотворення в країні, знижуючи інвестиційну активність, як на регіональному, так і на загальнонаціональному рівні.

Лише за наявності економічно самодостатніх, об'єднаних спільністю історичного шляху, етнічними та культурними інтересами країв може бути досягнуто такий стан соціально-економічного розвитку регіону, при якому органи місцевого самоврядування зможуть ефективно втілювати в повсякденне життя політику захисту національних інтересів України в сфері економіки [1, с. 85].

У зв'язку із цим, проблемні питання щодо управління людськими і матеріальними ресурсами в контексті безпеки регіонів країни, як однієї з ієрархічних рівнів в системі державного управління, не те щоб не втратили своєї актуальності в умовах сьогодення, а й набули нових елементів складності поставивши перед науковцями завдання щодо винайдення більш ефективних підходів і способів у вирішенні даних питань.

А тому, метою наукового дослідження повинно стати висвітлення основних проблемних аспектів в сфері управління, спрямованого на забезпечення такого рівня безпеки регіону, який би дозволяв за допомогою його власного економічного потенціалу і людських ресурсів, створити стан захищеності життєво важливих інтересів нації, як на окремо взятій адміністративно-територіальній одиниці, так і країни у цілому.

Отже, потреба кардинальної реформи адміністративно-територіального устрою України впливає з невідповідності діючої структури організації державної влади ринковій економіці, демократичному принципу народовладдя та стратегічній орієнтації України на загальноєвропейську інтеграцію [2, с. 28].

Це свідчить про необхідність перегляду існуючих норм, стандартів, підходів у створенні більш ефективного механізму державного управління людськими ресурсами і економічним потенціалом регіону в існуючій системі захисту національних інтересів країни.

Сьогоднішня невирішеність у політичній ситуації країни, стан корупції в органах державної влади і місцевого самоврядування, девальвація гривні, зростання зовнішнього боргу, відволікають увагу від вирішення нагальних проблем регіональної політики, підмиваючи тим самим стабільність регіонів країни у всіх аспектах суспільного життя, що призводить до майже хаотичного розвитку кожного окремо взятого регіону, збільшуючи прірву міжрегіональних диспропорцій країни, яка за ментальністю населення поділяється три напрямки: Західну (Галичину), Лівобережну (Слобожанщину) та Причорноморську.

Вікова роз'єднаність цих регіонів зумовила дуже глибокі зміни у психології населення, тому його духовна єдність (з урахуванням значної соціально-економічної нерівності регіонів) видається проблематичною [2, с. 250].

У зв'язку із цим, одним із ключових напрямів по підвищенню ефективності управління людським ресурсом під час реалізації державної політики в сфері забезпечення національної безпеки країни на регіональному рівні повинно стати реалізація взаємоузгодженого комплексу заходів із одночасним впровадженням стабілізуючих чинників, які б мали здатність швидкого і ефективного впливу на існуючі в регіонах країни негативні тенденції і загрози в усіх сферах суспільного життя із поступовим впровадженням реформи, спрямованої на укрупнення адміністративно-територіальної одиниці до рівня певної автономності, здатної підтримувати життєдіяльність населення у відповідності до нормативів, які існують в найбільш розвинених країнах Євросоюзу.

Наведені вище аспекти дають беззаперечні підстави стверджувати, що існуючу систему державного управління людськими ресурсами і економічним потенціалом регіону необхідно розглядати лише через призму

реалізації ключових аспектів, і в межах існуючої системи захисту національних інтересів усієї країни.

Отже, взявши до уваги множинність існуючих і остаточно невизначених, але потенційно можливих факторів, які можуть вплинути на стан ефективності управління людськими ресурсами і економічним потенціалом на регіональному рівні, можна узагальнити навівши наступні рекомендації, а саме:

щодо необхідності розробки і закріплення на законодавчому рівні країни основних принципів, засад, пріоритетів і термінів, в межах яких слід прийняти Стратегію соціально-економічного розвитку кожного регіону країни із урахуванням національних інтересів країни;

щодо необхідності створення в існуючій системі органів державної влади країни структури, завданням якої була б діяльність, пов'язана із своєчасним моніторингом, узагальнення внутрішніх і зовнішніх загроз, і на основі цього узагальнення виробленням відповідного варіанту (алгоритму) пропозицій по удосконаленню існуючої системи державного управління людськими ресурсами під час безпосередньої реалізації стратегії кожного регіону країни;

щодо необхідності розробки на базі Стратегії соціально-економічного розвитку кожного регіону держави і з урахуванням його ресурсного потенціалу, індивідуальних програм по реалізації економічних, екологічних, науково-технологічних, інформаційних, культурних, медичних, воєнних та інших аспектів суспільного життя громадян на відповідній території, які б тим самим підвищували загальний стан захищеності життєво важливих інтересів усієї країни.

Список використаних джерел

1. Гаврилець О.Б., Економічна самостійність регіону як крок до забезпечення національних інтересів України, Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління». Вип. 1. Сучасні проблеми та підходи у муніципальному управлінні / За заг. ред. В.К. Присяжнюка, В.Д. Бакуменка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр Академії муніципального управління, 2007. – 193 с.
2. Ковальчук Т.Т., Економічна безпека і політика: із досвіду професійного аналітика. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2004. – 638 с.
3. Н.Р. Нижник, Г.П. Ситник, В.Т. Білоус Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навчальний посібник - Ірпінь: Преса України 2000. – 304 с.

Е.Е. Кекерчинь,

виконуюча обов'язки директора Комунального некомерційного підприємства
“Хустський центр первинної медико-санітарної допомоги
Хустської районної ради Закарпатської області

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНИМИ ЗАКЛАДАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ У ПЕРІОД ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ

Поряд із тими викликами, які випали на долю країни через стрімке падіння світових фінансових ринків, здешевленням нафти, спадом економічного виробництва, наявність вірусної інфекції, яка набула загальнонаціональних, навіть світових масштабів, обумовила невідкладну необхідність перегляду підходів у сфері державного управління медичною сферою. Саме наведені обставини потребують якнайскорішого приведення медичної галузі до стандартів, які б дозволили своєчасно виявляти наявність вірусної хвороби, контролювати її хід, запобігати поширенню, зменшуючи негативні наслідки її впливу на стан здоров'я і життя, як окремо взятої людини, так і нації загалом.

Окреслена проблематика свідчить про необхідність активізації вчених і науковців усіх рівнів щодо пошуку нових способів і шляхів протидії вірусній інфекції загальнонаціонального масштабу за допомогою вироблення таких організаційних структур і механізмів управління кризовою ситуацією, що дозволило б зберегти здоровим генофонд України, як при коронавірусній інфекції, так і при появі будь-яких інших видів інфекції, що можуть набувати ознак епідемій.

Загальновідомо, що у Основному Законі України визначено найвищу соціальну цінність в країні, якою є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека [1].

Кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, вдосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя [2].

Як і наведені вище, так і інші напрямки діяльності держави, спрямовані на охорону здоров'я в Україні реалізуються шляхом формування державної політики охорони здоров'я в Україні та забезпечення її реалізації органами охорони здоров'я.

Одним із таких органів охорони здоров'я в Україні, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я в адміністративно-територіальних одиницях України є Рада міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації.

Однак, безпосереднім і кінцевим, так би мовити, виконавцем реалізації державної політики в сфері охорони здоров'я є медичні заклади, поліклініки, амбулаторії, лікарні тощо, які і здійснюється свого роду реальний контакт держави із громадянином і людиною в сфері охорони здоров'я.

А тому, стан забезпечення і наслідки реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я в адміністративно-територіальних одиницях України залежить від своєчасності і ефективності управління закладом охорони здоров'я, у тому числі і у період виникнення епідеміологічних ситуацій, як у регіоні так і у країні загалом.

Це свідчить про необхідність впровадження якісно нових і ефективних засад організаційно – правових засобів управління закладом охорони здоров'я на регіональному рівні в контексті обмеженості таких складових кризової ситуації, як часові, інформації і матеріальні ресурси тощо.

Адже, саме наявність такого стану речей у закладах охорони здоров'я, як обмеженість у матеріальних і людських ресурсах, недостатніх інформаційної взаємодії у питаннях точності і своєчасності отримуваної інформації від людини, малої соціальної групи у тому, чи іншому населеному пункті, що підпадає під компетенцію медичного закладу, який надає послуги медичного характеру, може призвести до несвоечасності вжиття заходів, спрямованих на ліквідацію і попередження наслідків поширення вірусної інфекції у тому, чи іншому регіоні, що вимагає нових підходів до запровадження вищих, як у питаннях кількісних, так і якісних показників ефективності управління у медичній сфері.

Отже, процес управління свідомо вибудовується за критеріями раціональності, економії часу, використання ресурсів, максимальної ефективності. Усе це має назву технології управління, яка визначає вибір, реалізацію, відповідну послідовність, паралельність та комбінацію операцій при розробці управлінського рішення.

Антикризове управління характеризується відповідними технологічними схемами управління. Проте специфіка антикризового управління відображає і специфіку його технології. Суттєвий вплив тут можуть справляти такі фактори, як дефіцит часу, зниження керованості, конфлікт інтересів, високий ступінь невизначеності і ризику, складене поєднання проблем, вплив зовнішнього середовища, зниження конкурентоспроможності, порушення балансу влади.

Технологія антикризового управління – це комплекс послідовно здійснюваних заходів запобігання кризі, її профілактики, врегулювання, зниження її негативних наслідків. Вона передбачає як дослідницько-

аналітичну, так і соціально-організаційну діяльність. Не можна технологію антикризового управління зводити тільки до пошуку варіантів поведінки. Це технологія активної управлінської діяльності, повний комплекс всіх її функцій, ролей і повноважень[3, с. 123–124].

У зв'язку із викладеним, вважаю, що одним із способів удосконалення організаційно заходів управління закладом охорони здоров'я на регіональному рівні є необхідність перегляду структури і чисельності, як суб'єктів керівного складу медичного закладу, так і безпосередньо лікарського, сестринського і технічного персоналу, у тому числі і шляхом введення в штат закладу (підприємства), чи покладання на окремих працівників функції моніторингу і інформаційного контролю за станом забезпечення охорони здоров'я на регіональному рівні.

У свою чергу, зазначені вище організаційні заходи, потребують розробки і затвердження на правовому рівні основних принципів удосконалення механізму управління у сфері організації і надання медичних послуг (допомоги) на регіональному рівні шляхом розробки нормативно-правових актів.

Наведене, дозволить контролювати стан поширення вірусної інфекції на регіональному рівні у режимі реального часу, що сприятиме реалізації своєчасних заходів на припинення і поширення вірусної інфекції, запровадження реалізації достатніх мобілізаційних заходів, спрямованих на надання достатнього об'єму і профілю медичних послуг.

Отже, подальша робота по удосконаленню організаційно-правових аспектів управління медичним закладом охорони здоров'я дозволить наблизитися до реалізації завдань Основ законодавства України про охорону здоров'я – усунути фактори, що шкідливо впливають на їх здоров'я, попередження і зниження захворюваності, інвалідності та смертності, поліпшення спадковості.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, із змінами внесеними Законами (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141), офіційний веб-сайт Верховної Ради України: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>;
2. Закон України Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 року № 2801-XII – Відомості Верховної Ради (ВВР), 1993, № 4, ст. 19.
3. Карпенко О.А., Основи антикризового управління: Навчально-методичний посібник. – К.: Видавництво НАДУ, 2006. – 208 с.

О.Г. Кузь,

викладач, спеціаліст вищої категорії,
завідувач навчально-методичної лабораторії

з покладанням обов'язків заступника директора з практичного навчання
Відокремлений структурний підрозділ «Бердянський коледж
Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного»

В.І. Шатохіна,

викладач вищої категорії, методист?

Відокремлений структурний підрозділ «Бердянський коледж
Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного»

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ОДНА З ГОЛОВНИХ СКЛАДОВИХ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ, ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМКУ

*В усіх науках і мистецтвах плодом є вірна практика.
Григорій Сковорода*

Практика – це навчання безпосередньо на робочому місці на відміну від інших видів занять і тільки там можуть бути дійсно засвоєні знання, отримані під час вивчення дисциплін економічного напрямку [1].

На сьогодні, практична підготовка здобувачів освіти є дуже важливою складовою майбутнього фахівця економічного напрямку.

Метою виробничої практики є оволодіння здобувачами освіти сучасними методами, формами організації та засобами праці в галузі майбутньої професії, формування у них на базі одержаних у закладі освіти знань, професійних умінь та навиків для прийняття самостійних рішень при виконанні конкретної роботи в реальних умовах, навчитись систематизувати свої знання і творчо застосовувати їх на практиці.

Найважливіше завдання сучасного закладу освіти – підготовка компетентного, гнучкого та конкурентоспроможного фахівця. В коледжі підготовка фахівців економічного напрямку здійснюється безпосередньо на основі двох видів практик: навчальної та виробничої. Але саме виробнича практика дозволяє здобувачам освіти отримати практичні знання та навички роботи за обраним фахом, закріпленню отриманих у коледжі теоретичних знань, встановленню тісного зв'язку закладу освіти з підприємствами, організаціями, установами – базами практики. Виконуючі під час виробничої практики обов'язки фінансиста, бухгалтера, працівника страхової компанії або банківського співробітника, здобувачі освіти мають змогу ознайомитись з діяльністю бази практики, обов'язками провідних фахових спеціалістів, основними моментами роботи конкретного підрозділу або відділу [1].

Проблема проходження виробничої практики полягає у тому, що здобувачі освіти повинні самостійно працювати на всіх ділянках, передбачених програмою практики, але коли здобувач освіти опиняється безпосередньо на підприємстві, організації, установі – базі практики, то як правило, йому не приділяють належної уваги, можуть не надавати інформацію у повному обсязі. Це пов'язано з тим, що сьогодні бази практики не вмотивовані державою для того, щоб надавати місця для проходження практичної підготовки та подальшого працевлаштування.

Звідси постає питання кращого відбору закладом освіти баз практик; ретельніше перевіряти бази практик, які здобувач освіти обирає самостійно. У коледжі виробнича практика здобувачів освіти економічного напрямку проходить на випускному курсі і триває 3-4 тижні.

Загальну організацію практики проводить завідувач навчально-методичної лабораторії з покладанням обов'язків заступника директора з практичного навчання. Також призначається два керівника практики, один керівник від підприємства (він призначається безпосередньо на базі практики), другий, керівник практики від закладу освіти, як правило викладач спецдисциплін.

Перед початком практики керівник від коледжу повинен видати здобувачу освіти програму практики та індивідуальне завдання, над яким здобувач освіти самостійно працює весь період практики та одночасно веде роботу з написання звіту – щоденника з виробничої практики [2].

Щоб досягти бажаних результатів, керівнику практики від коледжу необхідно здійснювати не тільки підсумковий контроль, але і поточний контроль практичної підготовки, який полягає у систематичній перевірці керівником написання звіту-щоденника практиканта, де відображені результати практичної роботи на кожному етапі проходження практики. Здобувач освіти повинен щоденно робити записи в звіт-щоденник про виконану роботу за день, дотримуючись програми практики.

По закінченню виробничої практики здобувачі освіти складають звіти-щоденники. Письмовий звіт-щоденник, разом з характеристикою від бази практики на здобувача освіти та додатками подається на рецензування керівнику практики від закладу освіти. Після цього здобувач освіти може бути допущений до заліку з практики на комісії.

Практична підготовка оцінюється по кредитно-модульній системі, де окремо виставляються бали керівником практики від підприємства – бази практики, окремо за написання звіту-щоденника керівником практики від коледжу та бали за захист.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про фахову передвищу освіту» із змінами, внесеними згідно із Законом № 392-IX від 18.12.2019.
2. Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України (наказ Міносвіти від 08.04.1993 № 93, державна реєстрація: від 30.04.1993 № 35) / за заг. ред. А.П. Зайця, В.С. Журавського // Вища освіта в Україні нормативно-правове регулювання. – К. : Форум, 2003.

Я.В. Лебедєва,

старший викладач кафедри управління та адміністрування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

БІЛІНГВАЛЬНА ОСВІТА: ІДЕОЛОГІЯ, ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Теорія білінгвальної освіти, то тобто процесу, при якому друга мова є не тільки метою, скільки засобом навчання/викладання спеціальних дисциплін, інтенсивно розробляється останнім часом як в Україні, так і за кордоном. Необхідність теоретичного осмислення проблем білінгвальної освіти в зарубіжній та вітчизняній практиках посилюється в зв'язку з процесами глобалізації та інтернаціоналізації всіх сфер життя, потребами культурного діалогу та збереження національної ідентичності, розвитку толерантності та міжкультурного взаємодії.

Сьогодні полікультурна білінгвальна освіта засобами вивчення рідної та другої мов, є важливою складовою модернізації цілей і змісту національних освітніх систем в країнах Європи, і України зокрема, які прагнуть забезпечити підготовку фахівців європейського рівня, здатних працювати в масштабах загальноєвропейського єдиного освітнього простору і ставати активними суб'єктами сучасного суспільства.

На даний час в країнах Європи існує кілька варіантів білінгвальної освіти: а) білінгвальна освіта засобами мов лінгвістичної більшості і лінгвістичної меншості; б) білінгвальна освіта засобами мови, що вважається офіційною мовою держави, і мовами етнічних груп; в) білінгвальна освіта засобами рідної та іноземної мов.

Історично склалось так, що протягом століть територія сучасної України була під впливом різних держав, а відтак і різноманітних мов та культур, що і спричинило до зародження, в першу чергу, білінгвізму.

Як відомо, Україна є порівняно етнічно однорідною країною, де етнічні українці становлять приблизно 75% населення. Однак в окремих регіонах мешкають представники різних національних меншин. На сьогодні у межах незалежної України проживає більше сотні етнічних груп [1].

Мовна освіта в Україні реалізується через систему загальноосвітніх навчальних закладів із чітко визначеними основними мовами навчання. У більшості шкіл навчання здійснюється державною – українською мовою, а іноземна мова вивчається як окремий предмет, можливо вивчення також як окремого предмета будь-якої мови національної меншини. Водночас функціонують школи з навчанням мовами національних меншин, де навчальні дисципліни, крім української мови та літератури, іноземної мови, можуть вивчатися мовою відповідної національної меншини (кримськотатарською, російською, польською, угорською, румунською, молдовською тощо) [4].

Як показує на цей час практика, недоліком такої системи можна назвати той факт, що учні загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою, які знаходяться у регіонах, де мешкає та чи інша національна меншина, отримують недостатньо знань про мову й культуру останньої. Водночас, учні загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням мовами національних меншин не отримують високого рівня знань з української мови і, як результат, у них виникають проблеми в отриманні вищої освіти, де викладання навчальних дисциплін здійснюється державною мовою; а також труднощі в знаходженні престижної роботи та інше [3].

З огляду на вищезазначене суспільство все більше доходить розуміння того, що створення мультилінгвальних або білінгвальних загальноосвітніх навчальних закладів є доцільнішим, аніж формування навчальних закладів із навчанням виключно мовою національної меншини.

Аналіз української законодавчої бази свідчить про те, що вона не суперечить основним ідеям білінгвізму і не створює перешкод для їх запровадження. В урядових та директивних документах визнається реальна багатомовність, багатокультурність та багатоетнічність українського суспільства, й ставляться завдання, спрямовані на зберігання культури меншин, толерантних міжетнічних стосунків.

Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні на законодавчому рівні в Україні створені умови для розвитку білінгвальної освіти, але існують певні проблеми у практичній організації такого навчального процесу, хоча вже сьогодні окремі навчальні заклади застосовують деякі засоби та прийоми білінгвального навчання.

Для подальшого розвитку білінгвальної освіти в Україні стає необхідним вивчення досвіду багатонаціональних країн, де ці проблеми успішно розв'язуються, а також досвіду навчальних закладів України, які працюють за цією системою, з метою розповсюдження цього досвіду на всій її території.

Список використаних джерел

1. Колодій А. Американська доктрина мультикультуралізму і етнонаціональний розвиток України / А.Колодій // Агора. Випуск 6: Україна і США: взаємодія в галузі економіки, культури і науки. – 2008. – С. 5–14. – Режим доступу: <http://political-studies.com/?p=578>
2. Кристопчук Т. Полікультурність у європейській освітній політиці / Тетяна Кристопчук // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія: Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 1-2 (50-51). – С. 122–126.
3. Методичні рекомендації з розвитку багатомовної освіти у навчальних закладах України. – Режим доступу: <https://patrir.ro/wp-content/uploads/2019/04/Multilingual-education-in-Ukraine>. – Назва з екрану.
4. Про освіту : закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

А.В. Петровець,

судовий експерт сектору балістичного обліку
відділу криміналістичних видів досліджень

Рівненського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день, зі стрімким розвитком суспільства та науки у всьому світі, розвивається і балістична наука в Україні. Досліджуючи праці сучасників, помітна тенденція розвитку різних напрямків балістики. Потрібно сказати, що кожен окремий напрям є досить специфічним, має свої особливості розвитку, практичного застосування, використання. Тим більше, кожен із них стрімко розвивається, вдосконалюється використовуючи не лише вітчизняний досвід, але й зарубіжний. Дане питання є актуальним, оскільки детальне дослідження його дозволить орієнтуватися у сучасному стані зброї в Україні, подальшому розвитку та її вдосконаленню.

Перш за все потрібно сказати, що балістика, як наука вивчає рух, зіткнення різного роду снарядів, вплив на них чинників зовнішнього середовища (температура, сила вітру, атмосферний тиск). Уже із визначення є зрозумілим те, що на сучасному етапі її розвитку вчені прагнуть для покращення використання снарядів, зброї, певним чином, зменшити вплив на них вище зазначених явищ, методом використання новітніх технологій [1; 3, с. 149–151].

Прийнято виділяти декілька видів балістики, котрі є основними і їх дослідження у часовому відрізку, тривають ще з минулих століть: внутрішню, зовнішню, термінальну. Відповідно, кожна із них характеризується певними особливостями дослідження. Вивченням руху кулі (снаряду) після припинення дії на неї порохових газів займається зовнішня балістика. На відміну від зовнішньої, внутрішня балістика характеризується вивченням різного роду процесів, які відбуваються під час пострілу та руху кулі (снаряду) у каналі ствола. Термінальна балістика, зокрема, дію снаряду на перешкоди та вплив різних тіл на броньовий захист.

Із вище зазначеного, зрозуміло, що це база балістичної науки, яка займається теоретико-практичним використання зброї, вдосконаленням її. Відповідно, сучасний стан та перспектива даної галузі науки в Україні, зокрема, її теоретичної основи характеризується головним завданням, яке полягає у математичному вирішенні питання про залежність кривої польоту (траєкторії) кинутих і вистрілених тіл від її чинників (сили порошу, сили тяжіння, опору повітря, тертя) [1; 4].

Потрібно зауважити, що на сучасному етапі розвитку, досить детально досліджується такий напрям, як криміналістична балістика. Із дослідження теоретичних джерел наукових знань сучасності, впливає те, що розвиток даного напрямку зумовлений кількісними і якісними змінами злочинності – проявами нових злочинів, у тому числі з використанням різних видів зброї. З цього і впливає визначення, що криміналістична або судова балістика займається вивченням криміналістичної техніки, яка вивчає вогнепальну, пневматичну, газову, травматичну та інші види зброї, закономірності пострілу та явищ, які його супроводжують і дії зброї, матеріали, засоби, способи залишення слідів її застосування. Також судова (криміналістична) балістика вивчає засоби, методи, методики виявлення, фіксації, дослідження слідів застосування зброї для одержання доказової бази. Із вище зазначеного, об'єктом вивчення судової балістики є сама зброя, її складові частини, матеріали виготовлення та сліди продуктів пострілу. Судова балістика тісно взаємопов'язана з розділами криміналістики, і в першу чергу з трасологією, теорією ідентифікації, методи яких широко використовуються для ідентифікаційних досліджень вогнепальної зброї і боеприпасів. А також пов'язана з судовою медициною, судовою хімією, судовою біологією, дані яких використовуються для дослідження зброї, боеприпасів та слідів пострілу [3, с. 149–151].

Наукові основи судової балістики становлять розроблені в інших галузях про закономірності механізму пострілу і виникнення слідів на кулях та гільзах від різних частин зброї, на перешкодах залежно від дистанції пострілу.

Головним та пріоритетним напрямком на сучасному етапі та у майбутньому є детальне вивчення та професійне проведення судових експертиз зброї. На сьогодні, цей напрямок є актуальним, оскільки спостерігається значне збільшення застосування саморобної та переробленої вогнепальної зброї, гільз та куль, а їх детальне дослідження дозволить створити інформативну базу, за допомогою якої можна буде ідентифікувати та віднести до певної групи (класу) зразок тієї чи іншої зброї [4].

Також, варто сказати, що експертні методики дослідження зброї, є традиційними, дозволяють вирішити ідентифікаційні, діагностичні та ситуаційні завдання.

На даному етапі, судова балістика базується на базових загальноприйнятих методах дослідження. Слід зауважити, що кожен її напрямок на сьогоднішній день розвивається у силу можливостей, але для достатнього рівня потрібно враховувати стрімкий розвиток суспільства, технологій загалом, використовувати досвід сусідніх країн.

Список використаних джерел

1. Ищенко Е. П., Топорков А. А. (2010) Криминалистика. Контракт. ИНФРА-М, 784.
2. Мазніченко Ю.О. (2007) Інформаційні технології в експертній практиці: Київський нац. ун- внутр. Справ, 152.
3. Новак Я. В. (2006) До питання про класифікацію судово-балістичних експертиз. Підприємництво, господарство і право, 9, 149-151.
4. Стельмахов А. В., Сумарока А. М., Егоров А. Г, Сухаре А. Г. (1998). Судебна баллистика и судебно-баллистическая экспертиза. СЮ МВ России, 176.

Л.Р. Стаднійчук,

студентка Кам'янець-Подільського коледжу економіки, права та інформаційних технологій Кам'янець-Подільського навчально-наукового інституту
Університету державної фіскальної служби України

«ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ» В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПОНЯТТЯ

Економічні проблеми, незадовільний стан ринку праці, значний рівень безробіття і низький рівень життя населення спонукають громадян України шукати роботу за кордоном. Легально щорічно працевлаштовується за кордоном 50–60 тисяч осіб. Але нині майже чотири млн. громадян України працюють за кордоном нелегально. Більшість виїжджають за туристичними чи приватними візами, працюють без необхідних документів, дозволів та контрактів, а це робить їх безправними, і стає причиною потрапляння в тенета торговців людьми. Тому завданням загальнодержавної ваги є боротьба з цим явищем, підтримка і захист українських громадян за кордоном.

Відповідно до національного кримінального законодавства, злочин відповідно до ч. 1 ст. 149 (Торгівля людьми) КК України являє собою – «торгівлю людьми, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [1].

У ст. 1 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» торгівля людьми визначається як здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а також вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, вразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнається злочином [2].

Кривоконь Д.А. відзначає, що «існує низка причин, що сприяють поширенню торгівлі людьми: 1) нестатки, 2) привабливість кращих умов життя в іншому місці, 3) організована злочинність, 4) неможливість працевлаштування, 5) політична нестабільність, 6) збройні конфлікти, 7) попит на послуги секс-індустрії і дешеву нелегальну робочу силу тощо» [3, с. 667].

Торгівля людьми, констатує Кісіль З.Р., «є одним із найтяжчих злочинів у цілому світі. Як свідчить статистика, мільйони людей стають «живим товаром» та жертвами торгівлі людьми. Направду, торгівля людьми є однією із форм рабства, що порушує права та свободи людини і громадянина, а також формою насильства, яке спричиняє великі ризики для життя і здоров'я людини. Жодна держава у світі не в стані убезпечити себе від цього негативного феномену, і наша держава, на жаль, не є винятком. Торгівля людьми – новий виклик, який постав перед людством внаслідок глобалізації. Політична нестабільність у державі, низький рівень економічної та соціальної захищеності, правової освіти окремої частини населення, непоодинокі насильницькі дії супроти жінок та дітей, корупція, безпринципність злочинців, великий попит на дешеву працю створюють сприятливі умови для розквіту цього виду злочинної діяльності. Торгівля людьми здійснюється у різних формах. Феномен торгівлі людьми є вкрай динамічним, постійно еволюціонує услід за прагненням злочинців отримати щонайбільші дивіденди від експлуатації «живого товару», а це, своєю чергою, сприяє ухиленню від заходів протидії правоохоронних органів цьому злочину. Позаяк торгівля людьми визнана міжнародною спільнотою проблемою міжнародного характеру, вона не може бути розв'язана лише на рівні однієї держави. Це вимагає консолідації зусиль усіх інституцій держав, міжнародної спільноти, адже торгівля людьми чинить негативний вплив на суспільну безпеку, девальвацію суспільної моралі, обумовлює формування стагнації особистості, втрату родинних зв'язків, появу адиктивної поведінки» [4, с. 189].

Батиргареева В.С. звертає увагу та вказує, що «існує інша проблема – підміна поняттям «торгівля людьми» інших протиправних дій стосовно українських військовополонених та цивільних осіб. Мають на увазі випадки вимоги грошей за звільнення цих військовополонених або цивільних осіб.

Контентаналіз українського медіапростору свідчить, що саме такі випадки сьогодні чомусь усе частіше називають торгівлею людьми. Проте з позиції кримінального права подібні дії необхідно кваліфікувати як захват заручників чи(та) незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Разом із тим моніторинг матеріалів ЗМІ не дозволив виявити згадувань про очевидні факти продажу людей у зоні АТО. Ще деякий час тому в багатьох академічних, публіцистичних та аналітичних виданнях констатувалося, що основними країнами призначення «живого товару» з України є Туреччина, Сербія, Хорватія, Македонія, Греція, Кіпр, Німеччина, Голландія. Сьогодні чомусь стверджується, що основною країною, до якої постачали й продовжують постачати жертв, є Російська Федерація. Звернення до матеріалів Міжнародної організації з міграції свідчить про те саме. Якщо залишити осторонь усі інші причини, за якими РФ раптом виявилася країною-реципієнтом «живого товару», то зазначимо, що єдиною причиною, за якою вона стала «лідером» принаймні у статистиці, є підміна явища торгівлі людьми знову ж таки явищем незаконної трудової міграції» [5, с. 73–74].

Правове закріплення поняття «Торгівля людьми» має включаючи такі обставини, відносно особи:

- здійснювалися певні дії: торгівля; інша незаконна угода, об'єктом якої є людина; вербування; переміщення; переховування; передача; одержання людини.

- використовувалися певні способи (шляхи) вчинення злочину: обман, шахрайство, шантаж, використання уразливого стану, застосування чи погроза застосування насильства, використання службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи.

- ставилася за мету її експлуатація в будь-якому виді: сексуальна, трудова, використання в порнобізнесі, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусова вагітність, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо [6, с. 115–116].

Підставами для розмежування статусу особи слід вважати таке:

1. Легальний юридичний статус особи, організації, яка здійснює легальне переміщення, й відсутність такого статусу, якщо йдеться про торгівлю людьми.

2. Легальна юридична угода з особою, яка є суб'єктом переміщення, і відсутність такої угоди, якщо йдеться про торгівлю людьми.

3. Подальший легальний юридичний статус особи в країні переміщення, відсутність такого статусу, якщо йдеться про торгівлю людьми.

4. Метою переміщення може бути виключно легальна діяльність, дозволена законами України, та участь у нелегальному кримінальному бізнесі, якщо йдеться про торгівлю людьми.

При цьому відсутність будь-якої ознаки легальності, як здається, дає підстави стверджувати, що в конкретному випадку йдеться саме про торгівлю людьми. Водночас слід розуміти, що використання «силових» методів примусу, а також обману, шахрайства тощо, не можна вважати головною ознакою торгівлі людьми.

Отже, сьогодні однією з найактуальніших проблем є торгівля людьми, яка досягла вагомих масштабів свого поширення, що змушує говорити про неї, як про глобальну проблему і заслуговує на особливу увагу як з боку саме нашої держави, так і усієї міжнародної спільноти. Необхідно внести змін до ч. 1. ст. 149 КК України, що передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, зокрема закріпити мотив та викласти її в такій редакції 1. Торгівля людиною з метою незаконного збагачення або інших особистих мотивів, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради*. 2001. №25-26. Ст.131.
2. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. ст.173.
3. Кривоконь Д. А. Торгівля людьми: кримінально-правовий аналіз. *Молодий вчений*. 2018. № 10(2). С. 667-670.
4. Кісіль З. Р. Торгівля людьми – соціальна проблема сучасності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2017. Вип. 2. С. 188-193.
5. Батиргареева В. С. Торгівля людьми в Україні: погляд із сьогодення. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Вип. 33. С. 68-77.
6. Самороков В. О. Торгівля людьми: кримінально-правовий аспект. *Молодий вчений*. 2017. № 5.1. С. 115-118.

О.С. Товстий,

старший судовий експерт сектору автотехнічних досліджень відділу автотехнічних досліджень та криміналістичного дослідження транспортних засобів
Кіровоградського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України

КОЛИ ПРИПУСТИМИЙ САМОСУД

За результатами дослідження 38% українців вважають, що самосуд за деяких обставин допустимий. 12% вважають його цілком виправданим і прийнятним. Серед тих, хто намагався захищати свої права, 64% сказали, що все було намарно. Вийшло якось захиститися в 36%. При цьому (50% прямих і непрямих прихильників самосуду) найбільш дієвим способом захистити свої права українці вважають звернення до ЗМІ (29,8%). Для них це набагато ефективніше за скарги до Європейського суду з прав людини, звернення до якого вважають перспективним 19,3%.

Перш ніж традиційно говорити про зростання недовіри до влади, радикалізацію і/або агресивність українців, розглянемо ключове поняття цього опитування. А саме – слово «самосуд».

Українська негативна визначення самосуду як безглуздої убивчої реакції на тавру сформулювала держава. Вона завжди і скрізь монополізує право на насильство, таким чином наголошуючи частину слова «само». Хоча і лінгвістично, і понятійно «суд» тут – важливіший складник, бо він – опис дії. Того, як здійснюється певна жорстока, та все ж таки процедура: слідство, розслідування, кваліфікація вчиненого, вирок і виконання.

Виклик кидається державі не так самим фактом убивства чи іншого жорстокого покарання, як узурпацією прав і обов'язків буцімто держави. Факт самосуду означає, що саме ця конкретна держава вже занадто слабка і/або некомпетентна в захисті громадян.

У таборах старателів у Каліфорнії під час золотої лихоманки 1848 року з'явилися «комітети пильності». Вони ловили злочинців і самостійно вершили правосуддя судом присяжних. Іноді в суді брало участь усе селище. За вбивство й викрадення коня карою було повішення, за злочини менші — шмагання або вигнання. Втім, вигнання на ті часи було лише пом'якшеною формою смертної кари. Кажуть, уже після трьох повішень золото спокійно можна було залишати біля дороги.

В др. пол. XVIII ст. на Дикому Заході Північної Америки (майбутніх США), в колонії Вірджинія (першій постійній англійській колонії в Північній Америці), виникло явище, яке увійшло в історію під назвами «суд Лінча» та «лінчування». Воно пов'язано з діями молодого мирового судді Чарльза Лінча та групи його однодумців, які під час Війни за незалежність (1775-1783 рр.) здійснили ряд неформальних судових процесів над лоялістами Вірджинії (місцевими прихильниками британської корони). Ці процеси відрізнялися

відсутністю сторін звинувачення і захисту та особистим розглядом справи по суті громадським (мировим) суддею з винесенням ним вердикту, а також заангажованістю та умотивованістю правосуддя. По суті, на думку фахівців, це явище являло собою спрощений варіант правосуддя військового часу, спрямоване на підтримку суспільного порядку в умовах суспільно-політичної нестабільності. Пізніше в Пенсільванії капітан Уільям Лінч ввів «закон Лінча» про безсудні тілесні покарання (1780 р.).

З 60-х рр. XIX ст., після Громадянської війни, в США склалося систематична практика «лінчування» як паралельна формальному правосуддю, що носила яскраво виражений характер расової і національної нетерпимості та використовувала жорстокі антигуманні форми (вбивства, каліцтва тощо). Уряд США та прогресивні демократичні кола постійно засуджували цю практику, але викоринити змогли її лише в др. пол. XX ст.

В наш час, «суд Лінча» та «лінчування» в сприйнятті більшості світового співтовариства асоціюється з незаконною розправою над дійсним злочинцем чи підозрюваною в скоєнні злочину особою без звернення до офіційних органів, тобто – самосудом. Самосуд відрізняється від помсти (стародавніх традицій «закону Туліона», національних практик кровної помсти) тим, що на відміну від останньої, розправу над кривдником можуть здійснити не лише сама жертва чи її близькі, а й сторонні особи, які сприймають її як акт відновлення справедливості (в їх розумінні) і відвернення загрози суспільству.

Походження слова «лінчування» відноситься до кінця XVIII століття. Історики досі сперечаються, від якого з двох Лінчей пішов термін. Одні стоять за полковника іррегулярних військ американських колоністів Чарльза Лінча (1736–1796), інші – за виргинського плантатора капітана Вільяма Лінча (1742–1820).

Чи може самосуд мати виправдане місце в сучасному суспільстві, в сучасній системі демократично-правих координат? Чи можливе в наш час правосуддя поза судовою системою?

Поглянемо на цю проблему з двох точок зору: професійної (погляд фахових експертів) і непрофесійної (аматорський погляд простих людей, позиція громадянського суспільства).

Профільні фахівці (історики та філософи права, юристи кримінального профілю, судді) торкаються цього питання, передусім, з позицій сутнісних ознак явища самосуду та рівня і змісту праворозуміння. Наприклад, В.С. Бігун в своєму монографічному дослідженні зазначає, що «... традиційно самосудом вважається діяльність приватних осіб або їх організацій, при цьому, виявляючи гегемонію держави як форми здійснення централізованої політичної влади в частині того, що називається правосуддям. Держава застерігає за собою право визначати що є самосудом і хто є порушником правосуддя. Водночас, поняттям самосуд не охоплюються випадки, які

регламентуються законодавством як правомірні: необхідна оборона, крайня необхідність, затримання особи, яка вчинила злочин».

Погляди простих людей, громадянського суспільства в цілому характеризуються більш радикальними судженнями, поляризованістю думок і підходів та знаходяться не тільки в правовій площині, а й в морально-етичній та безумовно емоційній. Проілюструю цю тезу на прикладі двох резонансних випадків.

У ніч з 8 на 9 березня 2012 р. в Миколаєві сталася трагедія, яка сколихнула всю країну. Троє молодиків зґвалтували, душили та підпалили 18-річну Оксану Макар, яка згодом померла в лікарні. Розлючені місцеві мешканці мало не лінчували злочинців під час їх арешту правоохоронцями.

Друга подібна подія сталася через рік, у вересні 2013 р., теж на Миколаївщині (районний центр Врадіївка), коли троє осіб (двоє місцевих міліціонерів і таксист) зґвалтували і намагалися вбити Ірину Крашкову. Тоді теж мала місце спроба самосуду місцевих мешканців над винуватцями злочину.

Якщо ж уявити собі можливу процедуру цього самосуду, то слід розуміти, що соціальні мережі, за всієї їхньої умовної репрезентативності, нині виконують функцію того самого суду присяжних, про який ішлося на початку статті. Хто такі присяжні? Це засідателі, відібрані методом випадкової вибірки, які вирішують питання факту (на відміну від судді, який вирішує питання права). І в цій частині соціальні мережі цілком відповідають статусу суду присяжних. Але без судді. Як бачимо, самосуд як суспільне явище, не канув в лету. В сучасному суспільстві, зокрема українському, інколи спалахують подібні випадки. Звичайно, з часів Дикого Заходу і расової нетерпимості змінилися мотиви і передумови їх виникнення. Найчастіше потяг до «лінчування» виникає на підґрунті особливо жорстоких резонансних злочинів і загальної слабкості правоохоронної і судової систем, на хвилі накалу емоцій, пов'язаних із прямим запитом частини суспільства на відновлення справедливості.

На моє глибоке переконання, в сучасних умовах гегемонії гуманістичної парадигми мислення і загальносвітового визнання примату права, самосуд, «лінчування» – це атавізм і спотворене уявлення про справедливість. Вони нерозривно пов'язані із вибухом емоцій і дуже часто упереджені та не потребують аргументованого доведення вини. Внаслідок цього, під жорна самосуду можуть потрапити дійсно невинні. При цьому, порушується основний принцип правосуддя – презумпція невинуватості особи, а це вже може призвести до суспільно небезпечних непередбачуваних наслідків і загрожувати системними порушеннями в здійсненні справедливого правосуддя.

Список використаних джерел

1. Покальчук О. “Встати, самосуд іде!” Інтернет портал ZN,UA <https://dt.ua/SOCIUM/vstati-samosud-ide-.html> (Дата звернення: 20 січня, 2017, 23:02)
2. Суд Линча [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.exrus.eu/Sud-Lincha-id4fa904846ccc19901e000315/Artikel1> (Дата звернення: 22.04.2019 р.)
3. Третина українців допускає самосуд – опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/24605982.html> (Дата звернення: 22.04.2019 р.)

О.Т. Шевчук,

судовий експерт сектору трасологічних досліджень
Рівненського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру
МВС України

СЛІДИ ШКІРЯНОГО ПОКРИВУ ГОЛОВИ, ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ НЕТРАДИЦІЙНИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ

Шкіра людини – зовнішній покрив тіла, що становить бар'єр між довкіллям і внутрішнім середовищем організму. Шкіра вважається одним з найбільших органів в організмі людини. Загальна площа шкіри у дорослої людини становить приблизно 1,5-2 м². Маса шкіри дорослої людини сягає 5 кг. Товщина шкіри 2-5 мм, причому вона тонша на тих ділянках тіла, які менше піддаються дії тертя і дії сили.

Шкіра голови людини неоднорідна: близько половини її поверхні займає волосяний покрив, але на передній та боковій її ділянках волосся немає, тому торкаючись цими ділянками різних предметів чи предметами цих ділянок, людина залишає сліди шкіряного покриву голови, до яких відносяться сліди лоба, носа, губ, підборіддя, щік, вушних раковин. Їх використання дозволяє не тільки ідентифікувати конкретну людину, але і отримати певну інформацію про її особу, яку можна застосувати при розшуку злочинця.

В комплексі із іншими слідами в криміналістиці, сліди шкіряного покриву голови людини використовуються сьогодні для розслідування злочинів практично у всіх розвинених країнах Європи, Америки і Азії.

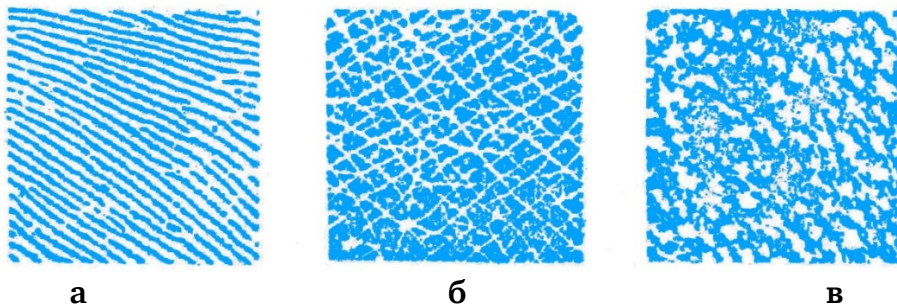
Наприклад, в Японії відбитки губ стали використовуватись в криміналістичних обліках, а в Єгипті, Франції та інших країнах впроваджена система реєстрації злочинців за вушними раковинами.

Поверхня шкіри голови відрізняється від поверхонь інших ділянок шкіри людини тим, що тут відсутні папілярні лінії, а також малюнок у вигляді трикутних та ромбічних фігур, який характерний для шкіри тулуба. Рельєф шкірної поверхні голови утворений деталями у вигляді воронкоподібних заглиблень фолікул і точкових виступів епідерміса, а також пор та дрібних

борозенок (заглиблень лінійної форми) і в цілому нагадують рельєф наперстка.

Своєрідний малюнок має поверхня губ. В ньому переважають вертикальні або нахилені борозди, складки і дольки. Вищезгадані елементи узору, часто носять мікроскопічний характер і не завжди помітні неозброєному оку.

Проте, відбиваючись при слідовому контакті, вони дозволяють відрізнити сліди шкіряного покриву голови від інших ділянок шкіри людини (Рис. 1) [3, с. 93].

**Рис. 1. Особливості рельєфу шкіри
долонної поверхні кисті (а), тулуба (б) і голови людини (в).**

Рельєф шкіри голови зумовлений особливостями будови внутрішніх шарів дерми, тому відновлюється при поверхневих пошкодженнях і зберігається протягом всього життя людини.

Оскільки формування рельєфу шкіри відбувається в процесі ембріонального розвитку під дією безкінечної кількості факторів (здоров'я матері, стресів, клімату тощо), він вже при народженні дитини відрізняється індивідуальністю. Ріст людини супроводжується збільшенням розмірів узорів шкіри і окремих їх деталей, але не змінює загальну структуру рельєфу. Поява зморшок в похилому віці також не змінює малюнок в цілому [1, с. 102].

Разом з тим, рельєф шкіряного покриву голови неоднорідний. На окремих ділянках присутні свої особливості. Наприклад, рельєф шкіри лоба відрізняється від рельєфу шкіри щік, носа, вушних раковин. Це дозволяє визначити конкретну ділянку шкіри голови людини, відображену в сліді.

Малюнку кожної ділянки шкіряного покриву голови людини, а також деталям їх будови притаманні певні характеристики (форма, розміри, взаєморозташування тощо). Відображаючись у слідах, вони дозволяють ідентифікувати конкретну людину, тобто є ідентифікаційними ознаками. Їх можна розділити на загальні та окремі (Рис. 2).

Окремими ідентифікаційними ознаками в слідах шкіри голови людини служать розміри слідоутворюючих ділянок, їх форма (наприклад, форма контурів губ), переважний напрямок шкірних складок, зморшок, борозенок тощо.

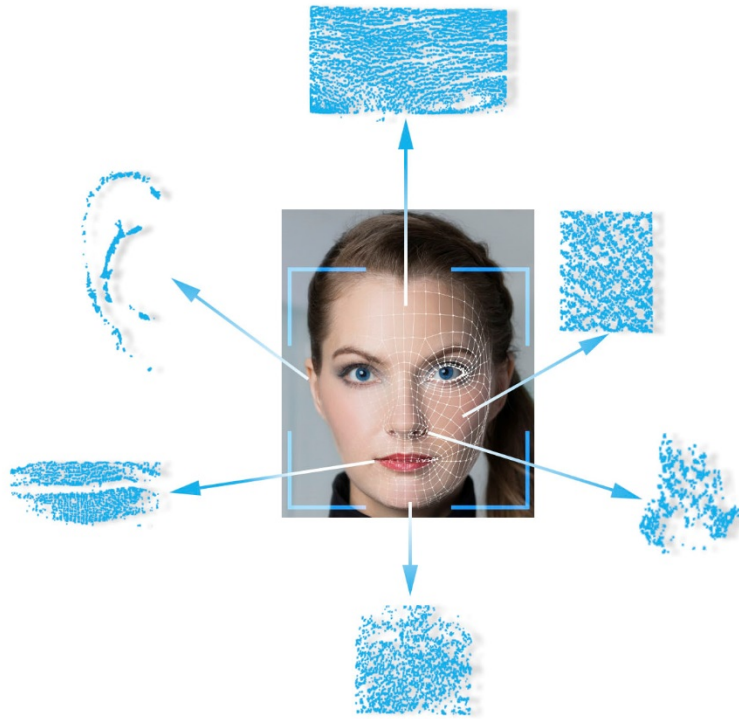

Рис. 2. Відмінності мікрорельєфу слідоутворюючих ділянок шкіри голови людини.

Окремі ознаки характеризують зовнішню форму і взаєморозміщення окремих деталей рельєфу. Вони відрізняються великою різноманітністю і насиченістю. Наприклад, на площі в 1 см^2 , в сліді шкіри голови може налічуватись більше 100 окремих ознак, які стають помітними лише при збільшенні. Не дивлячись на це різноманіття, зовнішня форма деталей малюнку в своїй основі, близька до чотирьох геометричних фігур: крапки, круга (овалу), багатокутника і лінії.

Сліди шкіри голови людини зазвичай залишаються на місці скоєння найбільш тяжких злочинів (вбивств, тілесних ушкоджень, зґвалтувань тощо), крадіжок, ДТП, а також в справах, пов'язаних з вживанням наркотичних речовин.

На місцях підходу та відходу злочинця, зазвичай виникають сліди лоба в парі зі слідами носа, сліди вушних раковин зі слідами щік.

Вони утворюються при загляданні всередину приміщення, підслуховуванні (прислуховуванні) перед тим, як проникнути всередину.

Більш різноманітні зони слідів шкіряного покриву голови людини виникають безпосереднього на місці вчинення злочину. Також такі сліди можуть бути виявлені на входних дверях, кришці столу і посуді, недопалках, серветках.

На місці скоєння крадіжок і розбійних нападів в квартирі (будинку) такі сліди можуть також виявлятися на предметах із яких викрадені цінності: на дверцятах шаф при діставанні із середини предметів і спробі дотягнутися до віддалених речей, загляданні в приховані місця, наприклад, під диван, за шафу тощо [2, с. 88].

На відміну від слідів рук (найбільш близьких по механізму утворення), сліди шкіряного покриву голови людини частіше бувають статичними, але через високу еластичність шкіри, їм характерна велика варіативність у відображенні ознак, тобто малюнок в них частіше деформований.

Видимі сліди шкіряного покриву голови людини вилучаються безпосередньо з предметом (або його частиною), на якому вони виявлені, але при цьому на ньому повинні бути позначені верх і лицева сторони.

Сліди шкіряного покриву голови людини, виявлені на місці злочину, дозволяють встановити:

1. Ділянку шкіри голови, відображеної в сліді;
2. Характер дій, які при цьому відбувались;
3. Індивідуальні ознаки людини, що залишила сліди. А саме: стать, орієнтований вік, орієнтований ріст, особливості будови тіла, наявність анатомічних дефектів окремих ділянок голови, можливі захворювання шкіри, розміщення і характер пошкоджень на шкірі;
4. Можливість використання слідів для ідентифікації людини;
5. Кількість осіб, що залишили сліди;
6. Конкретну людину, що залишила сліди.

На вирішення ідентифікаційної трасологічної експертизи слідів шкіри голови людини можуть бути поставлені наступні питання:

1. Чи є на наданому предметі сліди шкіри голови людини (або конкретно – сліди лоба, носа, губ тощо)?
2. Якщо так, то чи придатні вони для ідентифікації?
3. Одним чи різними особами залишені дані сліди (якщо їх кілька)?
4. Чи залишені сліди потерпілим А?
5. Чи залишені сліди підозрюваним Б?
6. Якою конкретно ділянкою шкіри голови підозрюваного залишений даний слід?

Потрібно пам'ятати, що сліди шкіряного покриву людини несуть в собі не тільки трасологічну інформацію. Вони можуть використовуватись для проведення судово-медичної і судово-хімічної експертизи.

Список використаних джерел

1. Трасология и трасологическая экспертиза : учебник / А.Г. Сухарев, А.В. Калякин, А.Г. Егоров, А.И. Головченко. – Саратов, 2010 – 420 с.
2. Криминалистическая экспертиза: Курс лекций. Вып. 1: Трасологическая экспертиза / Редкол.: Кантор И.В. (отв. ред.) и др.; Под общ. ред. Б.П. Смагоринского. – Волгоград, 1996. – 300 с.
3. Нестеров Н.И. Установление групповой принадлежности трасологических объектов: Учебное пособие. – Х., 1988.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

С.П. Вовк,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова
науковий керівник: **І.А. Твердохліб,**
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри інформаційних технологій та програмування
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВЕБ-РОЗРОБЦІ

Анотація. У статті розглядаються сучасні популярні технології та мови для веб-розробки та веб-дизайну; наведені фрагменти кодів веб-розмітки та мов веб-програмування; показані сучасні тренди у веб-дизайні.

Ключові слова: веб-розробка, веб-дизайн, веб-програмування, мова гіпертекстової розмітки HTML, таблиці стилів CSS, мова програмування JavaScript.

Постановка проблеми. World Wide Web – комп’ютерна глобальна мережа, що на даний момент містить мільйони різних веб-сайтів, на яких викладена найрізноманітніша інформація. Люди можуть отримати доступ до цієї інформації за допомогою технології Internet.

За останні два десятиріччя Інтернет встиг пронизати майже всі сфери нашого життя і на сьогоднішній день є великою інформаційною мережею, у якій використовується величезна кількість технологій, що полегшують та оптимізують пошук і сприйняття інформації людиною.

Кількість людей, що виходять в Інтернет з мобільних пристроїв, за останні кілька років стала перевищувати кількість користувачів персональних комп’ютерів, які користуються глобальною мережею. У браузерях мобільних пристроїв сайти виглядають трохи інакше, чим на комп’ютері, багато елементів інтерфейсу можуть працювати некоректно, з’їжджати або зникати. Щоб цього не відбувалося, веб-розробник повинен продумати, яким буде дизайн майбутнього сайту на смартфонах та гаджетах так, щоб користувач смартфона, відвідуючи сайт, міг ним без проблем користуватися.

Таким чином, професія верстальника сторінок та веб-дизайнера дуже затребувана зараз і буде такою до тих пір, поки в Інтернеті не з’являться нові

сайти та нові технології. Веб-дизайнери потрібні в кожному веб-студію, а багато хто працює вдома.

Необхідно навчати початкам веб-програмування ще у школі, щоб майбутнім студентам було легше опановувати навички.

Мета статті. Ознайомлення із популярними сучасними технологіями, що необхідні для створення сайтів, веб-програмування та веб-дизайну.

Виклад основного матеріалу. 1990 року британський кібернетик Тім Бернерс-Лі розробив та представив мову HTML (англ. HyperText Markup Language) – мову розмітки гіпертексту. Використовуючи цю мову, команда Бернерса-Лі зробила перший веб-сайт у світі <http://info.cern.ch>. З цього і почалася історія веб-розробки [5].

У сучасному розумінні, веб-розробка – процес проектування, створення, графічного та мультимедійного оформлення веб-сторінок для глобальної мережі Інтернет.

Для створення веб-сайтів на професійному рівні веб-розробнику необхідно добре володіти мовою розмітки гіпертексту, мовою таблиці стилів та хоча б одною з мов веб-програмування [3, с. 33].

HTML. HTML (Hypertext Markup Language / мова розмітки гіпертексту) – стандартна мова гіпертекстової розмітки документів у World Wide Web. Більша частина веб-сторінок містить опис та характеристику розмітки на мові HTML (рідше XHTML). Мова HTML інтерпретується (зчитується) всіма популярними браузерами. Отриманий в результаті форматований текст відображається на моніторах наших комп'ютерів, екранах гаджетів та

смартфонів. У всесвітній мережі HTML-документи передаються веб-переглядачам від сервера (віддаленого комп'ютера) за допомогою протоколів HTTP або HTTPS, у вигляді звичайного гіпертексту або з використанням шифрування [1, с. 50–60].

```
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
  <title>Веб-сторінка</title>
</head>
<body>
  <p align="center">З Днем Конституції!<br>
  
</p>
</body>
</html>
```

Фрагмент HTML-коду

Мова HTML, як і більшість мов розробки, має свої стандарти та версії. На даний момент актуальною версією є HTML5. Хоча ще не всі браузери ще підтримують великий об'єм можливостей цієї версії мови. У HTML5 було додано безліч нових синтаксичних особливостей та функцій. З'явилися нові теги-елементи <canvas>, <video>, <audio>, а так само можливість використання SVG (Scalable Vector Graphics, масштабована векторна графіка) та управління мультимедійними і графічними об'єктами без звернення до сторонніх API (інтерфейс прикладного програмування) або плагінів [1, с. 25].

CSS. CSS (з англ. Cascading Style Sheets - каскадні таблиці стилів) – це те, як HTML буде представлений. HTML описує розподіл контенту, CSS в свою чергу визначає, як документ буде виглядати. За допомогою таблиць стилів можна визначити фоновий колір (зображення) веб-сторінки, шрифт тексту (гарнітура, розмір тощо), розташування окремих елементів на веб-сторінці, інші характеристики зовнішнього вигляду сторінок [4, с. 20–25].

```
<style type="text/css">
  p
  {
    font-family: monotype corsiva;
    font-size: 36pt;
    color: navy;
    text-shadow: red 2px -2px 3px;
  }
  img
  {
    border: double 5px indigo;
  }
</style>
```

Фрагмент CSS-коду

Вигляд створеної міні-сторінки у браузері

CSS дозволяє показати один і той же документ, використовуючи різні стилі та формати виведення.

CSS-код можна підключити до документа HTML кількома способами:

- окремим файлом *.css за допомогою тегу <link>, вказавши посилання на файл. Приклад, <link rel="stylesheet" type="text/css" href="style.css">

- Через директиви @import між тегами <style> і </ style> <head> </head> так само можна підключити зовнішній файл *.css.

- Стили можуть бути описані в самому HTML-документі в тезі <style type="text/css"> </style> в блоці <head> </head>

- Також стилі можна описувати до кожного тегу прямо в HTML через атрибут style [4, с. 15–16].

JavaScript. Структурну розмітку сторінки можна створити за допомогою HTML-коду, задати стилі, змінити зовнішній вигляд та прикрасити її за допомогою CSS.

Але більш складну динаміку (рух об'єктів на веб-сторінці) або поведінку за допомогою HTML і CSS не створити, тоді ми звертаємося до мови програмування JavaScript. JavaScript був створений для того, щоб конструювати динамічні веб-сторінки. Код, що записаний цією мовою, називається скриптом. JavaScript, як і CSS, підключається до HTML і при відкриванні веб-сторінки в браузері скрипт спрацьовує.

Можливості JavaScript обмежуються середовищем, в якому він запущений.

При старті скрипта в браузері він може виконувати різні маніпуляції зі сторінкою, її окремими елементами, отримувати команди від користувача і певною мірою взаємодіяти з сервером [2, с. 5–15].

Можливості JavaScript:

- додавання нових HTML-тегів, видалення наявних, зміна стилю елемента, показ елемента та інші маніпуляції з елементами сторінки.

- реакція на дії користувача, оброблення подій кліків миші та натиснення клавіш клавіатури, стеження за положенням курсора миші на веб-сторінці.

- відправлення запитів на віддалений комп'ютер (сервер) і завантаження даних без перезапуску сторінки. Так звана технологія AJAX.

- Отримання та встановлення cookie, запит даних і вивід повідомлень на екран.

Зручність JavaScript обумовлена трьома основними причинами:

1. Повна синхронізація з HTML і CSS.
2. Проста робота зі всім функціоналом мови програмування.
3. Підтримка усіма популярними браузерами.

Для більш зручної роботи з JavaScript були створені різні бібліотеки функцій. Найпопулярніша з таких бібліотек – jQuery [2, с. 234].

```
<script type="text/javascript">
    $('img').click(function()//при натисненні на зображення
        //спрацює функція
    {
        $('img').fadeOut(3000).fadeIn(3000);
        //зображення спочатку анімаційно зникне протягом 3-ох секунд
        //потім знову з'явиться за 3 секунди
    })
</script>
```

Фрагмент коду JavaScript з використанням бібліотеки jQuery

Висновки. Як бачимо, для того, щоб стати професійним верстальником веб-сторінок або веб-дизайнером – окрім вміння будувати макети сайтів обов'язково потрібно вивчити мову розмітки HTML, синтаксис таблиць стилів та хоча б одну із мов програмування.

Список використаних джерел

1. Полонская Е. Л.. Язык HTML., Самоучитель / Полонская Е. Л.. М.: Издательский дом «Вильямс», 2003. – 320 с.: ил.
2. Ник Морган. JavaScript для детей. Самоучитель по программированию / Ник Морган: пер. с англ. Станислава Ломакина; [науч. ред. Д. Абрамова]. – М.: Манн, 2016. – 288 с.
3. Кристиансен Т. Perl: Библиотека программиста. / Кристиансен Т., Торкингтон Н. Пер. с англ. – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 736 с.: ил.
4. Мейер Э. CSS – каскадные таблицы стилей. Подробное руководство / Мейер Э. 2013 г. – 48 с.
5. Створення веб-сайтів [Електронний ресурс] // Сайт «Веб-дизайну». Режим доступу: <http://webstudio2u.net/>, вільний.

ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

В.Г. Єфімова,

кандидат технічних наук, доцент кафедри фізичної хімії
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

РОЗРОБКА БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ ДОБАВОК З ВІДХОДІВ ГІДРОБІОНТІВ

На даний час значна частина населення України проживає на територіях, що належать до зон екологічного кризи, і відчуває вплив несприятливих факторів зовнішнього середовища а також дефіциту макро- і мікронутриєнтів, що забезпечують антиоксидантний захист організму проти чужорідних для нього агентів – радіації і радіонуклідів, важких металів та ксенобіотиків.

Твердження стосовно того, що людина отримує достатню кількість амінокислот з харчових білків і не потребує їх додаткового прийому, не відповідає сучасним науковим концепціям.

У цьому зв'язку ефективними є застосування комплексних біологічно активних добавок (БАД) природного походження, що володіють широким спектром дії: антірадикальною, антиоксидантною, радіопротекторною, імуннокорегуючою і відповідно містять у своєму складі компоненти антиоксидантного ряду – вітаміни, поліненасичені жирні кислоти, амінокислоти, біогенні макро- і мікроелементи.

Сировиною для отримання комплексних БАД відповідних за хімічним складом можуть служити безхребетні і відходи їх оброблення, а також молочко риб, які не використовуються або в харчових або інших цілях.

Данні наукових досліджень [1] свідчать, що використання гідробіонтів у виробництві БАД дозволяє використовувати їх у дієтотерапії різних захворювань.

Мета роботи полягала в науковому обґрунтуванні доцільності використання гідробіонтів і їх оброблених відходів для отримання комплексних БАД.

Першим етапом досліджень було визначення амінокислотного скору сировини гідробіонтів за відомою методикою [2]. Дані розрахунків наведені у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Амінокислотний скор сировини

Незамінні амінокислоти	Шкала ФАО/ВОЗ	Варене м'ясо мідій		М'ясо рапани		Молоки карпа	
		у продукті	% до шкали	у продукті	% до шкали	у продукті	% до шкали
Ізолейцин	4,0	2,71	68	2,16	54	2,08	52
Лейцин	7,0	4,45	64	6,81	97	4,30	61
Метіонін + цистін	3,5	2,49	71	5,63	161	1,74	50
Фенілаланін + тирозін	6,0	5,33	89	4,21	70	4,87	81
Треонин	4,0	3,17	79	2,92	73	3,28	82
Валин	5,0	2,97	59	5,92	118	5,71	114
Лізін	5,5	4,85	88	5,94	108	7,22	131

Розрахунок амінокислотного скору показав, що з незамінних амінокислот, у таких видах сировини, як молоки карпа, м'ясо рапани переважно міститься валін та лізин, у м'ясі рапани відзначено високий вміст амінокислот, що містять сірку.

Таким чином, сировина гідробіонтів являє собою цінні БАД, що дозволяють не тільки компенсувати недолік есенціальних компонентів, та і брати участь у лікуванні та профілактиці ряду захворювань.

Список використаних джерел

1. I. Bashir, J. Hyeon An, J. Kim, J. Sohu Natural Food Additives and Preservatives for Fish-Paste Products: A Review of the Past, Present, and Future States of Research/ Bashir I., Hyeon An J., Kim J., Sohu J.//Journal of food quality. – 2017. – №11. – p. 45–57.
2. Стасевич О.В. Пищевая химия. – 2016. – Минск. – 60 с.

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

УДК 7.03

Н.Р. Кубриш,

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри рисунка, живопису та архітектурної графіки
Одеської державної академії будівництва та архітектури

Л.І. Олешко,

асистент кафедри рисунка, живопису та архітектурної графіки
Одеської державної академії будівництва та архітектури

А.В. Гурська,

студентка Архітектурно-художнього інституту
Одеської державної академії будівництва та архітектури

СПАДЩИНА КОНСТРУКТИВІЗМУ В АРХІТЕКТУРНОМУ ПРОСТОРИ МІСТА ОДЕСИ

Анотація. В статті розглядаються ідейні, художньо-естетичні та формоутворюючі принципи конструктивізму. На прикладі архітектурних пам'яток міста Одеси розкриваються особливості розвитку архітектури конструктивізму в Україні. Доведено, що формоутворюючі методи і засоби архітектури конструктивізму наповнені соціально-утопічними ідеями перетворення життєвого простору людини-праці, творчою енергією та ентузіазмом до перетворення Світу. Зазначається важливість збереження архітектурної спадщини конструктивізму міста Одеси як важливого компонента історії архітектури України.

Ключові слова: конструктивізм, авангардне мистецтво, архітектурне проектування, методи формоутворення, архітектура Одеси.

Постановка проблеми. У сучасному світі, часу постіндустріальної епохи, людство поступово почало усвідомлювати всі трагічні наслідки індустріальної революції як екологічної, соціально-політичної та гуманістичної кризи. Соціально-історичні перетворення дозволяють нам по-новому оцінити внесок в національну і світову культуру творчого доробку відомих архітекторів-конструктивістів. В архітектурній спадщині України конструктивізм, як авангардний напрям, мав серйозне обґрунтування в тогочасній політичній і соціальній ситуації. В новітній історичній панорамі незалежної України культурне і художньо-естетичне значення та

унікальність архітектури періоду конструктивізму знижується або спотворюється попри ідеологічного і соціально-політичного контексту радянської епохи. Але варто пам'ятати, що конструктивізм, як одне із явищ авангардного мистецтва, надихався зовсім іншими соціально-культурними ідеалами та життєвими уявленнями. Це був час зміни способу мислення, переходу до іншої, порівняно з попередньою, філософської моделі світосприйняття, до нового образу людини і Всесвіту. Створюючи портрет епохи, конструктивісти прагнули побачити риси нової доби, цивілізації побудованої за принципами людської солідарності, соціальної рівності, звільненої творчої праці [1]. Дослідження творчого доробку митців, який належить ХХ ст., але має глибинний зв'язок із історією сучасної архітектури, потребує розробки нових підходів і методів. В наукових дослідженнях архітектурна спадщина періоду 1920-1930-их рр. міста Одеси мало вивчена.

Метою статті є дослідження ідейних, художньо-естетичних та формоутворюючих принципів конструктивізму на прикладі архітектурних пам'ятників міста Одеси.

Стан дослідження. Фундаментальні наукові праці Е. Сидорина, А. Мазаєва, Т. Горячевої, О. Ахметової, В. Турчина присвячені історії та проблематики розвитку конструктивізму як авангардного напрямку першої половини ХХ ст. В дослідженнях С. Хан-Магомедова, І. Азізян, Н. Адаскіної, В. Іванова, І. Бондаренка розглядаються загальні проблеми формоутворення в мистецтві конструктивізму в контексті мистецтва авангарду. У наукових працях Т. Давідіч, В. Тімофієенко, О. Лагутенко, О. Мокроусова вивчаються особливості образотворчого мистецтва і архітектури України, що належать творчій спадщині конструктивізму.

Виклад основного матеріалу. Історія архітектури і мистецтва України перших двох десятирічь ХХ ст. визначається інтенсивним процесом розвитку, вражаючи різноманітністю співвідношень традиції і новаторства. Архітектурний простір стрімко змінювався, відображаючи тенденції мистецтва модернізму та авангарду. Для архітекторів «нової генерації» був украй актуальним пошук узгодження авангардних стимулів з історичною реальністю, в якій тоді домінуючою була тенденція до перетворення світу, до формування нового світосприйняття.

У перші роки Жовтневої революції створюється міф про початок Нового світу, щасливої ери, що проголошується з неймовірним розмахом, масштаби якого сміливо можна назвати вселенськими. Тому конструктивісти сприймали реальність життєвого простору через призму соціально-утопічних ідей і революційного оптимізму: віра в ідеальне суспільство і світовий порядок, завдяки принципу соціальної рівності і творчої енергії людської праці. Архітектурні фантазії і реалізовані проекти конструктивістів не тільки вирішували складні завдання і проблематику будівництва нового соціального ладу, але втілювали в собі художньо-естетичні принципи і

формотворчі методи мистецтва авангарду.

Конструктивізм як напрям в архітектурі виник в 20-і рр. XX ст. На формування архітектурних методів формоутворення конструктивізму істотний вплив мала творчість художників-авангардистів. Творча лабораторія Інституту художньої культури, в якій працювали такі видатні майстри авангарду як О. Родченко, В. Степанова, А. Ган, брати Стенберги, О. Брик, Б. Арватов, стала творчим середовищем для генерації і втілення основних ідей і художньо-естетичних принципів конструктивізму. Ідеї конструктивізму стрімко захопили освітній простір інших навчальних закладів – осередків молодих талантів в галузі мистецтва та архітектури. Головними ідеологами та адептами конструктивізму в архітектурній творчості були В. Татлін, брати Весніни, М. Гінзбург, І. Леонідов, Я. Чернихов, К. Мельников, Іл. Голосов, та інші [3, с. 8–10].

Вперше термін «конструктивізм» позначив себе в просторі мистецтва в однойменній книзі Олексія Гана. Автор розумів під цим терміном тектоніку, конструкцію і фактуру, називаючи їх «мобілізуєчими матеріальними та елементами індустріальної культури» [2]. Конструктивізм як авангардний напрям швидко завоював всі сфери проектно-художньої творчості: архітектуру, образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, поліграфію, фотографію; театр і кінематограф. Митці були переконані, що засобами архітектури і мистецтва можна «конструювати» життя відповідно до ідеалів нового соціального ладу, нового світопорядку. Художньо-стильові традиції архітектурної спадщини в творчій діяльності відкидалися, оскільки вони, на думку конструктивістів, уособлювали соціальне перевагу, ідеологію і порядок правлячого класу. Новий архітектурний простір має відображати життєві ідеали і потреби вільної людини-праці [6, с. 123–124].

Конструктивісти були впевнені, що саме звільнена праця є творчою силою і енергією, яка здатна «явити» світу соціальний Едем. Над порталом в цей світ головним гаслом є «Свобода, Рівність, Братерство». Отже, людина-праці стає головним героєм і цінністю революційного суспільства.

Все «життебудівництво» має відповідати головним потребам, запитам і професійним інтересам працівників різних сфер діяльності в оновленому суспільстві. Слід зазначити, що для більшості конструктивістів ідея створення Нового світу була пов'язана не з комуністичними переконаннями та ідеологією, а з вченням «батьків анархізму». Саме радикальні, революційні ідеї анархізму формували в свідомості авангардистів головні орієнтири для створення нового світопорядку, який буде існувати поза державної системи. Держава уособлювала для авангардистів цитадель насильства, рабства, експлуатації трудящих мас. Саме руйнування державної системи дозволить звільнити творчу енергію праці, як а здатна створити щасливе суспільство рівноправних людей. Ідея вільного суспільства від кайданів державної тиранії народжувала в творчій фантазії архітекторів

грандіозні за масштабом втілення проекти. І хоча конструктивісти усвідомлювали неможливість їх втілення, це сприяло творчому ентузіазму у пошуку та втіленні нових прогресивних як інженерно-наукових так і художньо-естетичних принципів формування архітектурного середовища міста. Тому важливою складовою у створенні нових методів і засобів архітектурного проектування став раціональний принцип організації життєвого простору людини, виходячи з функціонального призначення будівлі або споруди. Конструктивісти вважали, що на якість праці і відпочинку людини, особливий вплив здійснює життєвий простір та побут. Митці прагнули радикально змінити принципи містобудування, створити нові архітектурні та дизайнерські проекти простору міста, які б відтворювали конструктивно-пластичні і художньо-естетичні принципи мистецтва конструктивізм, яке тісно було пов'язано з виробництвом. Саме простір вулиць, площ, фасади будівель і масштабні споруди повинні декламувати і стверджувати ідею звільненої праці [4].

Головними формотворними методами і виразними художніми засобами авангардної архітектури стала вільна комбінація чистих геометричних форм і об'ємів, на основі, перш за все, формальної композиції. Відкидалися історично традиційні і вже застарілі методи формоутворення архітектурної форми та простору. Видатний французький архітектор Ле Корбюзьє у своїй творчій діяльності розробив і втілював в життя п'ять основних принципів сучасної архітектури, надихнувши не одне покоління архітекторів XX–XXI ст. Головними досягненнями видатного архітектора були: впровадження в архітектурному проектуванні стовпів-опор, що дозволили звільнити простір перших поверхів будівлі для саду, оранжереї або паркування, поверхню плоских дахів можна було використовувати для відпочинку як тераси-солярії, стрічкове безперервне скління насичувало внутрішній простір будинку природним світлом і розширювало зорову панораму навколишнього середовища і природного ландшафту, раціональне планування доцільно використовувало кожен метр житлової площі, поєднуючи гармонійно в єдине ціле життєві потреби, затишок, красу і зручність побуту людини.

В Одесі архітектурних пам'яток доби конструктивізму зберіглося небагато. Найбільш значним з житлових комплексів, що виникли в цей період, є житлова забудівля за адресою вул. Пироговська, 7/9, яка була споруджена в 1933 р. за проектом архітектора А. Дубініна. Композиційна структура житлового комплексу включає в себе кілька великих, багатосекційних, п'ятиповерхових будинків. План розташування простих призматичних форм масивного житлового комплексу, суворо урівноважений і збалансований завдяки вивіреному пропорційному співвідношенню архітектурних мас. Будинок співробітників НКВД – одне з найзначніших житлових будинків, побудованих в стилі конструктивізму в

Одесі. Будівля розташовується на вулиці Маразлієвська. Цей будинок був спроектований теж архітектором О. Дубиніним в 1931 р. Центральна частина величної чотириповерхової будівлі немов увінчана шестиповисловою секцією, визначаючи конструктивний акцент. Фасад будинку сформований завдяки динамічному каскадному ритму, позбавлених декору геометричних поверхонь: центральна частина будівлі утримує вертикаль з шести поверхів, потім ритм і маса архітектурного об'єму спадає до рівня п'ятиповерхових секцій, які переходять по краях в чотириповерхові. Секції будинку мають різну рельєфну висоту, форму вікон і балконів, що надає архітектурному образу особливу експресію і динаміку.

Розташований по вулиці Троїцькій № 22 чотириповерховий житловий будинок Радторгфлоту, теж є архітектурною пам'яткою доби конструктивізму. Він був побудований в 1931 році за проектом П. Діденко і являє собою в плані складне чергування блоків прямокутної форми, що динамічно розсікають на дві симетричні частини дворовий простір. При цьому, центральна частина значно відступає вглиб кварталу, утворюючи невеликий курдонер (передня ділянка двору перед парадним фасадом). Ритм призматичних форм спочатку був підкреслений по висоті горизонтальними смугами забарвлення. Але в наші дні фасад будівлі перекритий однотипною керамічною плиткою, яка повністю знищила художньо-естетичну і конструктивно-пластичну виразність будівлі. Наступним прикладом, творчої реалізації ідей конструктивізму є будинок судноремонтного заводу, розташований на вулиці Софіївській, 5-Б. Спорудження цього будинку було здійснено під керівництвом архітекторів І. Альтера та І. Гродського в 1932–1934 рр. План будівлі являє собою простий за формою призматичний об'єм, розділений по висоті на чотири поверхи. За проектом приміщення перших двох поверхів були відведені для магазинів. Будинку властива лаконічність правильних геометричних форм, суворі конструктивна раціональність поділу житлового простору. Будинок під назвою «Харчовик» був побудований за проектом архітектора Н. Канівського в кінці 1920-х рр. і знаходиться на перехресті вулиць Пушкінської та Успенської. План масивної архітектури має динамічну Г-подібну форму, що формує значних розмірів внутрішній простір двору, Конструктивний акцент будівлі виражений в кутовій частині, завдяки експресивному зміщенню пропорційних відносин висоти до горизонтальної подовженості членування вуличного фасаду [5].

Висновки.

1. Період 1920-х років цікавий і важливий період у розвитку архітектури Одеси. Південна Пальміра не раз ставала полігоном для всесоюзних і міжнародних конкурсів, результати яких вплинули на її архітектурний простір. Відомі майстри авангарду втілили тут свої надії, мрії та творчі задуми. Їх творча спадщина — невичерпне джерело для наукових

досліджень, а також є архітектурним архівом часу, яке було наповнене творчим ентузіазмом і вірою в прекрасне майбутнє на тлі реальних соціально-політичних протиріч, економічних криз, культурних контрастів.

2. У розглянутих житлових будинках явно простежуються риси архітектурного конструктивізму: лаконічна виразність геометричних правильних форм, простота і конструктивна ясність, сувора раціональність плану забудови, чіткий поділ на секції в горизонтальному чи вертикальному напрямлені, фасади будівлі позбавлені декору. Але найбільш примітним є те, що конструктивісти житлові будівлі представляли як «машину для життя», в простір яких було відкрито для природного середовища, тому не допускалася замкнута форма двору-колодязя. Фактично всі проекти житлових будівель конструктивістів обов'язково передбачають просторі двори з зеленими насадженнями, звернені у відкритий простір вулиці.

3. Формоутворюючі методи і засоби архітектури конструктивізму наповнені соціально-утопічними ідеями перетворення життєвого простору людини-праці, творчою енергією і ентузіазмом до перетворення Світу. Можна стверджувати, що мрії та творчі уявлення митців нової генерації «живилися» міфами про загибель старого і народження Нового світу. Дух соціально утопії, що сформував міф про щасливе майбутнє, штовхав митців на пошуки нової мови, формотворчих принципів і засобів архітектурної творчості.

4. Архітектурна спадщина, в якій знайшли своє відображення конструктивно-пластичні і художньо-естетичні принципи мистецтва конструктивізму, повинні стати об'єктами дбайливого ставлення і посиленої охорони з боку влади. Потрібно активно протистояти незаконному руйнуванню таких об'єктів, оскільки їх архітектурно-історична цінність з часом буде тільки зростати.

Список використаних джерел

1. Адаскина Н. Символизм в творчестве художников авангарда. *Символизм в авангарде*. Москва : Наука, 2003. С. 10–22.
2. Ган А. Конструктивизм. Тверь : Тверское издательство, 1920. 70 с.
3. История советской архитектуры (1917–1954 гг.): учебное пособие. Москва : Стройиздат, 1985. 256 с.
4. Сидорина, Е.В. Конструктивизм без берегов. Исследования и этюды о русском авангарде. Москва: Прогресс-Традиция, 2012. 656 с.
5. Тимофієнко В.І. Відродження Одеси: Архітектура повоєнного десятиріччя. Київ : Музична Україна, 2006. 484 с.
6. Хан-Магомедов, С.О. Конструктивизм – концепция формообразования. Москва : Стройиздат, 2003. 576 с.

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

УДК 616.711

К.Р. Гасан,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

науковий керівник: **В.В. Пічурін,**

кандидат медичних наук, доцент кафедри фізичного виховання та спорту

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

РОЛЬ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ САНАТОРНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ В ПРОЦЕСІ ЛІКУВАННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ, ХВОРИХ НА СКОЛІОЗ

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню необхідності існування і роботи спеціалізованих шкіл-інтернатів для дітей зі сколіозом з медичної та психологічної точок зору.

Ключові слова. Сколіоз, санаторна школа-інтернат, порушення постави, ЛФК, діти, лікування.

Постановка проблеми. Згідно із Законом України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 [1], засновники санаторних шкіл (школи-інтернати) протягом одного року з дня набрання чинності цього закону мають змінити тип таких закладів освіти на ліцеї; з 1 вересня 2024 року такі ліцеї забезпечуватимуть здобуття виключно профільної середньої освіти. Зважаючи на те, що санаторні школи-інтернати являються однією з найефективніших систем зупинки прогресу сколіозу а іноді – й успішного лікування зазначеної хвороби, а також на те, що сьогодні в Україні в таких закладах навчаються та лікуються близько 3000 дітей, закриття спеціалізованих санаторних шкіл інтернатів для дітей хворих на сколіоз, на нашу думку, є неприпустимим. Метою статті є обґрунтування необхідності існування та функціонування санаторних шкіл-інтернатів для дітей зі сколіотичною хворобою.

Стан дослідження. Останнім часом питанню фізичної реабілітації та терапії дітей зі сколіозом присвятили свої праці Таратухіна Л.М., Заїкін А.В., Єднак Г.А. та Галаманжук Л.Л. Клименко Ю.С. описує особливості лікування

дітей у санаторних школах-інтернатах, а Асеева Ю.О. та Коломієць С.І. акцентують увагу на особливостях психологічної адаптації дітей зі сколіозом.

Виклад основного матеріалу. Хребет є кістково-суглобовим апаратом, що складається з хребців, хребцевих дисків, зв'язкового і м'язового апарату. Взаємодія цих елементів забезпечує хребту людини одночасно високу міцність, пружність, рухливість і витривалість до дії вертикальних статичних і динамічних навантажень різної сили. Хребет дитини в процесі розвитку характеризується високою мобільністю, рухливістю у різних площинах і напрямках, що в певні періоди розвитку організму призводить до вразливості рухового апарату до зовнішніх факторів. Особливо це стосується періоду 11–18 років, коли тіла хребців інтенсивно ростуть в довжину, а розвиток м'язового корсету залишається у розвитку на середньому рівні [2, с. 132].

Саме ця особливість дитячого організму, а також відвідування школи, що супроводжується усе більшим зростанням статичного навантаження на хребет збільшують вірогідність виникнення порушень постави у дітей середнього шкільного віку. Порушення постави є однією з ортопедичних патологій, що найчастіше зустрічаються у дітей та підлітків. Саме по собі порушення постави не є хворобою, проте дитина з таким діагнозом знаходиться у групі ризику щодо виникнення та прогресування у неї ортопедичної патології хребта [3, с. 53–54].

Сколіоз – один із вірогідних варіантів подальшого розвитку порушення постави – являє собою хронічне, прогресуюче захворювання хребта і характеризується дугоподібним викривленням у фронтальній площині і скручуванням хребців навколо вертикальної осі. Ця хвороба є небезпечною, адже в процесі її прогресування у хворого розвивається фізична неповноцінність, порушення серцево-судинної, дихальної, сечостатевої та інших систем організму [4, с. 38].

За даними громадської організації «Східно-європейська асоціація ортопедів» («East-European Orthopaedic Association») Україна посідає перше місце серед країн Східної Європи за кількістю дітей, хворих на сколіоз. У нас цей показник становить 23%. На порівняння у Молдові – 21%, у Словаччині – 14%, середньосвітовий же рівень знаходиться на відмітці 15–17% станом на 2019 рік [5].

Основна задача, що стоїть перед дитячими ортопедами – це припинення або уповільнення процесу деформації хребта. Ефективність лікування залежить від ряду факторів, серед яких ступінь деформації на момент виявлення захворювання у дитини, доцільності призначених методів лікування, а також систематичне та послідовне виконання хворим вказівок та рекомендацій ортопеда.

Сьогодні однією з найефективніших вважається система комплексного лікування та реабілітації дітей з діагнозом сколіозу в умовах спеціалізованих

шкіл-інтернатів, в основі яких лежить поєднання навчання за програмою загальноосвітньої школи та лікувальну педагогіку з ортопедичним режимом, лікувальною гімнастикою, масажем, постійним лікарським контролем. Своєчасне, систематичне та комплексне лікування в спеціалізованих санаторних школах-інтернатах для дітей з захворюванням кістково-м'язової системи дає позитивний ефект призупинення прогресування сколіозу, а за умови виявлення та лікування хвороби на ранніх стадіях, і повне виправлення деформацій хребта. Важливою особливістю спеціалізованих закладів є розроблення найбільш відповідного кожному конкретному випадку сценарію лікування, а також привчання пацієнтів до нового способу життя, який дозволить і надалі тримати захворювання під контролем [2, с. 134].

Серед лікувально-оздоровчих заходів у спеціалізованих навчальних закладах виділяють такі: дотримання всіма учнями ортопедичного режиму впродовж доби, проведення коригуючої гімнастики, масаж м'язів спини, лікувальне плавання, гідротерапія, фізіотерапія, вітамінна терапія, лікування супутніх захворювань, лежання під час денного і нічного сну на ліжках з твердими щитами.

У процесі підбору вправ до комплексу лікувальної фізичної культури (ЛФК) увага звертається на ступінь викривлення хребта, яких розрізняють чотири. ЛФК є одним із головних засобів лікування сколіозу на всіх етапах, проте найбільшого ефекту за допомогою комплексу лікувальних вправ можна досягти на початкових стадіях сколіозу. ЛФК відбувається індивідуально для кожного учня та проводиться під керівництвом спеціаліста.

До вправ ЛФК входять симетричні та асиметричні, перевагу яким віддають залежно від ступеня захворювання, його виду та динаміки. Для призначених вправ використовують фітболи, експандери, кільця, палки, медболи, гантелі, а також м'язові тренажери «Горбунок», «Унітред», «Профілактор Євмінова», «Профілактор Разумовського», велоергометри, багатофункціональні м'язові тренажери, якими забезпечені спеціалізовані санаторні заклади. У багатьох спеціалізованих закладах також практикують дихальну гімнастику Катарини Шрот, вправи з якої сприяють виправленню хребта у горизонтальній, фронтальній та сагітальній площинах завдяки керуванню асиметричним диханням [4, с. 39].

Ще одним із ключових засобів фізичної реабілітації при сколіозі є масаж спини, принцип якого у даному випадку полягає в усуненні локального гіпертонуса м'язів з одного боку та в зміцненні розтягнутих м'язів тулуба – з іншого; зменшення виразності больових синдромів, покращення функцій органів дихання, підвищення загального тону організму.

Як додаткові засоби процесу реабілітації у спеціалізованих закладах використовують ряд фізіотерапевтичних процедур, серед яких

електростимуляція, електрофорез, іонофорез, теплолікування, магнітотерапія, лазерна терапія, гідрокінезотерапія (ванни, басейн, струменевий душ, підводний масаж) тощо. Наприклад, електростимуляція, яка забезпечує вибіркове тренування м'язів, проводиться через день. Один курс передбачає 15 процедур, а впродовж навчально-лікувального року діти проходять 3-4 таких курси, що відповідає принципу систематичності та послідовності лікування сколіозу [3, с. 58–60].

Окрім незаперечного лікувального ефекту спеціалізовані санаторні школи-інтернати для дітей зі сколіозом виконують також важливу психологічну функцію, адже, як уже було зазначено раніше, сколіоз найчастіше виявляють у дітей та підлітків віком 11–18 років, коли кожний індивід переживає кризу становлення особистості. У цей період сколіотична хвороба, яка найчастіше окрім больових синдромів тягне за собою зміну зовнішності людини, може суттєво вплинути на розвиток самосвідомості, соціальне самовизначення та адаптацію дитини в соціальному просторі. Діти з діагнозом «сколіоз» часто переймаються своїм зовнішнім виглядом, що зумовлено візуальною асиметрією тулуба, випинанням лопаток, появою горба, певним вимушеним положенням дитини та обмеженням рухливості. Це може призвести до депресивного стану дитини, зниження самооцінки та обмеження соціальних контактів з однолітками.

Позитивний психологічний вплив важливий не лише для психічного здоров'я хворого, але й сприяє зупиненню прогресу деформації хребта під час лікування. Поясненням цьому є явище внутрішньої картини хвороби, що являє собою комплекс переживань хворого, що пов'язані з його хворобою (загальне самопочуття, сприйняття себе та уявлення про хворобу).

У результаті досліджень, проведених Асеевої Ю.О. та Коломійцем С.І. за методами психодіагностичного тестування за шкалою особистісної тривожності А.М. Прихожан та шкалою соціально-психологічної адаптованості К. Роджерса та Р. Даймонда в адаптації Т.В. Снегіревої, було встановлено, що процес адаптації у соціальному просторі та його успішність відрізняються у дітей з різним ступенем сколіозу, і залежить це не лише від стадії захворювання та виду деформацій тулуба, а й від мікросередовища, у якому перебуває дитина. Також було доведено, що дитина з діагнозом «сколіоз» в умовах звичайної школи не отримує належного психічного розвитку, а перебуваючи в умовах правильно організованого дитячого колективу та цілеспрямованими за своєю побудовою заняттями, попри хворобу, може гармонійно розвиватися та успішно адаптуватися у соціальному середовищі у майбутньому [6, с. 65–67].

Висновки. Отже, сколіоз є однією з найпоширеніших хвороб серед інших порушень постави у дітей. Україна має один з найвищих показників у статистиці захворювань на сколіоз серед дітей у Східній Європі. На сьогодні найефективнішим у процесі лікування деформацій хребта визнано комплекс

заходів, що пропонуються спеціалізованими санаторними школами-інтернатами для дітей зі сколіозом, адже ефективність лікування цієї хвороби залежить від комплексного застосування засобів фізичної реабілітації, так і правильної організації навчально-виховного процесу, харчування, режиму відпочинку та сну. Окрім того, такі спеціалізовані заклади грають вагомую роль у гармонійному психологічному розвитку дітей та їхній здоровій соціальній адаптації. Зважаючи на це, а також на тенденцію зростання кількості пацієнтів віком 11–18 років з діагнозом «сколіоз», ми вважаємо неприпустимим припинення роботи спеціалізованих санаторних шкіл-інтернатів та переформатування їх у загальноосвітні школи. Доцільним буде, навпроти, обладнання зазначених закладів новітнім обладнанням та забезпечення комфортних умов для лікування, навчання та роботи.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. № 463-ІХ. Голос України. 2020. 13 березня. № 50.
2. Заікін А.В., Єдинак Г.А., Галаманжук Л.Л. Профілактика та корекція розвитку опорно-рухового апарату дітей як комплексна проблема педагогіки та фізіотерапії. *Наук. часоп. НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2019. № 5 (113). С. 13–1135.
3. Таратухіна Л.М. Комплексна фізична терапія при порушеннях постави. *Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології*. 2019. №1. С. 53–61.
4. Клименко Ю. С. Фізичне виховання дітей зі сколіозом на етапі мотивованої базової підготовки їх у школі-інтернаті. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2007. №11. С. 37–39.
5. 23% дітей в Україні мають сколіоз, – ортопеди. *Конкурент. Інформаційне агентство* : веб-сайт. URL: <https://konkurent.in.ua/publication/43953/23-ditey-v-ukraini-maut-skolioz-ortopedi/> (дата звернення: 22.03.2019).
6. Асеева Ю.О., Коломієць С.І. Проблема адаптації дітей з різним ступенем сколіозу. *Молодий вчений*. 2016. № 11 (38). С. 64–67.

Д.В. Пікалов,
студент II медичного факультету
Харківського національного медичного університету
науковий керівник: **О.Ю. Косілова,**
кандидат медичних наук, асистент кафедри гігієни та екології № 1
Харківського національного медичного університету

ВІБРАЦІЯ ЯК ФАКТОР ВИНИКНЕННЯ ВІБРАЦІЙНОЇ ХВОРОБИ

На сьогоднішній день, незважаючи на нові технології, вібрація часто супроводжує виробничий процес. Судно- та машинобудування, металургію, виробництво літаків, дорожньо-ремонтні роботи, будівельну та гірничодобувну галузь не можна уявити без застосування інструментів ударного або обертального механізму.

Вібраційна хвороба – це професійне захворювання, яке обумовлене тривалим впливом на організм людини такого фізичного явища як вібрація.

Вібрації ділять на локальні (від ручних інструментів), загальні (від верстатів, устаткування, рухомих машин) і комбіновані (вплив загальної та локальної вібрації при віброущільненні бетону) [1, с. 351].

Вібрація впливає на всі тканини організму людини, але найбільш сприйнятливі до неї – нервова і кісткова тканина. В першу чергу, вібрація впливає на периферичні рецептори, що знаходяться в шкірі кистей рук і підшовної поверхні стопи. Також, механічні коливання діють на рецептори вестибулярного аналізатора, розташовані в вушному лабіринті. Високочастотна вібрація чинить шумоподібну дію на слухові рецептори. Вона стимулює секрецію норадреналіну, надлишок якого призводить до звуження просвіту судин. Механічні коливання низької частоти (до 16 Гц) викликають стан заколисування, який спостерігається серед працівників різних видів транспорту.

Вібраційна хвороба розвивається внаслідок постійного роздратування механорецепторів, що виникає під впливом вібрації, і деформації тілець Фатера-Пачіні, яка призводить до перероздратування вище розташованих нервових центрів (симпатичних гангліїв, спинного мозку, ретикулярної формації) і порушення їх функціонування. Порушення функції ЦНС при вібраційній хворобі в першу чергу виражається в розладі регулювання судинного тонуусу з розвитком ангіоспазму і артеріальної гіпертензії. В результаті ангіоспазму порушуються трофічні процеси переважно в тканинах опорно-рухового і нервово-м'язового апарату. Таким чином, вібраційна хвороба носить характер ангіотрофонеvroзу, який може набувати генералізований характер [2, с. 432].

Розпливчастість і полісиндромність симптомів захворювання в деяких випадках не точно вказують саме на вібраційну хворобу. Вплив чинників

іншої етіології може викликати значне відхилення від загальної симптоматики. В основу класифікації даної хвороби покладено ступінь відображення клінічної картини захворювання, а також специфіку його прояву.

При початковому ступені про хворобу сигналізують мала кількість не яскраво виражених симптомів. До них відносять збліднення пальців внаслідок переохолодження, помірні болі в руках та появу в них відчуття оніміння. Медичне обстеження показує зміну чутливості на кінцевих фалангах, невелику зміну капілярного тону.

Помірний ступінь супроводжується переходом до більш значних змін в організмі: з'являється біль в кінцівках, який стає частішим й інтенсивнішим. Має місце зміна тону великих судин і капілярів. Внаслідок ураження периферичних нервів порушується чутливість, знижуються сухожильні рефлексі, розвивається м'язова дистрофія. Лікування відбувається повільними темпами, спостерігаються часті рецидиви.

Третій ступінь хвороби виражений представлений симптомами, які мають різкий характер: атрофія м'язів; значні розлади чутливості; трофічні і судинні відхилення від норми; часті нападами ангіоспазмів, в яких приймають участь не тільки капіляри, а також мозкові і коронарні судини; різке зниження працездатності. Лікування відбувається з великими труднощами, великий ризик ускладнень [3].

При наявності ознак вібраційної хвороби, зокрема при I ступені захворювання, коли всі процеси ще легко оборотні, немає серйозних трофічних порушень і розладів чутливості, а вазомоторні явища виражені не різко, необхідно проводити активну терапію без відриву від виробництва.

Якщо своєчасна і раціональна терапія, а також комплекс лікувально-профілактичних заходів не дали належного ефекту, і у хворого відзначаються стійкі патологічні явища, його слід вважати непрацездатним в професії, яка пов'язана зі впливом вібрації, шуму, несприятливими метеорологічними факторами, а також зі значним напруженням верхніх і нижніх кінцівок. Такий хворий потребує раціонального працевлаштування, тобто переходу на роботу з урахуванням зазначених обмежень.

Список використаних джерел

1. Бардов В.Г., Москаленко В.Ф. Гігієна та екологія / за ред. Бардова В.Г. Вінниця, Нова Книга, 2008.
2. Артамонова В.Г., Минухин Н.А. Профессиональные болезни. Москва, Медицина, 2004
3. URL: <https://medjournal.info/vibracionnaya-bolezn-opredelenie-simptomy-lechenie-profilaktika> (дата звернення: 17.02.2020)

І.О. Смолін,
студент II медичного факультету
Харківського національного медичного університету
науковий керівник: **О.Ю. Косілова,**
асистент кафедри гігієни та екології № 1
Харківського національного медичного університету

ПРОФІЛАКТИКА СКОЛІОЗУ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Порушення постави і сколіоз хребта у дитини – це одна з найактуальніших проблем сучасних батьків. На сьогоднішній день діти знаходяться в сидячому положенні більшу частину свого часу: шкільні та післяшкільні заняття, домашні завдання, додаткові заняття (хобі), сидіння за комп'ютером. Безслідно, довготривале сидяче положення пройти не може, тому починається неправильний розвиток м'язів, кісток хребта, а далі порушення постави і викривлення хребта. Таким чином у дітей шкільного віку (і не тільки), розвивається сколіоз.

Сколіозом називається захворювання опорно-рухового апарата, що характеризується викривленням хребта у фронтальній площині з розворотом хребців навколо своєї вертикальної осі.

Серед дітей шкільного віку найбільш поширеною причиною сколіозу є неправильна постава, що сприяє викривленню хребта. Іноді фахівці пов'язують виникнення сколіозу з порушеннями обмінних процесів в сполучних тканинах. Як правило, сколіоз розвивається до 16–18 років. Це відбувається внаслідок інтенсивного росту дитини в цей період. Тому для попередження розвитку сколіозу у школярів ВОЗ пропонує використовувати спеціальні стільці та парти які сприяють рівній поставі, регулярні 5 хвилинні розминки щоб м'язи були у тонусі [1].

До профілактики першого ступеня сколіозу відносять індивідуально підібраний курс фізичних вправ для зміцнення м'язового каркаса, що б розвивати м'язи рівномірно і правильно, таким чином вони (м'язи) зміцнюють поставу і тримають хребет у правильному положенні, або його вирівнюють. У випадках коли сколіоз переріс у другу ступінь лікар виписує носіння корсета, спеціальний жорсткий жилет, який фіксує тулуб. Корсет лише зупиняє подальше викривлення хребта, але ні як не лікує. Для найбільшого ефекту корсет потрібно носити цілодобово, знімати його можна, коли дитина спить та займається фізичними вправами. Корсет знімається коли ріст дитини зупиняється [2].

Зазвичай у дітей протікає сколіоз у легкій формі. Ті, хто не приділяв увагу сколіозу у ранніх формах, швидше за все будуть звертатися до лікаря з хронічними болями в спині, в деяких випадках при важких формах можуть бути серйозні ускладнення – серце і легені буде здавлювати грудна клітка,

що безпосередньо буде впливати на дихання і серцеву діяльність. Виявити сколіоз може лікар, він оцінить стан грудної клітини та спини, перевірить рефлекси.

Тож, на підставі всього вище сказаного, можна зробити висновок, що основним видом профілактики шкільного сколіозу є фізичні навантаження. Вони підсилюють захисні властивості імунної системи організму до простудних та інфекційних захворювань, попереджають порушення або захворювання опорно-рухового апарату. Фізичні вправи позитивно впливають на організм в цілому, тому дитині необхідно вести здоровий спосіб життя, дотримуватися режиму праці та відпочинку, бути фізично активним.

Список використаних джерел

1. Педагогико-психологические и медико-биологические проблемы физической культуры и спорта. Сколиоз в младшем школьном возрасте. Кузнецова В.М. Кудяшева А.Н. 20077.
2. URL: <https://patenton.ru/patent/RU2309776C2>

СОЦІАЛЬНА РОБОТА

Р.В. Бородіна,

здобувачка вищої освіти ступеня бакалавра
Запорізького національного університету.

науковий керівник: ***О.П. Масюк,***

кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціальної філософії та управління
Запорізького національного університету

ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ВАЖКОВИХОВУВАНИМИ ДІТЬМИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Анотація. У тезах здійснюється вивчення особливостей поведінки дітей з «відхиленнями» в поведінці. Теоретично осмислюються поняття «важковиховувані діти», соціально-педагогічні умови їх появи, позначаються основні принципи, шляхи та способи перевиховання педагогічно запущених дітей. Простежується проява девіантної поведінки і визначаються на основі загально педагогічних чинників основні етапи роботи, спрямовані на перевиховання «важковиховуваних» дітей.

Ключові слова: «важковиховуваний», девіантна поведінка, «відхилення», психокорекційна робота

Соціальні кризові процеси, що відбуваються в сучасному суспільстві, негативно впливають на психіку людей, породжуючи тривожність і напруженість, озлобленість, жорстокість і насильство. Інформаційні технології можуть бути як тригером для збільшення проблем у вихованні сучасних дітей в нашій країні, так і засобом для конструктивних змін в їх підготовці до життя у суспільстві ілюзій та образів.

Якщо говорити про соціальну значимість нових викликів у дитячій соціальній роботі, то актуальність цієї проблеми навряд чи можна переоцінити. У всьому світі спостерігається неухильне зростання агресивних форм поведінки, байдужості та жорстокості, алкоголізму, наркоманії, самогубств серед дітей. Ці тенденції характерні і для нашої країни, де сформувався вакуум між дорослими та дітьми, який став каталізатором, а в деяких випадках причиною широких відхилень у поведінці. Однією з вагомих причин у даному випадку є дитяча інтернет- та гаджет-залежність, за допомогою якої можуть розповсюджуватись зразки девіантної поведінки

зі згубними наслідками, такі як групи самогубць, буллерів та футбольних ультрас [1].

У літературі існують різні підходи до визначення наслідків викривлень у процесі виховання: «важкі» діти, «педагогічно занедбані» діти, «важко виховані» діти та «педагогічно занедбані діти». Однак це не змінює суті дослідження цього явища. Вивченням девіантної поведінки займалися такі вчені, як Ю. Клейберг, А. Коен, В. Лютий, В. Дорогіна, М. Попов, М. Раттер та інші. Мета нашої наукової роботи є аналіз основних аспектів психокорекційної роботи з важковиховуваними дітьми в інформаційному суспільстві.

Проблема важких дітей в сучасній школі вважається однією з головних. В. Степанов характеризує ознаки «важких» дітей таким чином: «Важкі» діти – це діти з відхиленнями від загальноприйнятої норми поведінки, для їх характеристики можна використовувати терміни: «делінквентність» – ланцюг проступків, провин, дрібних правопорушень, що відрізняються від серйозних кримінальних злочинів, і «девіантність» – це відхилення від прийнятих у суспільстві норм [5]. Крім того, існує деліктність як незворотна форма відхилень у поведінці, але для дітей вона не застосовується. Тут завжди має залишатись надія.

Основним вираженням девіантної поведінки у дітей є явище, яке прийнято називати «Важковиховуваність». Воно виявляється в спротиві дитини виховним впливам та є результатом недостатнього засвоєння позитивного соціального досвіду. В процесі подальшого поглиблення соціальної дезадаптації відбувається перехід спочатку до делінквентних, а з часом, і до кримінальних типів поведінки [3]. Така поведінка призводить до зростання злочинності серед неповнолітніх і послідовної тенденції зміни якісних та кількісних показників змінюються на гірше. Все це призводить до серйозних наслідків, що впливають не лише на атмосферу в класі та школі, але й на суспільство загалом.

Діти з негативними проявами поведінки мають нерегулярний, спотворений психічний розвиток. Таким дітям обов'язково потрібен наставник – психолог-педагог. Це працівник навчального закладу, який здійснює моніторинг соціальної адаптації дітей, їх поведінки та психологічного розвитку.

Разом з цим, до системної роботи з цією категорією клієнтів соціальної роботи можуть долучатись і публічні особистості, відомі у інформаційному просторі. Вони як соціально відповідальні особи мають спрямувати свою активність на візити до виховних закладів та бути конструктивних прикладом для наслідування [4].

В цілому, розробляючи психогігієнічні та психопрофілактичні заходи, треба враховувати: особливості прояву певної шкідливої звички у дитини, соціокультурні умови, за яких вона формувалася; рівень загальної

обізнаності дитини про прояви цієї звички чи відхилення; тяжкість аномальних новоутворень особистості, які сформувалися під впливом певної шкідливої звички; наявність досить стійких характеристик пізнавальної та особистісної сфер з метою їх актуалізації для подальшого розвитку [2]. Всі ці заходи краще організовувати з використанням новітніх технологій, щоб звертатись до дітей звичними для них інформаційними каналами та засобами.

Комп'ютерні засоби представляють для фахівця не частину змісту корекційного навчання, а додатковий набір можливостей корекції відхилень у вихованні дитини. В інформаційному суспільстві корекційно-виховна робота з дітьми, передбачає використання спеціалізованих або адаптованих комп'ютерних програм (головним чином навчальних, діагностичних і розвиваючих). Ефект їх застосування залежить від професійної компетенції педагога, вміння використовувати нові можливості, створюючи велику мотивацію і психологічний комфорт, а також надаючи вихованцю свободу вибору форм і засобів діяльності.

Аналіз даної проблеми дозволив зробити ряд висновків, психокорекційна робота з важковиховуваними дітьми це комплексне явище, яке потребує створення цілісної системи онлайн- та офлайн методів соціальної допомоги. Основним вираженням девіантної поведінки у дітей є явище, яке прийнято називати «Важковиховуваність». В інформаційному суспільстві корекційно-виховна робота з дітьми, передбачає використання спеціалізованих або адаптованих комп'ютерних програм.

Список використаних джерел

1. Дорогіна О. В. (2004). Особливості превентивної роботи з важковиховуваними дітьми молодшого шкільного віку в загальноосвітніх школах-інтернатах. Автореферат. 23 с.
2. Львова М. В. (2000). Социально-психологические особенности профилактики девиантного поведения подростков: Автореф. дис. канд. психол. наук. 36 с.
3. Лютий В. П. (2000). Соціальна робота з групами девіантної поведінки: Навчальний посібник. Київ : Академія праці та соціальних відносин, Християнський дитячий фонд. 398 с.
4. Попов М. А. (2006). Педагогічні умови корекції поведінки важковиховуваних старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. Автореферат. 23 с.
5. Степанов В. Г. (2004). Психология трудных школьников. Учебное пособие для учителей и родителей. Москва : Академический проспект : Триста. 560 с.

К.О. Гаврилюк,

здобувач вищої освіти ступеня магістра
Київського університету імені Бориса Грінченка

науковий керівник: **В.П. Лютий,**

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Київського університету імені Бориса Грінченка

ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ, В УМОВАХ РАЙОННОГО ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Сьогодні особливої актуальності набуває питання соціального захисту населення, адже кількість осіб, які перебувають в складних життєвих обставинах і потребують допомоги щорічно збільшується. В умовах децентралізації влади соціальний захист населення здійснюється органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування залежно від рівня територіального управління із урахуванням особливої ролі ОТГ.

Надання соціальних послуг „на місцях” дозволить покращити якість і доступність соціальних послуг, збільшити їх обсяг для осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, розширити можливості органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту та покращити якість життя населення.

Передача повноважень у сфері надання соціальних послуг до органів місцевого самоврядування на рівні ОТГ вимагає реформування інститутів державного управління соціальної сфери.

Реформою децентралізації влади передбачено внесення кардинальних змін у діяльність ЦСССДМ. Центри вже не будуть виконувати роль „брокерів соціальних послуг”, а стають безпосередніми надавачами соціальних послуг особам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах в різних адміністративно-територіальних одиницях.

Існування обох соціальних інституцій (ЦСССДМ та Департаменту соціального захисту населення із структурними підрозділами) як суб'єктів надавачів соціальних послуг подекуди втрачає свою актуальність. Це пов'язано із тим, що ряд закріплених за ЦСССДМ та Департаментами і їх структурними підрозділами завдань і функцій дублюються або частково співпадають.

Окрім узгодження повноважень між ЦСССДМ, Департаментом соціального захисту населення та його структурними підрозділами в умовах децентралізації, актуальності набуває і питання доступу до соціальних послуг населення, яке проживає або буде проживати в ОТГ в тих випадках, коли це громади сільського типу. Виявлення, осіб, які перебувають у складних

життєвих обставинах; визначення потреб у соціальних послугах; організація і надання соціальних послуг тим хто цього потребує; консультування та інформування мешканців громади щодо надання всіх видів соціальної допомоги; прийом заяв та необхідних документів про надання допомоги; передача документів до відповідних органів соціального захисту відповідно до чинного законодавства має здійснюватися в умовах ОТГ. Проте, охопити всіх отримувачів та потенційних отримувачів соціальних послуг на рівні сільських ОТГ діючі Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, Департаменти спільно із Управлінням праці і соціальної політики та Територіальними центрами соціального обслуговування населення не можуть зараз і не зможуть у найближчому майбутньому. Безперечно, це частково пов'язано із тим, що вищезазначені соціальні інституції стикнулися із проблемою неналежного виконання поставлених перед ними завдань і функцій через їх повне або часткове дублювання.

Таким чином, нестача кадрових, матеріальних, фінансових, технічних ресурсів унеможливорює належне, своєчасне та якісне виконання Центрами та Управліннями покладених на них завдань та функцій із надання соціальних послуг населенню.

Тому сьогодні особливої актуальності набуває обговорення питання якісного надання та наближення соціальних послуг до осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують допомоги в умовах ОТГ

Аналіз нормативно-правової бази із досліджуваного питання свідчить, що у рамках чинного законодавства передбачено створення єдиного Центру соціальних послуг / Територіального центру надання соціальних послуг як рекомендованого структурного підрозділу ОТГ шляхом оптимізації діяльності та об'єднання ЦСССДМ та Територіального центру соціального обслуговування населення.

Таким чином, Центр зможе працювати з усіма клієнтами, тобто як з окремими особами, так і з соціальними групами і сім'ями, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Послуги єдиним Центром надаватимуться за місцем проживання клієнта чи групи клієнтів, в умовах стаціонарного та денного перебування на території ОТГ

Оцінка якості надання послуг повинна здійснюватись за критеріями, які визначено у Державному стандарті соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах (затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України 31 березня 2016 року № 318, та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 22 квітня 2016 року за № 621/28751), а саме: результативність; адресність та індивідуальний підхід; своєчасність; доступність та відкритість; повага до отримувача соціальних послуг; отримання подальшої підтримки.

При аналізі системи надання послуг з'ясовано, що спеціалістами, які надають послугу, здійснюється перспективне та поточне (щоквартальне,

щотижневе) планування. Повідомлення, які надходять від суб'єктів соціальної роботи, фіксуються у відповідних журналах та є підставою для оформлення наказу про проведення обстеження і оцінки потреб сім'ї/особи, яка опинилася у складних життєвих обставинах.

Інформація щодо діяльності відділу по роботі сім'ї, дітей та молоді поширюється при проведенні обстежень осіб/сімей, організації групових заходів та через засоби масової інформації, як друковані, так і електронні.

Середня тривалість перебування під соціальним супроводом становить 6 місяців. Мінімальний термін перебування під супроводом – 3 місяці, максимальний – 12 місяців. За наказом начальника управління сім'ї беруться під соціальний супровід за заявою клієнта та знімаються.

Список використаних джерел

1. Закон України „Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – Загол. з екрана. – Мова укр.
2. Закон України „Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – Загол. з екрана. – Мова укр.
3. Закон України „Про Загальнодержавну програму „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1065-17> – Загол. з екрана. – Мова укр.
4. Закон України „Про зайнятість населення” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
5. Закон України „Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – Загол. з екрана. – Мова укр.
6. Слезанська Г. І. Доступ до соціальних послуг в умовах децентралізації / Г. І. Слезанська // Соціальна робота : виклики сьогодення : Збірник наукових праць за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної конференції / за заг. ред. В. А. Поліщук, С. М. Калаур, Г. І. Слезанської – Тернопіль: Вектор, 2016. – С. 149–157.

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО НАД ЖІНКАМИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ

Державна сімейна політика стає сьогодні одним з пріоритетних напрямків соціальної політики в Україні. Проте сім'я, в тому числі українська, в сучасному світі знаходиться в стані кризи, що проявляється в цілому ряді чинників і деструктивних процесів. Одним з показників цієї кризи є наростання жорстокості і насильства в сім'ї. Тому вирішення цієї проблеми є одним з основних завдань державної сімейної політики.

Всупереч численним визначень різних форм насильства, воно, на наш погляд, означає перш за все дискримінацію особистості, обмеження або обмеження її прав і свобод.

Насильство – це не завжди заподіяння фізичної шкоди людині, насильство може бути і емоційним, і соціальним, а так само в формі тероризму по відношенню до своїх домочадців. Насильство з точки зору психології та педагогіки завжди супроводжується негативними переживаннями, стресовими ситуаціями, депресивними станами об'єкта насильства: біль, негативні емоції, такі як шок, запеклість, озлобленість, страх, ненависть, і безліч інших емоцій, що приводить, до саморуйнівної поведінки, а також завдає значної шкоди особистісному і соціальному розвитку, що не дозволить повною мірою ефективно адаптуватися до суспільства і в цілому призведе до порушення процесу соціалізації [1, с. 176].

Основна сила, рушійна кривдником – прагнення встановити повну владу над дружиною (партнеркою). Для проведення дослідження були використані наступні методи: аналіз документів, наукової літератури та нормативно-правової бази. Метою роботи є дослідження домашнього насильства як соціальної проблеми України.

Дослідження, проведені в Шотландії, показали, що за статистикою правопорушень, пов'язаних зі злочинами проти своїх близьких, жінки є постраждалими в 94 відсотках випадків, а кривдниками – лише в трьох відсотках [2, с. 212].

Слід враховувати що, звичайно, не тільки жінка страждає в ситуації насильства. Говорячи про небезпеку, яку представляє собою насильство в сім'ї і про масштаби його впливу, необхідно враховувати, що, навіть якщо насильницькі дії спрямовані тільки на одну людину, всі інші члени сім'ї також виявляються схильні до того, що позначається дослідниками як «вторинна віктимізація», вона полягає в переживанні свідками насильства тих же самих психологічних наслідків, яких зазнає жертва. Особливо важкі

переживання випадають на долю дітей, що спостерігають за тим, як батько знущується над матір'ю [3, с. 160].

У підтвердженні актуальності даної проблеми, не варто забувати, що зараз вводяться такі спеціальності як, педагог-психолог, соціальний педагог, уповноважений з прав дитини, також в рішенні проблеми жорстокого поводження з жінками, створюються організації, які надають підтримку жінкам постраждалим, від різних видів насильства, це і сексуальне, і фізичне, і емоційне та інші.

Поняття насильства в сім'ї тісно пов'язані з таким явищем як агресія. За своєю суттю насильство – це форма прояву агресивної поведінки. Агресія являє собою тенденцію або сукупність тенденцій, що проявляються в реальній поведінці або фантазуванні, мета яких полягає в тому, щоб завдати шкоди іншій людині або групі, знищити, принизити, примусити до будь-яких дій тощо [1, с. 176].

На сьогоднішній день загострилися багато проблем, в їх числі і соціальні. До їх числа можна віднести і проблему зростання випадків застосування насильницьких дій по відношенню до жінки. Причому найстрашніше, що насильство розглядається тільки як заподіяння фізичної шкоди, проте насильство може проявлятися в різних видах, це і психологічне, і емоційне, і моральне, і сексуальне, і навіть економічне.

Причин виникнення насильства в сім'ї велика кількість. Вони визначаються впливом різного ступеня різних за своїм змістом факторів. Ці чинники не можна розглядати окремо, адже вони впливають і визначають причину насильства в сім'ї у сукупності. Саме тому прийнято розглядати і вивчати фактори, а потім і виниклі у зв'язку причини, що спонукали насильство в сім'ї як одне ціле.

По-перше, насильство може мати соціокультурну природу. По-друге, жорстоке поводження може бути наслідком особистого життєвого досвіду індивіда або індивідів, яке в подальшому буде засвоюватися нащадками і передаватися від покоління до покоління. Третя група причин пов'язана з «травмою дитинства». Іншими словами, людина в ранньому дитинстві пережив негативний досвід, в наслідок цього виникає здатність індивіда зганяти на свою сім'ю, образи і дитячі комплекси. По-четверте, соціальна та психологічна декомпенсація. На людини завжди будуть діяти зовнішні впливи і подразники, які будуть перевищувати рівень особистої стійкості, стресостійкості людини і, як результат, не справляючись з цим явищем, людина самостверджується за рахунок слабших, на людей які не можуть в силу своїх причин дати відсіч [1, с. 176]. П'ята група причин пов'язана з особистісними характеристиками. Наприклад, якщо у людини занадто розвинений домінуючий тип характеру або людина з підвищеним рівнем агресивності.

В Україні насильство в сім'ї в різних його формах набуло значних масштабів, а боротьба з ним ведеться незадовільно. Близько 30-40% всіх тяжких насильницьких злочинів скоюється в сім'ї. Особи, які загинули і отримали тілесні ушкодження на ґрунті сімейно-побутових конфліктів, міцно займають перше місце серед різних категорій потерпілих від насильницьких злочинів і значно випереджають за кількістю жертв від нових видів насильницьких злочинів.

В Україні кількість випадків жорстокого поводження в сім'ї, по відношенню до її членів, з кожним роком зростає. Дана проблема існувала завжди і у всіх культурах, соціумах не залежно від того, високорозвинене це суспільство чи ні. Однак винесення цього питання на обговорення в суспільстві, до теперішнього часу було заборонено. На проблеми жорстокого поводження в сім'ї стояв гриф секретності, як то кажуть, не потрібно виносити сміття з хати, проблеми які виникають в сім'ї, повинні залишатися в ній та вирішуватися нею.

Але на сучасному етапі розвитку суспільства, проблема насильства в сім'ї починає усвідомлюватися членами соціуму і поступово вирішуватися, так як стало очевидно, що насильство в сім'ї веде за собою серйозні наслідки.

Список використаних джерел

1. Келлі Ліз. Насильство щодо жінок і дітей. Новий погляд на поліцейську діяльність, її інноваційність і професіоналізм: Посібник / Ліз Келлі. – Львів: Астролябія, 2011. – 176 с.
2. Емельянова Е.В. Женщины в беде. Программа работы с жертвами домашнего насилия «Достоинство любви» / Е.В. Емельянова. – СПб.: Речь, 2008. – 212 с.
3. Загвязинский В.И. Основы социальной педагогики / В.И. Загвязинский, М.П. Зайцев, Г.Н. Кудашов, О.А. Селиванова, Ю.П. Строков; под. ред. П.И. Питкасисного. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 160 с.

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

А.В. Гейна, О.В. Швець, СЕНСОРНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА МЕТОДИКОЮ М. МОНТЕССОРІ	3
І.І. Гузенко, ОСВІТНІ ПРОФЕСІЙНІ ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ДЛЯ СПОРТСМЕНА	7
Б.Ю. Гурський, І.А. Твердохліб, СУЧАСНІ ОПЕРАЦІЙНІ СИСТЕМИ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ	14
Р.В. Жалій, ГОТОВНІСТЬ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА СУЧАСНОГО ТЕХНІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	18
Т.В. Жалій, НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	22
Т.В. Зайцева, ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕС ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ.....	25
С.Г. Зуза, АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ В СИСТЕМІ ДОДАТКОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	29
Л.А. Кареліна, МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У ПОЧАТКОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....	32
С.І. Куца, Т.В. Гальчак, ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА ЗІ СТУДЕНТАМИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОМФОРТНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	39
М.І. Левріни, ОЗНАКИ Й ПРИНЦИПИ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У США	43

А.А. Лежавська, ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ОСВІТИ З ЗАЛУЧЕННЯМ ПІДПРИЄМСТВ ДО НАВЧАННЯ УЧНІВ ПТНЗ.....	49
Л.С. Молявчик, О.В. Швець, ОКРЕМІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ ГОТОВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ.....	51
О.І. Муц, І.М. Вінічук, Ю.П. Самсон, ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ.....	55
В.О. Надтока, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН ТА КУРСІВ В ГІМНАЗІЇ В РОЗРІЗІ МІЖНАРОДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ PISA	59
А.О. Ремеш, ФОРМУВАННЯ ГУМАННИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	62
І.В. Соколова, СПІЛЬНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ	65
О.П. Цехановська, В.В. Єфименко, ВПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНУ ОСВІТУ	69
І.П. Циган, НЕТРАДИЦІЙНІ УРОКИ ФІЗИКИ	71
І.І. Чайка, УРОК – ТРЕНІНГ ЯК ПРОВІДНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ТА КОМПЕТЕНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ ОСНОВ ЗДОРОВ'Я.....	74
С.В. Чиркіна, А.М. Матінова, ОСНОВНІ БАР'ЄРИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	79
А.В. Чорі, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ МАЙСТЕРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПЕДАГОГІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ	81
І.В. Шеремет, М.С. Челнокова, К.С. Василенко, А.С. Лишафай, МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ САНИТАРНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	84
І.В. Шеремет, М.С. Челнокова, К.С. Василенко, Н.В. Текінташ, ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ТРИВОЖНОСТІ ШКОЛЯРІВЗА ДОПОМОГОЮ РОСЛИННИХ АНТОЦΙΑНІВ	87

<i>І.В. Шеремет, М.С. Челнокова, К.С. Василенко, Т.В. Турчин,</i> СУЧАСНІ ПОГЛЯДИ НА ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДО РОБОТИ З ОСОБАМИ, ЩО МАЮТЬ ВЕРТЕБРОГЕННУ ПАТОЛОГІЮ В СТАДІЇ РЕМІСІЇ	90
--	----

<i>Dr. Oleksandr Yurov,</i> THE MULTILATERAL STUDY OF THE BEST NATIONAL PRACTICE OF THE STUDENT'S SELECTION, TRAINING AND PARTICIPATION IN EUCYS – BeStude-2019	93
--	----

Розділ 2

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

<i>Н.А. Григорук,</i> КРАЇНИ СКАНДИНАВІЇ В XVII СТ.	97
---	----

<i>Л.В. Костюк,</i> ТЕХНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИЛИМАРСТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ XIX – СЕРЕДИНИ XX СТОЛІТТЯ	99
--	----

<i>О.В. Мазніченко, В.Н. Бистрякова, О.А. Пільгук,</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СТИЛІСТИКИ АНДЕГРАУНДНОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОЮ РОЗРОБКИ ФІРМОВОГО СТИЛЮ	103
---	-----

<i>М.В. Назарук,</i> ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ЗАЛІЗНИЦЬ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ	106
---	-----

<i>В.С. Шувалов,</i> САМОПІЗНАННЯ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ АСПЕКТ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ Г. СКОВОРОДИ	110
---	-----

Розділ 3

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

<i>Г.А. Буря, В.О. Мисюк,</i> АУДИТ НЕФІНАНСОВИХ ЗВІТІВ: НАПРЯМИ ТА ЗАВДАННЯ	113
---	-----

<i>А.Я. Жидачин,</i> ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «САМОСТІЙНІСТЬ» У РУСЛІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ	116
---	-----

O.V. Kostyunik, V.V. Melnyk, THE AUTOMATED FORMS OF ACCOUNTING	118
Д.О. Ребріна, СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ УВАГИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІСІ.....	119
Д.О. Ребріна, СТАТЕВІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОГО СПІЛКУВАННЯ ПІДЛІТКІВ	122
А.А. Чуєнков, В.Д. Гоцуляк, АНАЛІЗ ЯКОСТІ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ.....	124
А.А. Чуєнков, В.О. Мисюк, ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ РОБОЧОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ АУДИТОРСЬКИХ ФІРМ В УКРАЇНІ.....	127

Розділ 4 ЖУРНАЛІСТИКА

О.В. Домбровський, НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНО- ПРОПАГАНДИСТСЬКОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН (PUBLIC AFFAIRS) ЗА ДОСВІДОМ НАТО.....	131
---	-----

Розділ 5 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

О.Б. Гаврилець, УПРАВЛІННЯ ЛЮДСЬКИМ ПОТЕНЦІАЛОМ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ.....	144
Е.Е. Кекерчинь, НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНИМИ ЗАКЛАДАМИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ У ПЕРІОД ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ.....	147
О.Г. Кузь, В.І. Шатохіна, ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ОДНА З ГОЛОВНИХ СКЛАДОВИХ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ, ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМКУ	150
Я.В. Лебедєва, БІЛІНГВАЛЬНА ОСВІТА: ІДЕОЛОГІЯ, ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	152

Розділ 6

ПРАВО

А.В. Петровець, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ	155
Л.Р. Стаднійчук, «ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ» В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПОНЯТТЯ	157
О.С. Товстий, КОЛИ ПРИПУСТИМИЙ САМОСУД.....	161
О.Т. Шевчук, СЛІДИ ШКІРЯНОГО ПОКРИВУ ГОЛОВИ, ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ НЕТРАДИЦІЙНИХ СЛІДІВ ЛЮДИНИ.....	164

Розділ 7

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

С.П. Вовк, І.А. Твердохліб, СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВЕБ-РОЗРОБЦІ	168
---	-----

Розділ 8

ХІМІЧНА ТА БІОІНЖЕНЕРІЯ

В.Г. Єфімова, РОЗРОБКА БІОЛОГІЧНО АКТИВНИХ ДОБАВОК З ВІДХОДІВ ГІДРОБІОНТІВ	173
---	-----

Розділ 9

АРХІТЕКТУРА ТА БУДІВНИЦТВО

Н.Р. Кубриш, Л.І. Олешко, А.В. Гурська, СПАДЩИНА КОНСТРУКТИВІЗМУ В АРХІТЕКТУРНОМУ ПРОСТОРИ МІСТА ОДЕСИ.....	175
--	-----

Розділ 10 ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я

<i>К.Р. Гасан, В.В. Пічурін,</i> РОЛЬ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ САНАТОРНИХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ В ПРОЦЕСІ ЛІКУВАННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ, ХВОРИХ НА СКОЛІОЗ	181
<i>Д.В. Пікалов, О.Ю. Косілова,</i> ВІБРАЦІЯ ЯК ФАКТОР ВИНИКНЕННЯ ВІБРАЦІЙНОЇ ХВОРОБИ	186
<i>І.О. Смолін, О.Ю. Косілова,</i> ПРОФІЛАКТИКА СКОЛІОЗУ У ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ	188

Розділ 11 СОЦІАЛЬНА РОБОТА

<i>Р.В. Бородіна, О.П. Масюк,</i> ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ВАЖКОВИХОВУВАНИМИ ДІТЬМИ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	190
<i>К.О. Гаврилюк, В.П. Лютий,</i> ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ, В УМОВАХ РАЙОННОГО ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ	193
<i>В.В. Нестерчук,</i> ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО НАД ЖІНКАМИ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ	196